

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausuntoyhteenveto

20.10.2025

VN/27065/2023

VN/27065/2023-SM-115

Lausuntoyhteenveto

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

PL 26
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Kirkkokatu 12
Helsinki

Puhelin
Telefon
Telephone

0295 480 171
+358 295 480 171

Faksi
Fax
Fax

09 160 44635
+358 9 160 44635

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

kirjaamo.sm@gov.fi
www.intermin.fi

Sisällys

Lausuntoyhteenveto.....	1
Lausuntopyyntö.....	4
Yleistä lausunnoista	6
Yleisiä huomioita esityksestä.....	7
Tiedonsaanti sosiaali- ja terveydenhuollosta	12
Yleisiä huomioita.....	12
Poliisilain 4 luvun 5 §:n otsikointi.....	21
Poliisilain 4 luvun 5 §:n johdantokappale.....	22
Poliisilain 4 luvun 5 §:n 1 kohta (rikosten paljastaminen ja selvittäminen)	26
Poliisilain 4 luvun 5 §:n 2 kohta (yjt ja rikosten ennalta estäminen)	31
Poliisilain 4 luvun 5 §:n 3 kohta (kansallinen turvallisuus)	33
Poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohta (henkilön tavoittaminen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten)	34
Poliisilain 4 luvun 5 §:n 5 kohta (kadonneen etsintä).....	35
Rajavartiolaitos ja Tulli	36
Tietopyyntöjen perustelu.....	37
Tiedonsaanti yksityisiltä tahoilta	38
Poliisilain 4 luvun 3 § 1 momentti	38
Poliisilain 4 luvun 3 § 2 momentti	42
Poliisilain 4 luvun 4 § (uhkasakko)	45
Rajavartiolaitos ja Tulli	45
Tietojen luovuttaminen	45
Poliisilain 7 luvun 2 §	45
Tietojen luovuttaminen kriittisen infrastruktuurin toimijoille	53
Poliisilain 7 luvun 6 §:n kumoaminen	55
Rajavartiolaitos ja Tulli	56
Maahanmuuttopoliisin henkilötietolain muutokset.....	57
Teknistä käyttöyhteyttä koskevasta sääntelystä luopuminen	59
Poliisin henkilötietolain 16 §:n ehdotus tiedonsaannista siviilipalvelusrekisteristä	61
Poliisin henkilötietolain 21 §.....	61
Poliisin henkilötietolain 17 §:n ja 22 §:n ehdotukset koskien poliisin ja THL:n välistä tiedonvaihtoa	62
Poliisin henkilötietolain 32 §:ään ehdotetut muutokset.....	62
Vaikutusten arviointi	63
Taloudelliset vaikutukset.....	63
Ulosottolaitos	63
Sosiaali- ja terveydenhuolto	64
Muuta.....	69
Suhde perustuslakiin ja EU-oikeuteen	70
Yleistä.....	70
Vaatus tietojen välttämättömyydestä	73
Henkilötietojen suoja.....	75
Perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytäminen	77
Muut huomiot	77
Nykytilan arviointi.....	77
Sääntelykokonaisuuden selkeys ja johdonmukaisuus	77
Arkaluonteisten tietojen käsittely poliisissa, Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa	79
Poliisilaki.....	79
Poliisin henkilötietolaki	80

Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki	80
Tullin henkilötietolaki.....	81
Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki.....	81
Tietojen suora käyttöinen tallettaminen ja rekisterien tietojen vertaaminen	81
Suhde muihin lainsäädäntöhankkeisiin	81
Kustannusten korvaamisesta	82
Poliisin ja pelastustoimen yhteistyö.....	83
Terveystieteiden tietojärjestelmiin kohdistuvista rikoksista	83
Rikos- ja riita-asoiden sovittelu.....	83
Muuta.....	83
Lausuntoaika	83

Lausuntopyyntö

Sisäministeriö pyysi lausuntoa ehdotuksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttotohallinnossa annetun lain muuttamisesta. Ehdotus hallituksen esitykseksi valmisteltiin sisäministeriön 25.9.2023 asettaman lainsäädäntöhankkeen (SM046:00/2023) työryhmässä. Esitysluonnos vii-meisteltiin ennen lausuntokierrosta virkatyönä sisäministeriön poliisiosastolla. Henkilötietojen käsitte-lystä maahanmuuttotohallinnossa annettua lakia (615/2020) koskevat muutokset valmisteltiin virka-työnä sisäministeriön maahanmuutto-osaston ja poliisiosaston yhteistyössä.

Hankkeen tehtävänä on arvioida poliisilain 4 ja 7 luvun ja poliisin henkilötietolain 3 ja 4 luvun kansal-lista tiedonvaihtoa koskevien säännösten muutostarpeet suhteessa voimassa olevaan yleislainsää-däntöön ja poliisin nykyisen toimintaympäristön vaatimuksiin ja valmistella arvion pohjalta ehdotuk-set tarvittaviksi lainsäädäntömuutoksiksi. Samassa yhteydessä valmistellaan muut ehdottoman vält-tämättömät ehdotukset hankkeeseen liittyvän lainsäädännön muutoksiksi.

Ehdotus lähetettiin lausunnolle 4.7.2025. Lausuntokierros päättyi 17.8.2025. Lausuntoaika oli noin kuusi viikkoa johtuen hallituksen tavoitteesta antaa hallituksen esitys eduskunnalle syysistuntokau-della 2025.

Lausuntopyyntö ja ehdotus ovat olleet saatavilla [lausuntopalvelussa](#) sekä sisäministeriön [hankesi-vulla](#).

Lausuntoja annettiin yhteensä 63 kappaletta, joista 51 lausuntopyynnön vastaanottajilta ja 12 muilta tahoilta. Lausuntoja antoivat mm. ministeriöt ja muut viranomaiset, apulaisoikeuskansleri, eduskun-nan oikeusasiamies, sosiaali- ja terveysalan toimijat, muut yhdistykset ja järjestöt sekä yksityishenki-löt.

Kaikki lausuntopalvelussa annetut lausunnot, mukaan lukien yksityishenkilöiden lausunnot, ovat saatavilla lausuntopalvelussa. Ministeriö ei julkaise kirjaamoon toimitettuja lausuntoja lausuntopalve-lussa. Kaikki lausunnot ovat saatavilla hankesivuilla. Yksityishenkilöiden lausunnot julkaistaan kui-tenkin hankesivuilla ainoastaan, jos henkilö tätä on pyytänyt.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta (tähdellä * merkityt antoivat lausunnon):

Amnesty International Suomen osasto *
 Apteekkariliitto *
 Attendo
 Digi- ja väestötietovirasto
 Eduskunnan oikeusasiamies *
 Ensi- ja turvakotien liitto
 Etelä-Karjalan hyvinvointialue *
 Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue *
 Etelä-Savon hyvinvointialue *
 Etnisten suhteiden neuvottelukunta
 Hammaslääkäriliitto
 Helsingin kaupunki *
 HUS-yhtymä *
 Hyvinvointiala HALI ry *
 Itä-Uudenmaan hyvinvointialue
 Kainuun hyvinvointialue
 Kanta-Hämeen hyvinvointialue
 Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
 Keski-Suomen hyvinvointialue *
 Keski-Uudenmaan hyvinvointialue *
 Keskusrikospoliisi *

Kymenlaakson hyvinvointialue
 Lapin hyvinvointialue
 Lapsiasiavaltuutettu
 Liikenne- ja viestintäministeriö *
 Liikenne- ja viestintävirasto Traficom *
 Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue *
 Lääkäripalveluyritykset LPY *
 Maahanmuuttovirasto *
 Mehiläinen Oy
 Moniheli
 Niuvanniemen sairaala *
 Oikeusministeriö *
 Oikeusrekisterikeskus *
 Opetus- ja kulttuuriministeriö *
 Opetushallitus *
 Pakolaisneuvonta ry *
 Pihlajalinna Oyj
 Pirkanmaan hyvinvointialue *
 Pohjanmaan hyvinvointialue
 Pohjois-Karjalan hyvinvointialue *
 Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue *
 Pohjois-Savon hyvinvointialue
 Poliisiammattikorkeakoulu
 Poliisihallitus *
 Puolustusministeriö *
 Päijät-Hämeen hyvinvointialue
 Pääesikunta
 Rikosseuraamusvirasto
 Rikosuhripäivystys *
 Sairaanhoidtajaliitto *
 Satakunnan hyvinvointialue *
 Sisäministeriön kansallisen turvallisuuden yksikkö
 Sisäministeriön maahanmuutto-osasto *
 Sisäministeriön pelastusosasto
 Sisäministeriön rajavartio-osasto *
 Siviilipalveluskeskus *
 Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira *
 Sosiaali- ja terveysministeriö *
 SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry *
 Suojelupoliisi *
 Suomalainen lääkäriseura Duodecim
 Suomen Asianajajaliitto *
 Suomen Lääkäriliitto *
 Suomen pakolaisapu
 Syyttäjälaitos
 TEHY
 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos *
 Terveystalo
 Tiedusteluvalvontavaltuutettu *
 Tietosuojavaltuutettu *
 Tulli *
 Tuomioistuinvirasto *
 Työ- ja elinkeinoministeriö
 Ulkoministeriö
 Ulosottolaitos *
 Valtion koulukodit
 Valtioneuvoston oikeuskansleri *
 Valtiovarainministeriö *
 Vanhan Vaasan sairaala *
 Vankiterveydenhuolto
 Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Vapaaehtoisten pelastuspalvelu Vapepa
 Varsinais-Suomen hyvinvointialue *
 Verohallinto *
 Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Edellä mainittujen lausuntopyynnön vastaanottajien lisäksi lausuntonsa antoivat:

Electronic Frontier Finland - Effi ry
 Elinkeinoelämän keskusliitto EK
 Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry yhdessä Teknologiateollisuus ry:n kanssa
 Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
 Kaupan liitto ry
 Konflikti - Poliittisen sosiaalityön rihmasto
 Miesten hypogonadikuntoutujien järjestö ry
 Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia
 Sosiaalityöntekijäin liitto ry
 Vantaan sovittelutoimisto

Lisäksi lausunnon antoi kaksi yksityishenkilöä.

Yleistä lausunnoista

Suuri osa lausunnonantajista kannatti esityksen tavoitteita tai piti niitä tärkeinä ainakin joiltakin osin. Useat lausunnonantajat lausuiivat esityksestä vain rajatuilta osin. Viranomaisista varsinkin Poliisihallitus, keskusrikospoliisi, suojelupoliisi, Rajavartiolaitos, Tulli, Ulosottolaitos ja Verohallinto pitivät esitettyjä muutoksia tärkeinä.

Lausunnoissa esitettiin huomioita määrällisesti eniten liittyen poliisilakiin ehdotettuihin muutoksiin ja erityisesti tiedonsaantiin sosiaali- ja terveydenhuollosta. Lausunnonantajista lähes puolet oli sosiaali- ja terveydenhuoltoalan viranomaisia tai muita toimijoita. Lausunnoissa korostettiin tiedonsaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevan sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja välttämättömyyden arvioinnin tärkeyttä ja tehtiin konkreettisia ehdotuksia ehdotetun sääntelyn selkeyttämiseksi ja oikeasuhtaisuuden varmistamiseksi. Useissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota erityisesti siihen, että tietojen saanti rikosten paljastamiseksi ja selvittämiseksi olisi ehdotuksen mukaan mahdollista joidenkin hyvin lievien rikosten osalta. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että tietojen saantia tulisi rajata ainakin osittain vain rikoksiin, jotka ovat tapahtuneet sosiaali- tai terveydenhuollon tiloissa tai kohdistuneet sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai sen työntekijöihin. Lausunnoissa tuotiin esiin myös, että poliisin tietopyyntöjen perusteluissa on nykyisin puutteita. Koulutuksen ja ohjeistuksen merkitystä käytännön lainsoveltajan näkökulmasta korostettiin useassa lausunnossa.

Sosiaalityöntekijäin liitto ja Pakolaisneuvonta ilmoittivat nimenomaisesti vastustavansa tiedonsaantiin sosiaali- ja terveydenhuollosta ehdotettuja muutoksia. Pakolaisneuvonta ilmoitti vastustavansa ehdotettuja muutoksia myös siltä osin kuin poliisin ja rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeutta ehdotetaan laajennettavaksi muun muassa siten, että tiedonsaanti olisi mahdollista myös pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun, kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tavoittamiseksi sekä siltä osin kuin Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta.

Useita huomioita esitettiin myös poliisin tietojen luovuttamista koskevasta ehdotetusta poliisilain 7 luvun 2 §:n sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen vastaavasta sääntelystä. Useat ehdotettuun säännöksen kantaa ottaneet pitivät tärkeänä tietojen luovuttamista koskevan sääntelyn kehittämistä ja oma-aloitteisen tiedonluovuttamisen mahdollistamista. Muutamassa lausunnossa tuotiin kuitenkin esiin, että tietoja pitäisi luovuttaa vain pyynnöstä. Säännösten ehdotettuja muutoksia pidettiin joissakin lausunnoissa varsin laajoina ja sääntelyn täsmentäminen jatkovalmistelussa nähtiin tärkeäksi. Poliisilain 7 luvun 2 §:ään ehdotettiin lisättäväksi asteellista toimivaltaa koskeva sääntely. Lisäksi ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 3 momentin kriittisten toimijoiden joukkoa ehdotettiin muutamissa lausunnoissa laajennettavaksi.

Lausunnoissa esitettiin erilaisia huomioita myös ehdotettuun tiedonsaantia yksityisiltä tahoilta koskevaan sääntelyyn (poliisilain 4 luvun 3 § sekä Rajavartiolaitoksen ja Tullin vastaava sääntely), uhkasakkoa koskevaan sääntelyyn (poliisilain 4 luvun 4 §) sekä poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilötietolakeihin ehdotettuihin muutoksiin sekä maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin ehdotettuihin muutoksiin liittyen.

Useissa lausunnoissa toivottiin vaikutusten arvioinnin tarkentamista. Erityisesti tätä toivottiin sosiaali- ja terveydenhuollon ja hoitoon hakeutumisen näkökulmasta. Ehdotetun tiedonsaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevan sääntelyn vaikutuksista oli lausunnoissa erisuuntaisia näkemyksiä. Valtiovarainministeriö totesi, että taloudellisia vaikutuksia viranomaisten tietojärjestelmiin tulisi arvioida myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin näkökulmasta. Lausunnoissa nostettiin esiin myös esimerkiksi yritysvaikutusten arviointi siltä osin, kun kyse on tiedonsaannista yksityisiltä tahoilta.

Perusoikeusarviointiin ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön kiinnitettiin myös useissa lausunnoissa huomiota. Erityisesti lausunnoissa toivottiin tarkempaa arviota henkilötietojen suojan näkökulmasta. Huomiota kiinnitettiin tietosuojasetuksen ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaisen liikkumavaran arviointiin, käyttötarkoitussidonnaisuuteen sekä henkilötietojen käsittelyn aiheuttamien riskien arviointiin. Myös ehdotusten arviointia suhteessa EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöön sekä sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviin pidettiin toivottavana. Apulaisoikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies pitivät perusteltuna perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä.

Puolustusministeriö tunnisti tarpeen arvioida myös Puolustusvoimia koskevan lainsäädännön osalta, tarvitaanko kyseiseen lainsäädäntöön vastaavia muutoksia kuin poliisille, Rajavartiolaitokselle ja Tullille oli esitysluonnoksessa ehdotettu. Puolustusministeriö toivoi, että myös nämä mahdolliset muutokset voitaisiin tehdä liitelakina lausuntokierroksella olleessa hallituksen esityksessä.

Lausunnoissa esitettiin kehitysehdotuksia myös muihin kuin esitysluonnoksessa ehdotettuihin säännöksiin liittyen.

Eduskunnan oikeusasiamies, apulaisoikeuskansleri, oikeusministeriö ja muutamat muut lausunnonantajat kiinnittivät huomiota lausuntoajan pituuteen ottaen huomioon lausuntokierroksen ajoittumisen yleiselle lomakaudelle.

Jäljempänä lausuntopalautetta kuvataan tarkemmin asiakokonaisuuksittain ryhmiteltynä.

Yleisiä huomioita esityksestä

Puolustusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksessä on otettu huomioon kaikki muut rikostorjuntaviranomaiset lukuun ottamatta Puolustusvoimia. Puolustusvoimien lakisääteisiin tehtäviin kuuluu lain sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014, jäljempänä *SKRTL*) mukainen rikostorjunta, jossa tehtävässä se on Rajavartiolaitoksen ja Tullin kaltainen erityisviranomainen. *SKRTL*:n muutos (89/2025) tulee voimaan 1.12.2025. Pääesikunnan (sotilasvastatiedustelun rikostorjunta) tehtävänä on *SKRTL*:n 93 §:n mukaan sotilaallisen maanpuolustuksen alalla havaita, estää ja paljastaa laitonta sotilaallista tiedustelutoimintaa sekä sellaisia rikoksia, jotka voivat muutoin uhata maanpuolustusta, valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Tehtävä vastaa Suojelupoliisin rikostorjuntatehtävää sen laissa säädettyä toimivaltaa kuitenkin rajoittamatta. Rikosten selvittämisestä 93 §:n mukaisissa tehtävissä huolehtii keskusrikospoliisi. Lisäksi Pääesikunnan tehtävänä on *SKRTL*:n 88 §:n mukaisesti suorittaa toimenpiteitä sotilasrikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa ja Pääesikunta on siinä tehtävässä esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Rikostorjuntatehtävän lisäksi Pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos ovat sotilastiedustelulaissa (590/2019, jäljempänä *STL*) tarkoitettuja sotilastiedusteluviranomaisia. Puolustusvoimien henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan yleislakina henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*) ja erityislakina henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia (332/2019, jäljempänä *heppu-laki*). Heppu-laissa on tarkkarajaisesti säädetty Puolustusvoimien oikeudesta henkilötietojen käsittelyyn.

Puolustusministeriö toteaa, että hallituksen esitystä valmistelleessa työryhmässä ei ole ollut puolustushallinnon edustajaa, eikä työryhmä ole kuullut puolustusministeriötä tai Puolustusvoimia.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan on ehdottoman tärkeää, että Puolustusvoimilla rikostorjuntaviranomaisena on vastaavat oikeudet kuin muilla turvallisuusviranomaisilla tiedonvaihtoon liittyen. Puolustusministeriö toteaa, että sekä SKRTL:n että heppu-lain osalta tulee tarkastella mahdolliset tarpeelliset muutokset, kuten on tehty muidenkin rikostorjuntaviranomaisten lainsäädäntöön. Lisäksi, koska esitetyt pykälät koskevat myös Suojelupoliisin tiedonsaantioikeuksia, on muutoksia tarkasteltava myös sotilastiedusteluviranomaisen tiedonsaantioikeuksien näkökulmasta. Pykäläehdotusten ja niiden perusteluiden valmistelu vaatii kuitenkin vielä lisää aikaa ja valmistelu on tehtävä yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa.

Puolustusministeriö toteaa, että se on vuodesta 2020 lähtien toiminut lupaviranomaisena kiinteistöomistuksen valvonnan asioissa. Viranomaisyhteistyö on keskeinen osa valvontatyötä ja sitä tehdään laajasti lakien eräiden kiinteistönhankintojen luvanvaraisuudesta annetun lain (470/2019); valtion etuosto-oikeudesta eräillä alueilla annetun lain (469/2019); sekä kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi annetun lain (468/2019) puitteissa. Vaikka käsillä olevalla lakiesityksellä ei ole suoraa yhteyttä mainittujen viranomaistehtävien hoitamiseen, niin puolustusministeriö pitää kannatettavana ja tärkeänä sitä, että tiedonsaanti- ja tietojen luovutussäännöksiä selkeytetään. Kansallinen turvallisuus voi vaarantua monella tapaa, eikä kaikkia tilanteita ole mahdollista ennakoida. Siten on tärkeää, että nimenomaan salassa pidettävän tiedon oma-aloitteinen luovuttaminen mahdollistettaisiin, kun huomioidaan, että kansallista turvallisuutta uhkaavat ilmiöt voivat olla mitä moninaisempia ja kohdistua nimenomaisesti viranomaisten toimivaltarajojen väliin, jolloin tarpeelliseksi muodostuu useiden eri viranomaisten yhteistoiminnallinen vaste.

Valtiovarainministeriö pitää esityksen ehdotuksia ja edellä mainittuja tavoitteita tärkeinä, erityisesti rikostorjuntaan liittyvän viranomaisten välisen tiedonvaihdon esteiden poistamisen ja hallinnollisen rikostorjunnan tehostamisen osalta. Esityksessä ehdotetaan tehtäväksi poliisilakia ja poliisin henkilötietolakia vastaavat muutokset soveltuvin osin myös rikostorjunnasta Tullissa annettuun lakiin (623/2015) ja henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettuun lakiin (650/2019). Valtiovarainministeriö toteaa näiltä osin, että sisäministeriön johtamassa esitystä valmistelleessa työryhmässä on ollut edustus valtiovarainministeriön vero-osaston tulliyksiköstä sekä Tullista ja tullilainsäädäntöön esitetyt muutokset on näin ollen valmisteltu tiiviissä yhteistyössä sisäministeriön vastuuvalmistelijoiden kanssa. Tullilainsäädäntöön ehdotetut muutokset tukisivat omalta osaltaan tehokkaan ja vaikuttavan viranomaisyhteistyön edellytyksiä ja mahdollistaisivat tehokkaan ja sujuvan tiedonvaihdon Tullin ja muiden viranomaisten välillä. Muutokset vahvistaisivat lisäksi Tullin mahdollisuuksia saada tietoa myös yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä. Muutokset vahvistaisivat osaltaan Tullin ja muiden viranomaisten välistä yhteistyötä hallinnollisen rikostorjunnan alueella, joka edellyttää nimenomaan tehokasta ja sujuvaa tiedonvaihtoa siihen osallistuvilta eri tahoilta. Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamista tukee myös se, että myös Tullin mahdollisuuksia oma-aloitteiseen tiedonvaihtoon vahvistetaan poliisia vastaavasti. Lisäksi valtiovarainministeriö pitää PTR-viranomaisten mahdollisimman yhdenmukaisen lainsäädännön kannalta tärkeänä, että myös Tullin osalta puretaan tarpeetonta päällekkäisyyttä yleislainsäädännön kanssa. Valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan tullilainsäädäntöön esitetyt muutokset ovat hyvässä tasapainossa poliisin lainsäädäntöön ehdotettujen muutosten kanssa ja luovat näin hyvän pohjan tehokkaalle viranomaisyhteistyölle ja hallinnolliselle rikostorjunnalle.

Sisäministeriön rajavartio-osasto, joka on samalla myös Rajavartiolaitoksen esikunta, on osallistunut esityksen valmisteluun erityisesti laatimalla Rajavartiolaitosta koskevat säädösehdotukset. Rajavartiolaitoksen hallinnonalan näkemykset on myös muilta osin otettu hyvin huomioon valmistelun aikana. Rajavartio-osasto pitää kannatettavana esityksen tavoitetta poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa ja lisätä poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin mahdollisuuksia luovuttaa eri viranomaisille salassa pidettäviä tietoja muun muassa rikosten estämiseksi ja turvallisuuden takaimiseksi. On tärkeää, että viranomaisilla on riittävät tiedonsaanti- ja tiedonluovutus-oikeudet lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseksi ja että tätä koskeva lainsäädäntö on mahdollisimman selkeää. Rajavartio-osasto pitää myönteisenä sitä, että poliisia koskevan sääntelyn ohella esityksessä kehitetään vastaavalla tavalla myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin lainsäädäntöä. PTR-viranomaisten voimassa oleva henkilötietolainsäädäntö on laadittu aikanaan yhteistyössä, ja se on monilta osin yhdenmukaista. Viranomaisyhteistyön näkökulmasta sekä vastakohtaispäätelmien välttämiseksi on välttämätöntä, että kaikkien viranomaisten lainsäädäntöä kehitetään samanaikaisesti, kunkin viranomaisen erityispiirteet huomioiden.

Rajavartio-osasto korostaa erityisesti välttämättömyyttä säätää jatkossa nimenomaisesti myös viranomaisten oma-aloitteisesta tiedonluovutuksesta. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, tämä on ollut jo voimassa olevan lainsäädännön lähtökohtana. Vastaavasti on tärkeää selkeyttää esitetyllä tavalla viranomaisten tiedonsaantioikeutta koskevaa sääntelyä eräissä tapauksissa. Esitysluonnoksessa on kuvattu laajasti poliisin tiedonvaihtoa koskevaa oikeuskäytäntöä ja tuotu selkeästi esille voimassa olevan lainsäädännön muutostarve. Rajavartio-osasto toteaa, että vastaavan kaltaisia tilanteita on ollut myös Rajavartiolaitoksessa. Esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisuisissa 5274/2023 ja 5275/2023 (25.9.2024) on käsitelty Rajavartiolaitoksen oikeutta saada tietoja Kansaneläkelaitokselta rikostorjuntaa varten.

Poliisihallitus kannattaa esitystä, ja pitää ehdotettuja muutoksia erittäin tärkeinä poliisin toimintaedellytysten turvaamiseksi. Poliisihallituksesta on ollut kaksi jäsentä poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamista valmistelevalle työryhmälle. Poliisihallitus toteaa, että poliisin tiedonvaihdon keskeisin ongelma on liittynyt poliisihallinnon ja sosiaali- ja terveysalan hallinnon väliseen tiedonvaihtoon. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että näiden alojen välisiin tiedonvaihdon haasteisiin löydetään tarkoituksenmukaiset ja juridisesti kestävät ratkaisut. Osaksi kyseisiä ratkaisuja esitetään tässä lainsäädäntötyössä, kun taas osaksi näiden ratkaisujen valmistelu toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön johdolla valmisteltavassa hankkeessa. Poliisihallitus kannattaa Rajavartiolaitosta, Tullia ja Maahanmuuttovirastoa koskevia muutoksia, koska ne parantavat Suomen sisäistä turvallisuutta. Muutosten arvioidaan parantavan sisäisen turvallisuuden viranomaisten tiedonvaihtoa, sekä takaavan sujuvan ja tarkoituksenmukaisen hallinnollisen ja operatiivisen yhteistyön edellytykset.

Keskusrikospoliisi kannattaa kokonaisuutena lausuttavana olevaa esitystä poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta. Ehdotetut muutokset ovat erittäin tärkeitä poliisin toimintaedellytyksen turvaajia, sillä muutoksilla parannetaan tietojenvaihtoa poliisin, muiden viranomaisten ja yksityisten tahojen välillä. Nyt esitettävillä muutoksilla puututaan poliisin tietojenvaihtoa koskeviin haasteisiin ja muutoksia voidaan pitää hyvinä sekä hallitusohjelman tavoitteiden mukaisina. Esitetyillä muutoksilla parannetaan ja lisätään poliisin toimintaedellytyksiä ennalta estää, paljastaa ja selvittää rikoksia tehokkaasti. Muutoksilla on selkeitä vaikutuksia poliisin lakisääteisten tehtävien hoitamiseen. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että poliisilaissa, poliisin henkilötietolaissa ja muussa lainsäädännössä varmistetaan poliisille oikeus saada tietoa, kun käsittelytarkoituksena on esimerkiksi rikosten ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Nyt lausuttavana olevat esitetyt muutokset poliisilakiin ja poliisin henkilötietolakiin ovat toivottuja parannuksia poliisin tiedonsaantioikeuksiin ja niiden kehittäminen nähdään merkityksellisenä muun muassa rikostiedustelutoiminnan edellytysten parantamisen kannalta. Keskusrikospoliisi esittää kuitenkin pohdittavaksi, tulisiko poliisin henkilötietolakiin lisätä poliisin tiedonsaantioikeuksia laajemmin eri valvontaviranomaisilta, kuten esimerkiksi verottajalta, ympäristöviranomaisilta tai Huoltovarmuuskeskukselta. Keskusrikospoliisi kannattaa Rajavartiolaitoksen, Tullin ja Maahanmuuttoviraston osalta ehdotettuja muutoksia, koska muutokset täydentävät poliisilain ja poliisin henkilötietolain muutoksia. Muutokset parantavat viranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja vaikuttavat myönteisellä tavalla viranomaisten välillä tehtävään yhteistyöhön.

Suojelupoliisi pitää esitystä huolellisesti valmisteltuna ja yleisesti ottaen erinomaisena. Poliisin tiedonvaihtoa koskeviin säännöksiin sisältyy nykyisin sellaisia puutteita ja tulkinnanvaraisuuksia, jotka merkittäväällä tavalla haittaavat poliisin rikostorjuntatyön tehokasta ja tarkoituksenmukaista toteuttamista. Toimintaympäristön nopean muuttumisen johdosta puutteiden korjaaminen on välttämätöntä, ja hallituksen esitysluonnoksen sisältämien ehdotusten toteuttaminen palvelee tärkeällä tavalla tätä päämäärää. Ehdotusten toteuttaminen on omiaan parantamaan myös suojelupoliisin mahdollisuuksia vaihtaa tietoa eri tahojen kanssa, koska koko poliisiin yleislakina sovellettavaan poliisilakiin tehtävät muutokset vaikuttavat lähtökohtaisesti myös suojelupoliisin toimivaltuuksiin saada ja luovuttaa tietoja.

Tulli toteaa, että sisäministeriön asettamassa, asiaa valmistelleessa työryhmässä on ollut edustettuna myös Tulli. Tullilla on ollut mahdollisuus ilmaista näkemyksensä valtiovarainministeriön vero-osaston tulliysikön ja sisäministeriön yhteistyössä valmistelemaan Tullin lainsäädäntöä koskeviin muutosesityksiin. Tulli yhtyy hallituksen esityksen luonnoksessa oleviin muutosesityksiä koskeviin perusteluihin eikä Tullilla ole kommentoitavaa hallituksen esitysluonnokseen.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom kannattaa sinänsä esitettyjä lainsäädäntötoimia ja pitää esityksen tavoitteita hyvänä. Liikenne- ja viestintävirasto huomioi kuitenkin, että vastaavia lainsäädäntötoimia tehdään lisääntyvällä tahdilla ja vaikka yksittäiset muutokset eivät olisi sinänsä erityisen

merkittäviä, niin kokonaisuutena tarkasteltaessa muutokset saattavat vaikuttaa merkittävästi yksityisyyteen ja viestinnän luottamuksellisuuteen. Liikenne- ja viestintävirasto toimii sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014, jäljempänä myös *SVPL*) mukaisena viestinnän luottamuksellisuutta valvovana viranomaisena sekä radiolupaviranomaisena. Liikenne- ja viestintävirasto valvoo *SVPL*:n mukaisia viestinnän välittäjiä, kuten teleyrityksiä, niiden käsitellessä sähköisiä viestejä ja välitystietoja. Virasto valvoo myös taajuuksien tehokasta ja häiriötöntä käyttöä, myöntää radiolupia radiolähetinten hallussapidolle ja käytölle *SVPL*:n mukaisesti sekä ylläpitää näitä koskevia lupa- ja asiakasrekistereitä. Liikenne- ja viestintävirasto lausuu asiassa sen valvoman lainsäädännön kannalta.

Ulosottolaitoksen näkemyksen mukaan hallituksen esitysluonnoksen tavoitteet ovat koko suomalaisen yhteiskunnan ja oikeusvaltion kannalta erittäin tärkeitä ja tarpeellisia, koska nykyinen lainsäädäntö ei kaikilta osin tue sujuvaa viranomaisyhteistyötä eikä yhteiskunnan sisäistä turvallisuutta ja yhteiskunnan jäsenten laillisten oikeuksien toteutumista. Toisaalta on oikeusvaltioperiaatteen ja yksityiselämän suojan kannalta tärkeää, että viranomaisten välisestä tietojen luovuttamisesta säädetään laissa riittävällä tarkkuudella.

Verohallinto kannattaa esitystä. Verohallinto pitää tärkeänä, että Verohallinnon ja esitutkintaviranomaisten välinen yhteistyö sisältää myös mahdollisuuden tietojen luovuttamisen Verohallinnolle verovalvontaa varten. Tietojen antaminen tehostaa osaltaan harmaan talouden ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Verohallinnolla ei ole muuta lausuttavaa esityksestä.

Helsingin kaupunki pitää yleisesti kannatettavana poliisin tiedonsaannin ja tiedon luovuttamisen sääntelyn kehittämistä ja eri viranomaisten välisen tiedonsaannin parantamista. On niin ikään kannatettavaa, että tiedonsaantioikeuksia ja tiedon luovuttamisvelvollisuuksia pyritään selkiyttämään, jotta sääntelyn soveltaminen yksittäistapauksessa olisi mahdollisimman yksiselitteistä.

Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala nostaa esiin hallituksen esityksen liitynnän nykyisen ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 109 §:ään sekä lukiolain (714/2018) 58 §:ään, jotka koskevat opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevien ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömien tietojen antamista salassapitosäännösten estämättä. Lisäksi kaikissa koulutusta koskevissa laeissa on säännös siitä, että ko. laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Uudenmaan, Pohjois-Karjalan ja Satakunnan hyvinvointialueet pitävät kyseistä lainsäädännön uudistusta lähtökohtaisesti tarpeellisena.

Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että kannatettavien lakimuutosten osalta halutaan korostaa toimeenpanoa ja käytännön jalkautusta. Keskeistä on, että määritellään tahot ja organisaation tasot, millä tasolla tiedonvaihto tapahtuu. Hyvinvointialueen palvelutuotantoon liittyy tilanteita, joita tulee kyetä poliisin kanssa käsittelemään ja jakamaan. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on esim. erittäin väkivaltaisen potilaan uloskirjaus sairaalasta, kun M1-kriteeri ei täyty ja potilas on kuitenkin ulkopuolisille vaaraksi. Tiedonvaihtoa tarvitaan toisinaan ennakoivasti ja kytkökset esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen tulee saada turvallisuuden ja palvelutuotannon näkökulmasta tiedoksi, jotta ostopalveluissa (esim. perhehoito) ei aseteta haavoittuvassa asemassa olevaa alttiiksi hyväksikäytölle tai osallistuta rikolliseen toimintaan. Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on rikosten ennalta estäminen, mutta esteet tiedonvaihdoissa organisaatioiden välillä eivät tue tämän tehtävän hoitamista. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon turvallisuusselvityksen nuhteettomuusseurannassa ilmenevien osumien pitkät tämänhetkiset viiveet. Pahimmillaan tieto tuomiosta saavuttaa työnantajan vuoden tai kahden viiveellä, jolloin rattijuopumukseen syylistynyt voi työssään ajaa pitkään, koska ambulansseja tai hyvinvointialueen ajoneuvoja ei pysäytetä puhallutuksiin. Tiedonsaantioikeuden ohella tulisi tarkastella pakkokeinojen toteuttamisen toimintamallia, jotta yhteistyö olisi kahdensuuntaista ja tietojen vaihto olisi molempien intressi.

Opetushallitus kannattaa esitystä ja pitää tärkeänä, että poliisi saa tehtäviensä hoitamiseksi tarvittavat tiedot ja että tietojenvaihto poliisin ja esitysluonnoksessa mainittujen tahojen välillä on sujuvaa. Opetushallitus tuo esille, että esitysluonnoksesta ei käy ilmi, onko lainsäädäntömuutostarpeita havaittu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla, johon kuuluvat varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, tutkintokoulutukseen valmentava koulutus, lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus sekä taiteen

perusopetus ja vapaa sivistystyö. Opetushallitus katsoo, että poliisin tehtävien hoitamiseksi ja esimerkiksi erilaisissa vaaratilanteissa on tärkeää, että tietojenvaihto muun muassa koulutuksen järjestäjien ja poliisin välillä toimii sujuvasti puolin ja toisin. Mikäli lainmuutostarpeita on havaittu näiltä osin, Opetushallitus esittää harkittavaksi, olisiko myös näitä muutoksia tarkoituksenmukaista käsitellä tämän hallituksen esitysluonnoksen valmistelun yhteydessä.

Amnesty International Suomen osasto katsoo, että tavoite selkeyttää lainsäädäntöä on kannatettava. Hallituksen esitysluonnoksessa perusoikeuksien rajoittamisen hyväksyttävyyttä ei ole kuitenkaan riittävällä tavalla arvioitu. Ehdotus jää tavoitteestaan huolimatta epätasapainoiseksi ja tulkinnanvaraiseksi ja lisäksi se rajoittaisi yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa paljon nykytilaa enemmän. Jo se, että tiedonsaantioikeutta laajennettaisiin oikeuteen saada tietoja pelkän rikoksen estämisen ja selvittämisen lisäksi myös rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi, laajentaisi poliisin oikeuksia huomattavasti. Amnestyn mukaan esitysluonnoksessa on useita epäselviä kohtia, kuten tietojen luovuttaminen yksityiselle taholle ja tietojen hankkiminen yksityisiltä tahoilta. Ehdotuksessa tulisi täsmentää, miten tämä toimisi ja keitä kaikkia yksityisiä tahoja tämä koskisi. Tietojen luovutuksessa tärkeää olisi sen varmistaminen, ettei tietoja käytetä tai säilytetä käyttötarkoitukseen kuulumattomalla tavalla ja että tietosuoja varmistetaan. Lisäksi tulee varmistaa, ettei viranomainen kierrä laillista tiedonhankintaa pyytämällä tietoja yksityisiltä tahoilta, jotka ovat saaneet tiedot mahdollisesti asiaankuulumattomalla tavalla.

Electronic Frontier Finland - Effi ry kannattaa esitysluonnoksen julkilausuttuja tavoitteita paremman tietojenvaihdon mahdollistamiseksi poliisin ja muiden viranomaisten kanssa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Effi ry huomauttaa kuitenkin, että nykymuodossaan esitysluonnoksessa viranomaisten tiedonsaantioikeuksia lisätään huomattavan väljin sanamuodoin (esim. poliisilain 4 luku 3 §), jotka mahdollistavat huomattavia rajoituksia jokaisen yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK pitää esitystä kokonaisuutena tarpeellisena ja kannattaa sen tavoitteita. Poliisin ja muiden rikostorjuntaviranomaisten keskeisenä tehtävänä on myös rikosten ennalta estäminen, eikä se onnistu ilman tehokkaita mahdollisuuksia vaihtaa tietoja. Tietojen vaihto ei voi rajoittua vain viranomaisten väliseen tietojenvaihtoon. Myös yksityisten toimijoiden hallussa olevia tietoja tarvitaan, mutta samalla on muistettava, että rikosten ennalta estäminen ei ole mahdollista vain viranomaisten toimenpitein. On tilanteita, joissa vain yksityinen toimija voi estää rikoksen toteuttamisen tai joissa ainakin myös yksityisen toimijan toimia tarvitaan rikoksen estämiseksi, ja joissa näin on täysin välttämätöntä saada viranomaisten hallussa olevia tietoja yksityisten toimijoiden käyttöön rikosten ennalta estämiseksi. Mikäli näin ei tehdä, poliisin tehtäväksi jää usein toteutuneen rikoksen tutkinta, mikä ei ole kenenkään toimijan kannalta järkevää, jos teko olisi voitu estää. EK viittaa jäsenliittojensa Kaupan Liiton, Teknologiateollisuuden toimialayhdistys Kyberalan ja Hyvinvointialan lausuntoihin asiassa ja toteaa kannattavansa niissä esiin nostettuja näkökohtia.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry pitävät esityksen tavoitteita perusteltuina ja kannattamme esitettyjä muutoksia poliisilain ja siihen liittyvien lakien tiedonvaihtoa koskeviin säännöksiin. Esityksen keskeiset ehdotukset vastaavat muuttuneen turvallisuusympäristön ja digitalisaation tuomiin haasteisiin sekä parantavat viranomaisten ja yksityisten toimijoiden mahdollisuuksia torjua rikoksia ja ylläpitää yhteiskunnan turvallisuutta. Mainitut tavoitteet ovat merkityksellisiä myös yrityksiin suoraan ja välillisesti liittyvän rikosuhan ja -torjunnan kannalta. Yhdistykset viittaavat Elinkeinoelämän Keskusliitto EK:n lausuntoon ja toteavat, että rikosten ennalta estäminen ei pääosin ole mahdollista viranomaisten toimenpitein, vaan ennalta ehkäisevät toimet nojaavat pääosin oikeussubjektien toteuttamiin rikosentekomahdollisuuksia ja rikoshyötyä rajoittaviin sekä kiinnijäämisriskiä lisääviin toimiin. On myös tilanteita, joissa vain yksityinen toimija voi estää rikoksen toteuttamisen tai joissa myös yksityisen toimijan toimia tarvitaan rikoksen estämiseksi, ja joissa näin on täysin välttämätöntä saada viranomaisten hallussa olevia tietoja yksityisten toimijoiden käyttöön. Mikäli välttämättömien tietojen luovuttaminen ei toteutuisi, poliisin (Tullin tai Rajavartiolaitoksen) tehtäväksi jäisi usein vain toteutuneen rikoksen tutkinta, mikä ei ole lakiehdotuksen päämäärien mukaista.

Lääkäripalveluyritykset ry (LPY) kannattaa lakiesitysten keskeistä tavoitetta parantaa turvallisuusviranomaisten (poliisi, rajavartiolaitos ja tulli) tiedonsaanti- ja tietojen luovutus-oikeuksia. Lakimuutosesityksillä pyritään vahvistamaan viranomaisten yhteistyötä ja helpottamaan tietojenvaihtoa muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Lausunnolla oleviin esityksiin liittyy paljon moraalisia ja eettisiä näkökulmia, joita ei ole LPY:n mielestä riittävästi pohdittu

lakiesityksen valmisteluvaiheessa. Siksi yhdistys esittää, että kysein lainsäädännön jatkovalmisteluun osallistetaan tiiviisti sekä sote-alojen että tietosuojaja perustuslain asiantuntijoita.

Pakolaisneuvonta ry toteaa, että luonnoksessa poliisin ja Rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeutta ehdotetaan laajennettavaksi muun muassa siten, että tiedonsaanti olisi mahdollista myös pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun, kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tavoittamiseksi. Luonnoksessa poliisille ehdotetaan myös oikeutta saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023, jäljempänä *asiakastietolaki*) tarkoitetulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa. Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta. Pakolaisneuvonta vastustaa näitä ehdotettuja muutoksia.

Pakolaisneuvonta toteaa, että esitys on yksi lukuisista Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman ehdotuksista, jolla keskeisiin perus- ja ihmisoikeuksiin puututaan viittaamalla tarpeeseen vahvistaa kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyttä. Pakolaisneuvonta toteaa, että kansallisen turvallisuuden ja yhteiskunnan kriisinkestävyuden vahvistaminen ovat hyväksyttäviä tavoitteita, mutta lainmuutoksessa tulee osoittaa ja perustella miten juuri ehdotetut muutokset tosiasiallisesti edistävät tavoitteiden saavuttamista ja miten nämä perusoikeuksiin merkittävällä tavalla puuttuvat muutokset ovat välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi.

Suomen Asianajajat kannattaa lähtökohtaisesti viranomaisten välistä tietojensaantia koskevien säännösten kehittämistä ja uudistamista. Ehdotettuja muutoksia on pidettävä tarpeellisena esimerkiksi henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Suomen Asianajajat haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota lausunnossaan mainittuihin seikkoihin, jotka ovat ongelmallisia sekä kansalaisten yksityisyydensuojan että viranomaistoiminnan tarpeellisuusperiaatteen noudattamisen kannalta. Suomen Asianajajat pitää ehdotettuja muutoksia huomattavan laajoina ja katsoo, ettei nykytilanne edellytä tiedonsaanti- ja luovutussääntelyn laajuutta esityksessä ehdotetuilla tavoilla.

Suomen Lääkäriliitto ymmärtää muutosten tarpeellisuuden poliisin näkökulmasta, mutta katsoo, että esitys nykyisessä muodossaan ei ole selvä ja jättää monissa kohdin tulinnan varaa. Koska kysymys on puuttumisesta merkittäviin perustuslain perusoikeuksiin, tulisi esitystä huomattavasti tarkentaa ja selventää.

Yksityishenkilön mukaan esitys laajentaa poliisin ja muiden viranomaisten mahdollisuuksia antaa ja saada salassa pidettäviä tietoja. Tavoite rikostorjunnan ja yleisen turvallisuuden parantamisesta on ymmärrettävä, mutta esityksessä on eettisesti ja oikeudellisesti merkittäviä riskejä, jotka vaativat tarkempaa arviointia ja sääntelyn tiukentamista. Henkilö toivoo tarkempaa lakiteknistä ja perusoikeudellista arviota yhteistyössä tietosuojavaltuutetun ja oikeuskanslerin kanssa, avoimuuden lisäämistä (esimerkiksi julkinen vuosikertomus, kuinka usein tietoja on jaettu ja millä perusteilla), sekä kansalaisvaikutusten arviointia ja lausuntokierroksen laajentamista siviiliyhteiskunnan toimijoille. Hänen mukaansa esitys on teknisesti perusteltavissa, mutta se ei täytä vielä avoimen oikeusvaltion tai yksilön tietosuojan korkeita vaatimuksia. Lainsäädäntö kaipaa tarkennuksia, rajoituksia ja valvontamekanismeja ennen etenemistä eduskuntaan.

Tiedonsaanti sosiaali- ja terveydenhuollosta

Yleisiä huomioita

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että lausunnossaan hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuojasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi perustuslakivaliokunta (PeVL 14/2018 vp) kiinnitti erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5). Arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on sanotun johdosta, tietosuojasetuksen mahdollistamissa puitteissa, edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. Yleistä tietosuojasetusta yksityiskohtaisemman lakitasoisen sääntelyn tarve tulee kuitenkin perustella myös tietosuojasetuksen puitteissa tapauskohtaisesti. Sääntelyn tarpeen osalta on syytä kiinnittää huomiota myös asetuksessa omaksuttuun riskiperusteiseen lähestymistapaan. Valiokunta painottaa, että myös arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn kohdalla on

syytä pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön (s. 5–6). Valiokunta korosti, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (s. 7). Valiokunta painotti, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten esimerkiksi yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin, jotka voivat ääritapauksessa palautua henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen (s. 8). Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että sääntelyssä on hänen käsityksensä mukaan otettava huomioon edellä lausuttu niin, että suhteellisuuden arviointi yksittäistapauksissa ei jää lakia soveltavan poliisimiehen (vastaavasti Rajavartiolaitoksen ja Tullin kohdalla) harkinnan varaan häntä velvoittavan laissa säädetyn suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että oikeustilaa selkeytetään myös lainsäädännön tasolla, vaikka viimeaikainen oikeuskäytäntö on myös merkittäväällä tavalla selkiyttänyt oikeustilaa liittyen poliisin tiedonsaantioikeuksiin sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta. Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että on erityisen tärkeää, että terveydenhuollossa korostuva luottamuksen suoja otetaan huomioon sääntelyratkaisuissa. Terveydenhuollon toiminnalle olennaista luottamuksellisuuden periaatetta on korostettu myös muun muassa apulaisoikeusasiamiehen 28.11.2024 antamassa ratkaisussa (EOAK/2910/2023), jonka mukaan yksityisyyden suojan toteutumisen kannalta on keskeistä, että yksilöllä on mahdollisuus halutessaan varmistaa hoitoa ja hoitosuhdetta koskevien tietojen säilyminen luottamuksellisina terveydenhuollon toimintayksikössä. Salassapitovelvollisuus muodostaa keskeisen perustan luottamuksellisen hoitosuhteen syntymiselle ja jatkuvuudelle. Henkilön yksityisyyden suojan toteutumisen ja terveydenhuoltojärjestelmän toimivuuden kannalta keskeistä luottamuksellisuutta korostetaan myös muun muassa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2025:11.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että poliisilla ei lähtökohtaisesti olisi tarvetta saada tietoa potilas- tai asiakassuhteen sisällöstä, vaan tieto henkilön henkilöllisyydestä tai läsnäolosta sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikössä riittäisi. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että tietopyyntöön annettu vastaus saattaa kuitenkin aika usein suorasti tai epäsuorasti paljastaa hyvinkin arkaluontoista tietoa, esimerkiksi tilanteesta, jossa henkilö on hoidossa mielenterveyteen liittyvien syiden vuoksi. Hoitosuhteet eivät ole keskenään samanlaisia. Ministeriö kiinnittää huomiota erityisesti korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun KHO 2025:11, jossa korostetaan tapauskohtaisen harkinnan merkitystä hoitosuhteen arkaluonteisuuden arvioinnissa. Tapauskohtaista harkintaa ja perusoikeuspunnintaa on painotettu myös useassa muussa ennakkopäätöksessä.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota terminologian yhteneväisyyteen siltä osin, käytetäänkö hallituksen esitysluonnoksessa termiä terveydenhuollon asiakas vai terveydenhuollon potilas. Esitysluonnoksen terminologia tulisi päivittää vastaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä vakiintunutta terminologiaa.

Tietosuoja-valtuutetun toimisto toteaa, että henkilön yksityisyyden suojan toteutumisen näkökulmasta on olennaista, että pääsääntöisesti tieto hänen hoitosuhteestaan terveydenhuollon toimintayksikköön jää hänen niin halutessaan luottamukselliseksi. Hoitosuhdetta koskevan tiedon korostetun yksityisyyden puolesta puhuu myös luottamuksellisuuden yleisempi merkitys terveydenhuoltojärjestelmän toimintaedellytysten kannalta. Ylimpien tuomioistuinten oikeuskäytännössä on myös henkilön yksityisyyden suojan toteutumisen näkökulmasta pidetty olennaisena, että tieto hänen hoitosuhteestaan terveydenhuoltoon jää hänen niin halutessaan luottamukselliseksi. Hoitosuhdetta koskevan tiedon korostetun yksityisyyden puolesta puhuu myös luottamuksellisuuden yleisempi merkitys terveydenhuoltojärjestelmän toimintaedellytysten kannalta. Luottamuksellisuus on tärkeää sekä hoidon ja hoitoon hakeutumisen kannalta. (ks. esim. KHO 2025). Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2025:11 on korostettu tapauskohtaisen harkinnan merkitystä. Korkein hallinto-oikeus katsoi (KHO 2024:80), että tieto henkilön olostsa sairaalassa oli viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä *julkisuuslaki*) 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä. Kun kysymys oli poliisin oikeudesta saada salassa pidettävä terveystieto tai sellaiseen verrattavissa oleva tieto esimerkiksi kadonneen henkilön olinpaikasta tämän hengen ja terveyden suojelemiseksi, tiedon luovuttamiseen poliisille henkilön mahdollisesta olinpaikasta liittyi sekä painava yleinen etu, mutta myös painava yksityinen etu. Yleisen edun näkökulmasta tiedon saaminen oli tarpeen kadonneen henkilön etsintätoimien oikeaksi kohdentamiseksi ja niiden tehokkaaksi toteuttamiseksi. Tietojen pyytämisestä päättävälle päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle tulee haastava päätösharkinta, kun ottaa mm. huomioon edellä mainitussa korkeimman hallinto-oikeuden

päätöksessä lausuttu. Jatkovalmistelussa olisi tarkoituksenmukaista kiinnittää huomioita siihen, että ehdotetun säännöksen soveltamisessa tulisi välttämättömyyden lisäksi edellyttää päättämisen yhteydessä tehtävää punnintaa yksityisyyden suojan ja muiden perusoikeuksien kesken.

Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettuun uuteen poliisilain 4 luvun 5 §:n sanamuotoon lisättäisiin rikosten paljastamisen ja selvittämisen lisäksi myös rikosten ennalta estäminen. Yleisesti poliisilain 4 luvun 5 §:ää voidaan pitää erittäin tärkeänä sen vaikuttaessa merkittävällä tavalla poliisin lakisääteisten tehtävien suorittamiseen esimerkiksi sisäisen turvallisuuden kannalta, jolloin myös rikosten ennalta estämisen merkitys korostuu.

Suojelupoliisin mukaan tietojen saannista sosiaali- ja terveydenhuollosta on tarpeen säätää laissa erikseen. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan poliisin tiedonsaantioikeutta pykälän mukaisissa tarkoituksissa voi pitää perusteltuna ja harkittuna ja suhteellisena ottaen huomioon, että tiedonsaantioikeuden kohteena oleva läsnäoloa tai henkilöllisyyttä koskeva tieto useimmiten vain hyvin rajatussa määrin kuvaa luottamuksellisen hoitosuhteen sisältöä tai henkilön terveydentilaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteaa, että esityksen mukaisten tiedonsaantioikeuksien laajentamista poliisille, Tullille ja Rajavartiolaitokselle koskien henkilön läsnäoloa sosiaali- tai terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitiloissa tietynä aikana ja tietoa läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä on pidettävä kannatettavana. THL pitää tärkeänä huolehtia siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on selkeät ja ajantasaiset ohjeet, kuinka tiedonsaantioikeuksia sovelletaan käytännössä. Esimerkiksi STM:n ”Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon” tulee päivittää vastaamaan uutta lainsäädäntöä. Käytännön toiminnassa tietopyynnön vastaanottaja voi olla esimerkiksi sihteeri tai hoitaja, joilla ei ole välttämättä osaamista arvioida täyttyvätkö lain vaatimukset tiedon luovuttamiseksi esimerkiksi sen osalta, kuuluuko poliisimies päällystykseen tai onko rajavartiija pidättämiseen oikeutettu virkamies. Lisäksi tietosuojalainsäädäntö edellyttää, että tiedonluovutuksista tulisi pitää kirjaa, jolloin on tärkeää myös ohjeistaa miten ja minne tiedon luovutuskirjaukset tehdään ja voidaanko kirjauksia tehdä esimerkiksi potilastietojärjestelmään hallinnollisena kirjauksena.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira pitää tiedonsaantioikeutta koskevan sääntelyn selkeyttämistä lähtökohtaisesti kannatettavana. Valvira katsoo, että erityisesti terveystietoja koskevien säädösten valmistelussa tulee varmistua siitä, että tiedonsaantioikeuksia laajennetaan vain välttämättömiksi katsottavissa tilanteissa, ja että tiedonsaantioikeudet ovat oikeasuhtaisia tavoiteltuun hyötyyn nähden. Tiedonsaantioikeutta koskevien säädösten tulee olla riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia, jotta niiden soveltamiskäytäntö muodostuu yhtenäiseksi ja selkeäksi. Säädösvaikutusvalmistelussa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota potilaiden oikeusturvaan ja siihen, etteivät säädökset esimerkiksi tosiasiasa muodostaisi estettä hoitoon hakeutumiselle. Valvira kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksessä on nykytilaa koskevassa osiossa kuvattu poliisin oikeutta saada Valviralta tietoja. Asia on nostettu esille kahden epäselväksi tunnistetun esimerkkitalanteen valossa. Vaikka oikeuskäytäntö on jo osaltaan selkeyttänyt asiaa, on lainsäädäntö edelleen valvontaviranomaisen näkökulmasta epäselvä. Valvira pitää yksityiskohtaisen sääntelyn puuttumista ongelmallisena. Edellä mainitun perusteella Valvira katsoo, että asian selkeyttämiseksi tulisi lainsäädännön tasolla säätää tarkemmin myös poliisin tiedonsaantioikeudesta valvontaviranomaiselta.

HUS-yhtymä kannattaa eri viranomaisten paremman tietojenvaihdon mahdollistamista, mutta näkee lausuttavaksi annettavassa ehdotuksessa useita merkittäviä perusoikeudellisia ongelmia, jotka tulee ehdottomasti huomioida asian jatkovalmistelussa. Yleisesti poliisin ja terveydenhuollon välisen tietojenvaihdon selkeyttäminen on HUS-yhtymän näkemyksen mukaan perusteltua. On selvää, että nykyinen sääntely ei ole osoittautunut riittäväksi, ja sitä tulee tarkentaa. Olisi myös toivottavaa, että käytännön toimintatavat tietojenvaihdossa poliisin ja terveydenhuollon välillä ilmenisivät mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti suoraan laista, eikä käytännön kysymyksiä tulisi ratkaistavaksi esimerkiksi muutoksenhakujen kautta, kuten nyt on jouduttu tekemään.

Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala pitää kannatettavan sitä, että poliisin sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvia tiedonsaantioikeuksia pyritään selkiyttämään. Tiedonsaantioikeudet tulisi ratkaista lainsäädännön tasolla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti siten, että tarve yksittäisten tapausten selvittämiseksi tuomioistuimen menettelyssä vähenisi. Olisi lisäksi kannatettavaa arvioida, olisiko mahdollista keskittää poliisin tiedonsaantioikeudet yhteen lakiin, ja voitaisiinko poliisin sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvista tiedonsaantioikeuksista säätää tyhjentyvästi esimerkiksi asiakastietolaissa sen sijaan, että tiedonsaantioikeudet jakautuvat useaan eri lakiin.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue pitää esityksen tavoitteita kannatettavana ja näkee tarpeellisena, että poliisin tietojen saantia sosiaali- ja terveydenhuollosta selkeytetään täsmällisellä lainsäädännöllä. Hyvinvointialueen mukaan ehdotettu poliisilain 4 luvun 5 § helpottaa jonkin verran poliisilta tulevien tietopyyntöjen käsittelyä hyvinvointialueella, kun lainsäädäntö täsmentyy ainakin osittain ja tiettyjen tilanteiden kohdalta. Lakimuutos ei kuitenkaan poistaisi kaikkia ongelmatilanteita, sillä poliisilta tulee jatkuvasti tietopyyntöjä perustuen poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaiseen poliisin tiedonsaantioikeuteen, ja hyvinvointialue kieltäytyy antamasta tietoja vedoten oikeudenkäymiskäärin todistamiskieltoon. Vaikka oikeuskäytännössä on luotu suuntaviivoja poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin soveltamiselle, käytännön lainsoveltamisessa kyseisen säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle tulkitaan kuitenkin jäävän paljon suhteellisen moittaviakin rikoksia, kuten heitteillepano, pelastustoimen laiminlyönti ja kuolemantuottamus, mikä vaikeuttaa rikosten selvittämistä.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue pitää ehdotettuja muutoksia lähtökohtaisesti kannatettavina ja tarpeellisina. Hyvinvointialue on arvioinut erityisesti ehdotettua poliisilain 4 luvun 5 §:ää. Ehdotetuilla muutoksilla lisätään ja selkeytetään muutamia tiedon luovuttamiseen liittyviä tilanteita. Hyvinvointialue toteaa, että tietojen luovuttamista sosiaali- ja terveydenhuollosta poliisille koskeva sääntely on useassa eri laissa ja kokonaisuutena vaativa hallittava, mikä on vaikeuttanut käytännön soveltamista niin poliisin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla. Tätä taustaa vasten lakimuutosten tulisi olla mahdollisimman selkeitä. Lisäksi hyvinvointialue toteaa, että käytännössä se, kuinka paljon terveys-tietoa läsnäolotiedon antamisella todellisuudessa paljastuu, vaihtelee jopa sen mukaan, millainen palveluntuottajan toimitilojen/toimipaikkojen rakenne on. Lainmuutoksen koulutuksessa ja soveltamisessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että tarpeettoman tarkkaa tietoa ei anneta, jos se ei laissa säädettyjen tarkoitusten kannalta ole välttämätöntä. Esimerkiksi kohdassa 5 olevan kadonneen henkilön osalta tarve tarkan tiedon antamiseen on vähäinen, riittää tieto, että henkilö on jossain sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun piirissä eli ei kadoksissa. Hyvinvointialue esittää myös harkittavaksi, olisiko tarvetta säätää mahdollisuudesta ilmoittaa poliisille esim. väkivaltaisen potilaan uloskirjauksesta. Lisäksi käytännössä hankalia ovat tilanteet, joissa päihtynyt henkilö lähtee sosiaali- ja terveydenhuollon tiloista moottoriajoneuvolla.

Etelä-Savon hyvinvointialueen mukaan poliisien tietopyynnöt ovat olleet aina haasteellisia sosiaali- ja terveydenhuollolle: onko pyyntö perusteltu riittävän hyvin, onko tarvittavat lakiviittaukset esitetty, mistä soteapuoli tietää, mistä rikoksista vankeustuomio voi olla yli kuusi vuotta ja sen kuka on poliisin päällystä ja kuka ei. Tämän menettelyn selkeyttäminen on varmasti kaikkien tavoite, mutta miten se tehdään, siitä on eri näkemyksiä. Olisi kuitenkin hyvä, että käytännön toimintatavat tietojenvaihdossa poliisiin ja terveydenhuollon välillä ilmenisivät mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti suoraan laista, eikä käytännön kysymyksiä tulisi ratkaistavaksi muutoksenhakujen kautta, joka vie aina paljon aikaa ja resursseja. Tärkein asia on kuitenkin se, että potilaan pitää voida uskaltaa tulla hoitoon ja sosiaalihuollon asiakkaan hakea apua ilman pelkoa seuraamuksista.

Keski-Suomen hyvinvointialue pitää esitettyjä muutoksia pääosin kannatettavina ja hyvin perusteltuina. Hyvinvointialue toteaa kuitenkin, että poliisilakiin tehty muutokset tulee viedä saman sisältöisinä myös asiakastietolakiin. Asiakastietolaissa on säädetty tarkkaan, mille viranomaisille ja millaisin perustein salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa. Mikäli ehdotetut muutokset tehdään vain poliisilakiin, jää sen ja asiakastietolain välille ainakin lain soveltajien näkökulmasta tulkintaristiriita, mikä on omiaan aiheuttamaan hämmennystä ja estää nyt esitettävien muutosten tavoitteiden toteutumista. Keski-Suomen hyvinvointialueen mukaan jo lain valmisteluvaiheessa tulisi suunnitella, miten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat ja toisaalta myös poliisi koulutetaan toimimaan lainsäädännön mukaisesti. Nykyisin poliisilta tulevat tietopyynnöt ovat sisällöltään ja laadultaan kovin vaihtelevia, ja valitettavan usein huonosti perusteltuja. Myös poliisin ja terveydenhuollon välistä tietojenvaihtoa koskeva STM:n ohje tulee päivittää vastaamaan lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden näkökulmasta on olennaista, että tilanteet, joissa henkilöstöllä on oikeus luovuttaa tietoja toimitiloissa olevan tai siellä olleen henkilön läsnäolosta tai henkilöllisyydestä, ovat yksiselitteisesti määriteltäviä. Henkilöstölle on myös varmistettava riittävä ohjeistus ja koulutus näiden tilanteiden asianmukaiseen käsittelyyn.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan hallituksen esitysluonnoksen yhtenä tavoitteena on selkeyttää poliisin tietojensaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä kadonneiden löytämiseksi. Tavoite on kannatettava. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan selkeyttämistavoite olisi kuitenkin

toteutettavissa paremmin uudistamalla sääntelyä kokonaisuutena. Säännökset, jotka liittyvät tietojenvaihto-oikeuteen hyvinvointialueen ja poliisin välillä, edellyttävät selkeyttämistä. Säännöksiä on poliisilain lisäksi mm. asiakastietolaissa, oikeudenkäymiskaassa, haastemieslaissa (505/1986), ampuma-aselaissa (1/1998) ja ajokorttilaissa (386/2011), minkä lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon nimenomaisista ilmoitusvelvollisuuksista on säädetty mm. lastensuojelulaissa (417/2007), rikoslaissa (39/1889), ampuma-aselaissa ja ajokorttilaissa. Poliisin ja hyvinvointialueen välinen tietojenvaihto-oikeus on vaikeasti sovellettava kokonaisuus, koska säännökset ovat jakautuneet eri lakeihin ja sovellettava lainsäädäntö riippuu osittain asian kulloisestakin käsittelyvaiheesta. Hallituksen esitysluonnos ei paranna tilannetta. Säännösten tulisi olla mahdollisimman helposti sovellettavat, sillä säännöksiä soveltavat yksittäiset sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa asian eri käsittelyvaiheissa. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata uuden ehdotetun pykälän (poliisilain 4 luvun 5 §) säännöksiä kaikilta osin.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että uusi asiakkuustiedon ilmaisemiseen velvoittava säännös voi vaikeuttaa myös sen arviointia, mikä tieto asiakkuuden paljastumisen jälkeen on salassapito-velvollisuuden piiriin jäävää tietoa. Eriäviä tulkintoja jäänee edelleen sen suhteen, mitä tietoa eri ammattikuntien henkilöstö on velvollinen kertomaan tai saa kertoa poliisille ja tuomioistuimelle asian eri käsittelyvaiheissa a) itse epäilystä rikoksesta silminnäkijänä, b) tilanteen eskaloitumiseen mahdollisesti liittyvistä taustoista ja muista seikoista, joista hän on tullut tietoiseksi asemansa perusteella, c) asiasta myöhemmin eri osapuolilta kuulleena ja asiakkaan tai potilaan hänelle luottamuksellisesti kertomana asiakas -tai potilaskertomukseen kirjattuna tietona. Tätä problematiikkaa on käsitelty mm. hallituksen esitysluonnoksessakin viitatussa Helsingin hovioikeuden päätöksessä 21.6.2021 nro 846.

Pirkanmaan hyvinvointialueen mukaan erityisesti poliisilakiin ehdotettu lisäys on perusteltu ja selkeyttää nykytilannetta. Ehdotettu sääntely suojaa osaltaan palvelunantajan toimitiloissa olevien asiakkaiden ja henkilöstön turvallisuutta. Kadonneen henkilön etsintään uudistus tuo tärkeän työkalun. Ehdotuksessa on käyty läpi monipuolisesti viime vuosina kertynyttä oikeuskäytäntöä ja ehdotetun sääntelyn suhdetta perusoikeuksiin. Ehdotetulla sääntelyllä voi olla negatiivisia vaikutuksia tiettyjen henkilöiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin. Tämän haitallisen vaikutuksen minimointi on tärkeää.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue katsoo, että tulee huolellisesti arvioida, minkä oikeushyvän kustannuksella voidaan tinkiä asiakkaiden yksityisyyden suojasta. Mikäli lainmuutoksella puututaan liikaa asiakkaiden yksityisyyden suojaan, saattaa se rajoittaa ihmisten mahdollisuutta ja innokkuutta hakeutua hoitoon tai sosiaalipalveluiden piiriin. Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu, että asiakkaista olisi mahdollista paljastaa vain sijaintitieto ja henkilöllisyys, mikä ei välttämättä olisi arkaluonteista tietoa. Hyvinvointialue katsoo, että näistä tiedoista voi kuitenkin tosiasiaassa paljastua henkilön asiakkuus. Hallituksen esitysluonnoksessa on myös todettu, että hoitosuhde ei KHO:n kannan mukaan olisi automaattisesti arkaluonteista tietoa, vaan se olisi arvioitava tapauskohtaisesti. Näkemys arkaluonteisuudesta on subjektiivista ja voi aiheuttaa tulkintaan vaikeutta ja ennakoimattomuutta. Hyvinvointialueen mukaan hoitosuhde jossain tietyssä sosiaalihuollon tai terveydenhuollon yksikössä voi jollekin olla huomattavan arkaluonteista, vaikka ei sitä kaikille henkilöille olisikaan. On hyvinvointialueen mukaan ymmärrettävää, että silloin jos asiakas harjoittaa rikollista toimintaa terveydenhuollon yksikössä, väistyy hänen yksityisyyden suojansa suuremman oikeushyvän tieltä. Onko kuitenkaan esimerkiksi henkilön tavoittaminen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten tärkeämpi oikeushyvä kuin asiakkaan oikeus yksityisyyteen ja pysyvä käyttämään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tilanteestaan huolimatta? Tämä vaatii huolellista punnintaa ennen lain säätämistä. Hyvinvointialueen mukaan jäisi myös epäselväksi, mikä suhde poliisilain 4 luvun uudella 5 §:llä on asiakastietolain 63 §:n 2 momenttiin. Hyvinvointialueen mukaan olisi syytä tarkentaa, miten asiakastietolain mainittua kohtaa sovelletaan suhteessa poliisilain uusiin säännöksiin. Mikäli sosiaalihuollon osalta on tarkoitus soveltaa vielä asiakastietolain 63 §:n 2 momenttia, tulisi selvittää, voidaanko sosiaalihuoltolain osalta lisäksi soveltaa poliisilain 4 luvun uuden 5 §:n muita kohtia paitsi 1 kohtaa.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue yhtyy Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksiin siitä, että asiaa koskevat säännökset tulisi uudistaa kokonaisuutena sosiaali- ja terveydenhuollon osalta, koska sääntely on tällä hetkellä ja kaavaillun uudistuksenkin jälkeen sekavaa johtuen mm. sen jakaantumisesta eri lakeihin.

Satakunnan hyvinvointialueen mukaan tietojen luovuttamisen käytännöt tulisi määritellä yksiselitteisesti ja kattavasti asetustasolla tai vähimmillään sosiaali- ja terveysministeriön sekä pelastustöiden osalta sisäministeriön ohjeistuksella. Näin varmistettaisiin tietojen luovutuksen valtakunnallisesti yhtenevät käytännöt.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue toteaa, että yhtenä tavoitteena esityksessä tuodaan esille poliisin tiedonsaantioikeuksien selkeyttäminen sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen osalta. Tavoite on tärkeä ja kannatettava. Sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisen pyrkimyksenä ei ole estää poliisiviranomaista suorittamasta tehtäviään, mutta samalla asiakas- ja potilastietojen salassapitoa koskevia, lainsäädännössä asetettuja vaitiolovelvoitteita on noudatettava tarkoin. Lakiuudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi olisikin tärkeää, että ehdotettujen lakimuutosten selkeyttä tarkasteltaisiin ja arvioitaisiin edelleen. Yksittäisten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden tulee kyetä soveltamaan säännöksiä yhdenmukaisesti, joten lainsäädännön selkeys ja tulkinnanvaraisten ilmaistujen välttäminen on erityisen tärkeää. Soveltajan näkökulmasta oman haasteensa tuo se seikka, että huomioon otettavaa sääntelyä tietojenvaihdossa poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä sisältyy useisiin lakeihin.

Niuvanniemen sairaala pitää tärkeänä, että esim. poliisin mahdollisuuksia saada tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja yksiköissä olevista henkilöistä tietyissä, yhteiskunnallisesti painavissa tilanteissa, selkeytetään lainsäädännössä. Esitys vastaa käytännössä havaittuihin ongelma-kohtiin, erityisesti tilanteissa, joissa nykyinen lainsäädäntö on osoittautunut poliisin toimivaltuuksien kannalta liian tulkinnanvaraiseksi tai riittämättömäksi. Nykyinen lainsäädäntö asettaa vahvan tietosuojan potilastiedoille ja erityisesti psykiatrasta hoitoa koskevien tietojen osalta vakiintunut oikeuskäytäntö (esim. KHO 2025:11) tulkitsee hoitosuhdetta koskevat tiedot arkaluonteisiksi terveydentilatiedoiksi. Näiden tietojen suoja perustuu mm. oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:ään, jonka mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä on todistamiskiello ilman potilaan suostumusta, ellei kyse ole erityisen vakavasta rikoksesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden näkökulmasta on olennaista, että tilanteet, joissa henkilöstöllä on oikeus luovuttaa tietoja toimitiloissa olevan tai siellä olleen henkilön läsnäolosta tai henkilöllisyydestä, ovat yksiselitteisesti määriteltäviä. Tämä edistäisi lakien yhdenmukaista soveltamista ja vähentäisi riskiä laittomaan tietojen luovuttamiseen tai perusteettomaan kieltäytymiseen yhteistyöstä viranomaisten kanssa. Niuvanniemen sairaalan mukaan on olennaista, että perusoikeusrajoitukset pysyvät oikeasuhtaisina ja luovutettavat tiedot rajoittuvat vain niihin, jotka ovat esim. poliisin tehtävien kannalta välttämättömiä. Samoin on ehdottomasti huolehdittava siitä, että eri lainkohdat, esim. poliisi- ja potilaslaissa (erit. 13 §) eivät ole keskenään ristiriidassa, vaan sote- henkilöstön tietojenluovutus-oikeuksia ja -velvollisuuksia koskeva lainsäädäntö muodostaa selkeän ja ymmärrettävän kokonaisuuden.

Niuvanniemen sairaala toteaa, että he kannattavat poliisilain muutosta yleisellä tasolla, mutta ehdottavat, että lakiesitystä täsmennetään seuraavilta osin: rajataan selkeästi tiedon sisältö ja käyttötilanteet, varmistetaan tietosuojan ja potilaan luottamuksensuojan toteutuminen, määritetään tarkasti viranomaiset, joilla tiedonsaantioikeus on, ja korostetaan kirjaamisvelvoitetta. Sairaalan mukaan lakiin olisi lisättävä maininta siitä, että kaikki tietopyynnot tulee dokumentoida kirjallisesti ja perustella. Lisäksi pyynnön tietojen luovutuksesta tulee tehdä päällystöön kuuluva virkamies. Lisäksi Niuvanniemen sairaalan mukaan on syytä kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu poliisin tiedonsaantioikeus voi liittyä samoihin tietoihin, jotka ovat oikeudenkäymiskaaren (OK) 17 luvun 23 §:n tarkoittaman todistamiskiellon piirissä (erityisesti psykiatriset potilaat). Tämä voi synnyttää epäselvyyttä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle siitä, voidaanko tietyt tiedot luovuttaa viranomaiselle hallinnollisessa menettelyssä, jos niistä ei saa toisaalta todistaa oikeudessa. Tulisiko lakitekstiä selkeyttää sen osalta siten, että: "Tiedot, joita tämän lain nojalla luovutetaan, eivät kuulu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n tarkoittamaan salassapitokiellon piiriin, jos ne eivät sisällä terveydentilaan tai hoidon sisältöön liittyvää tietoa."

Vanhan Vaasan sairaala toteaa, että valtion oikeuspsykiatrinen sairaala antaa tahdonvastaista erikoissairaanhoidon henkilöille, jotka on määrätty hoitoon mielenterveyslain tai rikosoikeudellisten erityissäännösten nojalla. Potilaiden asema ja hoidon erityisluonne edellyttävät, että kaikissa sosiaali- ja terveydenhuollosta annettavaa tiedonsaantia koskevilla säädöksillä otetaan tarkoin huomioon potilaiden yksityisyyden ja henkilöstön oikeusturvan näkökulma. Vanhan Vaasan sairaala kannattaa yleisesti esityksen tavoitetta lisätä lainsäädännöllistä selkeyttä viranomaisten tiedonsaantikäytäntöihin, mutta korostaa oikeuspsykiatrisen ympäristön erityispiirteitä. Tiedonsaannin ja -luovutuksen helpottaminen olisi tavoiteltavaa myös potilaiden hoidon ja kuntoutuksen kannalta, jolloin potilaat

joutuisivat mahdollisesti ottamaan vastuuta lievemmistäkin rikoksistaan. Sairaalan esittämät huomiot ja ehdotukset perustuvat näihin erityispiirteisiin.

Yhdistykset, järjestöt ja muut

Apteekkariliitolla ei ole huomioita esitykseen. Tietojenluovutuksen osalta oltava selkeä ohjeistus. Henkilön terveyteen liittyvät tiedot ovat määritelty salassa pidettäviksi ja salassapidon rikkomukset ovat sanktioitu lainsäädännöllä. Apteekkien osalta on olennaista, että tilanteet, joissa apteekilla ja sen henkilöstöllä on oikeus luovuttaa tietoja asiakkaistaan tai toimitiloissa olevan tai siellä olleen henkilön läsnäolosta tai henkilöllisyydestä, ovat yksiselitteisesti määriteltyjä. Apteekkien henkilöstölle on myös varmistettava riittävä ohjeistus tietojen ja näiden tilanteiden asianmukaiseen käsittelyyn ja dokumentointiin apteekkien ja apteekin työntekijöiden oikeusturvan toteutumiseksi. Lakien uudistamisen myötä Apteekkariliitto pitää välttämättömänä, että sosiaali- ja terveysministeriö päivittää ohjeistuksen terveydenhuollon ja poliisin välisestä tiedonvaihdesta ja huomioi apteekit oppaassa.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry kannattavat ehdotusta poliisille, Rajavartiolaitokselle ja Tullille ehdotettua oikeutta saada tietyissä tilanteissa tieto henkilön läsnäolosta ja henkilöllisyydestä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa, kunhan tiedonsaanti on rajattu vain välttämättömiin tietoihin ja tarkasti määriteltyihin tilanteisiin yksityisyyden suojan varmistamiseksi. Säännös selkeyttää nykytilaa ja mahdollistaa tehokkaamman puuttumisen esimerkiksi kadonneiden etsintään, vaaratilanteisiin ja rikosten selvittämiseen sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa.

Hyvinvointiala HALI ry on sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta samaa mieltä hallituksen esitysluonnoksen kanssa siitä, että lainsäädäntö tietojen luovuttamisesta tulee olla selkeä ja toimintatapojen kansallisesti tulee olla yhteneväiset. Yhdistys pitää hyvänä, että poliisin, tullin tai rajavartiolaitoksen tulee olla aloitteellinen tietojen pyytämisessä, eikä sosiaali- ja terveydenhuollolla ole oma-aloitteista tietojen ilmoittamisen mahdollisuutta.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy katsoo, että sääntelyn uudistaminen on kannatettavaa, koska sillä parannetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä työskentelevien ja asioivien henkilöiden turvallisuutta sekä omaisuuden suojaa. Lisäksi Hyvil jakaa esityksessä esitetyin tavoin käsityksen siitä, että viranomaisten välisellä tehokkaammalla tietojen vaihdolla on mahdollista säästää viranomaisten resursseja.

Konflikti - Poliittisen sosiaalityön rihmasto kommentoi ehdotusta ainoastaan sosiaalihuoltoon ja sosiaalihuollon asiakkaita koskevilta osin. Konflikti kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten lakiesitys vaarantaisi vakavasti sosiaalihuollon palveluiden luottamuksellisuuden ja vaikuttavuuden, haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten sosiaalisten oikeuksien toteutumisen, yleisen turvallisuuden sekä sosiaalihuollon ammattilaisten työhyvinvoinnin. Konfliktin näkemyksen mukaan nykyinen lainsäädäntö, jonka mukaan salassapidosta voidaan poiketa, kun henkilöä epäillään vakavasta rikoksesta, on riittävä ja asianmukainen. Nyt esitetty lakimuutos velvoittaisi sosiaalihuollon ammattilaisia luovuttamaan poliisille muuten salassa pidettäviä tietoja myös vähäisenä pidettävien rikosnimikkeiden, kuten näpistyksen tai lievän pahoinpitelyn ollessa kyseessä tai oleskeluluvan puuttumisen vuoksi. Konfliktin mukaan näyttää myös siltä, että lakiesityksessä perustellaan hyvin laajaan ihmisjoukkoon kohdistuvaa yksityisyydensuojan kaventamista sosiaalihuollon ammattilaisten näkökulmasta harvinaislaatuilla tilanteilla, joissa poliisin tehtävän suorittaminen on ollut haasteellista tietosuojan vuoksi. Konflikti arvioi, että lakiesityksen muutokset sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijöitä koskeviin salassapitosäädöksiin aiheuttaisivat enemmän haittoja kuin hyötyjä, eivätkä ne siten olisi sosiaalihuollon asiakkaiden, ammattilaisten tai yhteiskunnallisten kokonaisvaikutusten osalta kohtuullisia ja oikeasuhtaisia.

Lääkäripalveluyritykset ry (LPY) toteaa, että yksityinen terveydenhuolto perustuu pitkälti ammatinharjoittajamalliin ja erilaisiin alihankintaa hyödyntäviin rakenteisiin. Nykyisin on usein epäselvyyttä siitä, kuka tai mikä organisaatio toimii tietojen luovuttajana. LPY:n mielestä lainsäädännön on oltava selkeää sen osalta, kenellä on oikeus tai velvollisuus luovuttaa ja mitä tietoja asiakkaista / potilaista. Lausunnolla olevilla poliisilain muutosesityksillä on yhtymäkohtia sote-alojen valvontalakiin ja tietosuojalainsäädäntöön. LPY pitää välttämättömänä, että terminologia on yhtenäistä eri laeissa ja synkronoitua niihin viitattaessa. Yhdistys esittää, että poliisilain muutoksia valmistellaan ja niiden vaikutuksia arvioidaan yhteistyössä sote-alojen asiantuntijoiden ja toimijoiden edustajien kanssa. Tavoitteena on oltava, että eri lakeihin kirjatut tietojen luovutukseen liittyvät valta- ja vastuusuhteet eivät ole ristiriidassa keskenään.

Pakolaisneuvonta ry vastustaa ehdotusta, jolla laajennettaisiin pääsyä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoihin sekä lisättäisiin henkilön läsnäolotietojen luovuttamista ilman tarkkaa välttämättömyyden ja vaikutusten arviointia sekä ilman säädösten riittävää tarkkarajaisuutta. Esitys tulisi vähintään rajata koskemaan tilanteita, joissa epäilty rikos tapahtuu sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa. Lisäksi ehdotuksesta tulee vähintään poistaa tiedonsaantioikeuden laajennus koskemaan myös vähäisiä rikosnimikkeitä, kuten näpistysepäilyä. Ehdotetun kaltainen sääntely olisi omiaan johtamaan siihen, että apua tarvitsevat ihmiset eivät uskaltaisi hakeutua välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin tai asioida Maahanmuuttovirastossa, mikä heikentäisi heidän ja heidän perheenjäsentensä, myös lasten turvallisuutta ja hyvinvointia.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia pitää ongelmallisena esitysluonnoksen kohtaa, jossa poliisille annettaisiin oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikoina ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä. Talentia katsoo, että poliisilakiin ei tule tehdä sellaista muutosta, joka laajentaa pääsyä sosiaalihuollon asiakastietoihin ilman tarkkaa välttämättömyyden arviointia sekä tarkkarajaisuutta. Mahdolliset tietojen luovutukset tulee säilyttää poikkeuksellisinä, tarkkarajaisina, ja niiden tulee perustua yksilöityyn lain mukaiseen velvoitteeseen. Talentia esittää, että esitysluonnoksesta poistetaan poliisilakiin ehdotettu säännös, joka mahdollistaa sosiaalihuollon asiakastietojen laajemman käsittelyn.

Sosiaalityöntekijäin liitto ry vastustaa lakimuutosta siltä osalta, mikä koskee oikeutta saada sosiaali- ja terveydenhuollonantajalta asiakkaan läsnäoloa ja henkilöllisyyttä koskevia tietoja. Lakimuutoksen myötä yhdenvertaisuus ei lisääntyisi, vaikka muutosehdotuksessa näin asiaa perustellaan. Muutos päinvastoin syrjisi huono-osaisia ja sosiaalihuollon tarpeessa olevia sekä estäisi heitä hakeutumasta avun piiriin ja estäisi näin heitä saamasta perustuslain takaamia välttämättömiä palveluita. Sosiaalityön tehtävänä on auttaa ihmisiä. Lisäksi tavoitteena on saada ihmisiä kuntoutumaan tilanteistaan ja tilanteissaan, mikä voi onnistua ainoastaan yhteistyössä heidän kanssaan. Sosiaalityön tehtävänä on myös saada tietoa yhteiskunnan epäkohdista. Tämä estyisi lakimuutoksen myötä. Ehdotettu muutos olisi sosiaalityöntekijän ammattietiikan vastainen. Sosiaalityöntekijäin liiton mukaan nykyinen käytäntö, missä tiedonantovelvollisuus koskee tilanteita, joissa poliisi selvittää rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettua törkeää rikosta tai rikosta, jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, on riittävä. On hyvä huomioida, että jo nyt salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä mainittua tarkoitettua rikosta taikka silloin, ”kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos hyvinvointialue arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.” Lisäksi hyvinvointialue saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos tämän lain mukaisia tehtäviä hoidettaessa on saatu tietoja olosuhteista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.” (Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000, 18 §). Nykyinen oikeudellinen säätely koskien sosiaalihuollon viranomaisen tiedonantovelvollisuutta ja -oikeutta on Sosiaalityöntekijäin liiton mielestä riittävä. Käytännössä ehdotettu lakimuutos estäisi sosiaalityön tekemisen Suomessa ja näin johtaisi viranomaisvetoisen sosiaalityön loppumiseen Suomessa.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry toteaa, että palvelunantajilla tai niiden tehtäviä suorittavilla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä voi arvioida keskimäärin olevan kohtalaisen heikot valmiudet arvioida sitä, milloin tiedon antaminen on välttämätöntä säännöksen pykäläviittausten kohteina olevien lukuisten rikostunnusmerkistöjen täyttymisen selvittämiseksi tai esimerkiksi kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Säännös johtaisi helposti tilanteisiin, joissa palvelunantajat luovuttavat tiedot automaattisesti poliisin pyynnöstä.

SOSTE toteaa, että nykyisin voimassa olevan sääntelyn lähtökohtana on se, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on velvollisuus ilmoittaa esimerkiksi rikoslain 15 luvun 10 §:ssä mainittu törkeä rikoksen valmistelusta tai lapsiin kohdistuneista seksuaali- tai pahoinpitelyrikoksista. Ammattihenkilöllä on salassapitovelvollisuudestaan huolimatta aina oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän on työtehtävissään saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Muiden kuin törkeimpien ja lapsiin kohdistuvien rikosten osalta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajilla ei kuitenkaan ole nykyisin velvollisuutta poliisin tiedustellessa kertoa, onko poliisin kysymä henkilö tiettyinä ajankohtana ollut palvelunantajan tiloissa. Joissain tapauksissa myös sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä suorittavien henkilöiden

salassapitovelvollisuus estää tällaisen tiedon antamisen poliisille. Esityksessä tiedonantovelvollisuus ehdotetaan hyvin laajaksi. Tieto olisi annettava, jos poliisi pyytää sitä esimerkiksi näpistykseen tai perusmuotoisen vahingonteon selvittämiseksi. Syyt sille, että laki ei velvoita eikä aina edes oikeuta sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita luovuttamaan asiakastietojaan poliisille, liittyvät ihmisten perustuslaillisen yksityisyydensuojan ohella tarpeeseen turvata sosiaali- ja terveydenhuollon potilas- ja asiakassuhteiden luottamuksellisuutta sekä potilasturvallisuutta. Potilasturvallisuus perustuu luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Tämän luottamuksen horjuttaminen voi heikentää hoitoon hakeutumista ja estää avun saantia.

SOSTE:n vakavin huolenaihe on se, ettei sisäministeriö ole ehdottamissaan säännöksissä tai niiden perusteluissa määritellyt poliisin tietopyyntöjen tai niihin vastaamisen menettelytapoja. Poliisina esiintyminen rikollisissa tarkoituksissa vaikuttaa median rikosuutisoinnin perusteella olevan hyvinkin yleistä. Ehdotetun sääntelyn sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajille mahdollisesti aiheuttama oletama, että poliisin pyytäessä asiakkaan läsnäolosta on aina annettava tieto, ei ole omiaan heikentämään ainoastaan rikoksiin syyllistyneiden ihmisten potilasturvallisuutta ja luottamusta palvelunantajiin, vaan mahdollisesti myös rikosten uhrien ja rikollisia pelkävien, kuten lähisuhdeväkivaltaa kokevien tai kokeneiden ihmisten, jos he epäilevät, että kuka vain voi saada poliisin päälystään kuuluvana esiintyen saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tiedon heidän läsnäolostaan tai käynnistään palvelunantajan tiloissa. Voimassa oleva lainsäädäntö antaa poliisille kattavat tiedonsaantioikeudet vakavan rikollisuuden tutkimiseen ja ennalta ehkäisyyn. Se perustellusti sisältää tiettyjä tiedonsaantioikeuksien rajoituksia ihmisten yksityisyyden suojaamiseksi sekä potilasturvallisuuden ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakassuhteiden luottamuksellisuuden turvaamiseksi. Ne kohtalaisen vähäiset tulkintaerimielisyysilanteet, joita poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien välillä on esiintynyt, ja joihin sisäministeriö esityksessään viittaa, ovat luultavasti vältettävissä selkein ohjeistuksin ja ainakin vähäisemmällä lainmuutoksilla kuin sillä, että annetaan poliisille esitetyn kaltaiset erittäin laajat tiedonsaantioikeudet. Olemassa oleva ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon (STM 3.2.2020) antaa hyvät lähtökohdat päivittää ohjeistus kattamaan nykyistä monipuolisemmin turvallisuusviranomaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon välistä tiedonvaihtoa koskevat periaatteet. Kyseisessä ohjeessa toisin kuin sisäministeriön esitysluonnoksessa on jo valmiiksi kattavasti mietitty esimerkiksi sitä, millä tavoin tiedonvaihdon tulisi tapahtua ja miten varmistetaan se, että tietopyynnön tekijä on sen tekemiseen toimivaltainen viranomainen.

Suomen Asianajajat katsoo ehdotetun sääntelyn herättävän huolta siitä, että laajennetut tiedonsaantioikeudet voisivat johtaa salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen ilman riittävää oikeudellista perustetta, ilman yksilöllistä harkintaa sekä ilman riittävää ja asianmukaista valvontaa. Muutos voisi heikentää luottamuksellista suhdetta potilaan ja terveydenhuollon ammattilaisen välillä sekä vaarantaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käytettävyyden, jos kansalaiset alkavat pelätä tietojensa päätymistä viranomaisille. Suomen Asianajajat toteaa, että terveydentilaa koskevien tietojen erityinen arkaluonteisuus edellyttää tavallista korkeampaa suojaustasoa sekä tietojen luovuttamisen tulisi olla viimesijainen keino.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että kun katsotaan nykytilannetta, niin sosiaali- ja terveydenhuollossa tietosuoja- ja salassapitoäännösten lukuisuus ja niiden sisältöjen vaihtelevuus on aiheuttanut käytännössä ongelmatilanteita. Tietojen luovuttamista saatetaan joutua arvioimaan saman asian puitteissa sen eri vaiheissa ja eri säädösten perusteella, joten on ensiarvoisen tärkeää läpikäydä tämän esityksen vireillä ollessa myös muu substanssilainsäädäntö ja peilata sitä eri säädösten tarkoitukseen. Lainsäädäntöä olisi perusteltua tarkastella kokonaisuuden kannalta ja pyrkiä yhtenäistämään säännöksiä. Säädöksiin joudutaan ottamaan kantaa eri konteksteissa terveydenhuollossa ja ne aiheuttavat usein epäselvyyttä, runsaasti työtä sekä myös seuraamuksia erilaisten väärintulkintatilanteiden takia. Intressipunninta eri säädösten soveltamisesta onkin käytännössä valunut terveydenhuollon ammattilaisten harteille. Edellä mainittu on tärkeää perusoikeuksien toteutumisen sekä terveydenhuollon toimijoiden oikeusturvan kannalta. Kysymys on perustavanlaatuisista arkaluonteisiksi tiedoksi katsottavien tietojen luovuttamisesta ja menettelystä. Terveydenhuollossa toimijat vastaavat aina omasta toiminnastaan ja potilaana tai asiakkaana olevat kohdistavat herkästi tyytymättömyytensä suoraan toimijoita kohtaan, jolloin muistutukset, kantelut ym. toimet herkästi lisääntyvät. Oikeusprosessit tietojen luovutusten osalta, myös terveydenhuollossa, ovat viime vuosina kasvaneet.

Lääkäriliiton mukaan koska kaikkien tahojen intressissä on a) ymmärtää toiminnan oikeudelliset perusteet ja b) että käytännön toiminta näissä asioissa on selkeää ja sujuvaa on säännöksiä uudistettaessa ehdottoman tärkeää, että ne ovat: 1) tarkkarajaiset 2) käytännön toimijoille selvät ja 3) niitä on tarkasteltu kokonaisuutena terveydenhuollon erityissäädösten kanssa. Käytännön tilanteiden

jouhevaksi ratkaisemiseksi lain pykälien sanamuodot edellyttävät täsmällisyyttä. Myös hallituksen esityksen pykäläkohtaisten perustelujen tulee olla yksityiskohtaisia ja ymmärrettäviä ja niissä olisi hyvä havainnollistaa käytännön konkreettisia tapauksia, jotta tulkintaongelmilta ja ylimääräiseltä työltä vältyttäisiin.

Lääkäriliiton toiveena on, että asetustasolla tai vähimmillään sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistuksella annetaan tarkemmin selvyttä lain säännösten soveltamiseen ja myös tietojen luovutusta koskevien merkintöjen tekemiseen ym. vastaaviin seikkoihin. Tämä edesauttaisi tulevaisuudessa säädösten soveltamista yhteneväisesti eri palvelunantajilla ja valtakunnallisesti, joka lisäisi oikeusvarmuutta ja edesauttaisi käytännön joustavaa toimintaa. Tämän vuoksi liitto esittää, että lain voimaantullessa:

- poliisilla olisi valmiit lomakkeet, joista ilmenisi pykälät poliisin oikeuksille ja luovuttajan velvollisuuksille (tai oikeuksille) tietojen saantiin/luovutukseen
- ohjeistukset annettaisiin kaikille toimijoille, unohtamatta esim. pieniä lääkäriammattin-harjoittajia, jotka toimivat omissa tiloissaan
- STM:n opas ”Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon” päivitetään
- ohjeistusta ja informaatiota uusista säännöksistä ja niiden merkityksestä annettaisiin myös potilaille ja muille terveydenhuollossa asioiville asiakkaille heidän jo hakeutuessaan terveydenhuollon palveluiden piiriin.

Suomen sairaanhoitajaliitto ry pitää olennaisena sitä, että muutoksista säädetään niin, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat saavat selkeän kuvan siitä, missä tapauksissa heillä on velvollisuus antaa pyydettyä välttämätöntä tietoa ja missä tapauksissa ei. Nykyisellään erityisesti päivystyksellisissä yksiköissä onnettomuus-, rikos-, väkivalta- ja tapaturmatilanteissa poliisi on usein alussa jo mukana selvittämässä tilannetta ja heillä on usein henkilötiedot sairaalaan joutuneista. Haasteelliseksi esimerkiksi sairaanhoitajien kannalta tietopyynnot muuttuvat silloin, kun tietoja pyydetään yksiköistä ilman ennakoilmoitusta puhelimitse ja soittaja esittelee olevansa poliisi. Ei ole tavatonta, että myös asiaankuulumattomat tiedonsaannista kiinnostuneet tekeytyvät poliisiksi puhelimesta. Soitot olisivatkin hyvä tulla sovitusti, sovitusta numerosta tai sovitulta poliisin edustajalta ja ohjeistetun käytännön mukaan tietyille viranhaltijalle tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimijalle. Poliisi on saattanut kysyä myös potilaan tilan muutoksista tai sitä, onko potilas vielä ko. yksikössä siinä tarkoituksessa, että voiko esimerkiksi tulla kuulustelemaan potilasta. Tiukasti lain mukaan silloin esimerkiksi teho-osastolta ei voitaisi kertoa, onko potilas herännyt tai puhekuuntoinen. Olisi hyvä myös selvittää sitä, onko – välttämätöntä - antaa tietoa esimerkiksi onnettomuuden tai väkivallan uhrin voinnista siinä tarkoituksessa, että poliisi edelleen tiedottaa medialle potilaan voinnista. Suomen sairaanhoitajat kyseenalaistaa sitä, miksi median ja suuren yleisön pitäisi saada tietää, missä kunnossa esimerkiksi jonkun onnettomuuden uhri on? Eihän yksittäisten potilaiden tilan pitäisi kuulua ulkopuolisille ja kuitenkin poliisi tiedottaa melko yksityiskohtaisiakin terveys- tai sijaintitietoja onnettomuuden uhreista medialle, joka jakaa niitä sosiaaliseen mediaan kaikkien luettaviksi. Tällainen kyseenalainen tiedonjako yksittäisen potilaan tilanteesta kuormittaa varmasti omaisten lisäksi myös terveydenhuollon henkilöstöä, joka joutuu vastailemaan medialle ja muille uteliaille, että ”emme anna tietoja”.

Suomen sairaanhoitajaliitto ry kannattaa vahvasti sitä, että lainsäädäntöä selkeytetään potilaiden ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden oikeuksien turvaamiseksi. Sairaanhoitajaliitto viittaa esityksessä kuvattuun apulaisoikeusasiamiehen 28.11.2024 antamaan ratkaisuun (EOAK/2910/2023) ja toteaa että, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden oma-aloitteiseen tietojen luovuttamismahdollisuuteen sekä potilaiden että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden oikeuksiin liittyvät muutostarpeet on syytä selvittää ja valmistella erikseen sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sidosryhmien kanssa, kuten ehdotuksessa todetaan.

Yksityishenkilö toteaa, että esityksen mukaan poliisi voisi saada henkilön läsnäolotietoja terveyspalveluista ilman tuomioistuimen lupaa. Tämä voisi henkilön mukaan vaarantaa potilaan luottamuksen hoitosuhteeseen ja on ristiriidassa sosiaalihuollon salassapito- ja vaitiolovelvollisuuksien kanssa. Hän ehdottaa, että tiedonsaanti edellyttää aina oikeuden päätöstä tai valvovan viranomaisen ennakkohyväksyntää, ellei ole kyse akuutista henkeä uhkaavasta tilanteesta, ja että jokainen tapaus dokumentoidaan ja siitä ilmoitetaan jälkikäteen riippumattomalle valvontataholle.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n otsikointi

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että poliisilakiin ehdotetun uuden säännöksen (4 luvun 5 §) otsikko olisi tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella voimassa olevaa poliisilain 4 luvun 2 §:ää ei ole tarkoitus muuttaa. Kyseisessä säännöksessä on säädetty tietojen saannista viranomaiselta. Poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. Poliisilain 4 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan poliisilla on päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampumaseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, miltä osin on tarkoitus, että poliisilain 4 luvun 2 §:ää sovellettaisiin lakiuudistuksen jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hyvinvointialueen mukaan ehdotettua sääntelyä tulisi tältä osin selkeyttää.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n johdantokappale

Poliisihallitus toteaa, että eräissä tapauksissa tieto henkilön läsnäolosta ei ole ns. oikea tieto rikoksen selvittämiseksi eli se tieto, jolla rikos selvitetään. Tämän tiedon sijaan poliisi saattaa tarvita esimerkiksi valvontakameratallenteita, josta tuntematon rikoksesta epäilty henkilö voidaan tunnistaa. On huomioitava, että kameratallenne ei paljasta henkilön terveydenhuollon asiakastietoja välttämättä edes sen vertaa, taikka ainakaan sen enempää, kuin tieto tietyin henkilön läsnäolosta. Tämä on sidoksissa siihen, onko valvontakameratallenteella esiintyvä henkilö terveydenhuollon asiakas, vaiko ei. Poliisihallituksen mukaan säännöksen tulisi kattaa myös valvontakameratallennepyynnöt, ja tämä saattaa edellyttää vielä kirjausta hallituksen esityksen perusteluihin.

Poliisihallituksen mukaan olisi perusteltua, että säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa palveluntarjoaja voisi luovuttaa myös henkilön tavoittamiseksi tarvittavia yhteys- ja muita sellaisia tietoja, jotka eivät liity hoitosuhteeseen. Kyse olisi tilanteista, joissa tiedot voivat olla merkityksellisiä esimerkiksi henkilön tavoittamisen tai rikoksen selvittämisen kannalta. Poliisitoiminnan kannalta olisi lisäksi hyödyllistä, että myös esimerkiksi mahdolliseen saattajaan liittyvät tiedot tai vastaavat voitaisiin luovuttaa poliisille. Nämä tiedot eivät Poliisihallituksen käsityksen mukaan välttämättä edes ole terveydenhuollon asiakastietoja, tai mikäli ovat, niiden antaminen ei rajoittaisi terveydenhuollon asiakkaan tietojen salassapitosuojaa annettavan läsnäolotiedon rinnalla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteaa, että tiedonsaantioikeus käsittää henkilön läsnäoloa toimitiloissa, mikä voi aiheuttaa epäselvyyttä laintulkinnassa. Olisi selkeämpää, jos läsnäoloa koskeva tiedonsaantioikeus kattaisi selkeästi myös ulkotilat ja toimitilojen välittömän läheisyyden. Lisäksi THL toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollossa palvelunantajalla ja palveluntuottajalla tarkoitetaan eri toimijoita. Ehdotuksessa tiedonsaantioikeudet velvoittavat kuitenkin vain palvelunantajia, vaikka tarkoituksena lienee kohdistaa velvollisuus luovuttaa tietoja myös palveluntuottajiin.

HUS-yhtymän mukaan ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n oikeus saada tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä on tulkinnanvarainen. Kohtaa voidaan HUS-yhtymän näkemyksen mukaan tulkita kolmella tavalla: 1. poliisilla on oikeus tiedustella yksittäisen, esimerkiksi tiettyihin tuntomerkkeihin sopivan henkilön sairaalassaoloa tällä hetkellä, 2. poliisilla on oikeus pyytää terveydenhuollon palvelunantajaa ilmoittamaan poliisille, mikäli tiettyihin tuntomerkkeihin sopiva henkilö saapuu hoitoon myöhemmin, ja 3. poliisilla on oikeus pyytää lista kaikista tiettyä aikana sairaalassa olevista henkilöistä. HUS-yhtymän mukaan näistä ensimmäinen on perusteltavissa oleva tulkinta, toinen ja kolmas eivät, ja kohtaa tulisi täsmentää tältä osin tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen mukaan toimitilan käsitettä on syytä täsmentää esimerkiksi ulkotilojen ja parkkipaikkojen osalta. Lisäksi hyvinvointialue toteaa, että tiedonsaanti tulee rajoittaa tarkasti vain sen hetkiseen tai tiettyyn aikaisempaan läsnäoloon. Hyvinvointialueen toteaa myös, että ehdotuksessa annettava tieto on määritelty tiedoksi henkilön läsnäolosta ja henkilöllisyydestä. Tämän rajauksen suhdetta tapahtuneesta annettavaan tietoon olisi hyvä ehdotuksessa avata. Koska hoitosuhde paljastuu jo läsnäolotiedon ja henkilöllisyyden ilmaisemisella, voidaanko tämän lisäksi

antaa muuta tietoa tapahtuneesta eli tietoa, joka yleensä ei ole asiakas- tai potilastietoa eikä edes välillisesti sellaista paljasta, mutta voi useissa tilanteissa olla välttämätöntä sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa tehtyjen rikosten selvittämiseksi.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisilla olisi päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada tietoja. Muualla sosiaali- ja terveydenhuollon sekä poliisin välistä tietojenvaihto-oikeutta koskevassa lainsäädännössä kuin poliisilaissa ei ole säädetty vaatimusta päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä, vaan kyse on sosiaali- tai terveydenhuollon oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja poliisille. Eri säännösten erot menettelysäännöksissä aiheuttavat soveltamishaasteita sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lainsäädäntö tulisi tältä osin yhtenäistää. Asian jatkovalmistelussa tulisi myös huomioida, että poliisi ei ole nykyisinkään aina toimittanut sosiaali- ja terveydenhuololle poliisilain 4 luvun 2 §:ään perustuvia tietopyyntöjä siten, että tietopyynnön olisi tehnyt päälystöön kuuluva poliisimies, vaikka voimassa oleva poliisilain 4 luvun 2 § edellyttäisi näin toimimaan.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan ehdotettujen säännösten soveltamisen kannalta toimitilan määritelmä on keskeinen. Hallituksen esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa on tuotu esille, että palvelunantajan toimitilaa ei ole laissa määritelty ja toimitilan käsitettä on tarkoitettu tulkittavan laajasti tarkoittaen kaikkia toimitiloja, joissa palvelunantaja tarjoaa palveluitaan asiakkailleen kattaen myös tilanteet, joissa palvelunantaja esimerkiksi väliaikaisesti toimisi muualla kuin omissa toimitiloissaan. Säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille, että toimitilan käsitettä ei kuitenkaan voida tulkita niin laajasti, että sillä tarkoitettaisiin potilaan tai asiakkaan kotia esimerkiksi kotisairaanhoidon tuottaessa siellä palveluitaan. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, onko säännöksiä tarkoitus soveltaa myös asumispalvelupaikoissa, joissa on yhteisiä tiloja, mutta myös sosiaalihuollon asiakkaan vuokrasopimuksella vuokraama kotirauhan piirissä oleva huone tai huoneisto. Säännösten soveltamista käytännössä hankaloittaa myös se, että vuokrasopimuksia on laadittu myös sillä tavoin, että vuokraoikeus kattaa myös asumispalveluyksikön yhteisiä tiloja. Hyvinvointialueen mukaan hallituksen esitysluonnosta tulisi selkeyttää toimitilan määritelmän osalta. Lisäksi hyvinvointialue toteaa, että poliisilta on saapunut hyvinvointialueelle pyyntöjä ilmoittaa, kun tietty henkilö saapuu hyvinvointialueen toimitiloihin. Ehdotetuista säännöksistä tai lainvalmisteluasiakirjoista tulisi selkeästi käydä ilmi, että säännökset eivät mahdollistaisi tällaisia ennakkollisia tietopyyntöjä.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen mukaan tulee pitää huoli siitä, että kansalaisen sote-palvelujen käyttö on korostuneen luottamuksellinen asia ja tietoja ei tule antaa siinä laajuudessa, että se olisi omiaan vaarantamaan kansalaisen hakeutumista sote-palvelujen piiriin. Haastemieslaissa säädetään haastemiehelle periaatteessa rajoittamaton tiedonsaantioikeus yhteystietojen saamiseen tiedoksiantotehtävää varten. Korkein hallinto-oikeus on ennakkopäätöksessään KHO 2025:10 käsitellyt sitä, miten laajalti haastemiehellä on oikeus saada tietoja henkilön asioimisesta sote-palveluja tuottavissa yksiköissä. Haastemiehellä oli oikeus saada tieto sillä hetkellä palveluissa olevasta ihmisestä. Sen sijaan tietoja henkilön tulevista vastaanottoajoista tai mahdollisista aiemmista hoito- tai palvelutapahtumista ei pidetty haastemieslaissa tarkoitettuina muina yhteydenottoon tarvittavina tietoina, eikä haastemiehellä siten ollut haastemieslain perusteella oikeutta saada niitä. Vastaavalla tavalla poliisin oikeus tiedonsaantiin on rajattava juuri siihen hetkeen, jolloin kansalainen on tai ei ole palveluissa. Säännöksen ei tule mahdollistaa sitä, että kansalaisen tulevista palvelutapahtumista annettaisiin tietoja poliisille. Tämä vaarantaisi kansalaisen hakeutumisen tarvitsemiinsa sote-palveluihin.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa, että poliisilain 4 luvun uudessa 5 §:ssä on säädetty, että poliisilla on oikeus saada tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyinä aikana. Lainkohdan sanamuodon ja perustelujen osalta jää hyvinvointialueen mukaan epäselväksi, miten tämä ajanjakso tulee poliisin yksilöidä ja millainen ajanjakso on tarpeeksi yksilöity. Olisi hyvä, jos selvennettäisiin, onko kyse nykyhetkestä eli tiedustelun ajankohdasta vai voiko poliisi tiedustella tietoa henkilön läsnäolosta menneeltä ajalta tai tulevalta ajalta. Hallituksen esityksessä on yksilöity, että pyyntö ei voisi koskea esimerkiksi henkilön käyntihistoriaa sosiaali- tai terveydenhuollossa, koska tällainen tieto paljastaisi tarpeettoman laajasti henkilön yksityiselämään kuuluvia arkaluonteisia tietoja. Kuitenkin on todettu, että ajankohta tulisi rajata kohtuullisella tavalla, esimerkiksi tiettyyn päivään tai muuhun lyhyeen ajanjaksoon. Epäselväksi jää, mitä hallituksen esityksessä mainitulla käyntihistorialla tarkoitetaan ja voiko esimerkiksi menneeseen aikaan kohdistuvan pyynnön osalta tietoja luovuttaa. Mainitut selvennykset ovat oleellisia, jotta sosiaali- ja

terveydenhuollon palvelunantajat pystyvät harkitsemaan mitä tietoja voivat poliisille luovuttaa. Tulisi myös täsmentää, kuinka tarkasti henkilön läsnäolopaikka voidaan poliisille ilmoittaa.

Satakunnan hyvinvointialueen mukaan pykäläkohtaisissa perusteluissa mainitaan, ettei tiedonsaantioikeutta voi kohdistaa potilaan tai asiakkaan ihmissuhteisiin. Itse pykälä jättää hyvinvointialueen mukaan mahdollisuuden tulkintaan, jossa tietoja luovutettaisiin myös potilaan tai asiakkaan ihmissuhteista. Pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan, että ajankohta tulisi rajata tiettyyn päivään tai muuhun lyhyeen ajanjaksoon. Pykälätekstiin olisi hyvinvointialueen mukaan aiheellista lisätä viittaus ajanjakson rajallisesta kestosta. Nykyisellään pykälä mahdollistaa pitkänkin ajanjakson käyttämisen. Hyvinvointialue toteaa, että määrittelyn mukaan tiedon tulee olla välttämätön pykälässä tarkoitetun tehtävän suorittamiseksi. Tietojen luovuttamisesta päättävän ja niitä vaativan viranomaisen kannalta välttämättömyys jää hyvinvointialueen mukaan esitysluonnoksessa hieman väljästi määrittelyksi. Liikenne rikkomuksiin viittaavassa perusteluosiossa välttämättömyys tietojensaamiselle näytetty tulkinallisesti hyvinkin laajana.

Niuvanniemen sairaala toteaa, että ehdotettava uusi säännös tulisi muotoilla siten, että mainituilla viranomaisilla on oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta vain seuraavat tiedot: tieto siitä, onko henkilö läsnä palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana, ja tieto henkilön henkilöllisyydestä, jos se on saatavilla. Sote-henkilöstön tietojenluovutusosoikeudesta Niuvanniemen sairaala toteaa, että heidän nähdäkseen jo nykyinen lainsäädäntö koskee seuraavia tilanteita, joskin ilmoituskynnys on korkeampi (6 vuotta vähimmäisrangaistus) kyseessä on tilanne, jossa henkilö aiheuttaa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran, tai kyseessä on rikoksen selvittäminen tai estäminen, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Säännös tulisi rajata koskemaan vain seuraavia viranomaisia: poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli. Säännöksessä olisi Niuvanniemen sairaalan mukaan nimenomaisesti todettava, että: "Tiedonluovutus ei saa sisältää mahdollisen hoitosuhteen sisältöä, diagnooseja, hoitotoimenpiteitä tai muuta terveydentilaa koskevaa tietoa, ellei muussa laissa toisin säädetä." Tämä tukisi sitä, että tiedonsaanti tässä yhteydessä koskee vain henkilön läsnäoloa ja tunnistamista, ei hoidon luonnetta.

Niuvanniemen sairaalan mukaan jo nykyinen potilaslain 13 § mahdollistaa tiettyjen tarkempien tietojen luovuttamisen tiettyjen kriteereiden täyttyessä: "Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi."

Vanhan Vaasan sairaala esittää, että sääntelyn tulisi rajata luovutettavat tiedot yksiselitteisesti (vain läsnäolo ja henkilöllisyys), määrittelee läsnäolon täsmällisesti (formaalinen vs. fyysinen) ja soveltaa pääsääntöisesti formatiivista läsnäoloa oikeuspsykiatriassa, määrittelee toimitilan täsmällisesti ja kieltää ennakkolliset tietopyynnot. Poliisilain 4 luvun 5 §:ssä tulisi nimenomaisesti kieltää hoitoon, diagnostiikkaan tai hoidon sisältöön liittyvän tiedon luovuttaminen tämän säännöksen perusteella.

Vanhan Vaasan sairaalan mukaan nykyisissä potilastietojärjestelmissä läsnäolo merkitään pääsääntöisesti hoitajaksotason sisään- ja uloskirjauksina sekä esimerkiksi erillisillä lomamerkinnoilla. Potilaiden päivittäisiä liikkumisia (esim. kaupassa käynti, ulkoilu tai lyhyet poissaolot) ei yleensä kirjata kellon tarkkuudella sairaalan järjestelmiin. Lakiehdotuksen soveltaminen edellyttää siten selkeää lainmukaista määritelmää siitä, mitä läsnäolo tarkoittaa. Sairaala ehdottaa, että laissa määritellään läsnäolo yhdellä selkeällä tavalla tai vaihtoehtoisesti tarjotaan kaksi erilaista määrittelytapaa, joista sovelletaan sitä, mitä viranomaisen pyyntö edellyttää: 1) formaali läsnäolo (hoitajaksoperusteinen), jossa läsnäololla tarkoitetaan henkilön kirjaamista palvelunantajan potilas- tai asiakasrekisteriin siten, että hänellä on voimassa oleva hoito- tai palvelujakso eikä häntä ole tilapäisesti pois kirjattu (esimerkiksi pitkäaikainen loma); 2) fyysinen läsnäolo (paikallaoloperusteinen), jossa läsnäololla tarkoitetaan henkilön fyysistä oleskelua palvelunantajan toimitilassa pyydettyä yksityiskohtaisena ajankohtana siten kuin palvelunantajan sisäisissä kirjauksissa tai järjestelmissä voidaan kohtuudella todentaa. Oikeuspsykiatrisessa sairaalassa formaali läsnäolo vastaa nykyistä kirjauskäytäntöä ja on järjestelmällisesti todennettavissa ilman jatkuvaa potilaiden liikkeiden seurantaa; se ei kuitenkaan täsmällisesti ilmaise poliisin mahdollisesti tarvitsemaa fyysistä sijaintia. Monilla potilailla on oikeus poistua sairaala-alueelta esimerkiksi asiointia varten. Näistä liikkumisista ei tehdä systemaattisia kirjauksia, jos ne eivät liity hoitotapahtumaan. Siksi sairaala ehdottaa, että tieto fyysisestä läsnäolosta voidaan luovuttaa vain, jos poliisin pyyntö yksilöi nimenomaisesti fyysisen paikallaolon ja jos

palvelunantaja pystyy sen luotettavasti todentamaan ilman uusia jatkuvaseurantajärjestelmiä. Koska virheellinen luovutus voi aiheuttaa merkittävää vahinkoa henkilön oikeusturvan kannalta, vaatimukset on yksilöitävä kirjallisella tietopyynnöllä, jossa ilmoitetaan pyynnön lainperuste ja käyttötarkoitus. Tiedon luovutuksesta ja vastaanotosta täytyy muodostua auditoitava lokitus ja palautusmenettely virhetilanteissa sekä huomioitava mahdolliset hallinnolliset seuraamukset virheellisistä luovutuksista. Mikäli tieto fyysisestä läsnäolosta vaaditaan, poliisin tulee yksilöidä pyyntö täsmällisesti (päivämäärä ja kellonaika) ja hyväksyntä edellyttää organisaation sovittua kaksivaiheista tarkistusta esimerkiksi hoitotapahtumasta vastaava vastuuhenkilö ja tietosuojavastaava henkilö. Edellä mainitusta prosessista olisi tarpeen lisätä maininta lain perusteluihin ja toimeenpano-ohjeisiin. Jos läsnäolon määrittelyssä hyväksytään kaksi vaihtoehtoa, poliisin tulee tietopyynnössä yksilöidä, kohdistuuko tietopyyntö formatiiviseen vai fyysiseen läsnäoloon. Lisäksi palveluntarjoajalla tulee olla oikeus kieltäytyä luovuttamasta fyysistä läsnäolotietoa, jos sitä ei voida luotettavasti todentaa ilman perusoi-keuksia erityisesti loukkaavaa seuranta-, kulunvalvonta- tai kirjaamiskäytäntöä. Lisäksi ennakkolliset tietopyynnot tulee kieltää.

Lisäksi Vanhan Vaasan sairaala toteaa, että oikeuspsykiatrisessa sairaalassa potilaan liikkumisalue voi olla laaja, ja toimitila voi käytännössä tarkoittaa koko sairaala-aluetta, ml. rakennukset ja pihalueet, yksittäiset rakennukset tai osastot, tai tietyt huoneet tai toiminta-alueet. Jos lakiteksti ei tarkenna toimitilan määritelmää, riskinä on, että tietopyyntö tulkitaan liian laajasti tai liian tarkasti. Liian laaja tulkinta voi johtaa tietosuojan tarpeettomaan kaventumiseen ja tietosuoja-asetuksen 5 artiklan mukaisen minimointiperiaatteen vaarantumiseen ja lisää riskiä, että potilaan arkaluontoiset tiedot paljastuvat ilman välttämättömyyttä. Vastaavasti liian tarkka tulkinta voi paljastaa implisiittistä tietoa hoitotilanteesta, jos potilas on esimerkiksi määrätty eristykseen. Lisäksi tarkka rajausta saattaisi käytännössä vaatia reaaliaikaista seurantajärjestelmää tai kirjaamiskäytäntöä, jotka olisivat perusoikeusnäkökulmasta kyseenalaisia.

Hyvinvointiala HALI ry toteaa, että tiedot, joita sosiaali- ja terveydenhuollossa syntyy, ovat luonteeltaan erityisen arkaluontoisia. Siksi yhdistys pitää hyvänä, että nyt esitetyt muutokset rajautuvat vain läsnäolotietoon rajattuna ajan hetkenä, eivät laajemmin potilas- tai asiakastietoihin, ja että tietojen luovuttajalla on mahdollisuus jättää ilmoittamatta esimerkiksi erikoisala, jonka hoitoa henkilö on saanut. Yhdistys kiinnittää huomioita myös siihen, että varsinkin yksityisen terveydenhuollon ammatinharjoittajamalliin voi liittyä epäselvyyksiä tässä laissa tarkoitettavasta tiedon luovuttajasta. Lainsäädännön tulee olla selkeää sen osalta, kenellä on oikeus luovuttaa tietoja. Yhdistyksen mukaan tämä osa lainsäädännöstä tulee myös valmistella huolellisesti yhteistyössä alan toimijoiden kanssa, jotta lopullinen lainsäädäntö on tarkoituksenmukainen niin viranomaisen, yritysten kuin yksittäisten ammatinharjoittajien näkökulmasta.

Lääkäripalveluyritykset ry:n (LPY) mielestä on perusteltua, että poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen on oltava aloitteellinen tietojen pyytäessään, eikä palveluntuottajilla ole oma-aloitteista ilmoitusvelvollisuutta. Monet sosiaali- ja terveydenhuollossa kertyvät tiedot ovat luonteeltaan erittäin arkaluonteisia, esimerkiksi potilaiden hoito- ja lääkitystiedot. LPY kannattaa sitä, että esitetyt tietopyynnot rajautuvat vain läsnäolotietoon rajattuna ajan kohtana, eivätkä laajemmin potilas- tai asiakastietoihin.

Suomen Lääkäriliiton mukaan on huomioitava, että sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä palvelunantajan ja palveluntuottajan käsitteissä on ollut eroavaisuutta. Nyt ehdotetut tiedonsaantioikeudet velvoittavat kuitenkin vain palvelunantajia, vaikka tarkoituksena lienee kohdistaa velvollisuus luovuttaa tietoja myös palveluntuottajiin. Lääkäriliitto toteaa, että tiedonsaantioikeus käsittää henkilön läsnäoloa toimitiloissa, mikä voi aiheuttaa epäselvyyttä laintulkinnassa, esim. sisältääkö käsite läsnäolosta toimitilassa vain sisätilat vai myös ulkotilat tai toimitilojen välittömän läheisyyden? Lisäksi Lääkäriliitto pohtii, määrittääkö poliisi ”tietyn ajan” määritteen haluamallaan tavalla eli kattaako se tilanteet, että poliisi on juuri saanut vihiä asiasta tai voiko poliisi pyytää esim. listausta kaikista tietynä aikana terveydenhuollon yksikössä olleista/asioineista. Lääkäriliiton mukaan pohdintaa aiheuttaa myös, miten poliisi pyynnön käytännössä toteuttaa; kirjeellä tai sähköpostilla, ilmestymällä toimintayksikköön ja pyytää tietoja siellä läsnä olevalta, soittaa esim. lääkärikeskuksen neuvontaan ja pyytää tietoja vai pyytää tietoja vasta jälkikäteen. Tähän liittyen Lääkäriliiton mukaan on hyvä pohdita myös palvelunantajan kannalta, miten pyyntö ohjataan yksikön sisällä ja kuka luovutuksesta viime kädessä vastaa. Myös henkilötiedon luovutuksen osalta pohdintaa aiheuttaa esim. miten huomioidaan tilanne, jos henkilö on terveydenhuollon toimitiloissa, mutta ei ole vielä rekisteröitynyt potilaaksi? Lääkäriliitto toteaa, että jos käytännön näkökulmia ei ole huomioitu ja käytännössä syntyy epäselvyyttä, miten pitää toimia, niin tietojen luovutuksessa tapahtuu herkästi virhearviointeja, joita pitäisi kaikin tavoin välttää.

Lääkäriliitto painottaa sitä, että lakiesitys koskee kaikkia asiakastietolain mukaisia palvelunantajia, joka on laaja joukko koskien niin julkista kuin yksityistä terveydenhuollon toimijaa. Yksityisen terveydenhuollon piirissä (kuten lääkäriasemilla) toimitaan monilla eri tavoin; työsuhteessa, yksityisenä yrittäjänä, toteutetaan palveluhankintaa ja vuokratyötä. Myös potilasrekisterit voivat olla erilaisia. Lääkäriasemilla palveluksessa olevien terveydenhuollon ammattilaisten lisäksi siellä toimii itsenäisiä elinkeinonharjoittajia, jotka ovat myös itsenäisiä rekisterinpitäjiä omista potilaistaan. Heidän osaltaan poliisiin pyyntö tulisi kohdistaa yksittäiseen lääkäriin, joka on rekisterinpitäjä.

Lääkäriliitto toteaa, että mitä tulee rajaukseen henkilötiedosta, on keskeistä, että asia on nimenomaan rajattu siihen eikä ulottuvuutta ole laajennettu salassa pidettävään potilasrekisteriin kuuluiin käynti- ja terveystietoihin tai muihin tietoihin hoito- tai asiakassuhteen sisällöstä. Lääkäriliiton mukaan välttämättömyys-termin merkitys tulisi selkeästi määritellä ja avata. Mainittua termiä käytetään tyypillisesti tietosuojaan liittyvässä lainsäädännössä, mutta monissa säännöksissä käytetään perusteena myös tarpeellisuutta. Tiedonsaannin välttämättömyyden käsitettä voisi selkeyttää tarpeellisuus-käsitteeseen. Tämä helpottaisi päätöksen tekoa tietojen luovuttamisesta päättävän tahon ja toisaalta niitä vaativan viranomaisen toimissa.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n 1 kohta (rikosten paljastaminen ja selvittäminen)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että kysymys on osittain varsin vähäisistä rikoksista – näpistykseen osalta jopa rikoslaissa rangaistavaksi säädettyistä vähäisimmistä rikoksista. Eduskunnan oikeusasiamies viittaa lausunnossaan esitysluonnoksessa sivuilla 59, 89–90 ja 94 todettuun ja toteaa, että kun ehdotuksen mukaan tiedonsaantioikeus olisi ehdoton riippumatta siitä, minkälaisesta laitoksesta on kysymys ja tieto olisi annettava myös niissä tapauksissa, joissa jo tieto henkilön läsnäolosta hoitopaikassa on arkaluonteinen, on sääntely perustuslakivaliokunnan ilmaisemin tavoin suhteutettava toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten esimerkiksi yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin. Edellä olevan perusteella herää kysymys, täyttääkö tiedon antaminen 1 kohdassa esitetyistä rikoksista kaikilta on suhteellisuusperiaatteen vaatimuksen perusoikeuksien rajoittamiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnittää ensinnäkin huomiota, että ehdotetun lain sanamuodon mukaan tiedonsaanti henkilön läsnäolosta tässä tarkoitetuissa paikoissa ei ole riippuvainen henkilön asemasta siinä rikoksessa, jonka paljastamisesta tai selvittämisestä on kysymys. Siten tarkoitus ilmeisesti on, että oli henkilö sitten epäillyn asemassa, asianomistajana taikka mahdollisena todistajana siinä rikostapahtumassa, josta on kysymys, tieto olisi annettava.

Toiseksi eduskunnan oikeusasiamies kiinnittää huomiota, että vaikka perusteluissa erityisesti tuodaan useimpien luettelossa mainittujen rikosten osalta esiin se, että kysymys olisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tapahtuneista rikoksista, itse säädöstekstin perusteella mitään tällaista rajausta ei ole. Niiltä osin, kun kysymys olisi näissä tiloissa työskenteleviin henkilöihin tai heidän omaisuuteensa kohdistuneista rikoksista, on hänen mielestään hyväksyttävää, että poliisin on pyynnöstä saatava tieto rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi ainakin epäillyn läsnäolosta paikassa. Terveiden- ja sosiaalihuollon työntekijöillä on kaikille kuuluva oikeus oikeussuojaan heihin kohdistuneissa rikoksissa. Sen sijaan tarkempaa pohdintaa edellyttää se, mihin asti suhteellisuusperiaate sallii laitoksen ulkopuolella tehdyksi oletettujen tai tehdyksi epäiltyjen vähäisten rikosten paljastamiseksi tai selvittämiseksi arkaluontoisten tietojen luovuttamisen poliisille. Vaikka perusteluissa useiden rikosten kohdalla käsitellään laitoksessa tehtyä rikosta, oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ehdotettu säädösteksti mahdollistaa esimerkiksi laitoksen ulkopuolella tehdyn epäillyn näpistykseen selvittämiseksi tiedon saannin henkilön läsnäolosta psykiatrisessa laitoksessa tämän tavoittamiseksi kuulustelua varten. Sen enempää yksittäisiä ehdotettuja rikoksia tässä arvioimatta hän toteaa, että ainakin osa ehdotetuista rikoksista eivät ole sellaisia, että salassa pidon murtaminen arkaluontoisten tietojen osalta olisi hyväksyttävää. Tämä edellyttää ehdotukselta esitettyä yksityiskohtaisempaa pohdintaa esimerkiksi siltä kannalta, missä määrin esitetty lainsäädäntö mahdollisesti estäisi tarpeen tullen henkilön hakeutumista jokaiselle kuuluiin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Kolmanneksi ehdotus on tältä osin oikeusasiamiehen mukaan jossain määrin epä johdonmukainen. Rajavartiolaitoksen osalta on perusteluissa (s. 74) on erikseen mainittu, että Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikoksissa teko itsessään ei tapahdu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa. Ilmeisesti ainakin osin tämän vuoksi ehdotetaan mainittua vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen uhkaa tiedonsaannin edellytykseksi, vaikka Rajavartiolaitoksen tutkittaviin

rikoksiin sisältyy lievemmin rangaistavia rikoksia. Myös Tullin osalta tiedonsaannin edellytykseksi ehdotetaan vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen uhkaa, vaikka Tullinkin tutkittaviin rikoksiin kuuluu lievemmin rangaistavia rikoksia. Jossain määrin epäselväksi erityisesti perusoikeusrajoitusten näkökulmasta jää oikeusasiamiehen mukaan se, miksi poliisille ehdotetaan säädettäväksi tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollosta huomattavasti vähäisempienkin rikosten kohdalla, vaikka kysymys olisi muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitiloissa mahdollisesti tehdyistä rikoksista.

Oikeusministeriö pitää hyvänä, että kohtaan on asetettu täsmällinen ja tarkkarajainen kriteeri, joka on sidottu yksiselitteiseen määreeseen, eikä siten kyseenalaista valittua pääsääntöä, mutta toteaa, että kriteerin asettumista vähintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen ei ole perusteltu. Ministeriö huomauttaa, että esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentissa lääkäriä ja muuta terveydenhuollon ammattihenkilöä koskeva todistamiskielto voidaan murtaa tuomioistuimen päätöksellä vasta, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Vaikka oikeudenkäymiskaaressa säädetyssä kuuden vuoden kriteerissä on kysymys jonkin verran eri asiasta, ministeriö toteaa, että kriteerin valinnan perusteleminen on erittäin tärkeää perusoikeuksien rajoittamisen suhteellisuuden ja hyväksyttävyyden arvioinnin kannalta. Esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa, miksi kriteeriksi on valittu nimenomaisesti kahden vuoden vankeusrangaistusuhka. Arviossa on syytä huomioida myös se, että rikokset, joista voidaan tuomita vähintään kahden vuoden vankeusrangaistus, voivat muuttua. Lisäksi säännöskohtaisissa perusteluissa on hyvä tehdä selkoa niistä rikoksista, joita pääsäännöllä erityisesti pyritään paljastamaan tai selvittämään.

Oikeusministeriö toteaa, että pääsäännön lisäksi kohdassa luetellaan useita rikoslakiviittauksia, joissa ankarin rangaistus jää alle kahden vuoden. Ministeriö katsoo, että näitä voidaan pitää ns. poikkeuksina säännöksessä valittuun pääsääntöön nähden. Ministeriön näkemyksen mukaan, mitä enemmän pääsäännöksi valitusta rangaistusmaksimista poiketaan, sitä korostuneemmin poikkeamisia on perusteltava niiden oikeushyvien valossa, jota säännöksillä on tarkoitus suojella ja rajoittaa. Listauksessa on mainittuna esimerkiksi omaisuusrikoksista näpistys (maksimi sakkoa), varkaus (maksimi 1 v 6 kk vankeutta) ja kavallus (maksimi 1 v 6 kk vankeutta). Säännöskohtaisissa perusteluissa pääsäännöstä poikkeavia omaisuusrikoksia perustellaan omaisuuden suojan loukkaamisella, joka voisi ministeriön käsityksen mukaan toteutua, jos mainittu rikollinen teko kohdistuu nimenomaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajaan tai siellä asioivaan tai työskentelevään henkilöön. Ministeriö kiinnittää erityistä huomiota siihen, että perusteluista huolimatta säännöstä ei ole rajattu koskemaan mainittuja tilanteita, vaan se mahdollistaisi pyynnön perusteella syntyvän tiedontovelvoitteen sellaisessakin tilanteessa, jossa esimerkiksi epäilty näpistysrikos on tapahtunut muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitiloissa ja omaisuuden suojan loukkauksesta on kärsinyt jokin sellainen taho, jolla ei ole mitään tekemistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitilan tai siellä työskentelevien tai asioivien henkilöiden kanssa. Näin ollen ehdotettu omaisuusrikoksia koskeva tiedonsaantioikeussäätely vaikuttaa ulottuvan huomattavasti laajempiin rikoksen paljastamis- ja selvittämistilanteisiin kuin mitä säännöksen perusteluissa on esitetty.

Oikeusministeriö toteaa, että liikenne rikosten osalta poikkeuksiin kahden vuoden vankeusrangaistusta koskevista kriteereistä on listattu rattijuopumus (maksimi 6 kk vankeutta) ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen (maksimi 6 kk vankeutta). Säännöskohtaisissa perusteluissa keskeisenä perusteena säännökselle esitetään tilanne, jossa liikenne rikos voi johtaa uhrin kuolemaan tai vakavaan loukkaantumiseen, mikä merkitsee perustuslain 7 §:n oikeuksien loukkaamista. Oikeusministeriö huomauttaa, että liikenneturvallisuuden vaarantamisessa tai rattijuopumuksessa ei monissakaan tapauksissa ole uhria. Mikäli liikenneturvallisuuden vaarantamisen tai rattijuopumuksen yhteydessä tapahtuneessa rikoksessa on myös uhri, joka välittömästi tai myöhemmin kuolee tai vammautuu, epäillyn rikoksen nimike voi muuttua ankarammaksi, jolloin tiedonsaanti olisi pääsääntöisesti mahdollista jo kahden vuoden vankeusrangaistukseen sidotun pääsäännön perusteella. Mainittakoon myös esimerkkinä, että ehdotettu säätely vaikuttaa mahdollistavan poliisille tiedonsaannin myös sellaisessa tilanteessa, kun liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäillyn henkilön epäillään ajaneen ylinopeutta.

Muut 1 kohdassa mainitut rikoslakiviittaukset ovat järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (maksimi 6 kk vankeutta), seksuaalinen ahdistelu (maksimi 6 kk vankeutta), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (maksimi 6 kk vankeutta), lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (maksimi 1 v vankeutta), lievä pahoinpitely (maksimi sakkoa), vammantuottamus (maksimi 6kk vankeutta), pelastustoimen laiminlyönti (maksimi 6 kk vankeutta), vaarallisen esineen

hallussapito (maksimi 2 vuotta vankeutta) ja vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkominen (maksimi 2 vuotta vankeutta). Oikeusministeriö toteaa, että kahden lakiehdotuksessa olevan rikoslakiuusiituksen osalta kahden vuoden vankeusrangaistusmaksimi täyttyisi jo pääsäännökin perusteella. Lisäksi ministeriö kiinnittää huomiota, että säännöskohtaisissa perusteluissa säännöstä perusteellaan toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapitorikoksella, johon lakiehdotuksessa ei kuitenkaan viitata.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotettua 1 kohdan sääntelyä voidaan moniltakin osin pitää varsin kyseenalaisena. Ensinnäkin herää kysymys, onko Suomen yleisimpiin rikoksiin (lähde Tilastokeskus) kuuluvien näpistykseen, rattijuopumuksen, liikenneturvallisuuden vaarantamisen, vahingonteon ja lievän pahoinpitelyn paljastamisella ja selvittämisellä niin painava yhteiskunnallinen intressi, jolla voidaan perustella yksityiselämän ja henkilötietojen suojan rajoittamista erityisesti edellä selostetut suhteellisuus- ja hyväksyttävyyksivaatimus huomioiden. Toisekseen tiedonsaantioikeuden ulottuessa yleisimpiin ja rangaistusasteikoltaan varsin lieviin rikosepäilyihin, voi tällä olla myös ennakoimattomia vaikutuksia yhä useampien henkilöiden tahtoon hakeutua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin. Ehdotetulla sääntelyllä kaavailun laajuisena voidaan näin ollen nähdä olevan vaikutuksia myös perustuslain 19 §:ssä turvattuun jokaisen oikeuteen saada sosiaali- ja terveyspalveluita.

Oikeusministeriön mukaan jatkovalmistelussa esitykseen tulisi myös sisällyttää perustelut sille, miksi tiedonsaantioikeus on rajattu pääsäännössä rikosten maksimirangaistusten perusteella eikä sitomalla tiedonsaantioikeutta tiettyihin rikoksiin huomioiden sen, että esitysluonnoksen perusteluissa esitetty ratkaisukäytäntö ja esimerkkitalanteet koskevat säännösehdoituksen mukaisiin rajauksiin nähden hyvin rajattuja tapauksia. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että maksimirangaistuskriteeriä hyödynnettäessä tiedonsaantioikeus voi laajentua rikosnimikkeisiin, joiden kohdalla tarve tiedolle terveydenhuollossa oleskelusta ei ole täysin selvä. Tällaisista rikoksista esimerkkinä voidaan mainita vaalituloksen vääristäminen (rikoslain 14 luvun 4 §) ja perätoin lausuma viranomaismenettelyssä (15 luvun 2 §). Oikeusministeriö katsoo myös, että jatkovalmistelussa ehdotettuun 1 kohtaan liittyvää perusoikeusarviointia on huomattavissa määrin täydennettävä ottamalla huomioon edellä selostetut näkökohdat. Lisäksi ministeriö toteaa, että 1 kohdassa olevia rikoslakiuusiituksia ja niiden perusteluita on arvioitava uudelleen ottamalla huomioon, mitä edellä on selostettu.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää täsmällisyyden kannalta myönteisenä, että poliisin oikeus saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollosta on ehdotuksessa sidottu tiettyyn rangaistusmäärään tai rikokseen. Ehdotettu muutos laajentaisi poliisin tiedonsaantioikeutta kuitenkin nykyisestä merkittävästi. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota sen perusteleamiseen, minkä takia nykyistä oikeustilaa halutaan soveltamiskäytännön täsmentämisen lisäksi merkittäväksi muuttaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan niissä turvattuja oikeuksia rajoittavien toimenpiteiden on perustuttava lakiin, joka on riittävän täsmällinen ja sisältää asianmukaiset oikeussuojakeinot. Perustuslakivaliokunnan laatimien perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten perusteella perusoikeuteen puuttumisen on oltava muun muassa laissa tarkkarajaisesti säädettyä, suhteellisuusperiaatteen mukaista ja perusoikeuksien kokonaisuuden kannalta hyväksyttävää. Sallittu rajoitusperuste voi siten olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin toisen perusoikeuden tai toisen henkilön perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna hyväksyttävä. Vaikka vaikuttaisikin, että ehdotetun uuden poliisilain 4 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaisesti olisi perusteltua ulottaa poliisin tiedonsaantioikeus myös esimerkiksi ehdotetussa säännöksessä lueteltuihin sellaisiin väkivalta- ja seksuaalirikoksiin, joista rikoslainsäädäntö ankarin rangaistus on alle kaksi vuotta vankeutta, kiinnittää sosiaali- ja terveysministeriö huomiota erityisesti esitysluonnoksessa lueteltuihin omaisuusrikoksiin koskevan sääntelyehdotukseen oikeasuhteisuuden. Ehdotuksen mukaan nimittäin poliisin tiedonsaantioikeus kattaisi muun muassa näpistykseen, josta voidaan tuomita vain sakkorangaistukseen. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi säädöskohtaisissa ja säätämisjärjestysperusteluissa kiinnittää erityistä huomiota perusoikeuspunnintaan esimerkiksi omaisuudensuojan ja yksityiselämän ja henkilötietojen suojan osalta siten kuin EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on edellytetty tehtävän. Rikosten torjuntatavoitteen rinnalla on varmistettava, että sääntelyratkaisut ovat oikeasuhteisia ja yksityisyyden suojaa kunnioittavia. Suhteellisuusperiaate edellyttää, että perusoikeuden rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.

Tietosuoja-valtuutetun toimisto toteaa, että säännös koskee monia, myös lieviä rikoksia, esimerkiksi kysymykseen tulisi tieto, joka olisi välttämätön näpistysrikoksen selvittämiseksi. Säännöksessä ei ole rajattu, että näpistysrikoksen olisi tullut tapahtua sosiaali- tai terveydenhuollon toimiyksikössä, vaan kysymykseen tulisi mikä tahansa näpistysrikos. Ehdotuksessa olleiden esimerkkien valossa tulisi harkita, tiedonsaannin rajaamista ainakin tiettyjen rikosten osalta sellaisiin rikoksiin, jotka ovat tapahtuneet sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä. Sovellettavien rikosnimikkeiden osalta tulisi harkita sitä, että saantioikeus ei ulottuisi ehdotetun laajuisesti lieviin rikoksiin.

Poliisihallituksen mukaan Suomen sisäisen turvallisuuden kannalta olisi tärkeää, että kohdassa 1 mainittaisiin rikoksen selvittämisen ja paljastamisen lisäksi myös rikoksen (ennalta) estäminen. Tiedonsaanti esimerkiksi törkeiden väkivaltarikosten estämisessä on eräänlaista sisäisen turvallisuuden suojaamista, jolla voi olla yhteiskunnallisesti erittäinkin painavaa merkitystä.

HUS-yhtymä toteaa, että ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 1 kohdassa tietojensaantioikeus ulotetaan koskemaan myös tiettyjä sellaisia rikosnimikkeitä, joissa enimmäisrangaistus on alle kaksi vuotta. Tiedonsaantioikeuksien laajennusta perustellaan esityksen perusteluissa useassa kohtaa sillä, että rikokset (esim. RL 17:6, järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen) voivat kohdistua myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan tai palveluksessa oleviin. Tämä on sinällään totta, mutta tällaista rajausta ei ole tehty itse lakitekstiin, jolloin ehdotettu sääntely koskisi kaikkia ko. rikosnimikkeen alaan kuuluvia rikosepäilyjä. Toisaalta HUS-yhtymällä on itselläänkin tiedossa sen omassa toiminnassa tapahtuneita tilanteita, joissa HUS-yhtymän hoidossa olleen potilaan oikeusturva ei ole toteutunut, koska HUS-yhtymä ei ole voinut voimassa olevan lain perusteella luovuttaa poliisille esim. pahoinpitelyyn tai omaisuusrikokseen syyllistyneen toisen potilaan henkilötietoja. Tällaisessa tilanteessa tietojen luovuttamisen voisi HUS-yhtymän näkemyksen mukaan sallia uhrin oikeusturvan toteutumisen varmistamiseksi. Lisäksi kohdassa on kuitenkin viitattu myös sellaisiin lieviin rikoksiin, kuten RL 23:1 § (liikenneturvallisuuden vaarantaminen) ja RL 23:3 § (rattijuopumus) jotka eivät käytännössä voi kohdentua sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan tai palveluksessa oleviin. HUS-yhtymän näkökulmasta 1 kohdan tiedonsaantioikeudet tulisi rajata lakitekstissä vain sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai sen palveluksessa oleviin kohdistuneisiin rikoksiin, sekä palveluntuottajan tiloissa tapahtuneisiin rikoksiin. Jos rajausta ei tehdä, tulisi sääntely käytännössä ehkäisemään rikoksista epäiltyjen hakeutumista käyttämään terveydenhuollon palveluja melko lievissäkin rikoksissa. Esimerkiksi liikenneonnettomuuteen liittyvän rattijuopumusepäilyn kohdalla tällä voisi olla vakavia vaikutuksia yksilön terveydelle ja turvallisuudelle, mikäli liikenneonnettomuudessa vammautunut henkilö ei uskaltaisi rangaistuksen pelossa hakeutua tarvitsemaansa hoitoon.

Myös **HUS-yhtymä** on kiinnittänyt huomiota siihen, ettei 1 kohdassa ehdotettua vähintään 2 vuoden enimmäisrangaistusta ole perusteltu. HUS-yhtymän mukaan aikamääre on merkittävästi lyhyempi kuin todistamisoikeuden yhteydessä käytetty kuuden vuoden aikamääre. Lyhyempi aikamääre on sinänsä perusteltu, koska ehdotuksen mukaan kyse on vain tietojensaannista eikä todistamisesta. Esityksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, mihin ehdotus perustuu, ja se vaikuttaa lähinnä satumanvaraisesti valitulta. Ehdotuksen perusoikeudelliset vaikutukset tulisi ehdottomasti arvioida jatkovalmistelussa. **Etelä-Savon hyvinvointialue** on kiinnittänyt myös huomiota valitun vähintään 2 vuoden enimmäisrangaistuksen perustelemiseen.

Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan näkemyksen mukaan poliisin tiedonsaantioikeutta tulisi selkiyttää erityisesti sen osalta, että poliisilla on oikeus saada tietoja salassapidosta riippumatta, kun rikosepäily kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan henkilöstöön, palvelunantajaan tai tapahtuu palvelunantajan tiloissa. Jälkimmäisessä voi olla kyse esimerkiksi tilanteesta, jossa potilas on pahoinpidellyt toisen potilaan. Esimerkiksi poliisin tiedonsaantioikeus palvelunantajaan tai sen tiloihin liittymättömien omaisuusrikosten osalta ei välttämättä ole perusoikeuspunninnan ja yhteiskunnallisen kokonaisarvioinnin näkökulmasta perusteltavissa.

Etelä-Karjalan hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu 5 §:n 1 kohta ei koske rikoslain 23 luvun 11 §:n kriminalisointia (liikennepako tieliikenteessä). Liikenneonnettomuuteen osallisen henkilön laiminlyönti pysäyttää ajoneuvo ja avustaa kykynsä mukaan vahingoittuneita on vähintäänkin yhtä moitittava teko kuin pelastustoimen laiminlyönti, joka kuitenkin kuuluu ehdotetun säännöksen soveltamisalan piiriin. Liikenne-rikokset voivat johtaa helposti uhrin kuolemaan tai vakavaan loukkaantumiseen, mikä tarkoittaa merkittävää perustuslain 7 §:n oikeuksien loukkaamista. Tekijöiden tavoittaminen ja teon uusimisen estäminen on sen vuoksi sekä uhrin yksityisen edun että painavan yleisen edun kannalta tärkeää.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue toteaa, että pykälän 1 kohdassa viitatuissa rikoksissa on mukana myös lieviä rikoksia, mitä on avattu perusteluissa. Lievätkin rikokset on syytä olla soveltamisalassa ainakin siltä osin kuin kysymys on sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa tapahtuneista teoista, ettei tapahtumapaikka ole este selvittää näitä tekoja, mitä voidaan pitää kohtuuttomana uhrin kannalta.

Etelä-Savon hyvinvointialue toteaa, että tiedonsaantioikeuksien laajennusta perustellaan sääntelyn perusteluissa useassa kohtaa sillä, että esim. järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen voi kohdistua myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan tai palveluksessa oleviin. Kun tällaista rajausta ei kuitenkaan ole lakitekstissä, ehdotettu sääntely tulisi koskemaan kaikkia ko. rikosnimikkeeseen alaan kuuluvia rikosepäilyjä, jolloin lähes kenen tahansa esim. mielenosoituksiin osallistuvan, nisko-roivaksi katsotun, tietoja voitaisiin pahimmassa tapauksessa pyytää ja joutua luovuttamaan. Lain 1 kohdan tiedonsaantioikeudet tulisi lakitekstissä ehdottomasti rajata sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai sen palveluksessa oleviin kohdistuneisiin rikoksiin esimerkiksi ja omaisuus- ja vahingonteko-, ja hallussapitorikosten rajaus palveluntuottajan tiloissa tapahtuneisiin rikoksiin, esim. potilas varastaa toiselta. Jos rajausta ei tehdä, tulee uusi laki käytännössä ehkäisemään rikoksista epäiltyjen hakeutumista käyttämään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Muutoksen toteuttaminen edellyttäisi välttämättä perusoikeusarviota ja se koskee myös ehdotettua 4 kohtaa henkilön tavoittamisesta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata sitä, että poliisin tietojensaantioikeudet laajennettaisiin lieviin rikoksiin, joiden ankarin rangaistus on alle kaksi vuotta vankeutta (mm. lievä pahoinpitely, pelastustoimen laiminlyönti, liikenneturvallisuuden vaarantaminen, varkaus, näpistys ja vaarallisen esineen hallussapito). Näpistysten kaltaisten rikosten sisällyttäminen samaan kategoriaan, jossa tietojensaantioikeus täyttyy, vaikuttaa ylimitoitettulta. Esimerkiksi asunto ensin –periaatteella toimivissa asumispalveluissa (tilapäismajoitus, tuettu asuminen, ympärivuorokautinen asuminen päihteitä aktiivisesti käyttäville) on valitettavasti arkipäivää, että asiakkaat näpistävät toisiltaan ja aiheuttavat toistensa asunnoissa vahinkoja. Näpistysten kaltaisten rikosten säilyttäminen tähän kategoriaan voi estää asiakkaita hakeutumasta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun piiriin sekä aiheuttaa luottamuksen puutetta henkilökuntaan, mikä voi lisätä väkivallan uhkaa henkilökuntaa ja vartijoita kohtaan. Pahimmillaan se voi estää hakeutumasta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin ja ongelmat voivat eskaloitua, jos apua ei haeta ajoissa. Siitä aiheutuvat kerrannaisvaikutukset ovat inhimillisesti ja taloudellisesti kalliita. Tietojensaantioikeus tulisi rajata tilanteisiin, joissa toisen henkilön (asiakas/asiakkaat, henkilökunta, vartija) turvallisuus tai terveys on uhattuna tai ympäristölle tai omaisuudelle aiheutuu uhkaa, muita keinoja ei ole käytettävissä ja tietojen luovuttaminen on ehdottoman välttämätöntä eikä vain hyödyllistä.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen mukaan se, että sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten selvittäminen mahdollistuu aiempaa paremmin, on kannatettava ja tärkeä uudistus myös näiden tekojen kohteiksi joutuvien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta. Uudistus on kannatettava myös työnantajan työturvallisuuskäytännön näkökulmasta.

Amnesty International Suomen osasto katsoo, että tieto olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada hyvinkin vähäisten rikosten, kuten rikosten, joista voi saada sakkorangaistuksen, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Näihin kuuluvat esimerkiksi järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen ja näpistys. Jatkovalmistelussa tuleekin arvioida painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimusta perusoikeuksien rajoitusedellytyksenä ja vastaako ehdotus tähän kaikilta osin.

Hyvinvointiala HALI ry toteaa, että esimerkiksi toiseen potilaaseen tai henkilökuntaan kohdistuvien rikosten selvittäminen on melko kiistan peruste tiedon luovuttamiselle. Mutta jos tiedon luovuttamisen kynnys on laajemmin rikoksissa, joista ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja laissa erikseen mainitut rikokset, on nähdäksemme merkittävä riski sille, että lakimuutos voi vaarantaa joidenkin henkilöiden hakeutumisen hoitoon. Tällöin henkilö ei tarpeesta huolimatta uskalla hakeutua palveluiden piiriin, tai palveluihin hakeutuminen ainakin viivästyy aiheuttaen haittaa henkilön terveydelle. Yhdistys toivoo, että tämä lainkohta tarkastellaan vielä huolellisesti jatkovalmistelussa huomioiden sen varsin merkittävä periaatteellinen sisältö.

Lääkäripalveluyritykset ry (LPY) epäilee, onko tarkoituksenmukaista laajentaa poliisin tiedonsaantioikeutta esitetyllä tavalla: tietojen luovuttamisen raja alennetaan rikoksiin, joista ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta nykyisin käytössä olevan kuuden vuoden asemesta. Tämä saattaa heikentää monien rikoksiin syyllistyneiden potilaiden tarpeelliseen hoitoon hakeutumista tai ainakin viivästyttää sitä aiheuttomasti. Yhdistyksen arvion mukaan kyseinen muutos lisää tietopyyntöjen

määrää merkittävästi ja aiheuttaa siten ylimääräistä hallinnollista taakkaa sote-alojen palveluntuottajille. LPY esittää, että kyseistä muutosesitystä arvioidaan lain jatkovalmistelussa huolellisesti.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian mukaan huolestuttavaa on, että tiedonsaantioikeus koskisi esityksen mukaan myös vähäisiä rikosnimikkeitä, kuten näpistysepäilyä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että esimerkiksi joidenkin asumisyksiköiden tai hätämajoitusten asiakasta suuri osa täyttäisi tämän kriteerin. Tällainen sääntely voisi johtaa siihen, että apua tarvitsevat henkilöt eivät uskaltaisi hakeutua palveluihin, mikä heikentäisi heidän turvallisuuttaan ja hyvinvointiaan. Sosiaalialan ammattihenkilöitä sitoo tiukka salassapito- ja tietosuojavelvollisuus, joka perustuu sekä lainsäädäntöön että ammattieettisiin periaatteisiin. Luottamuksen mureneminen asiakassuhteissa johtaisi siihen, että asiakkaat jättäisivät kertomatta työn kannalta olennaisia seikkoja. Tämä puolestaan vaikeuttaisi riskien tunnistamista ja palvelutarpeen arviointia. Asiakaslain 17 § ja 18 § säädetään yksityiskohtaisesti ja tarkasti tietojen luovuttamisesta, jos ne ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi. Erityisesti lastensuojelussa lakia sovelletaan tarkasti ja arvioidaan, millaisia toimenpiteitä tiedon luovutuksella voidaan lapsen etu huomioon ottaen toteuttaa. Talentian mukaan esitysluonnoksessa on käsitelty puutteellisesti asiakaslain sisältö ja siihen liittyvät auttamistyön luottamuksellisuuden ja eettisen toimintatavan edellytykset.

Suomen Asianajajat ehdottaa ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n muuttamista siten, että säännöksestä poistetaan tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta ankarin säädetty rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta ja muut erikseen mainitut rikoslain mukaiset teot sekä henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimen noutamista varten. Etenkin muotoilu, joista ankarin säädetty rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, kattaa erittäin laajan joukon rikostyyppejä. Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan tämä voi johtaa siihen, että tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta olisi mahdollista huomattavasti useammin kuin mitä yksityiselämän suoja ja tietosuojat edellyttäisivät.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että 2 vuoden aikamäärettä ei ole tarkemmin perusteltu esityksessä. Aikamääre on merkittävästi lyhyempi kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa todettu nykyinen kuuden vuoden aikamääre. Lyhyempi aikamääre lienee mietitty siltä pohjalta, että ehdotuksen mukaan kyse rajautuisi vain tietojen saantiin eikä todistamiseen. Esityksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, mihin nyt tehty ehdotus perustuu, joten sitä olisi hyvä selventää. Säännös koskee monia, myös lieviä rikoksia kuten varkaus, näpistys, kavallus ja vahingonteko, liikenneturvallisuuden vaarantaminen jne. Näin ollen kysymykseen tulisi esim. tieto, joka olisi välttämätön näpistysrikoksen selvittämiseksi. Säännöksessä, ei kuitenkaan ole rajattu, että näpistysrikoksen olisi tullut tapahtua sosiaali- tai terveydenhuollon toimiyksikössä, vaan kysymykseen voisi tulla mikä tahansa näpistysrikos ja missä tahansa. Tämän pykäläkohdan tarkastelu olisi tarpeen yksityiskohtaisemmin muutoinkin, jottei synny tilannetta, jossa esim. liikenneonnettomuudessa vammautunut henkilö, jonka voitaisiin arvioida vaikuttaneen tapahtumaan ja syylistyneen lievään rikokseen, ei seuraamus-ten pelossa uskaltaisi hakeutua tarvitsemaansa hoitoon. Lääkäriliitto kiinnittää huomiota yksityiselämän ja henkilötietojen suojan rajoittamista koskeviin suhteellisuus- ja hyväksyttävyyksivaatimuksiin ja toteaa, että tietojen saannin laajentaminen tällä tavoin voi vaikuttaa yleisesti henkilöiden haluun hakeutua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin, johon jokaisella kansalaisella on myös oikeus perustuslain mukaan.

Suomen sairaanhoitajaliitto ry toteaa, että rikostutinnan ja sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön työturvallisuuden ja myös asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta on ehdottoman välttämätöntä, että myös esim. sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikoissa tapahtuneet rikokset voidaan selvittää kaikissa tapauksissa ilman tekijän henkilöllisyyden salaamista, koskivatpa ne henkilökuntaa, asiakkaita, potilaita, omaisia tai sivullisia. Esityksessä kuvataan esimerkin avulla, miten rikoksen selvittäminen on saattanut käytännössä jäädä kiinni siitä, tuntee tai tunnistaako uhri tekijän vai ei. Jos esimerkiksi henkilö pahoinpitelee toisen henkilön sairaalan tiloissa ja kyse on perusmuotoisesta pahoinpitelystä, josta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, sairaalasta ei annettu tietoa tekijän henkilöllisyydestä. Väkivalta sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä on lisääntynyt lisääntyneiden päihde- ja mielenterveysongelmien myötä. Rikoksen tehneen henkilön henkilöllisyyden suojele ei saa olla rikoksen selvittämisen esteenä. Muutenhan tämä viestisi väkivallan sallimisesta sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n 2 kohta (yjt ja rikosten ennalta estäminen)

Eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ehdotettu sääntely on ainakin osin ongelmattomampi verrattuna 1 kohdan ehdotettuun sääntelyyn. Voimassa olevan asiakastietolain 62 §:n mukaan palvelunantaja tai sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Siten salassapidon väistyminen em. tilanteissa on lainsäädännössä jo ratkaistu siltä osin kuin on kysymys palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oma-aloitteisesta tiedon antamisesta henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran kohdalla. Se, että tieto olisi näiltä osin annettava myös poliisin pyynnöstä, ei liene sellainen lisä perusoikeuksien rajoitukseen, että oikeusasiamiehellä olisi aihetta arvostella ehdotusta. Sen sijaan omaisuuden kohdalla voi osittain olla kysymys perusoikeusrajoituksen suhteellisuusvaatimuksen vastaisesta tilanteesta. Voi olla ongelmallista, jos aivan vähäistäkin omaisuutta kohtaavan vaaran kohdalla salassapito väistyisi. Voidaan kysyä, eikö vähäisen omaisuuden turvaamiseen riitä sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikkojen henkilöstön ja niissä toimivan valvontahenkilöstön toimenpiteet.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että säännös on vahvasti sidottu sellaisiin tarkoituksiin, joista poliisiin on vaikea olla etukäteen tietoinen. Näin ollen on mahdollista kyseenalaistaa, miten poliisi voisi osata pyytää tietoa esimerkiksi rikoksen ennalta estämistä tai järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä varten sillä hetkellä, kun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa on käynnissä tai valmisteilla rikos. Oikeusministeriön käsityksen mukaan näitä tilanteita varten on säädetty voimassa oleva asiakastietolain 62 §, joka mahdollistaa edellä selostetulla tavalla palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oma-aloitteisen tietojen luovuttamisen poliisille. Esityksen jatkovalmistelussa säännöskohtaisia perusteluja on täydennettävä, jotta esityksestä käy ilmi poliisin välttämättömät tietotarpeet edellä kuvatut näkökohdat huomioiden.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö kiinnittää huomiota esitysluonnoksessa ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 2 kohdan osalta siihen, että ehdotus ei ole yhtä täsmällinen kuin pykälän 1 kohdan ehdotus, joka voi johtaa tulkintaongelmiin. Lisäksi ottaen huomioon, mitä voimassa olevan asiakastietolain 62 §:ssä säädetään palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oikeudesta ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä, poliisilakiin ehdotettu uusi 4 luvun 5 §:n 2:n sääntely olisi säädösteknisesti johdonmukaisempaa esittää säädetävän asiakastietolaissa. Kyse on nimittäin hyvinkin vastaavasta tiedonsaantioikeudesta, josta asiakastietolain 62 §:ssä jo nyt säädetään ilmoitusoikeutena.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen mukaan vaaran aiheuttamista voisi vielä täsmentää. Kohdassa mainitaan rikosten ennaltaehkäisy, joten tiedonsaannin kynnyksen ylittyminen ei voine olla kovin korkea. Kohdan käytännön soveltamisessa tulee esiin myös se kysymys, että pykälä lähtee siitä, että tieto annetaan vain poliisin pyynnöstä. Henkilökunta ei voi oma-aloitteisesti antaa tietoa ehdotetun säännöksen perusteella. Perustelujen mukaan säännös täydentää asiakastietolain 62 §:ää, mutta eroaa soveltamisalaltaan siinä, että ehdotuksessa mainitaan myös omaisuus.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan asiakohdan soveltamisala jää hieman epäselväksi ja lienee osin vaihtoehtoinen ja päällekkäinen asiakohdan 1 kanssa. Asiakohdan mukaisessa tilanteessa sovellettavaksi voisi tulla myös asiakastietolain säännökset uhkaepäilyilmoituksen tekemisestä henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhkan osalta. Sotehenkilöstö voi aina kutsua poliisin paikalle järjestyksenvalvontatehtävänä, jolloin nykytilanteessa tietojenantovelvollisuus ja -oikeus paikallaolijoiden henkilöllisyydestä määrittyy erityislainsäädännön nojalla. Ehdotetun säännöksen mukaan tiedot voitaisiin antaa poliisin pyynnöstä, mikäli tämän asiakohdan perusteet täyttyvät. Mikäli poliisi on kutsuttu paikalle sotehenkilöstön toimesta, tilanteen vakavuus on jo arvioitu sellaiseksi, että asiakkuuden suojaamisen kynnyks on ylittynyt. Mikäli poliisi on hälytetty paikalle ulkopuolisen tahon toimesta, sotehenkilöstön edustaja voi olla sitä mieltä, ettei tietojen luovutuksen edellytykset täyty.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen mukaan tarkennusta vaatisi poliisilain ehdotetun 4 luvun 5 §:n 2 kohta, jonka osalta jää epäselväksi, miten lainkohdassa tarkoitettussa tilanteessa on tarkoitus toimia käytännössä – millä tavalla (oma-aloitteisen ilmoitusoikeuden puuttuessa) poliisiviranomainen saa tarvittavat alkutiedot tietopyynnön esittämiseksi. Sanamuotoa on myös tarpeen tarkentaa: viittaako lainkohta tilanteisiin, joissa henkilön on ”perusteltua syytä epäillä aiheuttavan” käytöksellään vaaraa ihmisille tai omaisuudelle (rikosten ennalta ehkäiseminen) vai tarkoitetaanko lainkohdassa jo tapahtuneita tilanteita, joissa henkilö ”on aiheuttanut” käytöksellään vaaraa – tai mahdollisesti molempia. Nyt valittu sanamuoto ”aiheuttaa” on kontekstissaan tulkinnanvarainen.

Lääkäripalveluyritykset ry (LPY) toteaa, että lakiehdotukseen sisältyy hyvä parannusehdotus nykytilaan: palveluntuottajalla on oikeus ilmoittaa poliisille käytöksellään vaaraa toimitiloissa aiheuttavasta henkilöstä. Yhdistys muistuttaa, että terveyspalveluita tuotetaan nykyisin enenevässä määrin etäpalveluna. Henkeä, terveyttä ja omaisuutta uhkaavaa vaaraa voi aiheuttaa myös etäpalveluiden toimintaympäristöissä, eikä pelkästään fyysisissä toimitiloissa.

Suomen Lääkäriliitto pitää 2 kohtaa tärkeänä. Terveystenhuollon toimitiloissa, niin potilaat, kuin henkilökuntakin joutuvat entistä enemmän kohtaamaan vaarallisia tilanteita. Lääkäriliitto on selvittänyt asiaa Lääkäri väkivallan tai vainon kohteena -raportissa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on myös ratkaisussaan 28.11.2024 todennut, että sekä potilaiden että terveydenhuollon työntekijöiden oikeuksien turvaaminen edellyttäisi lainsäädännön selkeyttämistä. Asian selkeyttäminen laissa on siten nähty jo aiemmin tarpeelliseksi ja tärkeää on myös se, rikosilmoituksen voi tehdä myös terveydenhuollon ammattihenkilön esimiesasemassa oleva taho. Säännöksen kohta on toivottavasti jatkossa omiaan estämään uhkaavia tilanteita. Tämä luo myös oikeusturvaa terveydenhuollon ammattihenkilöille heidän työssään.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n 3 kohta (kansallinen turvallisuus)

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan perusteluissa (s. 61) viitataan siihen, että kansallisen turvallisuuden suojaaminen on säädetty suojelupoliisin tehtäväksi poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:ssä, ja se on yleisenä edellytyksenä suojelupoliisin henkilötietojen käsittelylle. Perustelujen mukaan suojelupoliisin tiedonhankinnan kohdehenkilö voi olla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajan toimitiloissa ja suojelupoliisilla voisi olla tarve saada tieto tästä läsnäolosta. Oikeusasiamies on useissa yhteyksissä (esim. EOAK/1374/2021) todennut, että tiedustelussa on epäselvää, minkä valtuuksien kohdalla, missä tilanteissa ja missä rajoissa tiedustelumenetelmän käyttö voidaan kohdistaa muihin kuin kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan itse osallistuvaan tai siihen liittyvään henkilöön. Esimerkiksi poliisilain 5 a luvun 6 §:n mukaisen telekuuntelun tai poliisilain 5 a luvun 7 §:n mukaisen televalvonnan kohdalla ei ole lausuttu mitään toimenpiteen henkilöllisistä kohdentamisesta. Kysymys siitä, minkälainen liityntä tiedustelun kohteena olevalla henkilöllä tulee olla kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan, on yksi tärkeimpiä kysymyksiä arvioitaessa tiedustelun hyväksyttävyyttä perusoikeussuojan kannalta. Kysymys on siis siitä, millä edellytyksillä tiedustelumenetelmien käyttö voidaan kohdistaa ”sivulliseen” henkilöön. Tiedustelulainsäädäntö ei anna selviä vastauksia tähän kysymykseen. Tiedustelun kohdehenkilön suhde kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan on edellä kuvatulla tavalla epäselvä. Ehdotetussa sääntelyssä ei ole edes kysymys ”kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta” – joka on tiedustelumenetelmien käytön yksi edellytys – vaan ”kansallisen turvallisuuden suojaamisesta”, jolloin kohdehenkilöllä voi käsitykseni mukaan olla tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiäkin kaukaisempi suhde kansallista turvallisuutta uhkaavaan toimintaan. Oikeusasiamiehen mukaan perusoikeuksien rajoittaminen eli tässä tapauksessa salassapidosta poikkeaminen mahdollisesti arkaluontoisten tietojen kohdalla edellyttää täsmällisempää sääntelyä siitä, mikä konkreettinen liityntä henkilöllä on toimintaan, josta tiedonhankinta on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Oikeusministeriö toteaa, että säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa kohtaa on perusteltu ainoastaan suojelupoliisin tietotarpeilla. Säännös mahdollistaa kuitenkin tietojen saamisen myös muille poliisin toimijoille kuin ainoastaan suojelupoliisille. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa on syytä arvioida, onko säännös perusteltua rajata koskemaan ainoastaan suojelupoliisia ja sen tietotarpeita, kuten säännöskohtaiset perustelut ja niihin kirjatut tavoitteet antavat ymmärtää.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota esitysluonnoksessa ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 3 kohdan osalta siihen, että ehdotus ei ole yhtä täsmällinen kuin pykälän 1 kohdan ehdotus, joka voi johtaa tulkintaongelmiin

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetussa poliisin tiedonsaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevassa säännöksessä käytetään kansallisen turvallisuuden suojaamisen käsitettä. Kansallisen turvallisuuden suojaaminen voi olla viranomaisten tehtäviä koskevan sääntelyn yhteydessä riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen käsite, mutta viranomaisien toimivaltuuksia koskevan sääntelyn yhteydessä kansallisen turvallisuuden suojaaminen olisi perusteltua kytkeä sellaiseen kansallista turvallisuutta vakavasti vaarantavaan toimintaan, jota tarkoitetaan siviili- ja sotilastiedustelun kohteita koskevissa säännöksissä (poliisilaki 5 a luku 3 §, laki

tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 582/2019 3 § ja laki sotilastiedustelusta 590/2019 4 §). Tämä koskee viranomaisten tiedonhankintatoimivaltuuksien ja vaikuttamistoimivaltuuksien lisäksi myös viranomaisten tiedollisia toimivaltuuksia.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan kansallisen turvallisuuden suojaaminen on liian tulkinnanvarainen ja laaja-alainen peruste salassa pidettävän tiedon luovuttamiselle. Sääntelyä tulisi tältä osin täsmentää.

Amnesty International Suomen osasto katsoo, että kansallisen turvallisuuden suojaaminen perusteena tietojen saamiselle on erittäin tulkinnanvarainen ja laaja-alainen kriteeri, jonka merkitys ja tulkinta jäävät liian epäselviksi. Kansallisten turvallisuuden käsitettä ei ole erikseen määritelty sillä tavoin, että sen merkitys olisi yksiselitteinen. Käsite jättääkin hyvin laajan harkintavallan lain soveltajalle eikä vastaa lain täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimukseen perusoikeuksia rajoitettaessa.

Pakolaisneuvonta ry:n mukaan kansallisen turvallisuuden suojaaminen -käsite (esimerkiksi poliisilaki 4 luku 5 § 3 kohta) ei ole riittävän tarkkarajainen perusteeksi poiketa ehdotetulla tavoin salassapitovelvollisuudesta.

Suomen Lääkäriliiton kansallisen turvallisuuden käsite on erittäin laaja ja moniulotteinen.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohta (henkilön tavoittaminen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että perustelujen mukaan näissä tilanteissa olisi käytännössä kysymys etsintäkuulutetun henkilön tavoittamisesta edellä mainituissa tarkoituksissa. Tuomion täytäntöönpanoa varten kysymys olisi ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitusta henkilöstä. Tuomioistuimeen noutamisessa on kysymys tuomioistuimen määräyksestä tuoda henkilö oikeuden istuntoon. Ehdotuksen perusoikeusjaksossa (s. 95) todetaan, että kun henkilöä etsitään tuomion täytäntöönpanoa varten, henkilö on jo tuomittu rikoksesta vankeuteen. Tällöin on yleisen edun kannalta tärkeää, että poliisi tavoittaa tuomitun henkilön. Tuomioistuimeen noutamisessa kysymys on tilanteista, joissa tuomioistuin on määrännyt henkilön tuotavaksi oikeuden istuntoon. Molemmat tilanteet ovat perustelujen mukaan merkittäviä yleisen edun kannalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimitila ei voi olla paikka, jossa voi pakoilla vankeusrangaistustaan tai velvollisuutta osallistua oikeuden istuntoon. Oikeusasiamiehen mukaan tarkempaa pohdintaa edellyttää se, onko kaikissa edellä mainituissa mahdollisissa tapauksissa salassapidon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuudesta väistytävä yleisen edun vuoksi. Onko ehdotettua sääntelyä tarkoitus soveltaa myös tuomioistuimen oikeuden istuntoon tuotavaksi määräämään todistajaan ja muuhun todistelutarkoituksessa kuultavaan henkilöön?

Sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole huomautettavaa ehdotettuun poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohtaan, jonka mukaan poliisi voisi saada tiedon henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten. On perusteltua turvata se, ettei vankeusrangaistusta tai oikeuden istuntoa voi vältellä sosiaali- tai terveydenhuollon toimitiloissa oleskelemalla.

HUS-yhtymän mukaan on hyvin vaikea nähdä, miten ehdotus olisi perusteltua henkilön perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta, ja ehdotetun sääntelyn toteuttaminen edellyttäisi välttämättä huolellista perusoikeusarviota, jota ei ole nyt tehty.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen mukaan hoitosuhteen luottamuksellisuuden säilyminen ja hoidon vaarantumattomuus sekä tiedonsaannin aiheuttama mahdollinen este hoitoon hakeutumiseen on ongelmallisin suhteessa pykälän 4 kohtaan.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ei kannata sitä, että poliisin tietojensaantioikeudet laajennettaisiin koskemaan tässä kohdassa tarkoitettuja tilanteita ja perusteita. Tältä osin ehdotus on hyvinvointialueen mukaan erityisen ongelmallinen ja voi pahimmillaan jopa estää asiakkaiden ja potilaiden kriittisten sosiaalihuollon palveluiden ja terveydenhuoltoon kuuluvan hoidon saannin. Esimerkiksi huumeiden käyttöön liittyy usein rikollisuutta ja on yleistä, että esimerkiksi korvaushoidon, vieroitushoidon, tilapäismajoituksen sekä päihitteet sallivien asumisyksiköiden potilailla ja asiakkailla on esimerkiksi sakkojen muuntorangaistuksia koskevia päätöksiä, jotka odottavat täytäntöönpanoa. Näin ollen poliisin voidaan olettaa kohdentavan tietopyyntöjä ko. yksiköihin järjestelmällisesti etsiessään

päihteitä käyttäviä asiakkaita, joita poliisi tavoittelee tuomion täytäntöön panemiseksi tai tuomioistuimeen noutamiseksi. Tämä voi muodostua asiakkaille merkittäväksi esteeksi saavuttaa välttämätön hoito, kuten vieroitus ja korvaushoito, tai välttämätön tilapäinen asuminen tai asumispalvelu tilanteessa, jossa hoidon tai palvelun saaminen voi olla kriittistä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tehtävä järjestää ja tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluita on uhattuna, jos asiakkaat ja potilaat eivät perustellusti uskalla ja pysty hakeutumaan sosiaali- ja terveyspalvelujen ja hoidon piiriin tilanteissa, joissa heillä on täytäntöönpanoa odottava tuomio, sikon muuntorangaistus tai keskeneräinen oikeuskäsittely.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen mukaan perusteluissa olisi hyvä ottaa kantaa siihen, voiko sosiaali- ja terveydenhuolto pyytää poliisilta poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohdan tilanteessa asiakirjoja, joista voitaisiin varmentaa, että on kyse nimenomaan tuon lainkohdan tarkoittamasta tilanteesta.

Suomen Asianajajat toteaa, että henkilön tavoittaminen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten ei edellytä missään tilanteessa arkaluotoisten tietojen luovutusta. Tällaisiin toimiin on käytettävissä perusoikeuksia paremmin turvaavia keinoja, eikä arkaluotoisten tietojen käsittely ole tässä yhteydessä oikeasuhtaista tai välttämätöntä.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että terveydenhuoltoa ei pitäisi käyttää keinona esim. saada henkilö tuomioistuimeen noutamista varten, vaan siihen tulisi käyttää muita poliisin keinoja.

Poliisilain 4 luvun 5 §:n 5 kohta (kadonneen etsintä)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa esitysluonnoksen perusteluihin (s. 62) viitaten, että ehdotulla sääntelyllä näyttää olevan pääasiallinen merkitys viranomaisten resurssien säästämiseksi. Merkitystä tosin on myös esimerkiksi kadonneen omaisten tiedontarpeella. Voidaan kuitenkin kysyä, onko henkilö hengen tai terveyden vaarassa oleskellessaan terveydenhuollon palveluntarjoajan toimiloissa?

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 5 kohdan tilanteissa, eli tiedonsaantioikeuden kohdistuessa kadonneen tai kadonneeksi epäillyn henkilön tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseen, tulisi lähtökohtana tietojen luovutukselle edelleen sosiaali- ja terveysministeriön 3.2.2020 antaman Ohjeen terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon mukaisesti olla kyseisen henkilön suostumus. Mikäli suostumusta ei voisi esimerkiksi muistisairaudesta takia saada, asiassa voitaisiin menetellä KHO 2024:80 ennakkopäätöksen mukaisesti.

HUS-yhtymän mukaan ehdotus poliisilain 4 luvun 5 §:n 5 kohdaksi on sinällään kannatettava. Esimerkiksi kadonneen lapsen tai vanhuksen sairaalassaolotiedon luovutus poliisille ei itsessään kovin merkittävällä tavalla riko hänen perusoikeuksiaan, kunhan siitä säädetään lailla. HUS-yhtymässä ymmärretään, että henkilön sairaalassaolotiedon luovuttaminen voisi joissain tällaisissa tilanteissa säästää merkittävästi poliisin resursseja. Säännöstä tulisi kuitenkin muokata siten, että sairaalassaolotieto voitaisiin luovuttaa tilanteessa, jossa poliisi etsii kadonnutta tai kadonneeksi epäiltyä henkilöä ja tämä on mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa. HUS-yhtymän näkemyksen mukaan katoaminen yksilön vapaasta tahdosta ei ole kiellettyä, eikä se saa olla este mahdollisuudelle hakeutua sairaanhoidon palvelujen piiriin tarvittaessa. Lisäksi lakitekstiin tulisi lisätä, että etsittävällä henkilöllä, jonka sairaalassaolotieto voidaan luovuttaa poliisille, ei saa olla vireillä riita- eikä rikosasiaa. Tällä varmistettaisiin tiedonsaantioikeuden käyttäminen vain perustelujen mukaiseen tarkoitukseensa. Säännös olisi tällöin myös KHO:n antaman ratkaisun KHO 2024:80 mukainen.

Etelä-Savon hyvinvointialueen mukaan koska katoaminen yksikön vapaasta tahdosta ei ole kiellettyä, tietojen antaminen tällaisesta henkilöstä kohdan 5 mukaisesti edellyttäisi lisäystä siitä, että kadonneen voidaan arvioida olevan vaarassa, esim. pakkasella kotoaan poistunut dementoitunut vanhus.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen mukaan tältä osin oikeustilan selkeyttäminen on tarpeen ja asiakohta on kannatettava ehdotuksen mukaisin perusteluin.

Pakolaisneuvonta ry:n mukaan ehdotetun poliisilain 5 §:n osalta ulkomaalaisoikeudellisista syistä etsintäkuulutetut, kadonneet tai kadonneeksi epäilty tulee rajata ehdotettujen laajennusten ulkopuolelle.

Suomen Lääkäriliiton mielestä 5 kohta on sinällään ymmärrettävä, mutta hengen ja terveyden vaara tulisi liittää sanamuotoon kiinteästi eli kohtaa tulisi täsmentää siten, että tieto voitaisiin luovuttaa tilanteessa, jossa poliisi etsii kadonnutta tai kadonneeksi epäiltyä henkilöä ja tämä on mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa. Nyt oleva sanamuoto ”tai” vaikuttaa virheelliseltä. Lääkäriliitto toteaa, että joskus on tilanteita, joissa täysi-ikäinen, oikeustoimikelpoinen henkilö voi omasta vapaasta tahdostaan haluta ja päättää kadota. Tällöin ei saisi syntyä estetilannetta eli tilannetta, että tällainen henkilö ei voisi hakeutua halutessaan terveydenhuollonpalvelujen piiriin hänen sitä tarvittaessa.

Rajavartiolaitos ja Tulli

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua poliisilain 4 luvun 5 §:ää vastaavat rajavartiolaitoksen henkilötietolain 20 a § ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 a §.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että Rajavartiolaitokselle ehdotetaan – sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään – pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitetulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tietyssä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Tullille ehdotetaan samaa toimivaltuutta. Pynnön tekisi pidättämiseen oikeutettu tullimies. Ehdotettu sääntely on yhteneväinen poliisilakiin ehdotettavan 4 luvun 5 §:n 1 kohdan kanssa siltä osin kuin kysymys on rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Rajavartiolaitokselle ja Tullille ei sen sijaan ehdoteta tiedon saantia muista rikoksista. Oikeusasiamies viittaa tämän osalta soveltuvin osin siihen, mitä on lausunut poliisilain kohdalla.

Oikeusministeriö toteaa, että kuten säännöksen perusteluissakin todetaan, Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset on luetteloitu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:ssä. Ehdotuksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikoksissa teko itsessään ei tapahdu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa. Törkeän laittoman maahantulon järjestämisrikosta ja ihmiskaupparikoksia lukuun ottamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettu 6 vuoden rangaistusmaksimi ei myöskään täyty. Perusteluiden mukaan rikosten selvittämisen intressi on siitä huolimatta merkittävä rikoksen uhrin perustuslain 7 §:n suojaamien oikeuksien turvaamiseksi sekä yleisen edun kannalta. Tämän vuoksi perusteluissa pidetään oikeasuhtaisena sitä, että Rajavartiolaitos voi saada tiedon epäillyn tekijän henkilöllisyydestä siitä huolimatta, onko tekijä hoito- tai asiakassuhteessa.

Oikeusministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5). Oikeusministeriö viittaa edellä poliisin osalta lausumaansa ja toteaa, että jatkovalmistelussa on syytä arvioida edellä selostettujen yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten valossa, miksi kriteeriksi on valittu nimenomaisesti kahden vuoden vankeusrangaistusuhka. Perusteluissa ei oteta lainkaan kantaa, millaisissa tilanteissa Rajavartiolaitos olisi tarvinnut tai tarvitsisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta tietoja sille säädetyn toimivallan puitteissa paljastaa ja selvittää rikos. Viimeaikaiset tuomioistuinten oikeustapaukset ovat koskeneet ainoastaan poliisin tietotarpeita.

Oikeusministeriö toteaa, että Rajavartiolaitoksen toimivalta tutkia erilaisia rikoksia on huomattavasti suppeampi kuin poliisin, ja rikokset, joihin Rajavartiolaitoksella on toimivalta puuttua, on tarkkaan määritelty esityksen perusteluissa kuvatulla tavalla voimassa olevassa lainsäädännössä. Oikeusministeriö katsoo, että esityksen jatkovalmistelussa esitystä on syytä täydentää esimerkein arviolla siitä, mitkä ovat niitä rikoksia, joissa Rajavartiolaitoksen tietotarpeet ovat välttämättömiä nimenomaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Sääntelyä lienee perusteltua täsmentää koskemaan ainoastaan tiettyjä rikoksia, joiden tutkimiseen Rajavartiolaitoksella on toimivaltuudet ja joissa kyseiset tietotarpeet arvioidaan välttämättömiksi.

Oikeusministeriö toteaa, että tullirikokset on määritelty rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 §:n 1 kohdassa. Oikeusministeriö viittaa edellä Rajavartiolaitoksen osalta todettuun ja toteaa lisäksi, että jatkovalmistelussa on syytä tehdä selkoa, mitkä ovat sellaisia vähintään kahden vuoden vankeusrangaistushenkaisia tullirikoksia, joiden paljastamiseksi ja selvittämiseksi on välttämätöntä saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Jatkovalmistelussa on lisäksi syytä pohtia, onko kaavailtua sääntelyä perusteltua rajata ehdotettua tarkemmin kyseinen välttämättömyysarvio huomioiden.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että Rajavartiolaitosta ja Tullia koskevan sääntelyn osalta tietojensaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollosta on rajattu sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, vaikka Rajavartiolaitoksen, Tullin ja poliisin tietojensaantioikeus perustuu samaan tehtävään rikoksen selvittämiseksi ja torjumiseksi. Rajavartiolaitoksesta ja Tullia koskeva tietojensaantioikeuden raja-
aus vaikuttaa hyvinvointialueen näkemyksen mukaan tähän nähden oikeasuhteisemmalta kuin poliisin ehdotettu tietojensaantioikeus.

Tietopyyntöjen perustelu

HUS-yhtymän mukaan sääntelyssä olisi myös olennaista turvata tietopyyntöjen riittävä perustelu sen varmistamiseksi, että tietopyynnön edellytykset täyttyvät, ja että tietopyyntöjen oikeellisuutta voidaan arvioida myös jälkikäteen.

Helsingin kaupungin mukaan useassa kohdassa esitysluonnoksessa viitataan siihen, että tietojen saantiin olisi oikeus, jos se on välttämätöntä säännöksessä luetelluissa tilanteissa. Esitysluonnoksessa ei käsitellä sitä, miten välttämättömyyskriteerin täyttymistä tulisi sosiaali- ja terveydenhuollossa arvioida. Hallituksen esitysluonnoksessa olisi kaupungin mukaan hyvä arvioida tarkemmin tiedonsaantioikeuden perustelemista tietopyynnön yhteydessä, jotta myös jälkikäteen esimerkiksi kan-
teluasian käsittelyssä voitaisiin arvioida, ovatko tiedonsaantioikeutta koskevat kriteerit täyttyneet.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa on todettu ongelmia aiheuttaneen sen, että vaikka lainsäädäntö sellaisenaan mahdollistaisi tietojen antamisen, viranomainen voi olla antamatta tietoja toiselle viranomaiselle esimerkiksi sen takia, että on epävarma menettelyn lainmukaisuudesta tai muutoin epätietoinen menettelynsä asianmukaisuudesta, ja että empiirisen tiedon valossa viranomaiskäyttäytymistä on leimannut varovaisuusperiaate. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan haasteet tietojenvaihdossa ovat useinkin liittyneet myös siihen, ettei poliisi ole pyynnöistä huolimatta yksilöinyt tietopyyntöjä sillä tavoin, että niistä ilmeni tietojen luovuttamisen lakiperuste ja se, mitä tietoja pyydetään. Tietoja on pyydetty myös väärin säännösten nojalla. Tietopyyntöihin onkin jouduttu miltei säännönmukaisesti pyytämään täydennystä. Jos muutokset poliisin tietojensaantioikeuteen toteutetaan ehdotetulla tavalla, erityistä huomiota tulisi kiinnittää tietopyyntöjen huolelliseen yksilöintiin ja perustelemiseen. Eri lakeihin hajautetut säännökset soveltuvat erilaisiin tilanteisiin, ja sosiaali- ja terveydenhuollossa tietojen luovuttamista saatetaan joutua arvioimaan saman asian eri vaiheissa eri lainkohtien nojalla, ja eri ammattikuntia koskevat osin eri säännökset.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue yhtyy Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksiin siitä, että erityistä huomiota tulee lakiuudistuksessa kiinnittää tietopyyntöjen huolelliseen yksilöintiin ja perustelemiseen.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille suunnattu tarkempi ohjeistus ja sitä koskeva koulutus ministeriövetoisesti (valtakunnallisella tasolla) olisi ehdottoman tärkeää. Koulutusta olisi tärkeä suunnata myös tietopyyntöjen esittäjille. Muutos aiempiin tiedonluovutusperiaatteisiin sekä tietopyyntöjä esittäviin tahoihin (Rajavartiolaitos ja Tulli) on siinä määrin olennainen, että konkreettisten esimerkkitalanteiden kuvaaminen ohjeistuksessa olisi tärkeää toimijoiden tukemiseksi käytännön soveltamistilanteissa. Ohjeistuksessa tulee korostaa esitetyn tietopyynnön mahdollisimman tarkkaa muotoilua käsittelyn nopeuttamiseksi, esimerkiksi lainkohdan yksilöintiä ja sen ilmaisemista, että tietopyyntö perustuu nimenomaisesti päällystään kuuluvan poliisimiehen pyyntöön (poliisilain esitetty 5 §; rajavartiolaitoksen ja tullin osalta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyyntö). Olennaista on tunnistaa ja tuoda tietopyynnössä esille perusteet sille, että pyydetty tieto on lainkohdassa tarkoitettulla tavalla välttämätön. Välttämättömyyskriteerin

soveltamiseen liittyvää tarkempaa ohjeistusta on siten tärkeää tuoda koulutuksessa ja sitä täydentävissä soveltamisohjeissa esille.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy toteaa, että esitetyt uudet lainkohdat on kirjoitettu siinä määrin laasti, että niissä ei oteta kantaa, millä tavalla tietoja pyydetään. Esimerkiksi esitetyn poliisilain 5 §:n mukaan poliisilla on päälystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitoissa tiettyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön. Edellä mainitun perusteella avoimeksi jää muun muassa, miten tietoja pyydetään (suullisesti/kirjallisesti/sähköisesti), miten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen voi tunnistaa pyytäjän (päälystään kuuluvan poliisimiehen) sekä, miten pyyntö pitäisi perustella (välttämättömyys). Oman oikeusturvan kannalta hyvinvointialueen ja/tai sen työntekijän tulisi pystyä dokumentoimaan sille esitetty tietopyyntö. Nykyisin näitä pyyntöjä on lähetetty hyvin vaillinaisin tiedoin jopa tavallisella sähköpostilla, vaikka pyyntö on sisältänyt sellaisia tietoja, joita tulisi käsitellä ainoastaan turvapostia (salattu sähköposti) käyttäen. Jos itse säädöstekstissä ei ole tarkoituksenmukaista ottaa kantaa varsinaiseen tietopyyntöprosessiin, niin vähintään säädöstekstin yksityiskohtaisissa perusteluissa voitaisiin ohjata tietopyyntöprosessin muotoa. Nykyisin tätä ongelmaa on yritetty ratkaista ministeriöiden ja Poliisihallituksen laatimalla ohjeella terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon. Tämän ohjeen noudattaminen on jäänyt valitettavan vähäiseksi. Näin ollen Hyvil katsoo, että sujuvan tietojen luovuttamisen edellytyksenä on erityisesti, että sekä tietoja pyytävälle että niitä luovuttavalle osapuolelle tulisi olla selkeä ja mahdollisimman yhdenmukainen tapa pyytää ja luovuttaa tietoja.

Suomen Lääkäriliitto haluaa kiinnittää huomiota myös poliisin tietopyyntöihin. Lääkäriliittoon tulleista jäsenten yhteydenotoista käy yleisesti ilmi poliisien tietopyyntöihin liittyviä ongelmia. Pyyntöjä on esitetty eri tavoin, jopa puhelimitse. Pyyntöjen epäselvyydet tai vajavaisuudet ovat usein johtaneet siihen, ettei tietoja ole voitu luovuttaa ja pyyntöihin on pitänyt pyytää mm. tarkempaa yksilöintiä (esim. viittausta säädökseen, joka on pyynnön perusteena). Tärkeää siten on, että säädösten muuttuessa myös poliisin tietopyyntöjen selkeyteen kiinnitetään huomiota.

Tiedonsaanti yksityisiltä tahoilta

Poliisilain 4 luvun 3 § 1 momentti

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että rikoksen estämisellä tarkoitetaan poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syylistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Kysymys on siten tietyn henkilön toimista, joiden perusteella voidaan arvioida hänen laissa säädetyllä todennäköisyydellä syylistyvän jonkun laissa säädetyin rikostunnusmerkistön mukaiseen toimintaan tai jo aloittaneen tällaisen tekemisen. Tällaisessa tilanteessa on epäillyn tekijän lisäksi tiedossa kenties mahdollinen asianomistajakin. Nyt ehdotetaan oikeutta tiedonsaantiin edellä kuvatun rikoksen estämisen lisäksi (perustelujen mukaan rikoksen ennalta estäminen kattaisi myös rikoksen estämisen, s. 53) rikosten ennalta estämiseksi. Luonnoksen perustelujen mukaan rikosten ennalta estämisellä tavoitellaan ensisijaisesti preventiivisyyttä, jossa potentiaalisin rikosentekijöihin vaikutetaan jo ennen kuin rikosta on tapahtunut (s. 13).

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että rikosten ennalta estämisestä ei ole olemassa legaalimääritelmää, mutta esimerkiksi Matti Tolvanen on raportissaan Poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeet (Sisäministeriön julkaisuja 2023:19, s. 13) todennut näin: ”Rikostiedustelun voidaan laajimmillaan ymmärtää olevan toimivaltaisten esitutkinta- sekä tiedusteluviranomaisten suorittamaa, johdettua ja suunnitelmallista, rikollisuuteen liittyvää tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on viranomaisen hallussa olevan hankitun ja saadun tiedon, analyysin ja prosessoinnin sekä toiminnan ja tiedon suojaamisen kautta, tuottaa merkityksellistä tiedustelutietoa yksittäisistä rikoksista tai rikollisuudesta laajemmin, kuten rikosilmiöistä, tilannekuvan ja tietojohdoisen päätöksenteon tai rikostutkinnan tueksi, toiminnan suuntaamiseksi, ohjaamiseksi sekä koulutuksen kehittämiseksi. Tämä laaja määritelmä pitää siten sisällään myös rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen.”

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan nyt ehdotetun mukaisesti poliisilla olisi siten ilmeisesti – mikäli em. määritelmä hyväksytään – oikeus saada tarvitsemiaan tietoja yhteisön jäsentä,

tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä voimassa olevaa lakia huomattavasti väljemmin edellytyksin. Kun voimassa olevan lain mukaan tietoja on oikeus saada ”rikoksen estämiseksi”, on kysymys edellä kerrotuin tavoin tiettyyn henkilöön ja tiettyyn rikostapahtumaan yhdistettävissä olevista tiedoista. Ehdotuksen mukaan puolestaan näyttäisi olevan mahdollista hankkia mainitut salassapitovelvoitteet ohittaen tietoa esimerkiksi ”rikosilmiöistä, tilannekuvan ja tietojohdoisen päätöksenteon tai rikostutkinnan tueksi, toiminnan suuntaamiseksi, ohjaamiseksi sekä koulutuksen kehittämiseksi”.

Eduskunnan oikeusasiamies kummeksuu ehdotetussa säännöksessä käytettyä ilmaisua ”rikosten”. Sinänsä ilmaisu on ymmärrettävä ehdotetun ”ennalta estämisen” määreenä, kun ehdotuksen tarkoituksena on ilmeisesti muun ohessa sallia poliisin tiedonsaanti jostain ”epämääräisestä” ilmiöstä. Sen sijaan rikoksen paljastaminen ja selvittäminen liittyy aina johonkin yksilöityyn, tietyllä todennäköisyydellä joko tulevaan tai jo toteutuneeseen tapahtumainkulkuun. Monikon ”rikosten” käyttäminen sääntelyssä tässä yhteydessä ei mielestäni ole täsmällisyysvaatimuksen mukaista, kun kussakin yksittäistapauksessa on kysymys jonkun yksilöidyn rikostapahtuman tutkimisesta. Perustellumpaa olisi käyttää ilmaisua ”rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi”.

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että luonnoksessa ehdotetuissa vastaavissa muutoksissa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:ään ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 14 §:ään on eroja. Rajavartiolaitokselle ehdotetaan vastaava oikeutta ”Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi” ja Tullille ”tullirikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi”. Rajavartiolaitoksen kohdalla on käytetty monikkoa ”rikosten ennalta estämiseksi...” ja Tullin kohdalla ”tullirikoksen estämiseksi...”. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan johdonmukaisuus ja tulkintaepäselvyyksien välttäminen edellyttäisivät sääntelyn yhdenmukaisuutta, varsinkin kun tarkoitus on ilmeisesti sääntelyjen vastaaminen toisiaan (s. 69 ja 76).

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin 1. virkkeeseen ehdotetaan edellä kerrotun lisäksi lisäystä, jonka mukaan poliisilla olisi oikeus saada tarvittavia tietoja henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi. Perustelujen mukaan akuuteissa vaaratilanteissa poliisin tavoitteena on selvittää vaaraa aiheuttavan tai vaarassa olevan henkilön tai henkilöiden henkilöllisyys ja paikantaa kyseinen henkilö tai henkilöt. Tietojen saanti akuuteissa vaaratilanteissa mahdollistaisi esimerkiksi vaaran kohteena olevan varoittamisen tai muun reagoimisen tilanteissa, joissa henkilön arvioidaan olevan välittömässä hengen ja terveyden vaarassa. (s. 54) Tältä osin eduskunnan oikeusasiamies toteaa poliisilain sisältävän ilmeisesti jossain määrin tulkinnanvaraista ja epä johdonmukaista sääntelyä. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan poliisilla on oikeus televalvontaan, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan poliisi voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä virka-apua hätäkeskuslaitokselta. Toimenpiteen luonne eroasi hallituksen esityksen mukaan hätäpaikannuksesta siten, että kiirepaikannuksen tarkoituksena olisi paikantaa henkilö, jotta voitaisiin estää tämän toiminta, kun hänen on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen. Kiirepaikantamisella voitaisiin myös kohdentaa poliisin resursseja tietylle alueelle henkilön kiinniottamiseksi. (HE 224/2010 vp, s. 98) Eduskunnan oikeusasiamiehen tiedossa tosin on, että kiirepaikannusta on sovellettu myös vaarassa olevan henkilön tavoittamiseen, mutta hallituksen esityksen lausumien perusteella on mahdollista, että lainsäätäjän tarkoitus on toinen (eduskunnan oikeusasiamies on ottanut asian selvitettäväksi omana aloitteenaan, EOAK/5360/2024). Hän toteaa, että nyt taas luonnoksessa ehdotetaan, että vastaava sääntely tarkoittaisi sekä vaarassa olevan että vaaraa aiheuttavan henkilön paikantamista. Epä johdonmukaisuus lainvalmisteluaineistoissa johtaa tulkintaongelmiin. Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä lainsäädännössä ja erityisesti saman lain puitteissa käytettävien termien ja ilmaisujen on syytä vastata toisiaan.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin 1. virke ei ole ehdotetussa muodossaan hyväksyttävä. Vaikka säännökseen otettaisiin välttämättömyysvaatimus, jää rikoksen ”ennalta estämisen” merkityssisältö liian epätasälliseksi tietojen saamisen perusteeksi. Ks. myös jäljempänä tässä yhteenvedossa kohta Suhde perustuslakiin ja EU-oikeuteen – Vaatimus tietojen välttämättömyydestä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että poliisin tiedonsaantia yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä koskevassa säännöksessä nykyisin käytetty

rikoksen estämisen käsite korvattaisiin muun muassa poliisin tehtäviä koskevassa poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa käytetyllä rikoksen ennalta estämisen käsitteellä (poliisilaki 4 luku 3 § 1 momentti). Vastaavaa muutosta ei ehdoteta Tullin tiedonsaantia yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä koskevaan säännökseen, vaan siinä käytettäisiin edelleenkin tullirikoksen estämisen käsitettä (laki rikostorjunnasta Tullissa 2 luku 14 § 1 momentti). Rajavartiolaitoksen tiedonsaantia yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä koskevassa säännöksessä käytetään jo nykyisin rikoksen ennalta estämisen käsitettä (laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 20 § 1 momentti). Rikosten ennalta estämisen käsitettä ehdotetaan käytettäväksi myös hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetussa poliisin tiedonsaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevassa säännöksessä (poliisilaki 4 luku 5 § 2 kohta). Hallituksen esitysluonnoksen perustelujen mukaan rikosten ennalta estäminen kattaisi tässä yhteydessä myös rikosten estämisen.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että viranomaisten tehtäviä ja toimivaltuuksia koskevassa sääntelyssä olisi perusteltua erottaa nykyistä selkeämmin toisistaan varsinainen rikostorjunta eli konkreettisten rikosten estäminen, keskeyttäminen, paljastaminen ja selvittäminen, rikostorjuntaan myös liittyvä rikostunnusmerkistöihin varsinaista rikostorjuntaa välillisemmin kytkeytyvä uhkaperusteinen rikosten ennalta estäminen sekä vielä aikaisempaan vaiheeseen ajoittuva rikosten ennaltaehkäiseminen eli henkilö- tai ilmiötasoinen rikostorjunta. Konkreettisten rikosten ja vaaratilanteiden estäminen sekä uhkaperusteinen rikosten ja vaaratilanteiden ennalta estäminen liittyvät poliisin poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisista tehtävistä rikosten ennalta estämiseen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Rikosten ja vaaratilanteiden ennaltaehkäiseminen voi liittyä poliisin poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisista tehtävistä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen sekä turvallisuuden ylläpitämiseen yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Esimerkiksi hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa mainitussa ankkuritoiminnaksi kutsutussa huolta aiheuttaviin henkilöihin liittyvässä poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten välisessä yhteistyössä voi olla kyse konkreettisten rikosten estämisestä, uhkaperusteisesta rikosten ennalta estämisestä ja henkilötasoisesta rikosentorjunnasta, jossa henkilöitä tuetaan näiden elinolosuhteisiin vaikuttamalla.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että viranomaisten tiedonhankintatoimivaltuudet ja vaikuttamistoimivaltuudet liittyvät yleensä konkreettisten rikosten ja vaaratilanteiden estämiseen, keskeyttämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Parhaillaan on kuitenkin harkittavana myös uhkaperusteisen rikostiedustelun ja siihen liittyvien tiedonhankintatoimivaltuuksien käytön mahdollistaminen. Viranomaisten tiedolliset toimivaltuudet voivat liittyä myös rikosten ja vaaratilanteiden ennalta estämiseen ja joitakin osin myös rikosten ja vaaratilanteiden henkilötasoiseen ennaltaehkäisemiseen. Rikosten ja vaaratilanteiden ilmiötasoiseen ennaltaehkäisemiseen liittyvässä tiedonvaihdoissa ei ole yleensä kyse tiedollisia toimivaltuuksia edellyttävästä henkilötietojen suojaan puuttumisesta. Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että rikosten ennalta estämisen ja rikosten estämisen käsitteitä on käytetty epäyhtenäisesti myös tiedonhankintatoimivaltuuksien käytön sääntelyssä. Esimerkiksi nykyisen sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 9 luvussa käytetään tässä yhteydessä käsitettä rikosten ennalta estäminen ja 1.12.2025 voimaan tulevan uuden sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa puolestaan käsitettä rikosten estäminen.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan, kun erityiseen yksittäistapauskohtaiseen harkintaan perustuu poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaista epätavanomaista tietojen yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä saantia ei ole rajattu säädöstasolla tarkemmin esimerkiksi saatavien tietojen tyyppien tai luovuttajatahojen osalta, voisi olla perusteltua, että saatavien tietojen edellytettäisiin olevan muidenkin kuin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen osalta käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellisten sijasta käyttötarkoituksensa kannalta välttämättömiä.

Poliisihallitus toteaa, että ehdotettu tiedonsaantioikeus henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi on erityisesti vallitsevassa toiminta- ja turvallisuusympäristössä hyvin tärkeä, mutta välittömästi-kriteeri asettaa tiedonsaantikynnyksen edelleen liian korkeaksi. Rikostorjunnallisessa tarkoituksessa (erityisesti rikoksen ennalta estäminen) tiedonsaantioikeutta esitetään jo huomattavasti aikaisemmassa vaiheessa sovellettavaksi. Poliisihallitus ehdottaa, että välittömästi-kriteeri poistettaisiin. Näin tiedonsaantioikeutta koskeva säännös soveltuisi tapaukseen, jossa poliisi epäilee tai jopa tietää henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran tapahtuvan, mutta tiedossa ei ole tapahtuuko se välittömästi tai esimerkiksi myöhemmin taikka asteittain.

Keskusrikospoliisi pitää hyvänä poliisilain 4 luvun 3 §:n sanamuotoon tehtäviä muutoksia, joiden mukaan säännökseen lisätään rikosten paljastamista koskeva maininta ja rikosten estämistä koskeva maininta muutetaan rikosten ennalta estämiseksi.

Suojelupoliisi pitää poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momenttiin ehdotettuja laajennuksia perusteltuina. Jatkossa sääntely mahdollistaa suojelupoliisille tiedonsaannin sen toimialaan liittyvien rikosten paljastamiseksi sekä henkeen tai terveyteen kohdistuvan välittömän vaaran torjumiseksi. Säännös jäänee kuitenkin suojelupoliisin toiminnassa tästä huolimatta vähäiseksi. Tiedonsaantioikeudesta siviilitiedustelutehtävissä säädetään poliisilain 5 a luvun 50 §:ssä.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry kannattavat ehdotettua muutosta, joka laajentaa poliisin tiedonsaantioikeutta yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä kattamaan rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen sekä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumisen ja etsintäkuulutettujen tavoittamisen. Laajennus mahdollistaa poliisille tehokkaamman pääsyn tarpeellisiin tietoihin esimerkiksi digitaalisen rikollisuuden, järjestäytyneen rikollisuuden ja akuuttien vaaratilanteiden torjumiseksi. Tämä parantaa yhteiskunnan toimijoiden turvallisuutta ja tukee poliisin lakisääteisten tehtävien hoitamista aiempaa tehokkaammin.

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) käsityksen mukaan jo nykyisin voimassa olevaa poliisilain 4 luvun 3 §:ää tulkitaan siten, että se koskee sanamuodostaan riippumatta kaikkia yksityisiä tahoja, eikä vain pykälässä erikseen mainitusti vain sellaisia tahoja, joita velvoittaa yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuus. RIKU on saanut poliisilta tiedonsaantipyynnöjä asiakaskirjauksista, joissa vedotaan ko. säännökseen. Myös hallituksen esityksessä (HE 57/1994) todetaan tarve yleissäännökselle, jolla muretaisiin lainmukainen salassapitovelvollisuus (yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuus). Eli kysymys on ns. yleissäännöksestä. Pykälää muutettaessa voisi RIKUn mukaan olla tarpeen - ennen kaikkea epäselvyyksien minimoimiseksi - mainita vielä erikseen tuo aikaisemmassa hallituksen esityksessä todettu ja sanoa suoraan, että kysymys on yleissäännöksestä, joka koskee kaikkia yksityisiä yhteisöjä, vaikka näiden osalta kysymys ei olisikaan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuksista. Etenkin, kun ehdotetaan myös mahdollisuutta asettaa sakon uhka.

RIKU toteaa, että poliisi on pyytänyt RIKULTA tähän mennessä asiakaskirjauksia vain muutaman kerran ihmiskaupparikosten kohdalla ja tällöinkin asiakas on itse suostunut kirjausten antamiseen. Todettakoon, että RIKUn asiakkailla on aina oikeus saada omat kirjauksensa jo tietosuojaa-asetuksen nojalla. Mikäli (täysikäiselle) rikoksen uhrille ei kuitenkaan voi luvata sitä, että hän voi käydä edellä mainittua pohdintaa RIKUn työntekijän kanssa luottamuksellisesti, nostaa se kynnystä hakeutua RIKUn tai muiden matalan kynnyksen palveluiden piiriin. Tällöin ainakin osa näistä tapauksista voi jäädä kokonaan ilmoittamatta, mikä heikentää etenkin piilorikollisuuden ilmituloa. Mikäli on mahdollista, että asiakkaan kertomat asiat päättyvät kirjausten kautta RIKUn ulkopuolelle ilman hänen suostumustaan, RIKUn on nimenomaisesti kerrottava tästä asiakkaille etukäteen ja antaa tälle mahdollisuus joko olla kertomatta tällaisia asioita tai pyytää, ettei RIKU kirjaa näitä asioita lainkaan asiakasrekisteriin. Todettakoon, että kumpikaan näistä vaihtoehdoista ei ole asiakkaan edun mukainen, ja tekisi piilorikollisuuden (mm. lähisuhdeväkivalta, ihmiskauppa) paljastumisesta entistäkin vaikeampaa.

RIKU ymmärtää poliisin tarpeet rikosten selvittämiseksi, mutta katsoo, että rikosten uhrien tavoittamista ja auttamista tulee suojella. Näin ollen ensisijaisesti tulisi pyrkiä siihen, että poliisi pyytää asiakasta itse toimittamaan todisteensa ja myös mahdolliset RIKUn asiakaskirjaukset, jolloin asiakas voi esimerkiksi oman oikeusavustajansa kanssa miettiä kirjausten merkitystä prosessin etenemisen kannalta. RIKUn asiakasrekisteriin kirjataan tarvittaessa tietosuojaselosteen mukaisesti myös muita asiakasta koskevia tietoja, mikäli se on tarpeen asiakkaan auttamiseksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tiedot koskien tiettyssä turvakodissa asumista, asuinpaikkakuntaa, oleskelulupastatusta tai tiettyjä sote-palveluita. Tällaisten yksityisten tietojen päätyminen poliisin asiakirjapyyntöön myötä osaksi esitutkintapöytäkirjaa voi joissain tilanteissa vaarantaa uhrin turvallisuuden, kun ne tulevat kaikille osapuolille julkisiksi.

RIKU katsoo, että vaikka sitä ei voi pitää sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajana, sen tarjoamien palveluiden tausta-ajatuksena sekä perusteena on lähtökohtaisesti vastaavat yksilön oikeudet ja intressit (oikeus arkaluonteisten tietojen sekä yksilön ja perheen salaisuuksien suojaan). Poliisin tiedonsaannin tarpeellisuus tulisikin harkita myös kolmannen sektorin tuki- ja neuvontapalveluiden osalta sosiaali- ja terveysviranomaisia vastaavasti ja siten, ettei tietoja velvoiteta luovuttamaan niin yleisesti, että luottamus näihin palveluihin vaarantuisi. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi pyytämällä asiakaskirjausten sijaan todistus palveluiden piirissä olemisesta (ns. käytintodistus), johon

pyydetäisiin kirjaamaan rekisteristä ilmenevät tietyt tutkittavan rikoksen kannalta tarpeelliset tiedot. Vähintään, mikäli lakimuutos hyväksytään ja poliisi alkaa pyytää RIKU:ta asiakaskirjauksia säännön mukaisesti, tulisi käytännön tutkimuksessa huomiota kiinnittää siihen, ettei pöytäkirjaan liitettäisi RIKUn asiakaskirjauksia sellaisenaan vaan ainoastaan ne, mitkä koskevat tutkittavaa rikosta ja ovat rikostutkimuksen kannalta relevantteja. RIKU pitää erittäin tärkeänä varmistaa, etteivät asiakirjapyyntö johda rikostutkimuksen kannalta epäolennaisien uhrin yksityisten tietojen päättymiseen muille asianosaisille esitutkimamateriaalin kautta.

Suomen Asianajajat toteaa, että hallituksen esityksen mukaan tiedonsaanti ja tietojen luovutus-säännöksiä muutettaisiin siten, että ne mahdollistaisivat nykyistä paremmin poliisin tietojenvaihdon muiden viranomaisten kanssa rikosten ennalta estämiseksi tai etsintäkuulutetun tavoittamiseksi. Suomen Asianajajat pitää ehdotettua lakimuutosta ongelmallisena erityisesti tietosuojan ja yksityiselämän suojan kannalta, sillä etenkin muotoilu ”ennalta estämiseksi” tarkoittaisi käytännössä sitä, että poliisille annettaisiin laaja oikeus vaatia tietoja keneltä tahansa milloin tahansa ilman riittäviä rajoituksia. Suomen Asianajajat katsoo, että tällainen sääntely saattaisi johtaa perusoikeuksien, etenkin yksityiselämän suojan, tarpeettomaan kaventumiseen, heikennettyyn oikeusturvaan sekä viranomaisten toimivallan väärinkäytön riskin lisääntymiseen. Suomen Asianajajat korostaa, että tiedonsaantioikeuden tulee olla selkeämmin rajattu ja se tulee alistaa asianmukaiselle valvonnalle. Suomen Asianajajat myös korostaa, että etsintäkuulutetun tavoittamiseksi on tällä hetkellä tarjolla sellaisia keinoja, jotka eivät loukkaa tietosuojaa tai yksityiselämän suojaa.

Poliisilain 4 luvun 3 § 2 momentti

Oikeusministeriö katsoo, että ehdotetun poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momentin koskevia perusteluita tulee merkittävästi täydentää ja selventää, jotta sen nojalla saatavien tietojen luonteesta sekä säännöksen suhteesta EU-lainsäädäntöön ei jäisi epäselvyyttä. Oikeusministeriö kiinnittää lisäksi huomiota siihen, ettei säännösehdoista ole käsitelty lainkaan esityksen säätämisperusteluissa, vaikka säännökseen esitettävät muutokset laajentaisivat poliisin tiedonsaantioikeutta. Esitystä olisi myös tältä osin täydennettävä jatkovalmistelussa. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa perusteluja olisi täydennettävä tuomalla esimerkiksi esiin, millä muilla perusteilla kuin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n mukaisen säilytysvelvollisuuden perusteella teleyritys tyypillisesti käsittelee tiedonsaantioikeuden mukaisia tietoja. Lisäksi esitettävää sääntelyä olisi arvioitava jäljempänä käsitellyn EU:n yleisen tietosuojalainsäädännön mukaisen liikkumavaran sekä ePrivacy -direktiivin 15 artiklan mukaisen liikkumavaran ja sen soveltamista koskevan EUT:n ratkaisukäytännön valossa.

Oikeusministeriön mukaan ePrivacy -direktiivin 15 artiklan 1 kohta antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden toteuttaa lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joilla rajoitetaan tiettyjen direktiivin mukaisten velvollisuuksien soveltamisalaa. Edellytyksenä on, että tällaiset rajoitukset ovat välttämättömiä, asianmukaisia ja oikeasuhteisia demokraattisen yhteiskunnan toimenpiteitä kansallisen turvallisuuden sekä puolustuksen, yleisen turvallisuuden tai rikosten tai sähköisen viestintäjärjestelmän luvattoman käytön torjunnan, tutkimuksen, selvittämisen ja syyteharkinnan varmistamiseksi. EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan tietoon pääsystä säädettyä tulee varmistua siitä, että pääsy on myönnetty direktiivin 15 artiklan 1 kohdassa mainittua tarkoitusta varten ja että lainsäädäntötoimenpiteen hyväksyttävyyden arvioitu perusoikeuskirjan 7, 8 ja 52(1) artiklojen näkökulmasta (vrt. C-207/16, Ministerio Fiscal, EU:C:2018:788, 52–58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tietoihin pääsy on tarkasteltava suhteellisuusperiaatteen mukaisesti ja se tulee rajoittaa tavoitteen kannalta täysin välttämättömään (vrt. esim. Tuomio yhdistetyissä asioissa C-203/15 ja C-698/15, Tele2 ja Watson ym., EU:C:2016:970, 96 kohta oikeus käytäntöviittauksineen). Sen takaamiseksi, että toimivaltaisten kansallisten viranomaisten oikeus saada tietoja rajataan täysin välttämättömään, kansallisessa oikeudessa on määritettävä aineelliset ja menettelylliset edellytykset, joilla sähköisten viestintäpalvelujen tarjoajien on annettava tällainen oikeus (ks. em. tuomio asioissa C-203/15 ja C-698/15, Tele2 ja Watson ym., 118 kohta). Kansallisen lainsäätäjän tulee laatia nämä edellytykset suhteellisuusperiaatte huomioon ottaen (suhteellisuusperiaatteesta ks. esimerkiksi em. tuomio asiassa C-207/16, Ministerio Fiscal, 55–57 kohta).

Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan säännöksen 1 ja 2 momenttien mukaiset pyynnot kohdistuvat teleyrityksen asiakastietoihin tai sen omia tarkoituksia varten säilyttämiin välitystietoihin. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa perusteluja olisi selvennettävä, jotta tiedonsaantioikeuksien kohteena olevista tiedoista ei jäisi epäselvyyttä. Mikäli myös perusteluissa viitatus poliisin

yksityisen yhteisön tai henkilön tietoihin kohdistuvan tiedonsaantioikeuden on tarkoitettu kattavan välitystietoja, olisi myös sitä arvioitava edellä mainittujen edellytysten valossa.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että sen toimialaa koskee erityisesti ehdotus, jolla muutettaisiin poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaisia tiedonsaantioikeuksia. Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että esitysluonnoksen mukaan käyttäjän tunnistamiseksi tarpeellisilla tiedoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi IP-osoitteita ja tarvittaessa asiaan liittyviä lähdeportteja ja aikaleimaa, eli päivämäärää ja kellonaikaa, tai näiden tunnisteiden teknisiä vastineita ja niihin liittyviä tietoja. Liikenne- ja viestintäministeriön käsityksen mukaan esitysluonnoksesta ei käy ymmärrettävästi ilmi, että IP-osoite tarkoittaisi tällaisissa tilanteissa välitystietoa. Säädoskohtaisten perusteluiden mukaan vaikuttaisi siltä, että jatkossa kyseisen pykälän perusteella poliisi voisi pyytää tietyn käyttäjän IP-osoitetietoja, jolloin ministeriön käsityksen mukaan ollaan televalvonnan puolella. Välitystietojen hankkimisen edellytyksistä säädetään poliisilain 5 luvussa. Poliisilain 5 luvun 8 §:n mukaan välitystiedolla tarkoitetaan poliisilaissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi. Kun IP-osoitetta käsitellään viestinnän välittämiseksi ja tieto on yhdistettävissä luonnolliseen tai oikeushenkilöön, on sitä oikeuskäytännön mukaan pidettävä välitystietona. Myös esitysluonnoksen perusteluissa viitataan siihen, että joissain tilanteissa IP-osoite on hankittu pakkokeinoin, kuten televalvonnan perusteella. Esitysluonnoksesta ei käy ilmi, miten nyt muutettavaksi esitettävä 4 luvun 3 § eroaa 5 luvun 8 §:n mukaisesta tiedonhankinnasta.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että IP-osoitteita vastaavia käyttäjiä koskevien tietopyyntöjen osalta ministeriö pitää hyvänä, esityksen tavoitetta siitä, että tietopyyntö tulisi aina tehdä mahdollisimman yksilöidyillä tiedoilla, jotta pyynnön seurauksena ei saada turhia sivullisten tietoja. Kuten esitysluonnoksessakin käy ilmi, usein tietty IP-osoite on kuitenkin jaettu lukuisille eri käyttäjälle, jolloin tietopyynnön seurauksena poliisille saatettaisiin välittää tietoja huomattavasta määrästä rikostutkintaan täysin liittymättömistä ihmisistä. Ministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei esityksessä ole arvioitu ehdotusta sivullisten perusoikeuksien näkökulmasta eikä siinä ole esitetty keinoja tietopyyntöjen tarkemmaksi kohdentamiseksi.

Lisäksi ministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei esitysluonnoksessa ole käsitelty Euroopan unionin tuomioistuimen tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä. Henkilötietojen suojan ja erityisesti viestinnän luottamuksellisuuden alalla oikeuskäytäntö on merkittävästi kehittynyt ja lisääntynyt edellisten vuosien aikana. Käsiteltävän asian kannalta tulisi ministeriön käsityksen mukaan huomioida myös EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö, erityisesti ratkaisu C-470/21 Hadopi. Ministeriö pitäisi hyvänä, että arviointia täydennettäisiin tältä osin. Liittymän tai käyttäjien tunnistamiseksi tehtyjä tietopyyntöjä ja niihin liittyvää sääntelyä on käsitelty sähköisen viestinnän välitystietojen säilytysvelvollisuutta koskevan lainsäädännön täsmentämistä tukevan työryhmän laatimassa [arviomuistiossa](#).

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että tietoyhteiskunnan palveluntarjoajat ovat tahoja, jotka tarjoavat palveluita sähköisesti ja hyödyntävät tietotekniikkaa ja tietoverkkoja. Nämä palvelut voivat olla esimerkiksi mobiilisovelluksia, sosiaalisen median alustoja tai muita etäpalveluita, joita vastaanotetaan sähköisesti ja usein korvausta vastaan. Voimassaolevassa laissa tiedonsaantioikeus on koskenut ainoastaan teleyrityksiä ja yhteisötilaajia. Kysymyksessä olisi merkittävä poliisin tiedonsaantioikeuden laajennus. Ehdotuksen perustelujen mukaan muutosten taustalla on toimintaympäristön muutokset, erityisesti yhteiskunnan digitalisaatio ja siihen liittyvä teknologinen kehitys, joiden takia nykyinen sääntely ei enää kaikilta osin vastaa käytännön tarpeisiin (sivu 80). Ehdotusta olisi tarkoituksenmukaista tarkentaa konkreettisten esimerkein. Tarkoituksenmukaista olisi myös arvioida, olisiko tarpeen rajata tietoyhteiskunnan palveluntarjoajia, joihin poliisi voi tiedonsaantipyyntönsä kohdistaa (rajata jotenkin ulkopuolelle esim. terveydenhuoltosovellusten tarjoajat tms.)

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että epätaivanaomaista tietojen yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä saantia koskevissa säännöksissä korvattaisiin teleyrityksen käsite viestinnän välittäjän käsitteellä ja että säännökset laajennettaisiin kattamaan viestinnän välittäjien lisäksi myös tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajat (poliisilaki 4 luku 3 § 2 momentti, laki rikostorjunnasta Tullissa 2 luku 14 § 2 momentti ja laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 20 § 2 momentti). Teleyrityksen käsite on korvattu viestinnän välittäjän käsitteellä jo aikaisemmin salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevassa sääntelyssä, mutta ei siviili- ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmiä koskevassa sääntelyssä. Hallituksen

esitysluonnoksessa ehdotetaan teleyrityksen käsite korvattavan viestinnän välittäjän käsitteellä myös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 16 §:n 1 momentin 9 kohdassa. Viestinnän välittäjällä tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdan mukaan teleyritystä, yhteisötilaajaa ja sellaista muuta tahoa, joka välittää sähköistä viestintää muutoin kuin henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin. Teleyritys on määritelty sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 27 kohdassa ja yhteisötilaaja saman pykälän 41 kohdassa. Viestinnän välittäjän määritelmässä kolmantena vaihtoehtona käytetyn muun sähköistä viestintää välittävän tahon käsitteen tarkka sisältö voi jäädä jossain määrin tulkinnanvaraiseksi. Tietoyhteiskunnan palvelu on puolestaan määritelty sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 29 kohdassa (ks. myös EU:n tietoyhteiskunnan palveluja koskevat direktiivit ja digipalvelusäädös). Myös tietoyhteiskunnan palvelun ja tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan käsitteen tarkka sisältö voi jäädä tulkinnanvaraiseksi muun muassa palvelukonseptien jatkuvan kehittymisen vuoksi.

Keskusrikospoliisi toteaa, että ehdotetun poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella poliisilla on oikeus pyytää tietoa käyttäjän tai tilaajan tunnistamiseksi. Esityksen sivulla 56 todetaan, että "viestintäpalvelun tarjoamisen tai muutoin viestinnän välittämisen yhteydessä käsitelty IP-osoitetieto aikaleimoinen tai esimerkiksi muu päätelaitteen yksilöivä tieto on välitystieto, sillä tietoa käsitellään viestinnän välittämiseksi siinäkin tapauksessa, että kyse olisi varsinaista viestintätapahtumaa edeltävästä palvelun alustamisesta." Keskusrikospoliisi esittää selvyyden vuoksi pohdittavaksi, tulisiko mainittu virke esityksen perusteluista poistaa, sillä kyseisen säännöksen perusteella kyse on käyttäjän tunnistamisesta.

Suojelupoliisi toteaa, että momentin säännöskohtaiset perustelut jättävät epäselväksi, minkä konkreettisten tietojen pyytämiseen ja saamiseen sääntely tässä tarkoituksessa oikeuttaisi. Perusteluihin näyttäisi sisältyvän sisäistä ristiriitaisuutta sen suhteen, ulottuisiko tiedonsaantioikeus joiltain osin – ja siinä tapauksessa miltä osin – SVPL:n 3 §:n 40 kohdassa tarkoitettuihin välitystietoihin. Suojelupoliisin mukaan säännöksen esitöitä tulee selvittää jatkovalmistelussa.

Liikenne- ja viestintävirasto toteaa, että tietopyyntöjen kohteena voisi jatkossa olla teleyrityksen ja yhteisötilaajan sijaan kuka tahansa SVPL:n mukainen viestinnän välittäjä tai tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaja. Säännös kattaisi aiempaa huomattavasti laajemman joukon erilaisia toimijoita. Tämän vuoksi tietojen saanti olisi aiheellista sitoa välttämättömyyteen. On tärkeää huomata, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleessa mainitut yksityiselämän ja kirjeenvaihdon käsitteet pitävät sisällään sekä puhelinviestinnän, sähköpostiviestinnän että muun luottamukselliseksi tarkoitetun sähköisen viestinnän (mm. Liberty ja muut v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 1.7.2008, 58243/00). Suojan piirissä ovat viestinnän sisällön lisäksi viestinnän välitystiedot, joihin sisältyy myös internetin käyttäjän dynaaminen IP-osoite. Tällaisen IP-osoitteen haltijan yksilöiminen saattaa yhdistyä pääsyyn sellaiseen dataan, joka itsessään koskee tiettyä, käyttäjän yksityiselämän suojaa nauttivaa viestintää (Benedik v. Slovenia, 24.7.2018, 62357/14, kohdat 108 ja 113). Ihmisoikeustuomioistuin on antanut yksityiselämän suojan alaa arvioidessaan merkitystä myös yksilön perustellulle odotukselle yksityisyytensä kunnioittamisesta ja suojaamisesta viestintätapahtumassa (em. Benedik v. Slovenia, kohdat 101, 115 ja 117).

Liikenne- ja viestintävirasto toteaa, että ehdotuksen mukaan muutos selventäisi nykytilaa, sillä poliisi saa vastaavia tietoja jo nykyisen sääntelyn nojalla. Luonnoksen perustelujen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, että voitaisiinko ehdotetun poliisilain 4 luvun 3 §:n nojalla saada tietyissä tilanteissa viestinnän välittäjältä sellaisia tietoja, joiden saannin tulisi nykyisin tapahtua, asiassa KKO 2022:23 annetun tuomion perusteella, telepakkokeinoja koskevien vaatimusten mukaisesti. Tällaisessa muutoksessa olisi kyse tiedonsaantioikeuksien laajentamisesta, jolloin ehdotusta tulisi arvioida tarkemmin myös perustuslain 10 §:n sekä henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2002/58/EY (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi) 15 artiklan ja sitä koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. Perusoikeuksiin puuttuvan luonteensa vuoksi telekuuntelu ja televalvonta ovat korkean kynnyksen takana. Nämä pakkokeinot tulevat tämän vuoksi yleensä kysymykseen vain vakavien rikosten selvittämisessä tuomioistuimen päätöksellä. Liikenne- ja viestintävirasto pitää tärkeänä, ettei myöskään ehdotettu poliisilain 4 luvun 3 § tosiasiassa mahdollista telepakkokeinoille asetettujen vaatimusten kiertämistä. Jatkovalmistelussa voitaisiin harkita säännöksen selventämistä erityisesti viestinnän välittäjän hallussa olevien palvelun käyttäjän tai tilaajan tunnistamiseksi tarpeellisten tietojen saannin edellytysten osalta.

Poliisilain 4 luvun 4 § (uhkasakko)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että vastaava sääntely on jo voimassa olevassa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa.

Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, miksi uhkasakon asettamisvelvollisuus rajattaisiin koskemaan vain rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi tarpeellisten tietojen saantia. Poliisin oikeuden asettaa uhkasakko tulisi suojelupoliisin mukaan koskea myös muita luvun 3 §:n 1 ja 2 momentissa säädettyjä tarkoituksia varten tapahtuvasta tiedonsaannista.

Suomen Asianajajat katsoo, että uhkasakon asettamista on pidettävä tarpeettomana. Riittävänä on pidettävä rikoslain 16 luvun 2 §:ssä sanktioitua virkamiehen vastustamista.

Rajavartiolaitos ja Tulli

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua poliisilain 4 luvun 3 §:ää vastaavat rajavartiolaitoksen henkilötietolain 20 § ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotetut henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 § ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 14 § vastaavat pääosin poliisilain 4 luvun 3 §:ään ehdotettuja muutoksia. Hän viittaa tältä osin poliisilain 4 luvun 3 §:stä lausumaansa.

Oikeusministeriö viittaa Rajavartiolaitosta ja Tullia koskevien muutosehdotusten osalta edellä poliisin osalta todettuun ja kiinnittää lisäksi huomiota siihen, ettei esitysluonnokseen vaikuttaisi sisältyvän lainkaan arviota Tullia koskevaan säännösehdotukseen sisältyvästä muutosehdotuksesta, jonka mukaan Tulli voisi saada säännöksessä tarkoitettuja tietoja henkeä ja terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi. Jatkovalmistelussa perusteluina olisi täydennettävä tältä osin huomioiden edellä lausuttu.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, että tietopyyntö voitaisiin jatkossa kohdistaa viestinnän välittäjälle tai tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajalle säännöksessä nykyisin mainittujen teleyrityksen ja yhteisötilaajan sijasta. Esitysluonnoksen mukaan pykälästä kävisi jatkossa selvästi ilmi, että poliisilla olisi oikeus saada palvelun käyttäjän tai tilaajan tunnistamiseksi tarpeelliset tiedot. Sama oikeus tulisi esityksen mukaan Tullille, jolle toimivaltuus olisi uusi. Oikeus ei edellyttäisi esitutkintaa, vaan sitä voitaisiin käyttää esimerkiksi rikosten ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi. Muutosten käytännön vaikutuksina olisivat esityksen mukaan nopeampi ja suurempi pääsy tietoihin ilman esitutkintaa tai tuomioistuimen lupaa tietyissä tilanteissa ja Tullin mahdollisuus toimia itsenäisemmin rikostorjunnassa, erityisesti huumausaine- ja salakuljetustapauksissa. Tavoitteet ovat kannatettavia, mutta ministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että laajennus on merkittävä. Se ei sisällä rajoituksia kyselyille eikä esityksessä ole arvioitu teleyrityksille laajennuksesta muodostuvia kustannuksia ja niiden korvaamista.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun huomioiden koskien poliisilain 4 luvun 3 §:ää koskevat myös Rajavartiolaitoksen ja Tullin vastaavia pykäläiä.

Liikenne- ja viestintävirasto toteaa, että sen poliisilain 4 luvun 3 § 2 momentista esittämät huomioiden soveltuvat myös vastaaviin muutosehdotuksiin henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:ään sekä rikostorjunnasta Tullista annetun 2 luvun 14 §:ään.

Tietojen luovuttaminen

Poliisilain 7 luvun 2 §

Eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan ehdotukset ainakin osin vastaavat laillisuusvalvonnassa niihin lain soveltamisessa havaittuihin ongelmiin, joita on käsitelty luonnoksen perusteluissakin mainituissa ratkaisuissa EOAK/4963/2017 ja EOAK/4783/2017. Tältä osin oikeusasiamiehellä ei ole asiasta tässä yhteydessä lausuttavaa.

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että sen lausunnossa esitetyt Rajavartiolaitosta koskevat huomiot (tässä yhteenvedossa jäljempänä) koskevat soveltuvin osin myös sitä sääntelyä, jota ehdotetaan poliisilakiin.

Oikeusministeriö toteaa, että voimassa olevaan lakiin nähden ehdotettuun poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momenttiin lisättäisiin mahdollisuus luovuttaa tietoja tärkeän yleisen ja yksityisen edun vuoksi. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan tärkeä yleinen etu voisi liittyä esimerkiksi vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja yhteiskunnan suojaamiseen rikollisryhmien toiminnalta tai vaikutukselta. Tärkeä yksityinen etu voisi puolestaan liittyä esimerkiksi siihen, että tietojen luovuttamisen voidaan katsoa olevan lapsen tai nuoren edun mukaista esimerkiksi moniviranomaisyhteistyössä. Oikeusministeriö toteaa, että nykytilaan nähden lisättäväksi ehdotettuja tiedonluovutustilanteita ei ole arvioitu perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti suhteellisuus ja hyväksyttävyyssuorituksen valossa. Kynnykseksi on ehdotettu tärkeää yksityistä tai yleistä etua, joka on ministeriön näkemyksen mukaan varsin matala ottaen huomioon, että arkaluonteistenkin tietojen luovuttaminen olisi mahdollista kaikille Suomen viranomaisille tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle. Ministeriö viittaa lausunnossaan välttämättömyysvaatimuksesta todettuun ja katsoo, että jatkovalmistelussa on syytä pohtia, voisiko tärkeän yleisen tai yksityisen edun luovutuskriteerin sitoa välttämättömään esimerkiksi seuraavasti ”Lisäksi poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa [...], jos se on välttämätöntä tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.” Esityksen jatkovalmistelussa ehdotettavaa säännöstä on perusteltava esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa ottaen huomioon edellä tässä lausunnossa todettuja näkökohtia.

Oikeusministeriö viittaa myös ehdotettuun poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momenttiin. Oikeusministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arvioidessaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä (esim. PeVL 15/2018 vp). Valiokunnan mukaan arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 3/2017 vp). Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetussa muodossaan sääntely muuttuisi vaitiolovelvollisuudesta poikkeamisesta tietojen luovutusoikeutta koskevaksi säännökseksi. Erityisesti, kun säännös mahdollistaa arkaluonteisten tietojen luovuttamisen, tietojen luovutusoikeuksia koskevan sääntelyn tulisi olla perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaisesti täsmällistä ja tarkkarajaista. Nyt kaavaillussa luovutusoikeutta koskevassa säännöksessä ei ole määritelty tahoja, joille tietoja voitaisiin luovuttaa. Säännöksen perustelut huomioiden poliisi voisi ilmeisesti luovuttaa tietoja kenelle hyvänsä. Esityksen jatkovalmistelussa on syytä pohtia sääntelyn kehittämistä täsmällisemmäksi ja tarkkarajaisemmaksi. Muilta osin ministeriö viittaa edellä 1 momentista todettuun.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää huomiota ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momenttiin, jossa säädettäisiin poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja painavasta syystä tärkeän yksityisen edun suojaamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää sinänsä kannatettavana, että pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan poliisi voisi luovuttaa tietoja ”esimerkiksi järjestötyöntekijälle etsintäkuulutetusta lapsesta tai nuoresta, jos tällä voitaisiin edesauttaa haavoittuvassa asemassa olevan lapsen tai nuoren löytämistä.” Opetus- ja kulttuuriministeriö nostaa kuitenkin esille sen, että pitäisikö ne tahot, joille tietoja voidaan luovuttaa, olla määritelty lain tasolla. Nyt säännöksessä ei ole määritelty tahoja, joille tietoja voitaisiin luovuttaa. Muilta osin opetus- ja kulttuuriministeriöllä ei ole huomautettavaa.

Puolustusministeriö toteaa, että lainsäädännössä säädetyn keskeisen oikeushyvän suojaamiseen sidottu laajempi tietojen luovutusmahdollisuus esimerkiksi merkittävän yhteiskunnallisen edun turvaamiseksi, kuten jengirikollisuuden torjumiseksi tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, parantaa lisäksi tosiasiallisesti turvallisuusviranomaisten toimintaedellytyksiä omien lakisääteisten tehtävien menestykselliseen hoitamiseen. Erityisesti turvallisuusviranomaisten välinen kokonaisturvallisuuden mallin mukainen viranomaisyhteistyö edellyttää tiedonsaanti- ja tietojen luovutussäännösten riittävyttä ja tapauskohtaiseen harkintaan perustuvaa joustavuutta. Puolustusministeriö toteaa kuitenkin, että tietojen oma-aloitteisen luovuttamisen osalta tulisi kuitenkin huomioida erityisen tarkasti henkilötietojen käsittelyn yleiset periaatteet sekä se, mitkä ovat ehdotettujen muutosten vaikutukset erityisesti henkilötietojen käsittelyn kokonaisuuteen sekä henkilöihin, joita koskevia henkilötietoja viranomainen oma-aloitteisesti luovuttaisi toiselle viranomaiselle.

Lisäksi puolustusministeriö toteaa, että esitysluonnos tukee myös kyberpuolustuksen tarpeita. Kyberpuolustuksen ja kyberturvallisuuden osalta poliisin puutteellisiin mahdollisuuksiin jakaa sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti tietoa muiden viranomaisten kanssa kiinnitettiin huomiota jo

selvityksessä viranomaisten toimintaedellytyksistä kyberturvallisuudessa (valtioneuvoston julkaisuja 2023:31). Tähän liittyvät keskeiset kehittämistehtävät ovat myös kansallisessa kyberturvallisuusstrategiassa, jonka toimeenpanoa lausunnolla oleva ehdotus tukee. Puolustusministeriön mukaan lausuttavan oleva ehdotus korjaa kyberpuolustuksen näkökulmasta pääosin edellä mainituissa asiakirjoissa tunnistetut puutteet poliisin tiedonjakamisen osalta.

Puolustusministeriö kiinnittää myös huomioita siihen, että sanamuoto ”tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi” ei ole tarkkarajainen, joten ehdotusta tulisi puolustusministeriön näkemyksen mukaan ainakin tarkentaa siten, että tiedonluovutus olisi mahdollista myös kansallisen turvallisuuden ja maanpuolustuksen vuoksi. Määrittämällä tiedonluovutuksen perusteeksi myös kansallinen turvallisuus ja maanpuolustus lainsäädäntöön ei jää valtion turvallisuutta, valtion suvereniteettia tai maanpuolustusta vaarantavia katveita. Vastaavan tarkennuksen tulisi koskea myös Rajavartiolaitosta sekä Tullia.

Puolustusministeriö toteaa, että hallituksen esitys ja sen esimerkit käsittelevät pääosin henkilöihin tai heidän toimintaansa taikka henkilötietoihin liittyvää tiedonvaihtoa ja sen problematiikkaa. Puolustusministeriö tuo esille, että kyberpuolustuksen näkökulmasta usein keskeisempää tietoa on kuitenkin tieto haitallisten ohjelmistojen ja käskyjen (nk. koneiden välisen liikenteen) välitystiedoista ja viestin sisällöstä ja tämän tiedon vaihtamisesta viranomaisten välillä. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kyberturvallisuuslakiin (PeVL 62/2024 vp) todennut, että tällainen liikenne ei nauti perustuslain 10 §:n mukaista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaa. Näin ollen kyseisen kaltaisen tiedon luovuttamiseen poliisilta joko pyynnöstä tai oma-aloitteisesti tulisi olla huomattavasti matalampi kynnyks, ellei salassapitosäännöistä muuta johdu. Puolustusministeriö tuo esille, että jatkossa olisi hyvä huomioida yllä mainitut haittaohjelmat ja haitalliset käskyt lainsäädännössä. Esimerkiksi tällä hetkellä asia on jo otettu huomioon tiedustelulainsäädännössä.

Tietosuoja-valtuutetun toimisto toteaa, että ehdotuksen mukaan tietojen luovuttamisen osalta ei käytännössä ilmene juurikaan ongelmia poliisin luovuttaessa tietoja toisen viranomaisen pyyntöön perustuen. Tietojen luovuttamisessa suurimmat haasteet ovat käytännössä liittyneet poliisin oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen. Korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 2023:24 on tulkittu siten, että poliisilla olevien salassa pidettävien tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen toiselle viranomaiselle poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla ei olisi mahdollista (sivut 26 ja 27). Tietosuoja-valtuutetun mukaan ehdotuksessa todetut seikat huomioon ottaen sääntelyn täsmentämiselle oma-aloitteisen tietojen luovuttamisen osalta on tarve mm. hallinnollisen rikostorjunnan tarkoituksessa. Poliisilain 7 lukuun esitetyt muutokset ovat kuitenkin käytännössä väljiä ja mahdollistavat moninaisten, laissa määrittelemättömien tietojen luovuttamisen viranomaisille ja myös yksityisille tahoille alkupe- räisestä poikkeavaan käyttötarkoitukseen, silloin kun oma-aloitteisesta luovutuksesta päättävä taho arvioi, että luovutus on tarpeellista. Säännöksen väljiys ja tulkinnanvaraisuus voi aiheuttaa riskin luonnollisen henkilön oikeuksille mm. silloin kun tietojen luovutuksesta päättävä yksittäinen virkamies arvioi onko tieto mahdollisesti tarpeellista esimerkiksi yleisen tai yksityisen edun suojaamiseksi.

Erityisesti henkilötietojen oma-aloitteista luovuttamista tulisi myös arvioida rikosasioiden tietosuoja- lain 2 luvussa säädettyjen henkilötietojen käsittelyä koskevien periaatteiden näkökulmasta, mm. erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuden osalta. Rikosasioiden tietosuoja-laissa käyttötarkoitussidonnai- suudesta säädetään 5 pykälässä. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan rekisterinpitäjä saa kerätä henkilötietoja vain tiettyjä nimenomaisia ja oikeutettuja tarkoituksia varten, eikä se saa käsitellä niitä kyseisten tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan rikosasioiden tietosuoja-lain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilö- tietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsitte- lystä säädetään laissa. Asiassa tulisi ottaa huomioon myös se, mitä poliisin henkilötietolain 2 luvun 13 §:ssä säädetään poliisin oikeuksista käsitellä henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käyttötarkoitukseen. Lisäksi tulisi arvioida mahdollisen oma-aloitteisen luovuttamisen vaikutuksia erityisesti sellaisten rekisteröityjen oikeusturvaan, joita koskevia tietoja luovutettaisiin. Tässä arvioin- nissa on hyvä huomioida myös se, että luovutettavat tiedot voivat sisältää rikosasioiden tietosuoja- lain 11 §:n 1 momentin mukaisia erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Kyseiset tiedot voivat sisältää myös lasten ja muiden heikommassa asemassa olevien henkilöiden henkilötietoja. Sikäli kun kysymys salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tulee arvioitavaksi myös se, miten vas- taanottajat, esimerkiksi yksityiset tahot käsittelevät saamiaan tietoja ja mihin perustuu vastaanotta- van tahon oikeus käsitellä tietoja. Jatkovalmistelussa tulisi siten arvioida vaikutuksia tietojen vas- taanottajien toimintaan. Poliisin mahdollisuudesta luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti tulisi säätää täs- mällisemmin ja tarkkarajaisemmin, sen jälkeen kun, edellä selostettu vaikutustenarviointi

riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti on tehty. Täsmälliset ja tarkkarajaiset tietojen oma-aloitteista luovuttamista koskevat säännökset turvaisivat niiden henkilöiden, joiden tietoja luovutetaan, lisäksi myös luovutuksesta päättävien poliisin virkamiesten oikeusturvaa.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että poliisilain 7 luvun 2 §:n ehdotetaan lisättäväksi 5 momentti, jonka mukaan poliisin rekisteriin tallennettujen tietojen luovuttamisesta säädettäisiin lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa. Ehdotetun säännöksen perustelujen mukaan selvyyden vuoksi 5 momenttiin otettaisiin viittaus poliisin henkilötietolakiin, jossa säädetään poliisin rekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta. Poliisin henkilötietolain mukaisissa luovutustilanteissa henkilötietojen luovuttaminen on lähtökohtaisesti säännöllisesti toistuvaa ja mahdollisesti teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla toteutettua, kun taas henkilötietojen luovuttamiseen yksittäistapauksissa sovellettaisiin nykyistä vastaavasti poliisilain 7 luvun sääntelyä (sivu 65). Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että rikosasiain tietosuojalailla on saatettu voimaan rikosasioiden tietosuojadirektiivi (2016/680), jonka II luvussa on määrätty henkilötietojen käsittelyä koskevista periaatteista. Rikosasioiden tietosuojalain 1 §:n mukaan kyseistä lakia sovelletaan poliisin osalta henkilötietojen käsittelyyn, kun kyse on rikosten ennalta estämisestä, paljastamisesta, selvittämisestä tai syyteharkintaan saattamisesta ja yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelemisesta tai tällaisten uhkien ehkäisemisestä edellä tarkoitetun toiminnan yhteydessä. Lakia sovelletaan vain, kun käsittely on kokonaan tai osittain automaattista tai käsiteltävät tiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa rekisteri tai sen osa. Käsiteltävät henkilötiedot on käytännössä aina vähintäänkin osittain tallennettu rekisteriin. Tietosuojavaltuutetun mukaan ehdotusta tulisi täsmentää siten, ettei siitä jää käsitystä, että rikosasioiden tietosuojalakia ei sovellettaisi poliisilain perusteella tapahtuvaan henkilötietojen luovuttamiseen, vaan ainoastaan poliisin henkilötietolain perusteella tapahtuvaan luovutukseen.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan epätavanomaista tietojen luovuttamista koskevissa säännöksissä säilytettävän nykyinen valtion turvallisuuden varmistamisen käsite (poliisilaki 7 luku 2 § 2 momentti, laki rikostorjunnasta Tullissa 4 luku 2 § 2 momentti ja laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 a § 2 momentti), vaikka samassa tarkoituksessa käytetään nyttemmin yleensä kansallisen turvallisuuden suojaamisen käsitettä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan epätavanomaista tietojen toiselle viranomaiselle tai muulle taholle luovuttamista koskevien säännösten laajentamista siten, että säännökset mahdollistaisivat vaihtoehtoisuudesta poikkeamisen lisäksi nimenomaisesti myös salassapitovelvollisuudesta poikkeamisen ja tietojen luovuttamisen perusteena voisi olla myös tärkeä yleinen tai yksityinen etu. Tietojen toiselle viranomaiselle säännösten 1 momenttien nojalla luovuttaminen voisi tapahtua paitsi tiedot vastaanottavan viranomaisen myös ne luovuttavan viranomaisen intressissä. Ehdotukset ovat erityiseen yksittäistapauskohtaiseen harkintaan kytkettyinä hyväksyttävissä. Kun tietojen luovuttamista ei ole rajattu säädöstasolla tarkemmin esimerkiksi luovutettavien tietojen tyyppien tai vastaanottajatahojen osalta, voisi olla perusteltua, että luovutettavien tietojen edellytettäisiin olevan muidenkin kuin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen osalta käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellisten sijasta käyttötarkoituksensa kannalta välttämättömiä ja että tietojen luovuttamista koskevaan päätöksentekoon liitettäisiin asteellista toimivaltaa koskeva sääntely.

Poliisihallitus toteaa, että ehdotetussa säännöksessä käytetään termiä estäminen, kun muualla lakiehdotuksessa estämisen termiä ehdotetaan muutettavaksi muotoon ennalta estäminen. Ehdotetussa säännöksessä puhutaan kylläkin rikosten ohella tapahtumista ja vahingoista, mutta Poliisihallitus saattaa mahdollisen terminologisen epäyhtenäisyyden lainvalmistelijan tietoon.

Poliisihallitus toteaa, että ehdotetussa säännöksessä käytetään termiä yksittäistapauksessa. Poliisilla on esimerkiksi tarve toimittaa pelastusviranomaisille tietoja palonsyyn tutkinnassa, ja ottaen huomioon pelastusviranomaisen tehtävä (tässä yhteydessä pelastustoiminnan kehittäminen) luovutusperuste on olemassa. Tämä yksittäistapaus on olemassa lain soveltajan näkemyksen mukaan tulevaisuudessa joka tapauksessa, mutta kun huomioidaan tulipalojen määrä (vuosittain tuhansia) yksittäistapauksessa-edellytys saattaa estää yhtenäisen luovutuksen poliisin keskushallinnosta pelastusalan keskushallintoon. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan yksittäistapauksessa-edellytyksen tulisi mahdollistaa myös edellä mainitun kaltaiset yhtenäiset luovutukset, kunhan jokaisen yksittäisen luovutettavan tiedon tiedonluovutusosoikeus on olemassa.

Poliisihallitus esittää soveltamisalan laajentamista huomattavaa omaisuus- tai varallisuusvahinkoa koskevaan edellytykseen. Ehdotettu huomattava ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahinko voi

rajata liiaksi tiedon luovuttamista tilanteissa, joissa henkilön tiedetään aiemman toiminnan perusteella syyllistyneen lukuisiin perusmuotoisiin omaisuusrikoksiin, mutta yksittäistapauksessa ei voida puhua huomattavasta vahingosta. Esimerkiksi myymälävarkauksien ja näpistysten määrä on viime vuosina voimakkaasti kasvanut ja Kaupan liiton mukaan suurimmat vahingot aiheutuvat samojen henkilöiden ammattimaisesti tekemistä, suunnitelmallisista ja toistuvista teoista. Näissä tilanteissa tietojen oma-aloitteisella luovuttamisella voitaisiin merkittävästi ennalta estää myymälävarkauksia ja syntyviä vahinkoja. Luovutettavat tiedot koskisivat omaisuus- ja varallisuusvahinkoja aiheuttaneita ja aiheuttavia henkilöitä, eli rikoksesta epäiltyjä. Vaihtoehtoisesti erittäin tärkeä yksityinen etu -edellytystä tulisi arvioida koko kaupan alan yhtenäisesti kattavaksi. Kaupan liitto on julkisuudessaan kertonut, että myymälävarkaukset ja niiden torjunta kustantavat kaupan alalle miljardia euroa vuodessa. Esityksen perusteluihin voisi tuoda ainakin esimerkinomaisesti, että huomattavaksi vahingoksi voidaan katsoa silloin myös tilanne, joka kattaa lukuisia pienempiä vahinkoja.

Poliisihallituksen mukaan poliisin näkökulmasta haastavia tulkintatilanteita liittyy myös erilaisiin lausuntoprosesseihin, joissa poliisia pyydetään antamaan lausunto hallussaan olevien tietojen pohjalta. Lausuntojen osalta haasteita liittyy esimerkiksi tilanteisiin, joissa Maahanmuuttovirasto tarvitsee poliisilta tukea hyväksikäytön tunnistamiseen taikka pyytää arvioimaan eli lausumaan siitä, katsotaanko henkilön aiheuttavan uhkaa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Lausuntoprosessin suhdetta oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen ei edellä mainitusta viittauksesta huolimatta tarkemmin käsitellä. Tämä tulisi näkyä vähintään esityksen perusteluissa. Poliisihallituksen näkemyksen mukaan tietoja voidaan luovuttaa oma-aloitteisesti vain, jos tiedot vastaanottavalle viranomaiselle on laissa säädetty oikeus käsitellä luovutuksen kohteena olevia tietoja ja tietojen luovuttamiselle ei ole säädetty muuta menettelyä. Oma-aloitteisella tietojen luovutuksella ei voida esimerkiksi korvata muualla lainsäädännössä säädettyä menettelyä, kuten lausuntomenettelyä. Tämä tulisi näkyä vähintään esityksen perusteluissa.

Poliisihallitus toteaa, että poliisin rekisteriin talletettujen henkilötietojen luovuttamisesta voidaan säätää myös muussa laissa. Poliisihallitus ehdottaa säännöksen muokkaamista muotoon *Poliisin rekisteriin talletettujen tietojen käyttämisestä ja luovuttamisesta säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tai muussa laissa*. Poliisin toimialan osalta tällaisia säädöksiä voivat olla esimerkiksi laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttopoliisissa (615/2020) ja laki hätäkeskustoiminnasta (692/2010). Lisäksi poliisin rekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta säädetään yleislaeissa, kuten esimerkiksi rikosasioiden tietosuojalaissa (1054/2018).

Poliisihallitus nostaa lisäksi esille, ettei esitysluonnoksessa ole käsitelty rikosasioiden tietosuojadirektiivin johdantokappaleen 22 sisältöä, jonka mukaan tietojenluovutuspyyntö olisi aina tehtävä kirjallisesti, se olisi perusteltava, sen olisi oltava tilapäinen ja se ei saisi koskea koko rekisteriä tai jättää rekisterien yhteen liittämiseen. Tätä olisi Poliisihallituksen mukaan jatkovalmistelussa arvioitava erityisesti suhteessa tietojen oma-aloitteiseen luovuttamiseen nähden.

Keskusrikospoliisi toteaa, että ehdotetuissa poliisilain ja poliisin henkilötietolain muutoksissa kehitetään poliisin oikeutta luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti, mitä voidaan pitää tärkeänä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tehokkaan toteutumisen kannalta. Erityisesti oma-aloitteisen tiedonluovutuksen kehittämistä esityksessä ehdotetulla tavalla kannatetaan ja pidetään toivottuina muutoksina. Tämä edistää eri tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä ja myös muiden viranomaisten toimintaa, ja tällä on vaikutuksia suoraan esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistamiseen. Muutoksilla voidaan tukea myös hallinnollisen rikostorjunnan tavoitteita. Keskusrikospoliisi pitää hyvänä lisäksi sitä, että tiedonluovutus on mahdollista myös yksityisille tahoille esityksessä tarkoitetuissa tilanteissa.

Suojelupoliisi toteaa, että nykyisen sääntelyn kytkeminen vaitiolovelvollisuuteen sen sijaan, että se olisi kytketty suoraan tiedon salassa pidettävyyteen, on aiheuttanut merkittäviä soveltamisongelmia. Lisäksi sallitut luovuttamistarkoitukset on määritelty voimassa olevassa pykälässä liian suppeasti nykyisiin tarpeisiin nähden. Suojelupoliisi pitää 1 momentin mukaista ehdotusta kannatettavana. Sen toteutuminen olisi omiaan merkittävästi parantamaan edellytyksiä ns. hallinnolliseen rikostorjuntaan, mihin poliisin toimintaympäristön muuttumisen johdosta on välttämätön tarve. Säännöksellä on merkitystä myös suojelupoliisin toiminnan kannalta. Riittävän kattavista salassa pidettävän tiedon luovutusoikeuksista säättämiselle on suojelupoliisin toiminnan osalta turvallisuusympäristön nopeasta muuttumisesta johtuva välttämätön tarve. Suojelupoliisi pitää myös 2 momenttiin ehdotettuja muutoksia erittäin kannatettavana, koska se mahdollistaa riittävän laajan tiedonluovuttamisen myös yksityisille tahoille painottaen kuitenkin samalla luovuttamiseen liittyvän harkinnan

yksittäistapauksellisuutta. Säännöksellä on merkitystä myös suojelupoliisin toiminnan kannalta. Lisäksi suojelupoliisi toteaa, että poliisilain 7 luvun 2 § 2 momenttiin liittyen, että "valtion turvallisuuden varmistaminen" olisi tässä yhteydessä syytä modernisoida lainsäädännössä nykyisin yleisesti käytettyyn muotoon "kansallisen turvallisuuden suojaaminen".

Ulosottolaitos viittaa voimassa olevan poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin ensimmäiseen virkkeeseen ja toteaa, että korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2023:24 ilmenevän oikeusohjeen mukaan kyseinen lainkohta ei oikeuta poliisia oma-aloitteisesti luovuttamaan tietoja ulosottoviranomaiselle. Myös laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä on pidetty tärkeänä, että oikeudesta luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti säädettäisiin laissa nimenomaisesti. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen uuden sanamuodon mukaan poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muun kuin saman luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua tietoa, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän tai tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Näin ollen, kuten ehdotetun säännöksen perusteluissa todetaan, säännöksestä kävisi selvästi ilmi, että tietojen luovuttaminen on kyseisen säännöksen nojalla mahdollista sekä poliisille että muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän vuoksi. Lisäksi ulosottolaitos toteaa, että hallituksen esitysluonnoksen mukaisesti poliisilain 7 luvun 2 §:ään lisättäisiin uusi 4 momentti, joka mahdollistaisi sen, että poliisi voi antaa pykälän 1–3 momentissa tarkoitettuja tietoja paitsi pyynnöstä, myös oma-aloitteisesti. Vastaavat lainsäädännön muutokset tehtäisiin myös Tullia ja Rajavartiolaitosta koskeviin lakeihin. Ulosottolaitoksen näkemyksen mukaan mainitut hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset lainsäädäntöön ovat erittäin tarpeellisia ja kannatettavia. Ehdotetuilla lainmuutoksilla olisi todetulla tavalla yleisesti ottaen myönteinen vaikutus sujuvaan viranomaisyhteistyöhön, sisäiseen turvallisuuteen ja erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan.

Ulosottolaitos toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa mainitaan poliisilain 7 luvun 2 §:n ehdotetun uuden 4 momentin soveltamisesimerkkinä tilanne, jossa poliisi tapauskohtaisen harkinnan perusteella luovuttaa oma-aloitteisesti tietoja poliisin toimenpiteen kohteena olevan henkilön rahavaroista ulosottoviranomaiselle. Ulosottolaitos kiinnittää huomiota siihen, että vähintään yhtä merkityksellisinä voidaan pitää tilanteita, joissa ulosotto saa poliisilta tai muulta esitutkintaviranomaiselta tietoa esimerkiksi ulosottovelallisen ja/tai tämän lähipiirin varallisuudesta ja taloudellisesta toiminnasta. Sanotulla on merkitystä eritoten tilanteissa, joissa ulosottovelallinen on järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti pyrkinyt piilottamaan omaisuuttaan ulosoton välttämiseksi.

HUS-yhtymän mukaan poliisin laajennetut oikeudet tietojen luovuttamiseen (ehdotettu poliisilain 7 luvun 2 §) ovat perusteltuja.

Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimiala kiinnittää huomiota poliisilain 7 luvun mukaiseen poliisin oma-aloitteiseen tietojenvaihtoon esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvissä tilanteissa ja tuo esiin, että tietojenvaihto saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi yksityisestä aloitteesta tapahtuvan asemakaavan laatimisen tai poikkeamislupien hakemisen kohdalla. Poliisilain 7 luvun mukaisia muutoksia laajemmasta tietojenvaihdosta pidetään kannatettavina, sillä tällöin poliisilta olisi mahdollisuus saada tietoa järjestelmiin kohdistuvista uhista ennakkoon. Kaupunkiympäristön toimialalla tiedonvaihtoa on ollut esimerkiksi onnettomuustutkinnan yhteydessä sekä liikenteen-seurantakameroihin liittyvissä tallennuspyynnöissä, ja se on koettu varsin ongelmattomaksi.

Helsingin kaupungin mukaan oppilaitokset ja niissä tehtävä työ ovat keskeinen osa elinympäristön turvallisuutta, nuorten hyvinvointia ja segregaaion vähentämistä. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala katsoo, että poliisin jakama ajantasainen tieto turvallisuustilanteesta ja havaituista ilmiöistä auttaisi kohdistamaan tukea riskinuorille, ehkäisemään oppilaitosten sisäisiä ei-toivottuja ilmiöitä, kuten huumekauppaa, ja suunnittelemaan ennaltaehkäiseviä toimia moniammatillisessa yhteistyössä, mikä parantaisi oppilaitosten ja kaupunkiympäristön turvallisuutta. Yksilötasolla, kuten rikoksia tehneiden opiskelijoiden kohdalla, oppilaitoksen olisi tarpeen saada tietoa, jotta oppilaitoksessa pystytään ennaltaehkäisemään vaaratilanteiden syntymistä.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että poliisin tietojen luovuttaminen pohjautuu poliisilakiin, jossa tietojen antaminen tapahtuu käytännössä yleensä toisen viranomaisen pyynnöstä. Lain kohtaa halutaan lieventää, jolloin rikoksen estämiseksi tietoja voidaan poliisin toimesta luovuttaa oma-aloitteisesti, jonka hyvinvointialue näkee pääasiallisesti hyvänä uudistuksena, mutta samalla jos mahdollisuus tarjoutuu kaikille poliisin henkilöstöön kuuluville, niin lähinnä huoli korostuu, että ilmaisukynnys pysyy kontrollissa ja riittävän korkeana, jotta ei aiheuteta tarpeetonta tietojenvaihtoa.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen mukaan ehdotuksen perusteluissa korostuu rikosentorjuntaan ja yleiseen turvallisuuteen liittyvät seikat. On syytä arvioida asiaa laajemmin myöskin toisen viranomaisen lakisääteisiin tehtäviin liittyvän tiedontarpeen osalta. Esimerkkinä mainittakoon, että hyvinvointialueella on sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 4 luvussa säädetty velvollisuus omavalvontaan. Omavalvonnan toteuttaminen voi edellyttää, että hyvinvointialue saisi tietoa mm. poliisilta oikeuslääketieteellisestä kuolemansyyn selvittämisestä, joka on salassa pidettävää tietoa ja jota poliisi ei nykyisin voi terveydenhuollon toimijalle antaa. Vakavat, kuolemaan tai pysyvään haittaan johtaneet tapahtumat tulisi tutkia aina tarkemmin. Tutkinnan käynnistäminen edellyttää, että tapahtumat tunnistetaan. Ympäri vuorokautisen palvelun piirissä olevien asukkaiden ja potilaiden kohdalla tämä toteutuu, mutta tilanteissa, joissa henkilö on kuollut kotonaan, ovat pulmallisia etenkin, ellei henkilö ole aktiivisen hoidon piirissä. Esimerkkinä tilanteesta tapahtumaketju, jossa henkilö on lähiaikoina ennen kuolemaa ottanut yhteyttä sosiaali- ja terveydenhuoltoon (esim. mielenterveysongelmat, pitkäaikaissairauden paheneminen), mutta ei ole saanut hoitoa, hoidontarvetta ei ole arvioitu tai arviointi on ollut virheellinen. Tällä hetkellä kotona tapahtumat kuolemat selvittää poliisi ja oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus on osa kuolemansyyn tutkintaa, ja näin ollen salassa pidettävää tietoa. Vakavien vaaratapahtumien tutkinta vaatii henkilöresurssia ja ennen laajaa tutkintaa tulisi selvittää, johtuiko kotona tapahtunut kuolema sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnasta tai toimimattomuudesta vai oliko kyseessä kenties ihan joku muu syy. Ellei tiedetä, miksi henkilö kuoli, on mahdotonta kehittää toimintaa ja estää vastaavista syistä johtuvia vakavia haittoja. Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisen näkökulmasta olisi tärkeää omavalvonnallisesti seurata myös palvelun ulkopuolella syystä tai toisesta olevien (esim. palvelua jonottavien) vakavia tapahtumia. Vain selvittämällä juurisyitä on mahdollista kohdentaa rajallinen resurssi vaikuttavasti. Verovarojen järjestettyä hoitoa tulee kehittää kaikella saatavilla olevalla tiedolla ja tämä tieto tulee antaa alueen palvelujen järjestäjälle näin pyydettyä. Ihanteellisessa tapauksessa ilman erillistä pyyntöä, mikäli poliisi esitutkinnassaan havaitsee yhteyden kuoleman ja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä (esim. sairauden paheneminen hoitoon pääsyä odottaessa).

Satakunnan hyvinvointialue pitää kannatettavana kehitystä, jossa rikostutkintaa suorittavilla viranomaisilla on oma-aloitteisesti mahdollisuus tiedottaa muita viranomaisia välittömistä turvallisuusuhkista. Hyvinvointialueen näkökulmasta muotoilu ”saa luovuttaa” on hieman ongelmallinen. Poliisilla tulisi olla velvollisuus ilmoittaa pykälän toisessa momentissa tarkoitettujen kriteerien täytyessä sille viranomaiselle, johon uhka kohdistuu. Samoin kuin esitys jättää mahdollisuuden tietojen luovuttamatta jättämiselle tilanteissa, joissa se yleisen edun mukaisesti olisi tosiasiallisesti tullut tehdä, niin esitys tällaisenaan mahdollistaa myös tietojen perusteettoman jakamisen. Tietojen omaehtoinen luovuttaminen poliisiin toimesta tarvitsee esityksen mukaisen lainsäädännön lisäksi myös tarkentavia asetuksia tai ministeriöiden ohjeistuksia luovuttavista henkilöistä ja luovuttamiskynnyksestä. Hyvinvointialueen tulee suhtautua vakavasti rikostutkintaa tekeville viranomaisille tulleeeseen tietojen vaihtoon. Pykäläkohtaisissa perusteluissa viitataan hallinnollisen rikosentorjunnan mahdollistamiseen lainsäädännön muutoksen myötä. Hyvinvointialue pitää kannatettavana hallinnollisen rikosentorjunnan mahdollistavaa lainsäädäntömuutosta. Hyvinvointialueet ostavat moninaisia palveluita yksityisiltä toimijoilta. Tiedonjaolla viranomaisten välillä voidaan ehkäistä ostopalveluiden muodostamia riskejä, mm. yksityisten hoivapalveluiden ja muun palveluliiketoiminnan puitteissa tapahtuvaa verorikollisuutta sekä muita järjestäytyneelle rikollisuudelle ominaisia toimintatapoja.

Yhdistykset, järjestöt ja muut

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kannattaa ehdotettuja muutoksia poliisiin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin osalta. Ehdotetulla sääntelyllä varmistettaisiin, että rikosten ennalta ehkäiseminen tehostuu. Erityisesti suunnitelmalliseen, toistuvaan ja ammattimaiseen rikollisuuteen voitaisiin näin puuttua huomattavasti nykyistä paremmin ja ennalta ehkäistä rikoksia ja niistä syntyviä vahinkoja, jos oikea-aikainen molempiin suuntiin tapahtuva tiedonvaihto olisi mahdollista yksittäistapauksissakin. Jotta säännöksen soveltaminen olisi yhdenmukaista, EK ehdottaa, että ehdotettujen säännösten perusteluissa perusteita avattaisiin nyt tehtyä yksityiskohtaisemmin. Olisi tärkeää mainita nimenomaisesti esimerkiksi se, että sarjamaisesti toteutettu varkaus täyttäisi säännöksessä tarkoitetun huomattavan omaisuusvahingon kriteerit. Tällainen tilanne olisi käsillä esimerkiksi ammattimaisesti tai suunnitelmallisesti tai toistuvasti tehdyissä myymälävarkauksissa, joissa yksittäistä tekoa ei välttämättä voida pitää huomattavana omaisuusvahinkona, mutta tekosarja kokonaisuutena kriteerin täyttää ja tekosarjan jatkaminen on siksi tärkeää katkaista. EK katsoo, että tällaisen ”muun tärkeän yksityisen edun suojaamisen” sisällyttäminen yksittäistapauksessa tiedon antamisperusteeksi salassapitovelvollisuuden sitä estämättä olisi kokonaisuutena tärkeä ja merkittävä muutos, jotta sarja- ja uusintarikolliset saataisiin kiinni tai teot estettyä, eivätkä epäillyt tekijät esimerkiksi ehtisi poistua maasta.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry kannattavat ehdotettua muutosta, joka mahdollistaa poliisin oikeuden luovuttaa salassa pidettäviä tietoja sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti viranomaisille, julkista tehtävää hoitaville yhteisöille ja tietyin edellytyksin myös yksityisille tahoille. Tämä selkeyttää nykyistä tulkinnallista tilannetta ja mahdollistaa tehokkaamman viranomaisyhteistyön sekä rikostorjunnan. Oma-aloitteinen tietojen luovutus on perusteltua tilanteissa, joissa toinen viranomainen ei tiedä tarvitsevansa tietoa tai ei osaa sitä pyytää. Muutos vähentänee myös tulkintaepävarmuutta ja parantaa viranomaisten mahdollisuuksia toimia tehokkaammin esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Yhdistykset kannattavat ehdotettua muutosta, joka mahdollistaa poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin oikeuden luovuttaa tietoja ulosottoviranomaiselle esimerkiksi oma-aloitteisesti. Tämä tehostaa saatavien perintää ja parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä. Muutos tukee myös yritysten intressejä ulosoton tehostamiseksi.

Kaupan liitto ry:n mukaan ehdotetulla muutoksella pyritään tehostamaan rikosten ennalta ehkäisemistä. Erityisesti suunnitelmalliseen, toistuvaan ja ammattimaiseen kauppaan kohdistuvaan rikollisuuteen voidaan puuttua huomattavasti paremmin ja ennalta ehkäistä rikoksia ja niistä syntyviä vahinkoja, jos molempiin suuntiin toimiva nopeastikin tapahtuva tiedonvaihto olisi mahdollista yksittäistapauksissakin, kuten esimerkiksi ammattimaisesti tai suunnitelmallisesti tai toistuvasti toteutettavissa myymälävarkauksissa. Katsomme, että tällainen ”muu yksityisen edun suojeleminen” on kokonaisuutena tärkeä ja merkittävä, kun sarja- ja uusintarikolliset saataisiin kiinni tai teot estettyä, eivätkä epäillyt tekijät esimerkiksi ehtisi poistua maasta. Käytännön tilanteissa on alalla konkreettisesti nähty, että kauppa voisi merkittävästi paremmin varautua ja ennalta ehkäistä rikoksien toteutumista, jos liikkeellä olevista ammatti- ja sarjavarkaista olisi tietoa saatavilla viranomaisilta. Toistuvasti rikoksia tekevät ja ammattimaiset rikolliset aiheuttavat suurinta vahinkoa kaupan toimijoille. Tällaiset henkilöt aiheuttavat yleensä myös pelkoa ja ahdistusta kaupan henkilöstössä ja muuta vahinkoa kaupan tiloissa. Kaupan liitto toivoo, että lopullinen lakimuutos mahdollistaa tiedon antamisen toistuvasti omaisuusrikoksista epäillystä henkilöstä, vaikka yksittäisenä teko ei täyttäisi huomattavan omaisuusvahingon kriteereitä ja lainkohta on ilmaisultaan tältä osin selkeä.

Suomen Asianajajat katsoo kokonaisuudessaan esityksessä ehdotetun poliisin oma-aloitteisen tiedonluovutus-oikeuden ilman yksilöityä pyyntöä salassapitosäännösten estämättä erityisen ongelmalliseksi. Käytäntö saattaa johtaa tietosuojan ja perusoikeuksien tarpeettomaan loukkaamiseen. Suomen Asianajajat painottaa, että tietojen luovutuksen tulee aina perustua yksilöityyn pyyntöön. Poliisin tiedonluovutus-oikeus on jäänyt ehdotetussa sääntelyssä liian yleisluontoiselle tasolle ja se on yksilöitävä tarkemmin. Suomen Asianajajat pitää ehdotettua poliisilain 7 luvun 2 §:ää kokonaisuudessaan, etenkin sen 1 kohtaa, jonka mukaan poliisi saa luovuttaa tietoja muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jos tietojen luovuttamista on pidettävä viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluva tehtävän tai tärkeä yleisen tai yksityisen edun vuoksi, erittäin ongelmallisena. Säännökseen tulisi tarkkarajaisesti listata ne viranomaistahot, joille tietoja saa luovuttaa, eikä tietojen luovuttaminen yksityisille toimijoille voi olla mahdollista. Yksityiselämän suojaa on pidettävä etenkin julkista tehtävää hoitavalle kuuluvaa tehtävää tärkeämpänä. Mikäli kyseisen säännöksen katsotaan olevan välttämätön, Suomen Asianajajat esittää, että pykälään tulisi sisällyttää enintään 2 ja 3 kohdat. Lisäksi tietojen luovutus tulisi sallia ainoastaan viranomaisen tai julkista tehtävää hoitavan yhteisön pyynnön perusteella.

Suomen Lääkäriliiton mielestä pykälä on ongelmallinen. Se on Lääkäriliiton mielestä liian yksilöimätön ja laaja ja mahdollistaa tietojen saannin mm. sosiaali- ja terveydenhuollosta useammin kuin mitä yksityiselämän suoja ja tietosuojaa edellyttäisivät. Säännöksessä ei ole myöskään määritelty yksilöidysti niitä viranomaisia, joille tietoja voitaisiin luovuttaa, mikä antaa mahdollisuuden monenlaiseen arvointiin eli tietoja voitaisiin luovuttaa miltei kenelle hyvänsä. Vielä suurempi vaara sisältyy mahdollisuudessa tietojen luovuttaminen yksityisille toimijoille. Pykälässä on mainittu perusteena tarve tietojen luovuttamiseen ja painava syy. Tietoja on mahdollisuus antaa myös oma-aloitteisesti. Lääkäriliiton mielestä poliisin tiedonluovutus-oikeus on jäänyt liian yleisluontoiseksi ja se vaatii tarkempaa yksilöintiä ja rajausta. Oma-aloitteisessa tietojen antamisessa on omat riskinsä, mm. tuleeko riittävää oikeudellinen peruste tarkasteltavaksi. Lisäksi oma-aloitteinen tietojen luovuttaminen ja sen toteuttaminen voi olla monenlaista, joten herää kysymys, kuka luovutustoimintaa valvoo. Oma-aloitteisuus voi pahimmillaan johtaa tietosuojan ja perusoikeuksien tarpeettomiin loukkauksiin. Tietojen luovutuksen tulisi siten tapahtua viranomaisen pyynnöstä.

Yksityishenkilö toteaa kannattavansa lakimuutosten tavoitetta sujuvoittaa viranomaisten välistä tiedonvaihtoa, mutta katsoo, että lainsäädännön tulee mahdollistaa myös tehtävän kannalta

välttämättömien tietojen luovutus kolmannen sektorin toimijoille, kun ne toimivat viranomaisen tukena ja tämän johdolla. Henkilö viittaa Vapepan toimintaan. Vapepa osallistuu viranomaisten johtamiin pelastus- ja turvallisuustehtäviin eri puolilla Suomea. Vaitiolovelvollisuus on keskeinen osa kaikessa Vapepan toiminnassa, ja tehtäville hälytettävät vapaaehtoiset ovat tehneet henkilökohtaisen salassapitositoumuksen. Tehtävien tehokas ja turvallinen toteuttaminen edellyttää, että viranomaiset voivat tarvittaessa luovuttaa myös Vapepan toimijoille tietoja, jotka ovat olennaisia tehtävän suorittamisen kannalta. Jos lainsäädäntö rajoittaisi tällaisten tietojen antamista, voisi se vaikeuttaa tehtävän toteutusta ja vaarantaa jopa ihmishengen, terveyden tai turvallisuuden. Nykyinen salassapitosääntely mahdollistaa tiedon luovuttamisen viranomaisille ja julkista tehtävää hoitaville tahoille, mutta toimiva käytännön yhteistoiminta edellyttää, että tämä mahdollisuus ulotetaan myös viranomaisen johdolla toimiviin kolmannen sektorin toimijoihin. Henkilö ehdottaa, että lakiin lisättäisiin selkeä säännös, joka mahdollistaa tehtävän kannalta välttämättömien tietojen luovutuksen myös kolmannen sektorin toimijoille silloin, kun nämä osallistuvat viranomaisen johtamaan tehtävään ja noudattavat asianmukaisia salassapito- ja tietosuojavaroituksia.

Toinen yksityishenkilö toteaa, että esityksen mukaan poliisi voisi luovuttaa tietoa salassapitosääntelyn estämättä, mikäli ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu” sitä vaatii. Tämä muotoilu on epämääräinen ja antaa viranomaisille liikaa harkintavalttaa ilman ulkopuolista valvontaa. Henkilö toteaa suosittelevansa, että tällainen poikkeus rajataan vain tarkasti määriteltäviin tilanteisiin, kuten välittömään henkeen tai turvallisuuteen kohdistuvaan uhkaan, ja edellyttää päätöksentekodokumentointia ja jälkikäteistä valvontaa, esimerkiksi tietosuojavaltuutetun toimesta.

Tietojen luovuttaminen kriittisen infrastruktuurin toimijoille

Liikenne- ja viestintäministeriö kiinnittää huomiota siihen, ettei esityksessä ilmene, miten tietojen luovuttaminen poliisilain 7 luvun 3 momentin perusteella käytännössä toteutettaisiin. Esitysluonnoksesta ei suoraan ilmene, mitä tietoja poliisi voisi luovuttaa yksityiselle taholle. Esityksen jatkovalmistelussa tietojen sisältöä ja luovuttamisen menettelyä voisi kuvata tarkemmin ja mahdollisten esimerkkien kautta. Esitysluonnoksesta ei myöskään ilmene, ulottuuko tiedonluovutus oikeus myös poliisin muilta viranomaisilta saamiin salassa pidettäviin tietoihin ja miten tietojen luovuttamista arvioitaisiin tällaisessa tilanteessa. Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa lisäksi, että esityksessä ei suoraan todeta konkreettista mallia tai järjestelmää poliisin ja kriittisten toimijoiden välisen tilannekuvan ylläpitämiseksi tai yhteistyökanavien rakentamiseksi, mutta se korostaa vahvasti niiden tarpeellisuutta ja antaa viitteitä siitä, millaisia periaatteita ja käytäntöjä tulisi kehittää. Vähimmillään malli vaatii jaettua tilannekuvaa ja yhteistyökanavia. Esityksen kappaleessa 7.4 todetaan, että Rajavartiolaitos ja kriittiset toimijat voivat tehdä keskenään saumatonta yhteistyötä yhteiskunnan turvallisuuden takaamiseksi. Rajavartiolaitoksella on keskeinen asema erityisesti merialueilla sijaitseviin kriittisen infrastruktuurin kohteisiin kohdistuvien häiriöiden havainnoinnissa ja tunnistamisessa. Kuitenkaan Poliisin tai Tullin osalta ei vastaavaa kirjausta ole. Esityksen pääasiallisissa vaikutuksissa ei ole tunnistettu muutoksesta aiheutuvan taloudellisia vaikutuksia eikä uusia tehtäviä luovaa vaikutusta. Esityksen toimeenpanon jälkeen olisi tärkeää seurata ja arvioida, miten tiedonvaihto toteutuu käytännössä, ja tarvittaessa kehittää toimintamalleja edelleen.

Puolustusministeriö viittaa ehdotettuun poliisilain 7 luvun 2 §:n uuteen 3 momenttiin (vastaava säännös myös Rajavartiolaitokselle sekä Tullille), jonka mukaan poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoja yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetussa laissa (310/2025, jäljempänä *CER-laki*,) tarkoitetulle kriittiselle toimijalle, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen poliisille tai kyseiselle kriittiselle toimijalle kuuluvan kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen tai häiriönsietokyvyn parantamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Puolustusministeriö toteaa, että tällä parannetaan merkittävästi kriittisen infrastruktuurin suojaamisen edellytyksiä sekä yhteiskunnan häiriönsietokykyä. Puolustusministeriö toteaa, että sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta mahdollisuus tietojen tehokkaaseen jakamiseen turvallisuusviranomaisten ja kriittisen infrastruktuurin toimijoiden kesken on merkittävää. Lakiehdotus selkeyttää viranomaisen toimintamahdollisuuksia sekä parantaa tiedonvaihtoa. Kriittisen infrastruktuurin rooli sotilaallisessa maanpuolustuksessa korostuu jatkuvasti ja Puolustusvoimat on aktiivinen toimija yhdessä muiden viranomaisten kanssa kriittisen infrastruktuurin resilienssin kehittämisessä ja varmistamisessa. Tältä osin olisi välttämätöntä tarkastella poliisilain 7 luvun 2 pykälän ehdotettua uutta 3 momenttia myös Puolustusvoimien näkökulmasta. Puolustusministeriö toteaa kuitenkin, että esitys jättää CER-lain kansallisen soveltamisalan kapeuden takia kriittisiä aukkoja tietojenluovutus-oikeuteen erityisesti puolustuksen ja turvallisuuden sektorin osalta. Esimerkiksi puolustusteollisuuden

voidaan katsoa kuuluvan osaksi kansallista kriittistä infrastruktuuria, mutta koska se ei kuulu CER-lain soveltamisalaan, poliisilain muutos tietojen luovuttamisesta kriittisen infrastruktuurin suojaamiseksi ei mahdollistaisi nykymuodossaan tietojen luovuttamista. Puolustusministeriö esittää harkittavaksi, tulisiko tietojen luovuttamista kriittisen infrastruktuurin toimijoille laajentaa, ja tarvittaessa hyödyntää CER-lain määritelmien sijaan kansallista määritelmää säännöksen ulottamiseksi koko kenttään.

Keskusrikospoliisi pitää poliisilain 7 luvun 2 §:n uutta ehdotettua 3 momenttia tietojen luovuttamisesta kriittisen infrastruktuurin liittyville kriittisille toimijoille erittäin kannatettavana muutoksena. Keskusrikospoliisi nostaa kuitenkin esille, että myös tiedonsaanti tältä osin olisi rikostorjunnan kannalta tärkeää.

Suojelupoliisi toteaa, että ehdotetun uuden 3 momentin osalta ei ehdotettaisi tietojen luovuttamisen edellytykseksi luovuttamisen yksittäistapauksellista tarpeellisuutta vaan pelkästään sen tarpeellisuus, mikä mahdollistaisi suunnitelmallisen ja jatkuvan yhteistyön poliisin ja kriittisten toimijoiden välillä yhteiskunnan turvallisuuden takaamiseksi. Suojelupoliisi pitää säännöstä tarpeellisen ja muotoilua hyvänä.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että sääntelyllä varmistettaisiin, että poliisi, Rajavartiolaitos ja Tulli voisivat luovuttaa salassa pidettäviä tietoja kriittiseen infrastruktuuriin liittyville toimijoille, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen näille viranomaisille tai kyseiselle kriittiselle toimijalle kuuluvan kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen tai häiriönsietokyvyn parantamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Ehdotettujen säännösten mukaan tietoja olisi tällä perusteella mahdollista luovuttaa kuitenkin vain niille toimijoille, jotka on nimetty kriittisiksi toimijoiksi yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetun ja 1.7.2025 voimaan tulleen lain nojalla. Näkökulma ja sen myötä säännöksen kattavuus on liian suppea ja sitä tulee ehdottomasti laajentaa kattamaan paremmin yhteiskunnan kriittiseen infrastruktuuriin liittyvät toimijat.

Perusteluina tälle EK nostaa esiin seuraavat seikat:

1) Viitatus yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetun lain toimeenpano on vasta alkanut. Lailla toimeenpannaan ns. CER-direktiivi. Tällä hetkellä ei kattavasti tiedetä, mitkä toimijat tulisivat ehdotetun lain piiriin ja kuinka paljon niitä lopulta tulee olemaan. Esitettyjen arvioiden mukaan niitä tulee olemaan todennäköisesti noin sata tai hieman enemmän. Kriittiset toimijat tulee olla nimettyinä 17.7.2026 mennessä. Soveltamisalaan kuulumisen yritysten osalta ratkaisee se, kuuluuko yritys johonkin yhdestätoista soveltamisalasektorista ja onko yrityksen merkitys markkinassa niin iso kansallisesti ja EU-laajuisesti, että muut toimijat ovat sen tuottamista tuotteista tai palveluista lain kriteerit täyttävällä tavalla riippuvaisia yhdessä tai useammassa EU-maassa. Käytännössä tämä tulee tarkoittamaan sitä, että kullakin sektorilla vain kansallisesti keskeisimmät toimijat tulevat kuulumaan soveltamisalaan. Lausuttavan lain rajaaminen vain näihin tulisi tarkoittamaan sitä, että samallakaan sinänsä kriittisellä toimialalla kaikille toimijoille ei voisi luovuttaa tarkoitettuja tietoja esitetyn säännöksen perusteella. Tilanne olisi epäoikeudenmukainen muiden saman kriittisen toimialan toimijoiden kannalta. Vähintään tulisi lähteä siitä, että kaikki mainitun lain kriittisiin yhteentoista toimialaan kuuluvat toimijat määriteltäisiin tietojen saantiin oikeutetuiksi riippumatta siitä, onko juuri kyseinen toimija määritelty kriittiseksi.

2) Se, mikä toiminta ja mitkä toimijat ovat yhteiskunnassa kriittisiä, on myös kontekstisidonnaista. CER-direktiivin toimeenpanossa kriittisyys on määritelty yhdellä tavalla, mutta yhteiskunnassa ja myös lainsäädännössä on muitakin tapoja kriittisyyden määrittelyyn. Yhteistä kaikessa kriittisyyshmäärittelyssä on kuitenkin se, millä tavoin yhteiskunta kokonaisuutena on riippuvainen kyseisestä toimijasta.

EK:n mukaan oikeudenmukaisempaan ja kriittisen infrastruktuurin suojaamisen kannalta perustellusti kattavampaan lopputulokseen päädyttäisiin, jos soveltamisen pohjaksi otettaisiin esimerkiksi NIS2-direktiivin toimeenpanevan kyberturvallisuuslain soveltamisala. Hallituksen esityksen 57/2024 vp mukaan soveltamisalaan kuuluvia organisaatiota on arviolta 2500–5000. Näiden määrän tulisi tässä vaiheessa olla jo jotakuinkin tiedossa, koska laki perustuu itseilmoittautumiselle; soveltamisalaan kuuluvien edellytetään itse tunnistavansa soveltamisalaan kuulumisensa ja tämän perusteella niiden olisi tullut ilmoittautua oman toimialansa valvojan viranomaisen toimijaluetteloon 8.5.2025 mennessä. Tämä antaa jo huomattavasti paremman kuvan kriittisestä infrastruktuurista kuin esitetty tapa. EK:n mukaan vielä yhden vaihtoehdon esitysluonnoksessa omaksutun ja edellä esitettyjen vaihtoehtojen mallien välillä tarjoaisi se, jos soveltamisala määriteltäisiin sen mukaan, mitkä

yritykset kuuluvat huoltovarmuusorganisaatioon. Huoltovarmuusorganisaatioon kuuluu noin 1500 organisaatiota seitsemän sektorin ja niiden alla toimivien lähes 30 toimialakohtaisen poolin ja toimikunnan alla.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry:n ja Teknologiateollisuus ry kannattavat ehdotettua muutosta, joka mahdollistaa poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin oikeuden luovuttaa salassa pidettäviä tietoja kriittiseen infrastruktuuriin liittyville toimijoille, kun se on tarpeen kriittisen infrastruktuurin suojaamiseksi tai häiriönsietokyvyn parantamiseksi. Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen edellyttää tiedonvaihtoa viranomaisten ja yksityisten toimijoiden välillä. Säännös mahdollistaa nopean reagoinnin esimerkiksi kyberuhkiin ja muihin vakaviin häiriöihin, jotka voivat vaarantaa yhteiskunnan toimintakyvyn. Kyberala ry:n (FISC) ja Teknologiateollisuus ry:n mukaan on kuitenkin välttämätöntä huomioda, että hallituksen esitysluonnoksen tavoitteet koskevat suoraan merkittävästi suurempaa osaa ns. yhteiskunnan toiminnan kannalta merkityksellisistä (kriittisistä) yrityksistä kuin mitä ehdotuksessa on esitetty, sillä yhteiskunnan kriittiset palvelut ja infrastruktuuri ovat pääosin yritysten hallussa. Ehdotus asettaa yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetun lain (CER-toimeenpanolaki) soveltamisalaan kuuluvat yritykset perustelemattomasti eri asemaan esim. Kyberturvallisuuslain (NIS2-toimeenpanolaki) soveltamisalaan kuuluviin, tai muihin kansallisen huoltovarmuuden kannalta merkityksellisiksi tunnistettuihin toimijoihin nähden, vaikka yhteiskunnan turvallisuuden kannalta ko. toimijat ovat ilmeisen rinnastettavia.

Kyberala ry (FISC) ja Teknologiateollisuus ry toteavat EK:n lausuntoon viitaten, että säännöksen soveltamisala on selvästi liian kapea ja sitä tulee laajentaa kattamaan myös muut yhteiskunnan kriittiseen infrastruktuuriin liittyvät toimijat. CER-toimeenpanolain valmistelussa esitettyjen arvioiden mukaan toimijaluetteloon tulee kuulumaan noin sata toimijaa (yritystä) tai hieman enemmän. Tämä on häviävän pieni määrä suhteutettuna tuhansiin Kyberturvallisuuslain (NIS2-toimeenpanolaki) soveltamisalaan kuuluviin, tai muihin kansallisen huoltovarmuuden kannalta merkityksellisiksi tunnistettuihin toimijoihin verrattuna eikä voi siten optimistisimmillaankaan tosiasiallisesti mahdollistaa lakiehdotuksen turvallisuusvaikutusten arvioinnissa esitettyjä hyötyjä. Tarkastelun kohteeksi tulee ottaa yhden EU-säädöksen toimeenpanolain sijaista se, mitkä ja millaiset toimijat on Suomessa tunnistettu yhteiskunnan toiminnan tai huoltovarmuuden kannalta merkityksellisiksi (ts. toimija, jonka (liike)toiminta liittyy huoltovarmuuden kannalta kriittiseen toimintoon jollain huoltovarmuuden sektorilla). Yhdistykset toteavat, että myös laki huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta (ns. huoltovarmuuslaki, VN/25055/2023) on uudistettavana ja sen valmistelu voi tarjota määrätelmällistä apua huoltovarmuuskriittisen toimijan soveltamisalan asianmukaiseksi määrittämiseksi. Yhdistykset katsovat, että soveltamisalaa koskeva laajentaminen voitaneen toteuttaa myös viittaussäännöksiin esim. kyberturvallisuuslain sekä huoltovarmuuslain tai -asetukseen osalta.

Hyvinvointiala HALI ry toteaa, että lakiesityksessä esitetään säädettäväksi myös tietojen luovuttamisesta kriittisen infrastruktuurin toimijoille. Kriittisen infrastruktuurin toimijoiden määritelmä on lain yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta mukaisesti kriittisiksi tunnistetut toimijat. Tämän lain mukaista toimijoiden tunnistamista ei ole vielä tehty, mutta on mahdollista, että tämä organisaatioiden joukko on jää varsin pieneksi. Huomioiden monesti varsin laajat alihankintaverkostot, pidämme mahdollisena, että tämä määritelmä osoittautuu riittämättömäksi. Tämän vuoksi yhdistyksen mukaan voisi olla tarkoituksenmukaisempaa määritellä kriittisiksi toimijoiksi esimerkiksi NIS2 sääntelyn mukaiset toimijat tai Huoltovarmuusorganisaation määrittelemät kriittiset toimijat. Yhdistys pitää tätä lisäystä lainsäädäntöön joka tapauksessa muuttuneen turvallisuustilanteen vuoksi perusteltuna.

Yksityishenkilö toteaa, että esitysluonnoksessa mainitaan mahdollisuus, että poliisi voisi jakaa tietoja kriittisten toimijoiden kanssa (esim. infrastruktuuri, energia). Hän toteaa, että tällainen tieto voi olla tarpeen uhka- ja häiriötilanteissa, mutta on välttämätöntä varmistaa, että yksityiset toimijat eivät hyödynnä tietoja kaupallisesti tai viranomaisvaltaa muistuttavasti, ja tulee laatia täsmälliset ehdot tiedon käytöstä, säilytyksestä ja hävittämisestä.

Poliisilain 7 luvun 6 §:n kumoaminen

Tietosuoja-valtuutetun mukaan tässä yhteydessä on otettava huomioon, että turvallisuuspalveluslaissa (726/2014) on säädetty menettelystä, jonka tarkoituksena ehkäistä toimintaa, joka voi vahingoittaa valtion turvallisuutta, maanpuolustusta, Suomen kansainvälisiä suhteita, yleistä turvallisuutta

tai muuta niihin verrattavaa yleistä etua taikka erittäin merkittävää yksityistä taloudellista etua taikka edellä tarkoitettujen etujen suojaamiseksi toteutettavia turvallisuusjärjestelyjä (lain 1 §). Turvallisuus selvityksen ja siihen liittyvien tietojen luovuttamista päättää suojelupoliisi. Turvallisuus selvityksissä on yksityiskohtaisesti säädetty turvallisuus selvityksissä käytettävistä tiedonlähteistä ja myös rekisteröidyn oikeusturvasta. Esitystä olisi täsmennettävä siten, ettei poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja voi tulla poliisin vapaasti harkitsemaa turvallisuus selvitysmenettelyn kanssa päällekkäistä tai ristiriitaista menettelytapaa. Ehdotukseen tulisi esimerkiksi lisätä nimenomainen säännös, jossa todettaisiin, että poliisi ei voi pyynnöstä tai oma-aloitteisesti luovuttaa tietoja sellaisissa tapauksissa, jotka kuuluvat turvallisuus selvityslain soveltamisalaan.

Poliisihallitus viittaa kumottavaksi ehdotettuun poliisilain 7 luvun 6 §:ään ja toteaa, että ehdotetun 6 §:n kumoamisen vuoksi Poliisihallitus esittää täsmennettäväksi 2 §:n 1 momentin kirjausta seuraavasti: *Tietojen luovuttamisesta ja rekisterien käyttämisestä turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen turvallisuus selvityksissä (726/2014).*

Rajavartiolaitos ja Tulli

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua poliisilain 7 luvun 2 §:ää vastaavat rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 17 a § ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 4 luvun 2 §.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että Rajavartiolaitokselle ehdotetun Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain tietojen luovuttamista koskevan 17 a §:n ja rikostorjunnasta annetun lain 4 luvun 2 §:n tietojen luovuttamista koskevan sääntelyn osalta hänellä ei ole lausuttavaa. Ehdotetut lait vastaavat poliisilain 7 luvun 2 §:ään ehdotettuja muutoksia.

Apulaisoikeuskansleri viittaa lausunnossaan lain rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 17 a §:n 1 momentin ehdotukseen. Apulaisoikeuskansleri toteaa, että tietojen luovutusta ei ole sidottu välttämättömään. Lisäksi vaikuttaa siltä, että säännös mahdollistaisi tietojen luovuttamisen lähes missä tahansa tilanteessa – tietoja voitaisiin luovuttaa jo pelkästään sillä perusteella, että se on tarpeen jonkin tehtävän hoitamiseksi. Viranomaisia ja julkista tehtävää hoitavia yhteisöjä on Suomessa tuhansia ja niillä kaikilla on monenlaisia tehtäviä. Näihin sisältyy kaikkea varhaiskasvatuksesta autojen katsastukseen, metsänhoitoyhdistyksistä kalastuskuntiin. Tehtävän ei tarvitsisi muotoilun mukaan olla edes tärkeä, saattaka että se olisi jollakin tavalla yhteydessä siihen Rajavartiolaitoksen tehtävään, johon tiedot on alun perin kerätty. Säännöstä ei voida pitää perusoikeusrajoituksilta edellytettävien täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten mukaisena. Lisäksi hallituksen esityksessä ei perustella sitä, miten säännös täyttäisi kotimaisessa valtiosääntöoikeudessa taikka EU:n henkilötietosääntelyssä voimassa olevan käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen asettamat vaatimukset. Ainoa raja, jonka säännös sisältäisi, on viittaus 17 §:n 1 momenttiin, jossa säädetään luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka yksinomaan tietoverkossa peitehenkilönä tai yksinomaan tietoverkossa valeostajana toimineen henkilöllisyyttä koskevista tiedoista sekä sellaisista henkilöllisyyttä koskevista tiedoista, joiden ilmaiseminen vaarantaisi käynnissä jo olevan tai tulevan tiedonhankinnan. Raja ei ole riittävä täyttääkseen perusoikeuksien rajoitusedellytyksiä.

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että henkilötietojen tietojen luovuttamista rajaisivat ilmeisesti kuitenkin Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 32 ja 33 §, joissa säädetään rajoituksista henkilötietojen luovuttamiselle. Pykälissä on lueteltu tietyt viranomaiset, joille henkilötietoja – mukaan lukien arkaluonteisia – voidaan luovuttaa. Nähdäkseni tiedon luovuttamista koskeva sääntely laissa Rajavartiolaitoksen hallinnosta ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa ei ole kokonaisuudessaan selkeä. Hämmennystä lisää se, että ensimmäiseen ehdotetaan uutta momenttia, jonka mukaan ”henkilötietojen käsittelystä säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa”. Tämä antaa ymmärtää, että myös lain Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 §:ä sovelletaan henkilötietojen luovutuksiin.

Apulaisoikeuskanslerin mukaan hallituksen esitysluonnos koskee kokonaisuudessaan sääntelykokonaisuutta, joka on nykyisellään vaikeaselkoista ja systematiikaltaan vaikeasti hahmotettavissa. Ehdotettu sääntely on myös monimutkaista eritoten siksi, että tietojen luovutuksista säädettäisiin sekä hallinnonalaa koskevassa yleisessä sääntelyssä että hallinnonalan tietosuojasääntelyssä. Jatkovalmistelussa tulee pohtia mahdollisuuksia selkeyttää sääntelyä entisestään.

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että edellä selostetut Rajavartiolaitosta koskevat huomiot koskevat soveltuvin osin myös sitä sääntelyä, jota ehdotetaan lakiin rikostorjunnasta Tullissa. Epäselväksi jää myös se, mikä on ehdotetun sääntelyn suhde Tullin henkilötietolain 4 §:ssä säädettyyn, jonka mukaan Tulli saa käsitellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja vain, jos käsittely on käsittelytaroituksen kannalta välttämätöntä. Tietojen luovuttaminenkin on käsittelyä, joka ei pykälän mukaan ole mahdollista muutoin kuin silloin, kun se on välttämätöntä. Hallituksen esityksessä tulisi selkeästi tuoda ilmi se, että riippumatta nyt ehdotettavasta sääntelystä, Tullin henkilötietolain 4 § estää erityisten henkilötietoryhmien saamisen ja luovuttamisen niissä tilanteissa, joissa se ei ole välttämätöntä.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 ja 2 momenteista esitetyt huomiot koskevat vastaavalla tavalla myös Rajavartiolaitokselle ja Tullille esitetyjä tietojen luovutusoikeuksia koskevia säännöksiä.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun huomiot ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:stä koskevat vastaavalla tavalla myös Rajavartiolaitokselle ja Tullille esitetyjä tietojen luovutusoikeuksia koskevia säännöksiä laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 a § ja laki rikostorjunnasta Tullissa 4 luku 2 §).

Ks. **Satakunnan hyvinvointialueen** huomiot edellä poliisilain 7 luvun 2 §:stä.

Amnesty International Suomen osasto ry katsoo, että Rajavartiolaitoksen oikeutta luovuttaa tietoja tulee arvioida tarkemmin perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Nyt vaikuttaa siltä, että lähes kaikkea tietoa saa luovuttaa, kunhan se rajoittuu vain laitoksen tehtävän hoidon tarpeellisuuteen tai tärkeään yleiseen tai yksityiseen etuun. Tietojen luovuttamiseen ei näyttäisi edes liittyvän välttämättömyyskriteeriä. Lisäksi Amnesty huomauttaa, että etenkin yksityisen edun merkitys tietojen luovutuksen kriteerinä jää erittäin epäselväksi. Tätä tulee jatkovalmistelussa tarkastella ja täsmentää.

Ks. **Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n** huomiot edellä poliisilain 7 luvun 2 §:stä.

Suomen Asianajajat viittaa Rajavartiolaitoksen ja Tullin osalta samoihin näkökohtiin, mistä poliisin osalta on lausuttu. Perustelut ovat niin ikään yhdenmukaiset.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain muutokset

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 11 §:ään ehdotetaan muutoksia siltä osin, että Maahanmuuttovirastolla olisi oikeus vaihtaa eräitä etsintäkuulutus-tietoja poliisin kanssa. Hän toteaa, että ei ole olemassa yleisempää lainsäädäntöä henkilöiden etsintäkuuluttamisesta tai esimerkiksi etsintäkuuluttamisen edellytyksistä ja menettelystä, mikä on ongelmallista. Sen vuoksi hän pitää perusteltuna, että tulkintaongelmien välttämiseksi säädöstekstistä ilmeni lainsäätäjän tarkoitus, että kysymys on "rikoksia ja rikkomuksia koskevista tiedoista". Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren ja konkurssilain mukaan tuomioistuimien voi määrätä henkilön tuotavaksi tuomioistuimeen (OK 5:28 tai OK 17:62) tai vangittavaksi (konkurssilaki 4:11), vaikka kysymys ei olisi rikosasiasta ja joiden määräysten toimeenpanossa voidaan mahdollisesti käyttää etsintäkuulutusta.

Apulaisoikeuskanslerin mukaan huomionarvoista on, että lain 11 §, jonka 1 momenttiin nyt ehdotetaan uutta 9 kohtaa, sisältää kaikissa muissa kohdissaan välttämättömyysvaatimuksen. Ehdotettava uusi 9 kohta muodostaa siten poikkeuksen pääsäännöstä jopa yhden momentin sisällä. Ei ole epäilystäkään siitä, että ehdotettu sääntely muodostaisi poikkeuksen, joka ei ole yhteensopiva sekä muun sääntelyn että perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön kanssa.

Myös **oikeusministeriö** katsoo, että ehdotettu maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 11 §:n 1 momentin 9 kohta ei ole siinä mainitun tietosisällön osalta riittävän tyhjentävästi luetteloitu, että se voitaisiin sitoa tarpeellisuusvaatimukseen. Jatkovalmistelussa säännöstä tulee tarkentaa tai sitoa se välttämättömyysvaatimukseen. Sen sijaan mainitun pykälän 2 momentin 2. virkkeen osalta oikeusministeriö katsoo, että tiedonluovutusoikeuden tietosisältö on riittävästi yksilöity, ja se on mahdollista sitoa tarpeellisuusvaatimukseen. Sen sijaan ministeriö kiinnittää huomiota edellä selostetussa säännöksessä Maahanmuuttovirastolle jätettyyn harkintaan. Esityksen jatkovalmistelussa tulee tehdä selkoa siitä, millaista harkintaa Maahanmuuttovirastolla on tiedon luovuttamisen suhteen erityisesti sellaisessa tilanteessa, kun se saa tietää henkilön olevan etsintäkuulutettu. Näin ollen

jatkovalmistelussa saattaa olla perusteltua pohtia, onko 2 momentissa ehdotettu tietojen luovutus-
oikeus perusteltua säätää luovutusvelvollisuudeksi.

Sisäministeriön maahanmuutto-osasto on osallistunut esityksen valmisteluun eikä sillä ole erityistä huomautettavaa luonnoksen sisällöstä. Osasto kuitenkin esittää huomion liittyen henkilötietolainsäädännön tulevaan kehittämiseen. Koska kyse on painavasta yleisestä edusta ja siihen liittyvästä aukosta lainsäädännössä, tilanne ehdotetaan kiireellisesti korjattavaksi yksittäisenä muutoksena maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin poliisin tietojenvaihtoa koskevan hallituksen esityksen yhteydessä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista tarkemmin analysoida esimerkiksi sitä, millaisia muita mahdollisia tarpeita Maahanmuuttoviraston oma-aloitteiseen tiedonluovutukseen liittyy eikä näin ollen sitä, miten kyseiset tarpeet tulisi toteuttaa maahanmuuttohallinnon henkilötietolaissa ja/tai muussa lainsäädännössä niin, että lainsäädäntö olisi edelleen kokonaisuutena mahdollisimman johdonmukaista ja selkeää. Tämän vuoksi on mahdollista, että myös nyt ehdotettavat säännökset ja niiden tarkempi sijainti henkilötietolainsäädännössä tulevat jatkossa pohdinnan alle jonkinlaisen kokonaistarkastelun yhteydessä.

Maahanmuuttoviraston mukaan sitä koskeva keskeisin uudistus on, että Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus saada tieto etsintäkuulutuksista, jotka koskevat kiinniottoa, vangitsemista tai pidättämistä ja lisäksi oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta viraston tiloissa. Maahanmuuttovirasto pitää kannatettavana, että maahanmuuttohallinnon sisällä viranomaisten välistä tiedonvaihtoa edistetään tiedonsaantia ja tietojen luovutuksia täsmentävillä säännöksillä, joilla edistetään laintasoisesti viranomaisyhteistyön sujuvuutta.

Maahanmuuttovirasto viittaa oikeuskanslerinviraston päätökseen (OKV/383/10/2020), jonka mukaan ”Ilmoittamismenettelylle tulee voida löytää selvä peruste laista, ja sitä koskevan ohjeistuksen ja menettelyjen tulee olla selkeästi kirjattua. Tällä hetkellä näin ei kuitenkaan ole. Etsintäkuulutuksesta itsestään ei ole laissa tarkemmin säädetty. Myös ilmoittamismenettely perustuu vain poliisin ja Maahanmuuttoviraston epävirallisesti ja ilmeisesti suullisesti keskenään sopimaan käytäntöön. Menettelystä ei selvityksen perusteella ole edes kirjallista sopimusta taikka päätöstä, vaan yhteisessä työryhmässä käyty keskustelu.” Maahanmuuttoviraston mukaan ehdotetut säädösmuutokset siten vastaavat oikeuskanslerinviraston antamassa päätöksessä esiin nostettuihin ongelmakohtiin säännösten puuttumisesta, joita todettiin olevan Maahanmuuttoviraston käytännössä ilmoittaa poliisille asiakaspalvelussaan asioivan etsintäkuulutetun luvanhakijan paikalla olemisesta.

Säättämällä nimenomaisesti viranomaisen oma-aloitteisesta tietojen luovuttamisesta toiselle viranomaiselle laintasoisesti selkeytetään monitulkintaisia tiedonluovuttamista koskevia säännöksiä. Pykälämuutoksessa on kaksi osaa, eli 11 § 1 momentin uuden 9 kohdan mukainen tiedonsaantioikeus poliisilta sekä pykälän 2 momentin lisäys, jolla säädetään oikeus tiedon luovuttamiseen poliisille. Esitysluonnoksen mukaan Maahanmuuttovirastolla on salassapitosäännösten estämättä oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta viraston toimiloissa tietyinä aikana sekä tieto henkilön henkilöllisyydestä, jos se on tarpeellista pidettäväksi vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi. Säädösehdotus poikkeaa maahanmuuttohallinnon henkilötietolaissa omaksutusta logiikasta, missä tiedonsaantia koskevat edellytykset on sidottu viranomaisen lakisääteisten tehtävien kannalta välttämättömyyden ja tarpeellisuuden vaatimukseen.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että henkilöiden etsintäkuulutusta koskevien tietojen käsittely, eli tiedonsaanti- ja tiedonluovutus-oikeuden käyttäminen tapahtuisi käytännössä Maahanmuuttoviraston asiointipisteillä kytkeytyen asiakaspalvelutilanteisiin. Näin ollen konkreettiset lainsoveltamistilanteet koskevat lähes yksinomaan Maahanmuuttoviraston asiakaspalvelijoita, joiden on yhteensovittava asiakkaiden palveleminen eri käsittelyvaiheineen etsintäkuulutusten käsittelyn ja niiden ilmoittamisen kanssa. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan, tarkoitus olisi varmistaa se, että virasto voisi tarvittaessa laillisesti tarkistaa, onko sen tiloissa asioivalla henkilöllä etsintäkuulutus poliisiasiaihin tietojärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto katsoo, että luonnosta on tarpeen täsmentää sen osalta, missä tilanteissa etsintäkuulutukset tarkastetaan. Onko tarkoituksena, että etsintäkuulutukset tarkastetaan systemaattisesti jokaiselta, joka viraston tiloissa asioi (muun muassa neuvontaa tarvitsevat ja asiakkaiden perheenjäsenet), ainoastaan niiltä, jotka jättävät hakemuksen vireille vai tilannekohtaisen arvion perusteella. Jos kysymys on tilannekohtaisesta arvioinnista, on virkailijoiden mahdotonta arvioida erikseen, onko etsintäkuulutuksen tarkastaminen tarpeellista kyseiseltä hakijalta vai ei. Maahanmuuttovirasto suosittelee menettelyä, jossa tarkastetaan systemaattisesti heiltä, jotka asianosaisena laittavat hakemuksen vireille.

Maahanmuuttovirasto toteaa, että esitysluonnoksen mukaan Maahanmuuttoviraston mahdollisuus saada ja luovuttaa etsintäkuulutustietoja koskisi ainoastaan sellaisia etsintäkuulutuksia, joissa on kysymys kiinniotosta, vangitsemisesta ja pidättämisestä. Jatkovalmistelussa tulee myös täsmentää, millä tavalla vältetään sellaisten etsintäkuulutusten osalta näkyvyys, joihin käsittelijällä ei ole tiedonsaantioikeutta. Lisäksi virasto toteaa, että esitysluonnoksen jakson 4.2.4 viimeisessä kappaleessa kuvataan, millaiset hakijat kuuluvat Maahanmuuttoviraston asiakkaisiin. Kohdassa on lueteltu kaikki muut perusteet paitsi Brexit-lupa ja muukalaispassia tai pakolaisen matkustusasiakirjaa hakevat. Esitystä on tältäkin osin tarkennettava.

Lisäksi Maahanmuuttovirasto toteaa, että kuulutusten käsittelyssä ja ilmoittamisessa on kysymys henkilön yksityisyyteen ja perusoikeuksiin puuttuvasta menettelystä, jolloin sen yksityiskohdat tulee kuvata menettelyyn osallistuvien oikeusturvan ja turvallisuuden vuoksi viranomaisten välillä tarkasti ja selkeästi. Asiakaspalvelua hoitavalla virkailijalla tulee olla menettelyohjeet ilmoittamistilanteiden varalle ja siihen, edellyttääkö ilmoittaminen esimerkiksi tarpeellisuusharkintaa ja ettei ilmoituksia tehdä esimerkiksi virheellisten tietojen perusteella.

Keskusrikospoliisi nostaa esille havainnon koskien henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 11 §:n 9 kohtaa. Lisättävää uutta kohtaa pidetään kannatettavana, mutta säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että kohdassa tarkoitettua tiedonsaantioikeutta ei olisi pelkästään omaisuuteen kohdistuvissa etsintäkuulutuksissa. Tiedonvaihto olisi kuitenkin tärkeää myös sellaisessa tilanteessa, jossa Suomessa tavataan henkilö, jota koskevia tietoja tarvitaan kyseisen henkilön aiheuttaman vakavan uhan tai muiden valtion sisäiseen tai ulkoiseen turvallisuuteen kohdistuvien vakavien uhkien ennalta estämiseen. Esimerkiksi varastetuksi ilmoitettu passi saattaisi löytyä Maahanmuuttoviraston toiminnan yhteydessä, sillä henkilöllisyyden varmistaminen on oleellista maahantuloa ja oleskelua koskevissa lupa-asioissa, joten tällaisen esineen löytymisestä tulisi voida ilmoittaa toimivaltaiselle viranomaiselle oma-aloitteisesti, jotta se voisi takavarikoida asiakirjan. Muun muassa tämän vuoksi olisi tärkeää, että etsintäkuulutuksista ilmoittamista ei rajattaisi ainoastaan henkilön pidättämiseen, vangitsemiseen tai kiinniottoon.

Suojelupoliisi tukee sääntelyehdotusta ja arvioi, että sillä saattaa olla myös kansallista turvallisuutta vahvistava vaikutus.

Helsingin kaupungin mukaan maahanmuuttovirasto järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita kansainvälistä suojelua hakeneille ja tilapäistä suojelua saaville. Viraston ja sen alaisten vastaanottokeskusten tiedonsaanti- ja ilmoitusoikeus etsintäkuulutetuista voi johtaa tilanteeseen, jossa henkilö ei uskalla hakea apua ja suojaa päätyen palveluiden ulkopuolelle, eli käytännössä kadulle. Helsingissä on jo kokemusta esimerkiksi lapsiperheistä, jotka eivät uskalla hakeutua palveluiden piiriin. Esitetyn lakimuutoksen myötä nämä tilanteet tulevat väistämättä kasvamaan, ja hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin mahdollisuus turvata näiden alueellaan oleskelevien henkilöiden välttämätön huolenpito vaikeutuu. Maahanmuuttoviraston ilmoitusoikeuden johdosta myös henkilöiden uskallus käyttää Maahanmuuttoviraston palveluita tai esimerkiksi sosiaaliviranomaisten uskallus ohjata käyttämään muita palveluita voi heikentyä.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry kannattavat Maahanmuuttovirastolle ehdotettua oikeutta saada poliisilta etsintäkuulutustietoja ja luovuttaa poliisille tieto etsintäkuulutetun tavoittamiseksi.

Pakolaisneuvonta ry ilmoitti vastustavansa, että Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta.

Teknistä käyttöyhteyttä koskevasta sääntelystä luopuminen

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että näiltä hänellä ei ole ainakaan tässä yhteydessä lausuttavaa.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että viranomaisia koskevissa laeissa nykyisin käytettyjen käsitteiden korvaaminen yleislainsäädännössä käytetyillä käsitteillä ei ole aina yksiselitteistä. Esimerkiksi viranomaisen henkilötietojen käsittelyä koskevissa laeissa nykyisin käytetty tietojen teknisen käyttöyhteyden avulla luovuttamisen käsite voi kattaa tiedonhallintalaissa tarkoitetun vakiosisältöisten tietojen tietojärjestelmien välisen teknisen rajapinnan avulla luovuttamisen lisäksi muidenkin

kuin vakiosisältöisten tietojen luovuttamisen erilaisten sähköisten tiedonsiirtoyhteyksien avulla sekä tiedonhallintalain mukaisen tietojen luovuttamisen katseluyhteyden avulla. Toisen viranomaisen vakiosisältöisten tietojen säännöllisesti toistuva tietojärjestelmien välisen teknisen rajapinnan avulla luovuttaminen voi liittyä myös viranomaisen rekisterin ylläpitämiseen viranomaisen ja toisen viranomaisen rekisterien tietoja vertaamalla. Tiedonhallintalain vakiosisältöisten tietojen teknisen rajapinnan avulla tapahtuvaa luovuttamista koskeva sääntely on tietojen säännönmukaisesti toistuvan luovuttamisen osalta velvoittavaa ja tietojen muunlaisen luovuttamisen osalta mahdollistavaa.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tietojen teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla luovuttamiseen liittyvän päätöksentekomenettelyn osalta poliisia ja Tullia koskevien säännösten (laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 32 § 1 momentti ja laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 26 § 1 momentti) hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettujen nykyistä vastaavien sanamuotojen mukaan rekisterinpitäjä tai rekisterinpitäjän tähän tehtävään määräämä yksikkö päättäisi oikeudesta luovuttaa poliisiin ja Tullin rekisterin tietoja teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla. Rajavartiolaistosta koskevan säännöksen (laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaikoksessa 39 § 1 momentti) hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetun nykyistä vastaavan sanamuodon mukaan rekisterinpitäjä tai rekisterinpitäjän tähän tehtävään määräämä yksikkö päättäisi Rajavartiolaikoksen rekisterin tietojen luovuttamisesta teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tiedonhallintalain 22–24 §:ssä säädetään tietojen luovuttamisesta teknisen rajapinnan avulla viranomaisten välillä (22 §), viranomaisen tietovarannon tietoihin kohdistuvan katseluyhteyden avaamisesta toiselle viranomaiselle (23 §) ja tietoaaineistojen luovuttamisesta teknisen rajapinnan avulla muille kuin viranomaisille (24 §). Valtiovarainministeriö esittää, että jatkovalmistelussa tarkasteltaisiin vielä, kattavatko edellä mainitut tietojen luovuttamisen osapuolet kaikki tietojen luovuttamiset ja saamiset, joiden osalta on ajateltu sovellettavan tiedonhallintalakia. Tiedonhallintalaissa ei esimerkiksi säädetä viranomaisen oikeudesta saada tietoja yksityiseltä teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla. Jos tietojen luovuttamisen tavasta on ajateltu, että siitä sovitaan näissä tilanteissa lainsäädännön rajoissa, niin asia ei edellytä tarkempaa sääntelyä.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tiedonhallintalain 22–24 §:ssä käytetään viranomaisen käsitettä. Viranomaisella tarkoitetaan tiedonhallintalaissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuja viranomaisia (2 § 1 kohta). Lain 4 lukua sekä 22–24 §:ää sovelletaan yksityisiin henkilöihin ja yhteisöihin sekä muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin siltä osin kuin ne hoitavat julkista hallintotehtävää (3 § 5 momentti).

Valtiovarainministeriö toteaa, että tiedonhallintalaki on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 73/2018 vp s. 8–10) sisältyy kannanottoja myös teknisistä rajapinnoista ja katseluyhteyksistä. Lausunnossa todetaan muun muassa, että: ”Perustuslakivaliokunnan mielestä tekninen rajapinta on sinällään tietoturvallinen tapa siirtää tietoa sähköisessä muodossa. Henkilötietojen ja salassa pidettävien tietojen osalta olisi teknisesti varmistettava luovutettavien tietoaaineistojen tapauskohtainen tarpeellisuus tai välttämättömyys tietoja saavan viranomaisen tehtävien hoitamiseksi. Tiedonhallintalakiehdotuksen 22 §:n mukaan velvollisuus luovuttaa tietoja tietojärjestelmien välillä teknisten rajapintojen avulla on rajattu säännöllisesti toistuvaan ja vakiosisältöiseen tietojen luovuttamiseen. Pykälän 2 momentin mukaan tietojen luovuttaminen teknisten rajapintojen avulla on toteutettava tietojärjestelmien välillä siten, että teknisesti varmistetaan luovutettavien tietojen tapauskohtainen tarpeellisuus tai välttämättömyys tietoja saavan viranomaisen tehtävien hoitamiseksi, jos luovutettavat tiedot ovat henkilötietoja tai salassa pidettäviä tietoja. Tiedonhallintalakiehdotuksen 24 §:ssä säädetään tietoaaineistojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla muille kuin viranomaisille 22 §:ssä säädetyin edellytyksin. Katseluyhteyttä koskevan 23 §:n mukaan edellytyksenä katseluyhteyden avaamiselle on, että katselumahdollisuus on rajattu vain tiedonsaantioikeuden mukaisiin tarpeellisiin tai välttämättömiin tietoihin ja tietojen hakemisen yhteydessä selvitetään tietojen käyttötarkoitus. Perustuslakivaliokunta painottaa säädetyin merkitystä.” ”Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan rajausta merkitsee, ettei ehdotettu sääntely sovellu sellaiseen luovutukseen, jossa viranomaisen on arvioitava luovutettavan tiedon tapauskohtaista välttämättömyyttä. Valiokunnan mielestä sääntelyssä on toteutettu riittävät suojatoimet näin rajattuun sääntelyyn. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että perustelujen (s. 109) mukaan katseluyhteyden käyttö rajoittuisi yksittäisiin hakuihin eikä katselumahdollisuuden avulla ole mahdollisuutta saada massamuotoisesti toisen viranomaisen tietovarannon tietoja rajoituksetta. Tiedonhallintalakiehdotuksen 23 §:n sääntelyä on täsmennettävä siten, että tällainen rajausta käy selkeämmin ilmi myös sanamuodosta.”

Perustuslakivaliokunnan lausunnosta vastakohtaispäätelmä valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan on, että mikäli tietojensaantioikeuksia koskeva sääntelyperusta poikkeaa mainituista perustuslakivaliokunnan lähtökohdista, tulee myös tietojen luovutustapaa koskevia suojatoimia ja niiden riittävyyttä arvioida erikseen lainsäädännön tasolla. Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa tulisi vielä selvittää ja arvioida, soveltuivatko tiedonhallintalain 22–24 §:n säännökset tarkoitetulla tavalla kyseessä oleviin tietojen luovutuksiin. Tiedonhallintalautakunta on laatinut suosituksen teknisistä rajapinnoista ja katseluyhteyksistä (Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:21). Suosituksesta voi olla apua asian arvioinnissa.

Lisäksi valtiovarainministeriö toteaa, että sinänsä manuaalisen toiminnan vähentäminen ja siirtyminen käyttämään suoraan toisen viranomaisen tietojärjestelmää on kannatettava suunta ja se todennäköisesti edesauttaa tiedon eheyttä sekä laatua ja oikealla tavalla toteutettuna vähentää tietoturvariskejä. Sähköisen toimintatavan käyttöönotto myös osaltaan vähentää hallinnollista taakkaa ja edesauttaa asiointia viranomaisten kanssa.

Poliisin henkilötietolain 16 §:n ehdotus tiedonsaannista siviilipalvelusrekisteristä

KEHA-keskuksen erillisyyksikkönä toimivaa **siviilipalveluskeskus** toteaa, että se lausuu vain siviilipalvelusta koskevasta asiasta. Siviilipalveluskeskus pitää yhteisen rajapinnan luomista siviilipalvelusrekisterin ja poliisin (passi)tietojärjestelmän välillä esim. palveluväylän avulla erittäin toivottuna uudistuksena, sillä se helpottaa merkittävästi molempien viranomaisten työtä, kun sähköpostitse tai puhelimitse suoritettavat kyselyt vähenevät oleellisesti. Jos siviilipalvelusrekisterin rekisteritiedot eivät riitä ratkaisemaan asiaa, poliisi on nykyiseen tapaan puhelimitse yhteydessä siviilipalveluskeskukseen. Kuitenkin siviilipalveluskeskuksen käsityksen mukaan uusi toimintatapa vähentää puhelintiedusteluja merkittävästi. Lakitekstiehdotus on asianmukaisesti muotoiltu.

Jatkokehitystoimina siviilipalveluskeskus esittää, että poliisi voisi tulevaisuudessa saada siviilipalvelusrekisteristä suoraan tiedot siviilipalveluksen virka-apupyynnöistä, eli velvollisille tiedoksi annettavista määräyksistä, etsintäpyynnöistä sekä rikosilmoituksista. Tämä uudistus helpottaisi siviilipalveluskeskuksen mukaan niin ikään molempien viranomaisten toimintaa.

Poliisin henkilötietolain 21 §

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että poliisin henkilötietolain 21 §:ssä esitetään poliisille mahdollisuutta luovuttaa henkilötietoja pyynnöstä ja oma-aloitteisesti toiselle rikosasioden tietosuojalaissa tarkoitettulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Henkilötietojen oma-aloitteista luovuttamista on käsitelty edellä poliisilakiin esitettyjen muutosten yhteydessä. Silloin kun vastaanottajat ovat muita turvallisuusalan viranomaisia on tietojen luovuttaminen ehdotuksessa esitetyllä tavalla perusteltua.

Tuomioistuinvirasto kiinnittää huomioita siihen, että erityisesti rikosasioden käsittelyn puolella on tärkeää, että poliisin ja tuomioistuinten tietojen vaihtoa koskevat säännökset ovat sellaiset, että ne mahdollistavat rikosprosessiin liittyvän asian käsittelyn kehittämisen yhä sujuvammaksi eri viranomaisten osalta ja läpi koko prosessin. Näiltä osin, jo nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa katseluyhteyksien ja teknisten rajapintojen luonnin rikosasian käsittelyn yhteydessä poliisin ja tuomioistuimen välille. Poliisin henkilötietolain 21 §:ssä säädetään henkilötietojen luovuttamisesta toiselle rikosasioden tietosuojalaissa tarkoitettulle toimivaltaiselle viranomaiselle rikosasioden tietosuojalain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää varten. Tuomioistuinvirasto toteaa, että nyt lausunnon kohteena olevaan ehdotukseen on kuitenkin lisätty vaatimus tietojen luovuttamisesta ”pyynnöstä ja oma-aloitteisesti”. Jatkovalmistelussa on syytä varmistaa, että vaatimus ”pyynnöstä” ei aiheuta tarpeetonta byrokratiaa esimerkiksi teknisten rajapintojen tai katseluyhteyksien käyttöön. Syytä on myös pohtia, voiko nykyinen muotoilu aiheuttaa ongelmia yhteistyölle esimerkiksi tilanteissa, jossa läpi rikosprosessin eri toimijoiden kesken haluttaisiin tehdä kehittämistoimenpiteitä esimerkiksi rekisteröidyn oikeiden henkilötietojen varmentamiseksi vertailemalla käytössä olevia tietoja eri viranomaisten välillä (vrt. RikTSL 7 §). Virheettömyysvaatimus ja 9 § Siirrettävien tai saataville asetettavien henkilötietojen laadun varmentaminen) tai tarpeellisuusvaatimuksen toteutumisen varmistamiseksi esimerkiksi rajaamalla poliisin keräämän esitutkimusmateriaalin käsittely

tuomioistuimessa vain sen toiminnan kannalta tarpeelliseen (vrt. RikTSL 6 § tarpeellisuusvaatimus). Nyt käsittely on tiukasti sidottu vain rikosasioiden tietosuojalain 1 §:ssä säädettyyn käyttötarkoitukseen, vaikka tietosuojanäkökulmastakin käsittely voi olla tarpeen myös muutoin käsittelyprosessin kehittämiseksi ja parantamiseksi läpi eri viranomaistoimijoiden. Tällaisen yhteistyön ja kehittämisen mahdollisuus tulisi varmistaa nyt lausunnon kohteena olevassa sääntelyssä.

Poliisin henkilötietolain 17 §:n ja 22 §:n ehdotukset koskien poliisin ja THL:n välistä tiedonvaihtoa

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa ei ole kuvattu tarkemmin kyseisten tietojärjestelmämuutosten toteuttamistapaa tai niistä aiheutuvia kustannuksia ja muutosten aikataulu on jätetty avoimeksi. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotuksia kannatettavina ja mahdollisesti viranomaistoimintaa tehostavina, mutta korostaa, että tietojärjestelmämuutokset vaativat resursseja sekä henkilöstön ohjeistamista ja kouluttamista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan ehdotus THL:lle lisättävästä oikeudesta tallentaa suoraikäyttöä tietoja poliisin järjestelmiin on kannatettava. THL:n ja poliisin suoraikäyttöyhteydet vähentävät virhekirjauksia, tiedot välittyvät luotettavasti oikealle vastaanottajalle, tiedonsiirron viiveet lyhenevät, tiedot ovat ajantasaisesti käytettävissä ja työntekijöiden manuaaliseen kirjaamiseen käytetty aika vähenee. Uudet tekniset suoraikäyttöyhteydet voivat vaatia uusia investointeja, mutta laki ei velvoita toteuttamaan suoraikäyttöyhteyksiä. Olisi kuitenkin taloudellisesti ja tietoturvan parantamiseksi järkevää investoida suoraikäyttöyhteyksiin.

THL toteaa, että poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevat täsmennykset tiedon luovutusoikeuksista THL:lle selkeyttävät viranomaisten välisiä tiedonsaantioikeuksia lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi. Esityksessä ei ollut ehdotuksia koskien suoraikäyttöä poliisilta THL:lle, mutta THL:n oikeuspsykiatrian ja erityisesti esitutkintavaiheisten mielentilatutkimusten osalta voidaan todeta, että tietojen toimittaminen suoraikäyttöä siten, että poliisi toimittaisi esitutkintamateriaalia suoraan THL:n järjestelmään olisi erittäin kannatettavaa. Nykyisellään haastetta aiheuttaa erityisesti isojen kuva- ja videotiedostojen siirtäminen. **Vanhan Vaasan sairaala** toteaa THL:n lausuntoon viitaten, että mielentilatutkimuksissa käytettävän esitutkintamateriaalin suoraikäyttö olisi tarpeen mahdollistaa myös valtion mielisairaaloissa ja muissa tutkimusyksiköissä, joiden tehtävänä on toteuttaa mielentilatutkimukset.

Poliisin henkilötietolain 32 §:ään ehdotetut muutokset

Poliisihallitus näkee tärkeänä, että lainsäädännöstä käy edelleen yksiselitteisesti ilmi, mikä taho voi kussakin tilanteessa päättää tietojen vastaanottamisesta ja luovuttamisesta. Poliisilain luovutustilanteissa kyse on tietojen luovuttamisesta yksittäistapauksessa ja tällaisesta tietojen luovuttamisesta säädetään poliisilaissa. Kun tietoja vastaanotetaan tai luovutetaan esimerkiksi sähköpostitse muussa kuin yksittäistapauksessa, tietojen vastaanottamisesta ja luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että vähintään pykälän perusteluihin kirjataan, ettei tarkoituksena ole muuttaa nykytilaa.

Poliisihallitus pitää voimassa olevaa 32 §:ää koskevaa päätöksentekovelvollisuutta tarpeellisenä säännöksenä, ja on tärkeää, että se säilytetään osana poliisin henkilötietolain henkilötietojen luovuttamista koskevia säännöksiä. Kyseissä pykälässä säädetään päätöksenteosta, joka koskee oikeutta luovuttaa poliisin henkilörekisterin tietoja tietojoukkona tai teknisen käyttöyhteyden avulla sekä 3 luvussa tarkoitettujen viranomaisten oikeutta luovuttaa näillä keinoilla henkilötietoja poliisin tietojärjestelmään. Kyseessä olevan 32 §:n tarkoituksena on mm. linjata, että poliisiyksiköt eivät voi päättää tietojen luovuttamisesta, vaikka kyseessä olisi esimerkiksi heidän tutkintavastuulleen kuuluva asia, vaan tietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä. Kyseissä kohdassa Poliisihallitukselle on lailla säädetty toimivalta ja poliisin henkilötietolaissa säädetty velvollisuus tehdä hallintolaissa (434/2003) tarkoitettu hallintopäätös, jotka ovat yleisesti käytössä julkishallinnossa tietojen luovutuksissa. Poliisihallitus pitää tärkeänä, että kyseistä kohtaa mahdollisuuksien mukaan täydennetään pykälää koskevilla perusteluilla.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että teknistä rajapintaa ja katseluoikeutta koskevasta päätöksenteosta säädetään mainitun lain 32 §:ssä. Sen mukaan ”Luovuttamisesta päätettäessä on rekisteröidyn tietosuoja ja tietoturvan varmistamiseksi otettava huomioon luovutettavien tietojen laatu ja laajuus.” Todettakoon, että tämänkaltaisen henkilötietojen käsittely edellyttää useimmiten vaikutustenarvioinnin laatimista, joka kattaa laajemminkin käsittelyn arvioinnin tietosuoja säännöksiä vasten. Säännöksen vaatimus huomioon otettavista seikoista vaikuttaa myös päällekkäiseltä ja osin kapeammalta sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuoja vaatimuksen näkökulmasta (tietosuoja-asetus 21 artikla, rikosasioiden tietosuoja laki 15 §).

Vaikutusten arviointi

Taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriö viittaa hallituksen esitysluonnoksen jaksossa 4.2.1 todettuun. Ehdotetuilla muutoksilla ei nähdä olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, mutta kustannuksia arvioidaan kuitenkin syntyvän, jos tiedonvaihtoa varten avataan uusia teknisiä rajapintoja. Myös todetaan joidenkin tietojen vaihdon edellyttävän muutoksia tietojärjestelmiin ja tiedonsiirtomenettelyihin. Esitysluonnoksen mukaan kustannuksia ei vielä kaikilta osin pystytä arvioimaan, koska näiden osalta ei ole tarkempaa suunnitelmaa toteutusten osalta. Tiedostaen tämän kaltaisten muutosten kustannusten tason, valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan olisi tarkoituksenmukaista tarkentaa suunnittelua - ei pelkästään toteutusten investointikustannuksia, vaan myös ylläpidosta aiheutuvaa kustannusten nousua. Taloudellisia vaikutuksia viranomaisten tietojärjestelmiin näyttäisi olevan arvioitu lähtökohteisesti poliisin näkökulmasta, vaikka vastaavia muutoksia on esitetty Rajavartiolaitoksen ja Tullin osalta. Jatkovalmistelussa olisi syytä arvioida vaikutuksia myös mainituille viranomaisille tai mainita, jos näiden viranomaisten osalta ei ole tietojärjestelmiin kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia.

Valtiovarainministeriö toteaa, että esityksessä ei ehdoteta muutoksia tietojärjestelmien ylläpitoa ja rekisterinpitoa koskevaan vastuunjakoon (kappale 4.2.3) ja ehdotuksessa asiaa on arvioitu lähinnä tiedonsaannin rajapintojen osalta. Valtiovarainministeriö esittää harkittavaksi, tulisiko arvioida myös tiedonvaihdon laajentumisen vaikutuksia käytössä olevien tietojärjestelmien tietosisältöön sekä siitä seuraavia vaikutuksia tiedonhallintaan.

Satakunnan hyvinvointialue toteaa, että luonnoksessa mainitaan, ettei muutoksilla ole taloudellisia vaikutuksia, mutta yhteistyön lisäämisellä ja perustelulla tietojen luovuttamisella voidaan saada aikaan myös selkeää kustannusten laskua. Esim. etsintätehtävät ovat ajoin aika nopeasti kustannuksia kasvattavia, ellei sote voi kertoa, että kadonnut henkilö on terveydenhuollossa osastolla.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n mukaan esitysluonnoksessa ei ole tarkemmin arvioitu esitettyjen muutosten vaikutuksia yksityisiin toimijoihin. Muutosten arvioidaan esityksen sivulla 36 lisäävän yksityisille toimijoille tehtävien tiedusteluitten määrää ja sen myötä työ määrää ”jonkin verran”. Vaikutustenarviointi on tältä osin EK:n mielestä liian epätarkka, eikä täytä hyvän lainvalmistelujen vaatimuksia. Vaikutustenarviointia tulee täydentää esityksen jatkovalmistelussa.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry:n ja Teknologiateollisuus ry:n mukaan esityksen vaikutustenarviointi on puutteellinen. Luvussa 4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan ja taloudelliset vaikutukset on esityksen vaikutuksia tarkasteltu yksinomaan viranomaisten toiminnan taloudellisten vaikutusten kannalta. Esitetyillä muutoksilla olisi kuitenkin merkittäviä vaikutuksia mm. yrityksiin asianomistajan asemassa. On perusteltua, että ehdotuksessa käsitellään myös keskeisten muutosehdotusten yritysvaikutuksia.

Ulosottolaitos

Ulosottolaitoksen mukaan ehdotetuilla muutoksilla olisi myönteinen vaikutus ulosoton perustehtävän suorittamisen kannalta, koska ulosoton tiedonsaannin parantuessa ulosmittauksen kohteeksi tulee omaisuutta, josta ulosotto ei nykyisen lainsäädännön tulkinnan vuoksi saa tietoa. Saatavien perintä ulosottotoimin toteuttaa ulosoton hakijoina olevien, niin yksityishenkilöiden kuin oikeushenkilöidenkin, perustuslain 15 §:ssä säädettyä omaisuuden suojaa. Toimiva ulosottotäytäntöönpano

osaltaan mahdollistaa toimivan luottoyhteiskunnan ja talousjärjestelmän. Ulosotolla on myös merkittävä vaikutus julkiseen talouteen. Ulosoton rahamääräinen perintätulos oli vuonna 2024 noin 1,24 miljardia euroa, joista noin 431 miljoonaa euroa oli julkisoikeudellisia saatavia.

Ulosottolaitoksen mukaan on huomattava, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut lainsäädäntömuutokset eivät toisi muutoksia ulosoton oikeuteen saada tietoa, vaan ainoastaan muiden viranomaisten oikeuteen antaa tietoa ulosotolle oma-aloitteisesti. Esitetyillä muutoksilla lainsäädäntöön voidaan katsoa olevan sikäli myönteinen vaikutus yksityiselämän suojaan, että, kun ulosotto saisi tietoja enenevässä määrin muiden viranomaisten omasta aloitteesta, kohdentuisi tietojenvaihto suuremmissa määrin niihin henkilöihin, joiden osalta se on ulosoton perustehtävän hoitamisen kannalta aiheellisinta. Toisin sanoen: sinänsä ulosoton perustehtävän kannalta välttämättömästä tarpeesta tehtävien, mutta myöhemmin tuloksettomaksi osoittautuvien kyselyiden määrä muille viranomaisille vähenisi, ja tieto ulosoton asiakkuudesta ei näin ollen tulisi niin usein muiden viranomaisten tietoon.

Ulosottolaitos kiinnittää huomiota siihen, että Ruotsissa lainsäädäntö mahdollistaa sujuvan tietojenvaihdon ja yhteistyön viranomaisten välillä erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa paitsi sallimalla tietojen oma-aloitteisen luovuttamisen, myös sallimalla poliisille tietyin edellytyksin pääsyn ulosoton tietokantoihin. Ruotsissa 1.8.2022 voimaan tulleen ”etäulosmittauslain” nojalla ulosmitattiin vuonna 2023 poliisin ja ulosoton yhteistoiminnan myötä omaisuutta 93 miljoonan kruunun arvosta. Ulosottolaitoksen näkemyksen mukaan myös Suomessa olisi tulevaisuudessa syytä pohtia, sallittaisiinko poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille rajattu katseluoikeus ulosoton tietokantaan, kuten Ruotsissa on toteutettu.

Ulosottolaitoksen arvion mukaan hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetuilla lainsäädännön muutoksilla ei olisi merkittäviä vaikutuksia Ulosottolaitoksen toiminnan kustannuksiin, joskin ulosoton toimenpidemäärät ja siten myös työtehtävät tulisivat jonkin verran nousemaan sujuvamman tietojenvaihdon myötä. Ulosottolaitos tekee yhteistyötä poliisin sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten kanssa. Ehdotetut muutokset lainsäädäntöön paitsi parantaisivat mahdollisuuksia viranomaisten väliseen tietojenvaihtoon, myös tekisivät siitä läpinäkyvämpää, kun oma-aloitteisesta tietojenannosta säädettäisiin lailla. Ennen nykyisen lainsäädännön tiukempaa tulkintaa (korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2023:24) poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset luovuttivat tietoja ulosotolle myös oma-aloitteisesti voimassa olevan lainsäädännön nojalla ja hallinnollisten ohjeistusten mukaisesti; prosessi koettiin ulosoton näkökulmasta ainakin pääosin toimivaksi. Ulosottolaitoksen arvion mukaan, jos ehdotetut lainmuutokset saatetaan voimaan, on nykyiselläänkin hyvin toimivan viranomaisyhteistyön puitteissa mahdollista saada uuden lainsäädännön mahdollistavat toimintatavat sujuvasti käyttöön.

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että esitettävä sääntely tulee todennäköisesti lisäämään tietopyyntöjen määrää aiheuttaen lisätehtäviä sekä poliisille että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntantajille. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan esitysluonnoksen toimenpano ja seuranta -kappaletta tulisi täydentää siten, että siinä kiinnitettäisiin huomiota sääntelyn soveltamista koskevaan sekä poliisihenkilöstön että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kouluttamiseen ja yhteisiin ohjeistuksiin ja toimintamalleihin ja poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntantajien välisen yhteistyön tiivistämiseen.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) toteaa, että esityksellä on asiakkaan asemaa heikentäviä vaikutuksia erityisesti tietosuojan osalta. On tärkeää, etteivät tiedonsaantioikeudet kohdistu keskeisiin asiakastietoihin, jolloin asiakkaan luottamussuhde ei vaarannu merkittävästi. Rajoitetuista tiedonsaantioikeuksista tulisi informoida läpinäkyvästi myös tietosuojalainsäädännön perusteella. Esityksellä voi olla negatiivisia vaikutuksia siihen, kuinka halukkaasti rikokseen syylistyneet tai etsintäkuulutetut henkilöt hakeutuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

HUS-yhtymän mukaan esitysluonnos erittäin niukasti ja riittämättömästi perusteltu erityisesti perusoikeusnäkökulmasta, eikä ehdotuksen perusteella näin ollen ole edellytyksiä arvioida ehdotettujen muutosten edellytyksiä perusoikeuksien kannalta. Yksinomaan rikosentorjunnan helpottaminen ei ole riittävä peruste tehdä sosiaali- ja terveydenhuollon osalta ehdotettuja muutoksia ilman riittävää arviointia muutosten perusoikeudellisista vaikutuksista. HUS-yhtymä ehdottaa asian palauttamista tältä osin uuteen valmisteluun, jonka jälkeen ehdotuksesta tulisi pyytää uudet lausunnot. Nyt

kyseessä olevaan ehdotukseen liittyen potilaita koskevien tietojen luovutus poliisille voisi esimerkiksi rajoittaa mm. terveystietojen käyttöä, jos henkilö ei voisi tai haluaisi hakeutua tarvitsemiensa terveystietojen piiriin pelätessään tiedon siitä siirtyvän poliisille. Tällainen tilanne rikkoo henkilön oikeutta välttämättömään huolenpitoon (PL 19.1 §). Vastaavasti esimerkiksi sairaalasta annetulla tiedolla etsinnässä olevan kadonneen henkilön sairaalassaolosta ei ole vaikutusta ko. henkilön perusoikeuksien toteutumiseen; jos henkilö on sairaalassa, hän on välttämättömän huolenpidon piirissä ja hänen perusoikeutensa toteutuvat, vaikka tietoa sairaalassaolosta ei luovutettaisikaan poliisille. Ja jos hän ei ole sairaalassa, tämänkään tiedon antamisella poliisille ei ole vaikutusta hänen perusoikeuksiensa toteutumiseen.

Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan näkemyksen mukaan ehdotettu lakimuutos vaatisi tarkempaa perusoikeuspunnintaa sosiaali- terveydenhuollon asiakuuteen liittyvien perusoikeuksien ja rikosten selvittämiseen liittyvien intressien ja niihin liittyvien perusoikeuksien välillä. Toimialan mukaan olisi myös tarpeen arvioida, millaisia yhteiskunnallisia seurauksia poliisin laajemmalla sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvalla tiedonsaantioikeudella voi olla. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiukat salassapitovelvoitteet ovat yhteiskuntapoliittisesti merkittäviä ja niiden heikentämisen yhteiskunnalliset vaikutukset olisi arvioitava tarkkaan.

Helsingin kaupungin mukaan hallituksen esitysluonnoksessa ei ole arvioitu, miten aikaisempaa alhaisempi kynnys poliisin tiedonsaantiin tulee vaikuttamaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohtaan koettuun luottamukseen ja tätä kautta hoitoon hakeutumiseen. Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala painottaa, että luottamuksellisuus on keskeinen osa sosiaalipalvelua ja terveydenhuollossa annettavaa hoitoa. Mikäli tätä periaatetta heikennetään, saattaa joidenkin sosiaali- ja terveydenhuollon ilmeisessä tarpeessa olevien ihmisten sekä heidän huollossaan olevien alaikäisten ja muiden hoi-vasta riippuvaisten henkilöiden perusturva- ja oikeudet vaarantua, koska kynnys hakeutua palveluiden piiriin nousee tai niiden piiristä jättäytyään pois. Sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaiset ovat itsenäisiä viranomaisia, joilla on ja tulee jatkossakin olla itsenäinen viranomaistehtävä jokaisen lainkäyttöpiirissään olevan henkilön välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaamisesta kaikissa tilanteissa, riippumatta siitä, onko henkilö syyllistynyt rikokseen tai epäilläkö häntä rikoksesta. Tiedonsaantioikeus kohdistuu myös vähemmän vakavien rikosten selvittämiseen ja niiden taustalla saattaa olla kasautuneita sosiaalisia ongelmia. On yhteiskunnan kokonaisedun kannalta tärkeää, että tällaisessa tilanteessa olevat henkilöt voivat hakea sosiaalipalveluja luottamuksellisesti ja mahdollisimman matalalla kynnyksellä.

Helsingin kaupunki viittaa siihen, että esityksessä mainitaan, että sillä ei ole vaikutusta sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin. Tämä ei Helsingin kaupungin mukaan välttämättä pidä paikkaansa, jos poliisin tietopyyntöjen määrä lakimuutoksen johdosta huomattavasti lisääntyisi. Mikäli lakiehdotus toteutuessaan johtaisi asiakkaiden vaikeampaan tavoitettavuuteen tai siihen, että työskentely aloitettaisiin vasta asiakkaiden ongelmien ollessa jo pidemmällä, tämä saattaisi johtaa kasvaneeseen resurssitarpeeseen.

Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo, että esitettyjen muutosten vaikutusten arviointi on osittain puutteellinen. Esitysluonnoksessa mainitaan useassa kohdin, että sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta perustuu luottamukseen. Sitä ei ole kuitenkaan arvioitu riittävän kattavasti, millaisia vaikutuksia esitetyillä muutoksilla olisi asiakkaiden ja potilaiden luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohtaan. Erityisesti poliisin tiedonsaantioikeuden laajeneminen koskemaan lievempien rikosten selvittämistä voi vaikuttaa luottamussuhteita huonontavasti. Tämän vaikutuksia tulee arvioida kattavammin.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan lain valmistelussa ei ole riittävästi arvioitu sitä, millaiset vaikutukset poliisin tietojensaantioikeuden laajentamisella ja Tullin ja Rajavartiolaitoksen uudella tietojensaantioikeudella voisi olla asiakkaiden ja potilaiden kokemaan luottamukseen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisia kohtaan ja siten hoitoon tai sosiaalihuollon palveluun hakeutumiseen. Hallituksen esitysluonnoksessa on todettu, että ehdotettavassa sääntelyssä on huomioitu, ettei poliisi voisi pyytää tietoja esimerkiksi huumausaineen käyttörikoksiin liittyen. Näin ollen hallituksen esitysluonnoksessa on todettu, että ehdotettavassa sääntelyssä on huomioitu, ettei poliisi voisi pyytää tietoja esimerkiksi huumausaineen käyttörikoksiin liittyen. Näin ollen hallituksen esitysluonnoksessa on kuitenkin ehdotettu poliisin tietojensaantioikeuksien laajentamista muihin lieviin rikoksiin, kuten näpistykseen, lieviin pahoinpitelyihin, liikenneturvallisuuden vaarantamiseen ja pelastustoimen laiminlyönteihin. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole arvioitu tietojensaantioikeuden laajennuksen vaikutuksia niiltä osin.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue toteaa, että hallituksen esitysluonnoksen mukaan ehdotetulla sääntelyllä ei olisi vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin. Mikäli poliisin tietojensaantioikeuksia laajennettaisiin hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetulla tavalla mm. lieviin rikoksiin, kuten näpistykseen, on tällä todennäköisesti vaikutusta poliisin tietopyyntöjen määrään sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tietopyyntöjen ratkaisu on monesti haastavaa ja edellyttää hallinnollista työtä. Asian jatkovalmistelussa tulisikin arvioida, mikä vaikutus ehdotetulla sääntelyllä olisi poliisin tietopyyntöjen määrään ja niiden aiheuttamaan hallinnollisen työn määrään sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hyvinvointialueen arvio on, että työn määrä lisääntyisi ainakin nimenomaan näpistys-, varkaus- ja vahingontekotilanteissa. Kokonaan uutena asiana muutosehdotus sisältää Rajavartiolaitoksen ja Tullin tietopyynnöt sosiaali- ja terveydenhuollolle. Myös siltä osin olisi tarve arvioida tietopyyntöjen määrää ja vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin.

Pirkanmaan hyvinvointialueen mukaan poliisilain 4 luvun 5 §:n ehdotetulla sääntelyllä voi olla negatiivisia vaikutuksia tiettyjen henkilöiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin. Tämän haitallisen vaikutuksen minimointi on tärkeää.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue yhtyy Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen näkemyksiin ehdotetun sääntelyn vaikutuksista sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin ja näiden vaikutusten arvioinnin tarpeesta.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen mukaan ehdotettu sääntely edellyttäisi myös nykyistä esitystä yksityiskohtaisempaa arviointia niistä vaikutuksista, joita sillä on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden perusoikeuksien kannalta. Vaikutustenarvioinnissa olisi syytä arvioida asiaa myös siltä kannalta, ettei sääntelymuutoksilla aiheuteta hoitoon pääsyn estymistä, ts. potilaan pitää voida uskaltaa tulla hoitoon ilman muita seurauksia. Lisäksi hyvinvointialue viittaa siihen, että ehdotuksessa on todettu, että lakimuutoksilla ei olisi vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin, mutta ne edellyttäisivät sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden koulutusta ja ohjeistusta uuden sääntelyn soveltamiseen. Hyvinvointialueen mukaan, mikäli lakimuutokset toteutuvat sellaisenaan, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille suunnattu tarkempi ohjeistus ja sitä koskeva koulutus ministeriövetoisesti (valtakunnallisella tasolla) olisi ehdottoman tärkeää. Koulutusta olisi tärkeä suunnata myös tietopyyntöjen esittäjille. Muutos aiempiin tiedonluovutusperiaatteisiin sekä tietopyyntöjä esittäviin tahoihin (Rajavartiolaitos ja Tulli) on siinä määrin olennainen, että konkreettisten esimerkkitilanteiden kuvaaminen ohjeistuksessa olisi tärkeää toimijoiden tukemiseksi käytännön soveltamistilanteissa. Hyvinvointialueen mukaan ehdotetulla lakimuutoksella on jossain määrin arvioitava olevan resurssivaikutusta, koska poliisin ja muiden esityksessä tarkoitettujen viranomaistahojen tietopyynnot tulevat mitä todennäköisimmin lisääntymään.

Vanhan Vaasan sairaala toteaa, että luvussa 4.2.2.7 on tuotu esille, että muutoksella ei olisi resursseihin kohdistuvia vaikutuksia. Sairaala kuitenkin arvioi, että muutoksella on todennäköisiä resurssivaikutuksia, koska tietopyyntöjen määrä voi lisääntyä merkittävästi, kun läsnäolo- ja henkilöllisyystietoja voidaan pyytää myös vähemmän vakavissa tilanteissa, jokainen pyyntö edellyttää kirjaamista, perusteen arviointia ja päätöksentekoa vastuuhenkilöiden toimesta, järjestelmiin ei tällä hetkellä erikseen kirjata kaikkia läsnäolo- tai toimitilatietoja, joten tiedon todentaminen voi edellyttää paljon käsi-työtä ja erillistä kirjaamista, mikä vie aikaa kliiniseltä ja hallinnolliselta henkilöstöltä, ja henkilöstön koulutus ja ohjeistus vievät työaikaa ja saattavat vaatia sijaisjärjestelyjä. Sairaala esittää, että vähintään yllä olevat resurssivaikutukset huomioidaan perusteluissa.

Vanhan Vaasan sairaala toteaa henkilötietojen suojaan liittyen, että luvussa 4.2.4 tuodaan esille, että ”terveyttä koskevien tietojen antaminen poliisille ei lisääntyisi merkittävästi”. Lisäksi esityksessä oli maininta, että ”tällaisten tiedonluovutustilanteiden ei arvioida vaikuttavan laajaan ihmisjoukkoon”. Sairaala toteaa, että valtion mielisairaalassa jo pelkkä läsnäolotieto paljastaa käytännössä arkaluonteisen terveystiedon, koska kaikki potilaat ja mielentilatutkittavat ovat tahdonvastaisessa hoidossa, monesti rikosoikeudellisen prosessin jälkeen. Tämä tekee tiedosta yksiselitteisesti erityisiä henkilötietoja tietosuoja-asetuksen (GDPR) 9 artiklan mukaisesti. Vaikutus kohdistuu kaikkiin sairaalan potilaisiin, ei vain yksittäistapauksiin, joten vaikutus kohdistuu väestöryhmään, joka on jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Näin ollen sairaala esittää, että lakiin tai sen perusteluihin pitää kirjata, että:

- Poliisin pyynnön tulisi olla riittävän täsmällinen, mutta ei niin tarkka, että se vaatisi jatkuvaa reaaliaikaista seurantaa tai paljastaisi hoidon sisältöä.
- Sairaalan luovuttaman tiedon tulisi olla poliisin tehtävän kannalta välttämätöntä, mutta samalla tietosuojaan minimointiperiaatteen mukaista.

- Potilaita tulee informoida yleisellä tasolla siitä, että tietyissä tilanteissa läsnäolo- ja henkilöllisyystietoja voidaan viranomaispyynnöstä luovuttaa.

Amnesty International Suomen osasto katsoo, että lievien rikosten ja tulkinnanvaraisten kriteerien sisällyttäminen poliisin tiedonsaantioikeuteen terveydenhuollon tai sosiaalitoimen asiakkuudesta ja läsnäolosta tietyssä toimipisteessä voi johtaa siihen, että ihminen ei uskalla hakeutua hoitoon tai sosiaalihuollon asiakkaaksi. Mikäli hoitohenkilökunta tai sosiaalihuollon työntekijät ilmoittaisivat tällaisissa tilanteissa asiakkaasta poliisille, se loisi epäluottamusta asiakkaan ja henkilökunnan välille. Näin ollen, vaikka poliisille ei ilmoitettaisikaan esimerkiksi terveydentilaa koskevia arkaluontoisia tietoja, Amnesty katsoo, että jo läsnäoloa koskevien tietojen ilmoittaminen voi johtaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta kohtuuttomiin tuloksiin. Amnesty katsoo, että tällaisten arkaluontoisten tietojen luovuttamisen kanssa tulee olla erityisen tarkka ja tällaisenaan ehdotus on liian epäselvä ja tulkinnanvarainen.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy katsoo, että sääntelyn uudistaminen on kannatettavaa, koska sillä parannetaan sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä työskentelevien ja asioivien henkilöiden turvallisuutta sekä omaisuuden suojaa. Lisäksi Hyvil jakaa esityksessä esitetyn tavoin käsityksen siitä, että viranomaisten välisellä tehokkaammalla tietojen vaihdolla on mahdollista säästää viranomaisten resursseja. Esityksessä perustellaan sääntelyn uudistamista tarpeella selkeyttää tietojen luovuttamista sosiaali- ja terveydenhuollosta poliisille. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvien tietopyyntöjen määrän oletetaan kasvavan uuden sääntelyn myötä. Uuden sääntelyn mukaan pyyntö voidaan kohdistaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajaan tai sen tehtäviä suorittavaan henkilöön. Tästä johtuen lainsäädäntömuutosten arvioidaankin edellyttävän koulutusta ja ohjeistusta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Koska sääntely kohdistuu suureen joukkoon sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia, tulee heidän kouluttamisensa vaatimaan aikaa sekä resursseja. Hyvil jakaa esityksessä esitetyn käsityksen siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon ja poliisin välistä tietopyyntöprosessia on tarvetta parantaa ja selkeyttää. Kuten esityksessä mainitaan, vaikka lainsäädäntö sellaisenaan mahdollistaisi tietojen antamisen, viranomainen voi olla antamatta tietoja toiselle viranomaiselle esimerkiksi sen takia, että on epävarma menettelyn lainmukaisuudesta tai muutoin epätietoinen menettelynsä asianmukaisuudesta. Tällainen varovaisuusperiaate on hyvin ymmärrettävää, kun otetaan huomioon, että tietoja luovuttava taho on kuitenkin lopulta vastuussa tiedon luovuttamisen laillisuudesta. Tähän olennaisesti liittyen erityisesti hyvinvointialueilla on koettu hankalaksi niille tehtyjen tietopyyntöjen vapaamuotoisuus, jolloin on ollut vaikeaa arvioida muun muassa tietopyynnön perusteita. Hyvil katsoo, että tämä esitys ei ainakaan tällaisenaan paranna tätä tilannetta, jotta hyvinvointialueiden olisi helpompaa käsitellä niille esitettyjä tietopyyntöjä.

Konflikti - Poliittisen sosiaalityön rihmasto toteaa, että esitysluonnoksessa näkyy sosiaali- ja terveydenhuoltoalan erityispiirteiden asiantuntemuksen puute, sillä siinä korostuvat ns. kovan turvallisuuden ytimessä olevat kontrolloitimet, joiden vaikutuksia sosiaalihuollon toimintaedellytyksiin ja sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen ei ole arvioitu. Konflikti toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut perustuvat luottamuksellisuuteen ja laissa määriteltyyn salassapitovelvollisuuteen (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä 4 §, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 15 §). Nyt käsittelyssä olevan lakiesityksen valmistelutekstissä todetaan, että esitetty tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle ei aiheuttaisi merkittävää riskiä henkilötietojen käsittelyn kannalta, koska kaikkia viranomaisia sitovat salassapito- ja tietosuoja säännökset. Sosiaalihuollon ammattilaisina haluamme tuoda esiin, että salassapitosäännökset ovat ammattikohtaisia ja perustuvat erillisiin lakeihin. Sosiaalipalveluissa tapahtuva tiedonkeruu liittyy nimenomaisesti sosiaalipalveluiden järjestämiseen, eivätkä sitä varten kerätyt asiakastiedot ole luovutettavissa sosiaalipalveluiden ulkopuolelle ilman riskiä arkaluontoisten tietojen paljastumisesta tai muista vahingollisista seurauksista palveluiden käyttäjille. Konfliktin näkemyksen mukaan lakiesitys vaarantaa vakavasti yleisen luottamuksen sosiaalipalveluihin, koska se aiheuttaa tilanteita, joissa sosiaalipalveluissa asioiminen voi johtaa pidätykseen tai kiinniottoon. Institutionaalinen luottamus sosiaalihuoltoon kohtaan sekä asiakassuhteessa muodostuva luottamus ovat molemmat edellytyksiä sosiaalityön ja lastensuojelun vaikuttavalle toteuttamiselle (Forrester ym., 2019; Heino ym., 2024). Mikäli sosiaalipalveluissa ei pystytäkään takaamaan luottamuksellisuutta, osa sosiaalihuollon tarpeesta olevista ihmisistä ei uskalla kertoa sosiaalipalveluissa avoimesti elämäntilanteistaan ja tuentarpeistaan, mikä vaikeuttaa palveluiden järjestämistä tehokkaalla ja vaikuttavalla tavalla.

Konflikti toteaa, että pahimmillaan pelko tietojen siirtymisestä poliisille voi estää hakeutumisen välttämättömiin sosiaalihuollon palveluihin. Tämä vaarantaa vakavasti sosiaalisten perusoikeuksien toteutumisen, jotka Suomen perustuslain 19 § ja YK:n ihmisoikeuksien julistus (artiklat 22–27) takaa

jokaiselle kansallisuudesta, maassaolon statuksesta tai muista yksilöllisistä ominaisuuksista tai elämäntilanteeseen liittyvistä seikoista riippumatta. Perusoikeuksien turvaamiseen tarkoitettujen palveluiden käyttämisen ei tule johtaa juridisiin seuraamuksiin. Tällaisen palomuuriksi kutsutun, tietojen luovuttamista rajoittavan periaatteen olemassaolo on välttämätöntä, jotta jokaisen oikeus välttämättömään sosiaaliturvaan toteutuu (Hermansson ym., 2020). Sosiaalipalveluiden asiakaskunnassa on paljon haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, kuten asunnottomia, päihderiippuvaisia, paperittomia sekä päihteillä ja väkivallalla oirehtivia lapsia, joiden luottamusta sosiaalipalveluihin lakimuutos Konfliktin arvion mukaan heikentäisi. Esimerkiksi päihderiippuvuuteen liittyy usein rikollisuutta, jonka seurauksena päihteitä käyttävillä ja asunnottomilla voi olla maksamattomista sakoista johtuvia muuntotuomioita tai muita täytäntöönpanoa odottavia tuomioita. Samanaikaisesti heillä voi olla merkittäviä sosiaalipalveluiden tarpeita, joiden piiriin hakeutuminen vaarantuisi lakiesityksen toteutuksessa. Paperittomien osalta puolestaan käännätyksen uhka voisi johtaa pelkoon hakeutua välttämättömien sosiaalipalveluiden piiriin, mikä lisäisi esim. ihmiskaupan ja muun hyväksikäytön riskiä.

Konflikti toteaa, että päihdepalveluiden tai hätämajoituksen ulkopuolelle jättäytymisellä voi olla vakavia seurauksia sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Jos haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset eivät uskalla hakeutua sosiaali- ja terveystieteisiin saamaan oikea-aikaisesti tarvitsemaansa apua ja hoitoa, voivat seuraukset olla yksilölle pahimmillaan henkeä uhkaavia. Myös yhteiskunnalliset kustannukset kasvavat sosiaalisten ongelmien kärjistyessä ja ihmisten syrjäytyessä yhä kauemmas avun piiristä. Erityisesti nuorten kohdalla alkavan rikoskierteen syihin puuttuminen sosiaalityön keinoin vaarantuisi, mikä lisäisi riskiä syrjäytymisen syvenemiseen. Lakimuutos olisi hengeltään ristiriidassa lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistuksen kanssa, jossa nimenomaan luottamus lastensuojelua kohtaan on asetettu keskeiseksi tavoitteeksi (Valtioneuvosto, 2023). Pitkällä aikavälillä lakimuutos siis heikentäisi koko väestön terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia ja lisäisi poliisin työtä ja terveydenhuollon päivystyskäyntejä. Lainmuutoksella olisi myös seuraamuksia koulumaailmassa perheiden, lasten ja nuorten lisääntyvän huonovointisuuden myötä, mikä tulisi kuormittamaan oppilaitoksia ja sen henkilökuntaa sekä vaikuttamaan oppimistuloksiin ja hyvinvointiin kouluissa negatiivisesti.

Lisäksi Konflikti toteaa, että sosiaalihuollon ammattilaiset tekevät työtään sosiaalialan eettisiä periaatteita (Talentia, 2022) noudattaen turvatakseen asiakkailleen perustuslain 19 § takaamat inhimillisen elämän edellytykset. Tähän ei kuulu poliisin toimivallan käyttöön puuttuminen, mutta toisaalta ei myöskään esim. vankeusrangaistusten tai käännätysten toimeenpanossa avustaminen ilmoittamalla poliisille henkilön saapumisesta sosiaalihuollon palveluita tarjoavaan yksikköön. Voimaan tullessaan lakiehdotus pakottaisi Konfliktin näkemyksen mukaan sosiaalihuollon ammattilaiset tilanteisiin, joissa he joutuvat ilmiantamaan asiakkaansa poliisille vastoin alan ammattieettisiä periaatteita. Eettiset ristiriidat työssä ovat merkittävä tekijä sosiaalityöntekijöiden työuupumuksen ja mielenterveysongelmien taustalla (mm. Rantonen, 2025), ja lakiesitys olisi omiaan vaarantamaan sosiaalihuollon ammattilaisten työhyvinvoinnin. Lisäksi sosiaalipalveluiden oikea-aikainen käyttö on tärkeää myös sosiaalihuollon ammattilaisten työturvallisuuden kannalta. Mikäli avun tarpeessa olevat ihmiset uskaltaisivat hakeutua sosiaalihuollon piiriin vasta väkivalta- tai päihdeongelmien kärjistyttyä ja näkevät sosiaalihuollon poliisin toiminnalle ja rajavalvonnan alisteisena, on todennäköistä, että väkivalta sosiaalihuollon ammattilaisia kohtaan lisääntyy ajanvarauksilla, asumisyksiköissä, turvakodeissa ja kotikäynneillä.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia toteaa, että lain valmistelussa ei ole riittävästi arvioitu poliisin tietojensaantioikeuden laajentamisen ja Tullin ja Rajavartiolaitoksen uuden tietojensaantioikeuden vaikutuksia asiakkaiden kokemaan luottamukseen sosiaalihuollon viranomaisia kohtaan ja sosiaalihuollon palveluun hakeutumiseen. Sosiaalialan asiakastyön perusta on luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Asiakkaan tulee voida luottaa siihen, että hän voi kertoa elämäntilanteestaan ja henkilökohtaisista asioistaan rehellisesti ja avoimesti ilman pelkoa siitä, että tiedot välittyvät viranomaisille muussa kuin lain tarkkaan säättämässä ja välttämättömässä tarkoituksessa. Poliisilakiin ehdotettu asiakastietojen käsittelyn laajennus voisi johtaa tilanteeseen, jossa asiakkaat pidättäytyvät kertomasta olennaisia tietoja esimerkiksi väkivallan uhasta, päihteiden käytöstä, perhesuhteistaan tai muista haavoittuvuutta lisäävistä tekijöistä. Tämä heikentäisi sosiaalihuollon kykyä tarjota oikea-aikaista ja vaikuttavaa apua, mikä voi pahimmillaan vaarantaa asiakkaiden ja heidän perheidensä hyvinvoinnin ja turvallisuuden.

Lisäksi Talentia toteaa, että nykyisessä muodossaan esitys vaarantaa asiakassuhteen luottamuksellisuuden, on vaikutusarvioinniltaan puutteellinen ja voi käytännössä estää haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hakeutumisen välttämättömiin palveluihin. Ammattihenkilölaki kytkee

ammattietiikan, ammattieettiset velvollisuudet ja työntekijän roolin siihen lain mukaiseen tehtävään, joissa työntekijä ajaa asiakkaidensa etua. Luottamuksellinen asiakassuhde on sosiaalialan työn kulmakivi ja välttämätön edellytys vaikuttavalle auttamiselle. Lakimuutoksen seurauksena syntyvä pelko tietojen leviämisestä viranomaisille voi estää asiakkaiden avoimuuden ja johtaa avun viivästy-miseen tai kokonaan sen saamatta jäämiseen. Välttämättömien palvelujen käyttämättä jättäminen vaikeuttaa asiakkaiden tilanteita ja lisää sekä suoria että välillisiä kustannuksia.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että tietojensaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta tulisi ehdotuksessa arvioida riskiperusteisesti, koska esitetyllä sääntelyllä olisi vaikutuksia potilaan hoitosuhteen luotta-muksellisuuteen ja sitä kautta mahdollisesti myös siihen, miten henkilöt hakeutuvat tietyissä tilan-teissa terveydenhuollon palveluiden piiriin. Vaikutukset yksityiselämään ja henkilötietojen suojaan näyttää arvioidun suppeasti.

Suomen sairaanhoitajaliitto ry on samaa mieltä esityksessä todetun kanssa, että ehdotetulla muu-toksella ei olisi vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon resursseihin, mutta muutokset edellyttäisivät sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden koulutusta ja ohjeistusta uuden sääntelyn soveltamiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja ja energiaa vievät enemmän selvittämättömät ja kesken-eräiset rikosprosessit ja katoamiskyselyt, joten niiden nopea selvittäminen voi jopa säästää sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja.

Muuta

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että perustuslakivaliokunta on tarkistanut kantaansa henki-lötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn lakitasoisuuden, kattavuuden ja yksityiskohtaisuuden vaati-muksista (PeVL 17/2018 vp, ks. PeVL 14/2018 vp.). Perustuslakivaliokunnan mielestä lähtökohtai-sesti riittävää on, että henkilötietojen suojaa ja käsittelyä koskeva sääntely on yhteensopivaa tieto-suoja-asetuksen kanssa. Valiokunnan käsityksen mukaan tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely mahdollistaa myös viranomaistoiminnan sääntelyn osalta nykyistä kansallista sääntelymal-lia huomattavasti yleisemmän henkilötietojen suojaa ja käsittelyn perusteita sääntelevän lakitasoisen sääntelyn. (PeVL 14/2018 vp, s. 4.) Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että eri-tyislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustai-sen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja ris-keihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn kohdalla. (PeVL 14/2018 vp, s. 5)

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että muutoksella arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia sekä poliisin omien tehtävien hoitamiseen että niiden viranomaisten tehtävien hoitamiseen, joille po-liisi luovuttaa tietoja. Ehdotetuilla muutoksilla parannettaisiin myös poliisin mahdollisuuksia saada tietoja yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä. Näillä muutoksilla arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuk-sia rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä vaaratilanteiden torjuntaan (sivu 37). Ehdotukseen tulisi selvittää, mihin edellä mainitut arvioit perustuvat ja minkä suuruisia mil-laisia positiiviset vaikutukset olisivat. Lisäksi tietosuojavaltuutettu viittaa esityksen vaikutusten arvi-ointiin, jonka mukaan ehdotetut muutokset eivät loisi viranomaisille uusia tehtäviä, vaan muutokset kohdistuisivat tietojen saantia ja luovuttamista koskeviin säännöksiin. Ehdotettujen muutosten arvioi-daan tehostavan ja jossain määrin lisäävän tietojen vaihtoa poliisin ja muiden viranomaisten sekä poliisin ja yksityisten tahojen välillä. Samoin arvioidaan tapahtuvan Rajavartiolaitoksen ja Tullin osalta. Ehdotettujen muutosten vaikutukset ovat kuitenkin riippuvaisia siitä, kuinka hyvin lakia käy-tännössä soveltavat tahot saavat tiedon sovellettavan lainsäädännön muutoksista. Lainsäädäntö-muutosten arvioidaankin edellyttävän koulutusta ja ohjeistusta poliisissa, Tullissa ja Rajavartiolaitok-sessa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa (sivu 36).

Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan mahdollisia riskejä tulisi ehdotuksessa arvioida erityisesti siltä osin, kun olisi kysymys tietojen oma-aloitteisesta luovuttamisesta yksityisille. Myös tietojensaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta tulisi ehdotuksessa arvioida riskiperusteisesti, koska esitetyllä sääntelyllä olisi vaikutuksia potilaan hoitosuhteen ja sosiaalihuollon asiakassuhteen luottamukselli-suuteen ja sitä kautta mahdollisesti myös siihen, miten henkilöt hakeutuvat tietyissä tilanteissa ter-veyden- tai sosiaalihuollon palveluiden piiriin. Vaikutukset yksityiselämään ja henkilötietojen suojaan on kaiken kaikkiaan arvioitu suppeasti.

Tietosuojavaltuutetun toimiston mukaan tietopyyntöjen määrä vuosittain on hyvin suuri (noin 200 000 kappaletta). Ehdotuksen perusteluissa olisi tarkoituksenmukaista kuvata sitä, millä tavalla tietopyyntöjen tekemiseen liittyvää prosessia on sisäisen valvonnan keinoilla valvottu ja mitä mahdollisia tuloksia valvonnassa on saatu. Ehdotuksessa tulisi myös ottaa kantaa siihen, millä sisäisen valvonnan ja muilla keinoilla varmistettaisiin se, että ehdotetut henkilötietojen käsittelyyn liittyvät toimenpiteet olisivat lain voimaantullessa yhdenmukaisia eri poliisin yksiköissä.

Pakolaisneuvonnan mukaan ehdotuksen vaikutusarvioinnissa tulee huomioida paremmin ehdotuksen yhteisvaikutus jo toteutettujen lainmuutosten kanssa. Pakolaisneuvonta toteaa, että luonnoksessa myös lapsivaikutusten arviointi on puutteellista.

Suhde perustuslakiin ja EU-oikeuteen

Yleistä

Apulaisoikeuskanslerin mukaan lainsäädäntöä on tarpeen selkiyttää tässä varsin perusoikeusherkässä sääntely-yhteydessä ja hallituksen esityksessä havainnollisesta niitä tulkintapulmia, joita nykysääntelyyn sisältyy. Vaikka ehdotuksen tavoitteena on selkeyttää sääntelyä, tarkoittaisi ehdotettu lainsäädäntö kuitenkin tosiasiaassa yksityisyyden ja henkilötietojen suojaan pidemmälle ulottuvia rajoituksia kuin nykyinen sääntely. Erityisesti ehdotusten yhteensopivuus perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan kanssa vaatii huomiota.

Oikeusministeriön mukaan esitysluonnoksen yleisperusteluissa todetaan useasti, että ehdotuksessa olisi kysymys sääntelyn selkeyttämisestä. Oikeusministeriö toteaa, että voimassa olevaan sääntelyyn nähden esitysluonnoksessa ehdotettu sääntely on monilta osin perusoikeusherkää ja ehdotetulla sääntelyllä rajoitettaisiin erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa huomattavasti enemmän kuin voimassa oleva sääntely rajoittaa. Oikeusministeriö toteaa, että perusoikeuksien rajoitusten tulee olla hyväksyttäviä (hyväksyttävyyksivaatimus) perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa, ja lainsäätäjän tulee valita perusoikeuksiin vähiten puuttuvat toimenpiteet (ks. esim. PeVM 25/1994 vp, ja esimerkiksi PeVL 56/2014 vp ja PeVL 18/2013 vp). Ehdotettu sääntely on myös merkityksellistä perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin sisältyvän suhteellisuusvaatimuksen kannalta. Suhteellisuusvaatimukseen sisältyy perusoikeuspuudistuksen esitöiden mukaan yhtenä olennaisena osana vaatimus siitä, ettei perusoikeusrajoitus saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 5, myös esim. PeVL 12/2025 vp). Perusoikeusherkässä kontekstissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hallituksen esitykseen sisällytetään kattava perusoikeusarviointi, jotta voidaan varmistaa, että ehdotettava sääntely vastaa EU-oikeuden asettamia sekä valtiosääntöisiä reunaehtoja rajoitusten välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta.

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksen suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys -jaksossa (jäljempänä säätämisjärjestysperustelut) perustellaan ehdotettujen säännösten hyväksyttävyyttä, oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä rajoittaa perustuslain 10 §:ssä säädettyä yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan lähinnä perustuslain 7 §:n 1 momentissa säädetyllä oikeudella, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa tehty perusoikeusarviointi on erityisesti suhteellisuuden ja hyväksyttävyyden arvioinnin osalta joiltakin osin puutteellista ja kyseenalaistettavissa. Arviointia tulee jatkovalmistelussa huomattavasti täydentää.

Ehdotuksista liittyen poliisin oikeuteen saada tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta oikeusministeriö toteaa, että tieto henkilön läsnäolosta esimerkiksi sairaalassa on julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan perusteella salassa pidettävä henkilön terveystieto (esim. KHO 2024:80). Henkilön terveyttä koskeva tieto on myös EU:n yleisen tietosuojasetuksen 9 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä tarkoitettu erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluva tieto, joka on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa lausuntokäytännössä katsottu sisältyvän arkaluonteisiin tietoihin, joita on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille (PeVL 14/2018 vp, s. 5).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on arvioitava kulloisessakin sääntely-yhteydessä perusoikeuksien yleisten

rajoitusedellytysten valossa (ks. PeVL 42/2016 vp, s. 2–3 ja siinä viitatu lausunnot). Merkityksellistä on ollut, että valiokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa henkilötietojen käsittelystä säädettyä erityisesti se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy perustuslain 10 §:n samassa momentissa turvatu yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa. Valiokunta on tämän vuoksi arvioinut erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013 vp, s. 2/I). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3).

Oikeusministeriön tarkemmat säännöskohtaiset huomiot on selostettu edellä kohdissa tiedonsaanti sosiaali- ja terveydenhuollosta, tiedonsaanti yksityisiltä ja tietojen luovuttaminen.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että esityksen tavoitteena on muun muassa parantaa poliisin mahdollisuuksia luovuttaa eri viranomaisille salassa pidettäviä tietoja ja varmistaa, että poliisin kansallista tiedonvaihtoa koskevat säännökset tukisivat viranomaisyhteistyötä. Ehdotetuilla muutoksilla on vaikutuksia erityisesti henkilötietojen suojan näkökulmasta. Lausunnon kohteena oleva esitys ei kaikilta osin täytä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia. Henkilötietojen käsittelyä koskevien muutosten osalta tehtävää suhteellisuuspunnintaa sekä välttämättömyysharpintaa on esityksen osalta täydennettävä. Erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuteen tehtävät poikkeukset on syytä perustella täsmällisemmin nykyistä tietosuojaviitekehikkoa vasten. Tämä on tarpeen erityisesti viranomaisten tiedonvaihdon sujuvuuden varmistamiseksi, mutta myös siksi, etteivät säännökset ole liian tulkinnanvaraisia ja aiheuta tarpeettomasti sellaisia erimielisyyksiä, joita on tarpeen käsitellä tuomioistuimissa.

Amnesty International Suomen osaston mukaan ehdotettu sääntely puuttuisi perus- ja ihmisoikeuksien suojaan, kuten yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Kyse on myös monesti arkaluonteisista tiedoista, kuten terveystiedoista, joiden käsittelystä tulee noudattaa erityistä huolellisuutta sekä muun muassa käyttötarkoitussidonnaisuutta. Yksityiselämän suojasta säädetään muun muassa EU:n peruskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Lisäksi Suomen perustuslain 10 §:ssä säädetään jokaisen yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta. Perusoikeuden rajoittaminen vaatii tarkkarajaisia ja täsmällistä lainsäädäntöä ja rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Rajoitusten tulee myös olla suhteellisuusvaatimuksen mukaisia eli niiden tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja perusoikeusrajoitus on sallittu vain, mikäli tavoitetta ei voi saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla keinolla.

Electronic Frontier Finland - Effi ry yhtyy muiden lausunnonantajien lausunnoissa esille nostettuihin huoliin esitysluonnoksen puutteellisesta vaikutustenarvioinnista perusoikeuksien osalta. Perusoikeuksien rajoitusten tulisi olla välttämättömiä, tarkkarajaisia ja suhteellisia niillä saavutettuun etuun nähden. Tällainen arviointi on puutteellista nykyisessä esitysluonnoksessa ja asia tulisi korjata ennen lakiesityksen antamista.

Pakolaisneuvonta ry toteaa, että ehdotus tarkoittaa erittäin arkaluonteisten tietojen luovuttamisen laajentamisesta ja merkittäviä rajoituksia yksityisyyden ja henkilötietojen suojaan. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, niin ehdotus on merkityksellinen muun muassa perustuslain 10 §:n 1 momentissa ja EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklassa turvatu henkilötietojen suojan näkökulmasta. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännössä henkilötietojen suoja on vahvistettu olennaiseksi osaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan yksityis- ja perhe-elämän suoja. Yksityisyyden suoja ja luottamuksellisuuden merkitys terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa on korostunut. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyön perusta on luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Ehdotuksella heikennettäisiin ja hämärrettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä sitovaa tiukkaa salassapito- ja tietosuojavelvollisuutta, mikä väistämättä heikentäisi ihmisten luottamusta ja vähentäisi hakeutumista välttämättömiin palveluihin. Mahdollisuus arkaluonteisten terveydenhuollon tai sosiaalihuollon asiakkuutta koskevien tietojen luovuttamiseen ilman asiakkaan suostumusta on omiaan perustellusti heikentämään ihmisten luottamusta salassapitovelvollisuuteen, viranomaisiin ja palvelunantajiin. Ehdotus on omiaan johtamaan tilanteeseen, jossa yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevat ihmiset eivät hakeudu välttämättömiin palveluihin ja pidättäytyvät kertomasta olennaisia tietoja, mikä voi vaarantaa esimerkiksi ns. paperittomien, heidän perheidensä ja myös lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Pakolaisneuvonnan mukaan

luonnoksessa ei ole huomioitu riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluiden luottamuksellisuuden käytännön merkitystä ja ammattieettisiä velvoitteita. Luonnoksessa on sivuutettu käytännössä täysin esimerkiksi paperittomien perustavanlaatuisen oikeuksien toteutumisen kannalta keskeinen ns. palomuuuri kysymys. Paperittomina ja ulkomaalaisoikeudellisista syistä etsintäkuulutettuina on myös esimerkiksi lapsiperheitä, haavoittuvassa asemassa olevia kidutuksen ja/tai ihmiskaupan uhreja, jotka pelkäävät viranomaiskontaktia ja palautusta.

Pakolaisneuvonta viittaa siihen, että luonnosta perustellaan tulkintaongelmilla koskien poliisin tiedonsaantioikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta (poliisilain 4 luvun 2 §). Nyt ehdotettu säännös tarkoittaa tiedonsaantioikeuden merkittävää laajentamista, mutta ei tosiasiallisesti tarkoita säännöksen ja sen oikean tulkinnan selvittämistä. Esimerkiksi ehdotettu poliisin tietojensaannin laajennus hyvinkin lieviin tekoihin kuten näpistykseen aiheuttaisi myös merkittäviä ongelmia perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta. Myös oikeuskäytännössä on vahvistettu, että terveydenhuollossa yksityisyyden suojan näkökulmasta on olennaista, että tieto yksilön hoitosuhteesta jää hänen niin halutessaan luottamukselliseksi. Luottamuksellisuus ja luottamus sosiaali- ja terveysviranomaisiin on tärkeää sekä hoidon että hoitoon hakeutumisen ja välttämättömien palveluiden toteuttamisen kannalta. Viitaten KHO:n oikeuskäytäntöön terveydentilaa koskevat tiedot kuuluvat yksityisyyden suojan ydinalueelle. Henkilön yksityisyyden suojan toteuttamisen näkökulmasta on olennaista, että tieto hänen hoitosuhteestaan terveydenhuollon toimintayksikköön jää hänen niin halutessaan luottamukselliseksi. Hoitosuhdetta koskevan tiedon korostetun yksityisyyden puolesta puhuu myös luottamuksellisuuden yleisempi merkitys terveydenhuoltojärjestelmän toimintaedellytysten kannalta. (KHO 2025:11, kohta 22). Arkaluonteisten tietojen käsittelyssä ja näin ollen myös esitysluonnoksessa on kyse henkilötietojen suojan ytimestä. Yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta (ks. esim. PeVL 42/2016 vp). Luonnos ei täytä näitä edellytyksiä. Luonnoksesta ei myöskään selviä, miten siinä esitetyn kaltaiset toimivaltuudet olisivat välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja ettei tavoitteeseen voida päästä muilla perusoikeuksia vähemmin rajoittavilla keinoilla. Luonnoksessa tulisi pakolaisneuvonnan mukaan arvioida kattavammin ja tarkemmin myös EU:n tietosuojasetuksen velvoitteet ja sitä koskeva EUT:n oikeuskäytäntö.

Lisäksi Pakolaisneuvonta toteaa, että ehdotuksessa ei ole huomioitu asianmukaisesti myöskään lapsen oikeuksia. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus yksityisyyteen (16 artikla). YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nro 25 todennut muun muassa, että ”lasten henkilötietoja, erityisesti biometrisiä tietoja, tulisi käyttää ainoastaan lastensuojelutarkoituksiin, jolloin noudatetaan tiukasti asianmukaisia tietojen keruuta, käyttöä, säilytystä ja tiedonsaantia koskevia sääntöjä. Komiteat kehottavat noudattamaan suojelutakeita koskevia huolellisuusvelvoitteita tietojärjestelmien kehittämisessä ja täytäntöönpanossa sekä tietojen jakamisessa viranomaisten ja/tai maiden välillä. Sopimusvaltioiden tulisi ottaa käyttöön ”palomuuuri” ja kieltää sellaisten henkilötietojen jakaminen ja käyttö maahanmuuttoasioiden toimeenpanossa, jotka on kerätty muita tarkoituksia varten, kuten suojelua, oikeusturvakeinoja, kansalaisten rekisteröimistä ja palveluihin pääsyä varten. Tämä on tarpeen tietosuojaperiaatteiden noudattamiseksi ja lapsen oikeuksien suojelemiseksi siten kuin määrätään yleissopimuksessa lapsen oikeuksista”.

Suomen Lääkäriliitto toteaa, että terveydenhuollossa arkaluonteisten potilastietojen suojaaminen ja niiden salassapito on perustavanlaatuinen ja keskeinen asia. Potilastiedot kuuluvat arkaluontoisiin tietoihin, joiden suojaamisella on erityinen merkitys perusoikeusnäkökulmasta. Asialla on olennaista merkitystä ja vaikuttavuutta ei vain potilaan kannalta, vaan laajemminkin. Potilas-lääkärisuhteen luottamuksellisuudella on merkitystä hoidon toteutumisessa ja onnistumisessa. Yleisempää ja jopa yhteiskunnallista merkitystä asiaan tulee taasen sitä kautta, hakeutuvatko ihmiset, ja riittävän ajoissa, terveyspalvelujen piiriin, jos on pelkoa, etteivät tiedot ole salassa pidettäviä. Esitys ei saisi johtaa siihen, että tietojen luovutus rajoittaisi terveyspalvelujen käyttöä, kun henkilö pelätessään tiedon siirtyvän poliisille tai muulle viranomaiselle, jättäisi tämän takia hakeutumatta tarvitsemiensa terveyspalvelujen piiriin. Palvelujen piiriin hakeutumisella on taasen merkitystä ei vain yksilölle itselleen, vaan yleisesti sairauksien ennaltaehkäisyyn ja viime kädessä koko väestön terveyteen. Intressi keskeisiin salassa pidettäviin säännöksiin on siten merkittävä. Kun perusoikeuksiin tehdään rajoituksia, tulee niiden olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia ja tarkkarajaisia. Koska perusoikeuksia on useita, tulee tämän tyyppisessä lainsäädäntöhankkeessa suorittaa intressipunnintaa erityisesti yksityisyyden suojan ja muiden perusoikeuksien kesken. Lisäksi tulee huomioida eri säädökset, niiden tarkoitusperät ja tavoitteet, jottei eri lakien kollisiotilanteita synny ja ettei tietojen luovutusta arvioitaessa tarvitsisi tehdä erillisiltä säännösten punnintaa.

Vaatus ttojen välttämättömydestä

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoitukseen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitettut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen "välttämättömyydestä" niiden käyttötarkoituksen kannalta (esimerkiksi PeVL 17/2016 vp). Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmälläminen selostetun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaiseksi (PeVL 15/2018 vp). Apulaisoikeuskanslerin mukaan hallituksen esitysluonnoksessa ei noudateta tätä perustuslakivaliokunnan vakiintunutta lausuntokäytäntöä, vaikka kyseessä ovat arkaluonteiset tiedot. Perusteluiksi esitetään erityisesti se, että jo nyt monissa laeissa, jotka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella, tietojen luovutusta ja saamista ei ole sidottu välttämättömyyteen vaan tarpeellisuuteen. Tosiasiassa tällaisia esimerkkejä on melko vähän ja niitäkin on syytä tarkastella jossain määrin yksityiskohtaisemmin kuin hallituksen esitysluonnoksessa tehdään. On nimittäin huomionarvioisia esimerkkejä siitä, ettei eduskunnan mietintövaliokunta aina ole noudattanut perustuslakivaliokunnan vaatimuksia välttämättömyysvaatimuksen lisäämisestä tietojen luovutusten yhteyteen. Näin voidaan katsoa tapahtuneen hallituksen esitysluonnoksessakin viitatus Tullin henkilötietolain kohdalla (PeVL 60/2018 vp, HaVM 41/2018 vp). Perustuslakivaliokunnan "myötävaikutus" on tällaisessa yhteydessä jossain määrin harhaanjohtava termi. Perustuslakivaliokunta nimenomaan edellytti välttämättömyysvaatimuksen lisäämistä lakiin, mutta mietintövaliokunta ei niin tehnyt.

Oikeuskasleri toteaa, että pääosin voidaan katsoa, että välttämättömyysvaatimus on lähtökohta, josta perustuslakivaliokunta on varsin johdonmukaisesti pitänyt kiinni, joitakin yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Koska nyt ehdotetaan sääntelyä arkaluonteisista tiedoista hyvin perusoikeusherkässä sääntely-ympäristössä, tulee hallituksen esityksessä perustella huomattavasti nykyistä enemmän sitä, miksi tietojen luovuttamista ei sidottaisi välttämättömyyskriteeriin. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään myös systematiikkaa korostavia argumentteja, joiden mukaan ehdotettavaa sääntelyä ei voida sitoa välttämättömyysvaatimukseen siksi, että jossakin muussa säännöksessä tietojen luovutus on sidottu tarpeellisuusvaatimukseen. On toki valitettavaa, ettei perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä ole kaikissa yhteyksissä noudatettu, mutta se ei sinänsä perustele sitä, että siitä poikettaisiin nytkin. Lisäksi varsin monissa sääntely-yhteyden kannalta relevanteissa säännöksissä välttämättömyysvaatimusta on noudatettu ja nyt ehdotettava tarpeellisuusvaatimukseen sidottu sääntely muodostaa poikkeuksen. Selkeimpänä esimerkkinä mainittakoon laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa, jossa noudatetaan pääosin perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotettu sääntely tietojen saannista on sidottu "tarpeellisuuteen". Tiedonsaantioikeuden kohteena olevat tiedot eritellään sillä perusteella, millaisen yksityisoikeudellisen salassapidon piiriin ne kuuluvat: yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuus. Saatavat tiedot voivat olla henkilötietoja tai muita tietoja. Eduskunnan oikeusasiamies viittaa lausunnossaan esitysluonnoksen perusoikeusjaksossa (11.2.2) selostettuun. Tältä osin hän toteaa, että voimassa oleva poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentti koskee rikoksen estämisen kohdalla edellä todetun mukaisesti yksilöityä epäilyä vielä estettävissä olevasta rikoksesta. Syyttäjälaitoksesta annetun lain 22 § koskee syyttäjän tiedonsaantioikeutta "virkatehtävien suorittamista varten". Syyttäjän virkatehtävät liittyvät ainakin pääosin hänen käsiteltävänänsä olevaan yksittäiseen rikosasiaan. Eduskunnan oikeusasiamies ei pidä hyväksyttävänä perustella nyt ehdotettua lakia vertaamalla sitä voimassa olevien poliisilain 4 luvun 3 §:n ja syyttäjälaitoslain 22 §:n tietojensaantia koskevaan tarpeellisuusvaatimukseen. Näissä on kysymys yksilöitävissä olevasta rikoksesta, jolloin sääntelykin mahdollisesti täyttää täsmällisyyden vaatimuksen. Nyt ehdotetun sääntelyn mukaan kysymys on edellä kerrotuin tavoin ilmeisesti ainakin osin ilmiöiden selvittämiseen liittyvästä tiedonhankinnasta; tietojen hankinnasta "rikosten ennalta estämiseksi", mikä mielestäni ei täytä täsmällisyysvaatimusta. Tällaiset perustelut eivät ole asianmukaisia ehdotusten perustuslainmukaisuuden arvioimiseksi, kun otetaan vielä huomioon, että luonnoksessa ehdotetaan poikettavaksi perustuslakivaliokunnan vakiintuneesta lausuntokäytännöstä salassa pidettävien ja arkaluonteisten tietojen osalta perusoikeusrajoitusta laajentavasti. Myös perustuslakivaliokunta on korostanut, että lähinnä voimassa olevassa lainsäädännössä omaksuttuihin sääntelytapoihin kiinnittyvät perusteet poikkeamiselle valiokunnan

vakiintuneesta tulkintakäytännöstä eivät ole valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta vakuuttavia (PeVL 5/2025 vp, kohta 11).

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa hallituksen esityksessä HE 15/2016 tupakkalaiksi ehdotettuun 88 §:ään, jonka mukaan Valvira tai kunta olisi saanut salassapitosäännösten estämättä luovuttaa toiselle valvontaviranomaiselle tämän lain noudattamista valvottaessa tai valvontaan liittyvää tehtävää suoritettaessa saatuja tietoja liike- tai ammattisalaisuudesta, jos tiedot ovat tarpeen kyseiselle viranomaiselle säädetyn valvontatehtävän hoitamiseksi, sekä kyseisestä ehdotuksesta annettuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 17/2016 vp). Lausunnossa perustuslakivaliokunta totesi kiinnittäneensä huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisällöt ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 10/2014 vp, s. 6/II ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta totesi edelleen, että mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asialliisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapito-intressin yhteensovittamiseksi (PeVL 12/2014 vp, s. 2/II—3/I ja PeVL 62/2010 vp, s. 3/II—4/I ja niissä viitatu lausunnot). Edellä olevilla perusteilla perustuslakivaliokunta edellytti ehdotettua tupakkalain 88 §:ää muutettavaksi siten, että tietojensaantioikeus joko kytketään välttämättömyysvaatimukseen tai tietosisällöt täsmennetään. Tupakkalain 88 §:ään lisättiin vaatimus välttämättömyydestä kyseiselle viranomaiselle säädetyn valvontatehtävän hoitamiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että perustuslakivaliokunta on myös viimeaikaisessa lausontokäytännössään (PeVL 5/2025 vp) painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia sekä painottanut tiedonluovutussäännösten sitomista valiokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaisesti välttämättömyyteen tai tarpeellisuuteen tulkintakäytännössä edellytetyin tavoin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen käsityksen mukaan kaikesta edellä todetusta seuraa, että poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin 1. virke ei ole ehdotetussa muodossaan hyväksyttävä. Vaikka säännöksen otettaisiin välttämättömyysvaatimus, jää rikoksen "ennalta estämisen" merkityssisältö liian epätasmalliseksi tietojen saamisen perusteeksi.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotuksen mukaan tietoja olisi ennalta estämisen lisäksi oikeus saada "rikosten" paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Voimassa olevan lain mukaan tietoja on mahdollista saada rikoksen estämisen lisäksi rikoksen selvittämiseksi. Hänen käsityksensä mukaan ehdotukseen sisältyvä lisäys "paljastamiseksi" ei sisällä sitä ongelmaa, jota olen edellä "ennalta estämisessä" käsitellyt, koska rikoksen paljastamisessa on poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan kysymys toimenpiteistä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Kysymys on silloin – samoin kuin rikoksen estämisessä – jo yksilöitävissä olevasta tapahtumasta, joka kytkeytyy tietyn henkilön toimintaan. Toisaalta rikoksen paljastamiseen eli ennen esitutkinnan aloittamisen edellytyksiä käytettäviin toimivaltuuksiin tulee oikeusturvasyistä suhtautua pidättyvästi, mikä voimassa olevassa lainsäädännössä onkin monissa yhteyksissä otettu huomioon (kuten voimassa olevassa poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa ja esim. salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksissä). Pidän ehdotusta tältäkin osin hyvin ongelmallisena.

Oikeusministeriön mukaan perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (PeVL 5/2025 vp, PeVL 15/2018 vp). Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas

tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen "välttämättömyydestä" niiden käyttötarkoituksen kannalta (PeVL 17/2016 vp). Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaiseksi (PeVL 15/2018 vp).

Oikeusministeriö toteaa, että lakiehdotukset eivät kaikilta osin vastaa edellä selostettua perustuslakivaliokunnan vakiintunutta lausuntokäytäntöä. Esimerkkinä on mainittu ehdotettu maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 11 §:n 1 momentin 9 kohta. Lisäksi oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa muutettavien tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksia koskevien säännösten osalta on useissa kohdissa pidättäydytty voimassa olevan laissa olevissa ratkaisuissa. Oikeusministeriö huomauttaa, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on hiljattain tiedonsaanti- ja luovutusoikeuksia arvioidessaan todennut, että voimassa olevassa lainsäädännössä omaksuttuihin sääntelytapoihin kiinnittyvät perusteet poikkeamiselle valiokunnan vakiintuneesta tulkintakäytännöstä eivät ole valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta vakuuttavia. Lausunnossaan valiokunta kiinnitti valtioneuvoston huomiota valtioneuvoston piirissä laadittuihin hallituksen esitysten laatimisohjeisiin, joiden mukaan hallituksen esitykset on valmisteltava perustuslain mukaisiksi ja esityksessä myös kerrottava, millä perusteella säännösten katsotaan olevan sopusoinnussa perustuslain kanssa. Valiokunta piti asiaa säätämisyjärjestyskysymyksenä (PeVL 5/2025 vp).

Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jatkovalmistelussa säätämisyjärjestysperusluiden kohtaa 11.2.2 on täydennettävä edellä selostetuilta osin. Lisäksi on arvioitava, onko mainitussa luvussa käsiteltyjä säännöksiä mahdollista muotoilla perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaisiksi. Esimerkiksi osin muutettavaksi ehdotetun poliisilain 7 luvun 2 §:n 2 momentin voimassa olevan luovutuskriteerin "joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy" muuttamista muotoon "joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä" on syytä arvioida. Jos tulkintakäytännön noudattaminen ei joiltain osin ole mahdollista, poikkeamista siitä on perusteltava laajemmin ja tarkemmin, jotta perustuslakivaliokunta saa aikanaan mahdollisimman laajan tietopohjan arvioida tulkintakäytännöstä poikkeavien ehdotusten hyväksyttävyyttä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hallituksen esitysluonnos ei kaikilta osin noudata perustuslakivaliokunnan vakiintunutta lausuntokäytäntöä tietojen luovutusten sitomisesta välttämättömyysvaatimukseen. Ensisijaisesti luonnosta tulisi jatkovalmistelussa muokata perustuslakivaliokunnan näkemysten mukaiseksi. Lisäksi jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota esitysluonnoksen EU-oikeuden mukaisuuteen.

Amnesty International Suomen osasto toteaa, että esitysluonnoksessa ei ole otettu arvioinnin lähtökohdaksi välttämättömyyskriteeriä poliisin tiedonsaannin ja -luovutuksen hyväksyttävyydelle, vaan katsottu tiedonsaannin ja -luovutuksen olevan mahdollista joissain kohdin niin sanotun tarpeellisuuskriteerin perusteella. Amnesty katsoo, että välttämättömyyskriteeristä poikkeamista tulee arvioida tarkemmin ja erityisesti tulee arvioida ehdotuksen suhdetta EU:n henkilötietojen suojaa koskevaan lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön.

Henkilötietojen suoja

Apulaisoikeuskanslerin mukaan välttämättömyysvaatimuksesta poikkeamista tulee arvioida myös EUT:n tietosuojaa koskevien ratkaisujen valossa. Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan käsiteltävien henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. EUT:n melko vakiintunut tulkinta on, että periaatteesta tehtävät poikkeukset ja rajoitukset on toteutettava täysin välttämättömän rajoissa (ks. C-439/19 Latvijas Republikas Saeima, kohta 110 oikeuskäytäntöviittauksineen). Apulaisoikeuskanslerin mukaan EUT on todennut myös, että tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ilmaistun vaatimuksen täyttämiseksi käsittelyn perustana olevassa säännöstössä on säädettävä selkeistä ja täsmällisistä kyseessä olevan toimenpiteen ulottuvuutta ja soveltamista koskevista säännöistä, joissa asetetaan vähimmäisvaatimukset, jotta henkilöillä, joiden henkilötiedot ovat kyseessä, on riittävät takeet, joiden avulla näitä tietoja voidaan tehokkaasti suojata väärinkäytön vaaroilta. Kyseisen säännösten on oltava kansallisen oikeuden mukaan laillisesti

sitova, ja siinä on erityisesti mainittava, missä olosuhteissa ja millä edellytyksin tällaisten tietojen käsittelyä koskeva toimenpide voidaan toteuttaa, jotta taataan, että puuttuminen rajoittuu täysin välttämättömään (C-439/19 Latvijas Republikas Saeima, kohta 98 oikeuskäytäntöviittauksineen; C-623/17 Privacy International, kohta 68 oikeuskäytäntöviittauksineen). Apulaisoikeuskanslerin mukaan merkityksellinen lienee myös asia C-175/20 Valsts ieņēmumu dienests, jossa tuomioistuimien katsoi, että rekisterinpitäjä – myös silloin, kun se toimii sille uskotun yleistä etua koskevan tehtävän rajoissa – ei voi yleisesti ja erotuksetta kerätä henkilötietoja ja että sen on pidättyvä keräämästä tietoja, jotka eivät ole ehdottoman välttämättömiä käsittelyn tarkoituksiin nähden (kohta 74). Apulaisoikeuskansleri toteaa, että näin ollen voidaan kyseenalaistaa se, onko tietojen luovuttamisen sitominen pelkkään tarpeellisuusvaatimukseen tietosuoja-asetuksen mukaista.

Apulaisoikeuskansleri toteaa myös, että hallituksen esityksessä tulisi arvioida ehdotusten yhteensovittuvuutta rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja ePrivacy-direktiivin sekä niitä tulkitsevien EUT:n ratkaisujen kanssa. Tältä osin on todettava, että EUT on viime aikoina suhtautunut varsin ymmärtäväisesti henkilötietojen käsittelyyn sisäisen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, mutta sillä on silti tapana edellyttää, että henkilötietojen kerääminen, tallentaminen ja muu käsittely on välttämätöntä (esim. C-470/21 La Quadrature du Net ym.).

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa on selostettu EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen sallimaa liikkumavaraa sekä liikkumavaran käyttöä koskevia valtiosääntöisiä edellytyksiä. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esitysluonnokseen sisältyvät viittaukset liikkumavaran kannalta keskeisiin tietosuoja-asetuksen artikloihin jäävät keskeisiltä osin varsin yleiselle tasolle eikä esitysluonnokseen näiltä osin vaikuttaisi sisältyvän varsinaista arviota siitä, mihin tietosuoja-asetuksen artikloihin liikkumavaran käyttö kunkin esitettävän säännöksen kohdalla on katsottu perustuvan. Jatkovalmistelussa esityksen perusteluita on täydennettävä, jotta säätämisyjärjestysperusteluissa viitattu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö koskien kansallisen liikkumavaran käyttämistä tulee asianmukaisesti huomioiduksi. Lisäksi jatkovalmistelussa perusteluja olisi täydennettävä arviolla esitettävän sääntelyn suhteesta rikosasioiden tietosuojadirektiivin sallimaan liikkumavaraan.

Oikeusministeriö toteaa, että liikkumavara-arviossa olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota tiedonluovutussääntelyn kohdalla keskeiseen liikkumavaraan, joka koskee henkilötietojen käsittelyä, joka tapahtuu muuta kuin sitä tarkoitusta varten, jonka vuoksi tiedot on kerätty. Yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja lailista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa ja siinä viitatussa 23 artiklassa säädetään edellytyksistä, joiden mukaisesti henkilötietoja voidaan käsitellä muihin kuin niiden alkuperäisiin käyttötarkoituksiin. Kyseistä liikkumavaraa on selostettu esitysluonnoksessa, mutta luonnoksesta puuttuu arvio liikkumavaran käyttämisestä. Jatkovalmistelussa perusteluihin on sisällytettävä arvio liikkumavaran käyttämisestä. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin osalta henkilötietojen käsitteilyä muihin kuin niiden alkuperäisiin tarkoituksiin koskeva liikkumavara on määritelty direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa.

Oikeusministeriö toteaa, että esitettävän sääntelyn EU-oikeudellisessa arviossa olisi huomioitava myös henkilötietojen suojaa sekä viranomaisten tietojen luovutus oikeuksien ja tiedonsaantioikeuksien laajuutta koskeva EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntö (C-439/19 Latvijas Republikas Saeima, C-175/20 Valsts ieņēmumu dienests ja C-623/17 Privacy International).

Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa henkilötietojen koskevaa arviota olisi täydennettävä myös sitä koskevien valtiosääntöoikeudellisten edellytysten osalta. Esitysluonnoksessa on tuotu esiin arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä. Jatkovalmistelussa valtiosääntöoikeudellisten edellytysten osalta olisi huomioitava myös perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö, joka koskee arkaluonteisten tietojen käyttötarkoitussidonnaisuuteen liittyviä valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä sekä arvioitava esitettävää sääntelyä kyseisten edellytysten valossa. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn välttämättömyyden vaatimuksen ohella erityisesti käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta (PeVL 40/2021 vp, kappale 15.). Valiokunta on pitänyt mahdollisena tehdä käyttötarkoitussidonnaisuudesta vain täsmällisiä ja vähäisiä luonnehdittavia poikkeuksia. Tällainen sääntely ei ole myöskään saanut johtaa siihen, että muu kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (ks. PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6 ja PeVL 37/2024 vp, kappaleet 14–18). Valiokunta on ulko-maalaislain muuttamista koskevassa lausunnossa (PeVL 47/2010 vp, s. 4) pitänyt

säättämisyjärjestyskysymyksenä, että ulkomaalaislain 131 §:n perusteella kerättyjen sormenjälkien käyttäminen rajoitetaan vain niiden keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen. Tällainen tarkoitus voi valiokunnan mukaan sinänsä liittyä myös tarkasti määriteltujen rikosten estämiseen ja selvittämiseen, mutta ainoastaan siinä laajuudessa kuin tällä toiminnalla on kiinteä yhteys alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen.

Henkilötietojen suojaa koskevan vaikutusarvion osalta oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä säännösehdoituksista johtuvat vaikutukset henkilötietojen suojaan on arvioitu vähäisiksi. Jatkovalmistelussa vaikutusarviota olisi tältä osin tarkistettava huomioiden sen, että esitettävässä sääntelyssä olisi kyse aiempaa pidemmälle menevistä yksityiselämän suojaa koskevista rajoituksista. Esitettävät muutokset koskevat merkittävilta osin arkaluonteisten tietojen käsittelyä, jolla on vaikutuksia esimerkiksi potilaan hoitosuhteen luottamuksellisuuteen ja jonka seurauksena henkilö voi päätyä turvallisuusviranomaisten tutkinnan kohteeksi, kiinniotetuksi, pidätetyksi tai vangituksi.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytäminen

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan ehdotukseen liittyä sellaisia perusoikeuskytkentöjä, että mahdollisesta hallituksen esityksestä on syytä pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että hallituksen esitysluonnos ei noudata perustuslakivaliokunnan vakiintunutta lausuntokäytäntöä tietojen luovutusten sitomisesta välttämättömyysvaatimukseen. Ensisijaisesti luonnosta on muokattava perustuslakivaliokunnan näkemysten mukaiseksi. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon, koska esitys sisältää salassa pidettävien henkilötietojen luovuttamiseen liittyvää sääntelyä, joka on merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä turvattun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Yhdyn tähän näkemykseen. Erityisesti, mikäli jatkovalmistelussa pitäydytään tarpeellisuusvaatimuksessa, perustuslakivaliokunnan lausunto on tarpeen.

Lisäksi apulaisoikeuskansleri viittaa siihen, että hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että perustuslakivaliokunta on katsonut, että poliisilaki on tyypillisesti sellainen säädös, joka voi herkästi joutua ristiriitaan kansalaisten perusoikeuksien, varsinkin klassisten vapausoikeuksien kanssa ja siksin perustuslakivaliokunnan lausunto olisi suotava. Samaa voitaneen sanoa maahanmuuttopolitiikkaa, Rajavartiolaitosta ja Tullia koskevasta sääntelystä siltä osin, kuin sitä tällä ehdotuksella muutettaisiin. Nähdäkseni ehdotettava sääntely on kokonaisuudessaan sellaista, joka voi herkästi joutua ristiriitaan kansalaisten perusoikeuksien kanssa. Ehdotuksen sisältö tarkoittaa ilmeistä rajoitusta perustuslain 10 §:ssä sekä EU:n peruskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa säädettyyn yksityisyyden suojaan.

Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotuksessa esitetyt lakimuutokset edellyttäisivät laajuutensa ja yleisluontoisuutensa vuoksi perustuslain säättämisyjärjestystä ja niitä ei sen vuoksi tulisi liittää hallituksen esitykseen.

Muut huomiot

Nykytilan arviointi

Tietosuoja-valtuutetun toimisto toteaa, että jatkovalmistelussa olisi tarkoituksenmukaista arvioida miten paljon ja millä tavalla poliisin tiedonsaanti muuttuisi ehdotetun sääntelyn voimaantulon jälkeen. Ehdotusta tulisi täydentää arvioimalla sitä, mistä syystä tietoja on jäänyt saamatta tietopyynnöstä huolimatta ja miten kriittisiä tämä tapaukset ovat poliisin toiminnan kannalta. Tarkoituksenmukaista olisi myös arvioida, johtuuko tietojen saamatta jääminen säännöksissä olevista muutostarpeista, vai mahdollisesti koulutuksessa, ohjeistuksessa ja menettelytavoissa olevista puutteista. Ehdotusta olisi hyvä tarkentaa konkreettisin esimerkein myös muilta kuin sosiaali- ja terveydenhuollon osalta.

Sääntelykokonaisuuden selkeys ja johdonmukaisuus

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että viranomaisten välistä tiedonvaihtoa koskevasta sääntelystä muodostuu monimutkainen kokonaisuus. Tiedonvaihdon mahdollistavia säännöksiä on voitu sijoittaa tiedot luovuttavia tai/ja vastaanottavia viranomaisia koskeviin lakeihin. Kyse voi olla tiedot luovuttavien viranomaisten velvollisuudesta tai oikeudesta luovuttaa tietoja eli tiedot vastaanottavien viranomaisten oikeudesta tai mahdollisuudesta saada tietoja. Tietojen luovuttaminen voi olla pyynnöstä tapahtuvaa tai oma-aloitteista. Lukuisiin säädöksiin hajautuneen sääntelykokonaisuuden yhdellä kertaa toteutettava yhdenmukaistaminen ja muu huoltaminen ei ole käytännössä mahdollista.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa lisäksi, että osin samankaltaisia tehtäviä ja toimivaltuuksia omaavia rikostorjuntaviranomaisia eli poliisia, Tullia ja Rajavartiolaitosta koskevan sääntelyn kehittäminen on tapahtunut usein eritahtisesti. On tässä suhteessa tervetullutta, että tietojen luovuttamisen ja tietojen saannin mahdollistavia säännöksiä käsitellään hallituksen esitysluonnoksessa samalla kertaa kaikkien kyseisiä viranomaisia koskevien lakien osalta. Muita viranomaisia koskeviin lakeihin sisältyvät tietojen rikostorjuntaviranomaisille luovuttamisen ja tietojen rikostorjuntaviranomaisilta saannin mahdollistavat säännökset muodostavat kuitenkin edelleenkin omat kokonaisuutensa.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että rikostorjuntatehtäviä ja -toimivaltuuksia on poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen lisäksi myös Puolustusvoimilla. Suojelupoliisilla ja sotilastiedusteluviranomaisilla on puolestaan siviili- ja sotilastiedustelutehtävänsä lisäksi myös kansallista turvallisuutta uhkaavien rikosten estämis- ja paljastamistehtävä. Myös siviili- ja sotilastiedustelun toimivaltuuksia koskevan sääntelyn olisi perusteltua olla yhdenmukaista rikostorjunnan toimivaltuuksia koskevan sääntelyn kanssa siltä osin kuin erilaiselle sääntelylle ei ole erityisiä syitä. Tällaisia syitä voi liittyä esimerkiksi jäljempänä käsiteltävään tietojen yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä saantia koskevaan sääntelyyn (siviili- ja sotilastiedustelun osalta poliisilaki 5 a luku 50 § ja laki sotilastiedustelusta 104 §), mutta tällöinkin toimivaltuuksien luonteiden arvioinnin ja käsitteiden säännöksissä käyttämisen olisi perusteltua olla yhdenmukaista.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu kuvaa lausunnossaan myös kattavasti tietojen käsittelyä koskevan erityissääntelyn tarvetta ja tiedonhallinnan kokonaisuutta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan seuraavat hallituksen esitysluonnoksessa omaksutut lähtökohdat ovat sääntelykokonaisuuden selkeyden ja johdonmukaisuuden näkökulmasta kannatettavia:

- Viranomaisia koskevissa laeissa käytettyjä käsitteitä yhdenmukaistetaan yleislainsäädännössä käytettyjen käsitteiden kanssa ja viranomaisia koskevista laeista poistetaan tarpeettomina päällekkäisyydet yleislainsäädännön kanssa.
- Tietojen luovuttamista koskevassa sääntelyssä huomioidaan nimenomaisesti sekä tietojen pyynnöstä tapahtuva että niiden oma-aloitteinen luovuttaminen.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan sääntelykokonaisuuden selkeyden ja johdonmukaisuuden näkökulmasta sääntelyn kehittämisessä voisi olla pitemmällä tähtäyksellä perusteltua omaksua vielä selvemmin myös seuraavat lähtökohdat:

- Tiedonvaihtoa koskevan sääntelyn osalta erotetaan toisistaan tavanomainen eli säännöllisesti toistuva ja epätavanomainen eli erityiseen yksittäistapauskohlaiseen harkintaan perustuva tiedonvaihto. Tavanomainen tiedonvaihto on pääosin viranomaisten välistä, mutta voi olla joiltakin osin myös viranomaisen ja yksityisen yhteisön tai henkilön välistä. Epätavanomainen tiedonvaihto voi olla sekä viranomaisten välistä että viranomaisen ja yksityisen yhteisön tai henkilön välistä.
- Tavanomaista tiedonvaihtoa koskevat säännökset kootaan rekistereihin talletettujen tietojen ja niihin liittyvän rekisterinpidon keskeisen merkityksen vuoksi viranomaisen henkilötietojen käsittelyä koskeviin lakeihin näiden lakien soveltamisalojen lähtökohtaisesta suppeudesta huolimatta. Säännöksiä sovelletaan sekä henkilötietoihin että muihin tietoihin, sekä salassa pidettäviin että julkisiin tietoihin, sekä rekisteriin talletettuihin tietoihin että muihin tietoihin, sekä yksittäisiin tietoihin että tietojoukkoihin ja kaikkiin tiedonvaihtotapoihin. Tämä otetaan huomioon viranomaisen henkilötietojen käsittelyä koskevien lakien soveltamisaloja ja suhdetta muuhun lainsäädäntöön koskevien säännösten (laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 1 ja 2 §, laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 1 ja 2 § sekä laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 1 ja 2 §) lisäksi muiden lakien viranomaisen henkilötietojen käsittelyä koskevien lakien soveltamisaloja kuvaavissa viittaussäännöksissä (ks. nykyinen poliisilaki 7 luku 6 § ja hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettu poliisilaki 7 luku 2 § 5 momentti, hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettu laki rikostorjunnasta Tullissa 4 luku 2 § 5 momentti sekä hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettu laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 a § 5 momentti).

- Tavanomaista tiedonvaihtoa koskevia säännöksiä voidaan soveltaa säännöllisesti toistuvan tiedonvaihdon lisäksi myös yksittäistapauskohtaiseen tiedonvaihtoon silloin, kun yksittäistapauksessa täytyvät myös tavanomaisen tiedonvaihdon edellytykset. Tavanomaista tiedonvaihtoa koskevaa sääntelyä täydentäviä erityiseen yksittäistapauskohtaiseen harkintaan perustuvaa epätavanomaista tiedonvaihtoa koskevia poikkeussäännöksiä sovelletaan silloin, kun tavanomaisen tiedonvaihdon edellytykset eivät täyty. Myös epätavanomainen tiedonvaihto voi koskea sekä henkilötietoja että muita tietoja, sekä salassa pidettäviä että julkisia tietoja ja sekä rekisteriin talletettuja tietoja että muita tietoja.

Arkaluonteisten tietojen käsittely poliisissa, Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa

Apulaisoikeuskansleri toteaa, että hallituksen esitysluonnoksella haetaan sääntelymallia, jossa sama sääntelylogiikka toistuisi poliisissa, Rajavartiolaitoksessa ja Tullissa. Huomionarvoista kuitenkin on, että olemassa oleva sääntely henkilötietojen käsittelystä näissä viranomaisissa ei ole kaikilta osin yhteneväistä. Hallituksen esityksessä tulisi tarkemmin tuoda ilmi se, miten henkilötietojen saaminen ja luovuttaminen olisi rajattu kussakin viranomaisessa. Kaikki kolme viranomaista käsittelee runsaasti arkaluonteisia tietoja tai tietosuoja-asetuksen mukaisia erityisiä henkilötietoryhmiä sekä tietosuoja-asetuksessa erikseen säädeltyjä rikostietoja. Näitä koskeva nykysääntely on kuitenkin toisistaan poikkeavaa. Tullin henkilötietolain 4 §:n rajoitusta käsitellä (mukaan lukien saada ja luovuttaa) erityisiä henkilötietoryhmiä ei sellaisenaan löydy poliisin tai Rajavartiolaitoksen henkilötietolaista. Siten, kun ehdotuksella pyritään henkilötietojen vaivattomampaan liikkuvuuteen, tulee jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota siihen, tarvitseeko poliisia tai Rajavartiolaitosta koskevassa sääntelyssä rajoittaa tietojen liikkeitä erityisesti arkaluonteisten taikka erityisten henkilötietoryhmien osalta.

Poliisilaki

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että hallituksen esitysluonnoksessa ei ehdoteta muutoksia epätavanomaista tietojen toiselta viranomaiselta saantia koskeviin säännöksiin (poliisilaki 4 luku 2 § ja laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 19 §). Kun erityiseen yksittäistapauskohtaiseen harkintaan perustuvaa epätavanomaista tietojen toiselta viranomaiselta saantia ei ole rajattu säädöstasolla tarkemmin esimerkiksi saatavien tietojen tyyppien tai luovuttajatahojen osalta, voisi olla perusteltua, että saatavien tietojen edellytettäisiin olevan muidenkin kuin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen osalta käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellisten sijasta käyttötarkoituksensa kannalta välttämättömiä.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan, kuten hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa kuvattua oikeuskäytännöstäkin ilmenee, epätavanomaista tietojen toiselta viranomaiselta saantia koskevissa poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentissa ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 19 §:n 1 momentissa käytetty ilmaisu ”tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai Rajavartiolaitokselle taikka tietojen käyttöä todisteena ei ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu” on tulkinnanvarainen. Säännöksiä ei ehdoteta hallituksen esitysluonnoksessa kuitenkaan muutettaviksi. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut epätavanomaista tietojen sosiaali- ja terveydenhuollosta saantia koskevat säännökset (poliisilaki 4 luku 5 §, laki rikostorjunnasta Tullissa 2 luku 14 a § ja laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 20 a §) selkeyttäisivät kuitenkin tilannetta osittain tietojen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta saannin osalta.

Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan näkemyksen mukaan esimerkiksi kameravalvontaa koskevan tietosuojatyön näkökulmasta olisi tärkeää, että kameravalvontatietojen, asiakasrekisterien ja muiden arkaluonteisten tietojen luovutusedellytykset määritellään lainsäädännössä tarkkarajaisesti ja läpinäkyvästi.

Suomen Lääkäriliitto mietityttää hallituksen esityksen perusteluissa viittaus KHO:n tapaukseen 2023:51. Liitto kiinnittää tapaukseen huomiota, koska asia liittyy tietojen antamiseen Valvirasta. Päättöksessä katsottiin, että poliisilla oli oikeus poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella saada Valviralta hoitovirhekantelua koskevat asiakirjat salassapitosäännösten estämättä esitutkintaa varten, jossa samassa asiassa oli esitutkinta meneillään. Asiakirjat sisälsivät menehtyneen henkilön potilas- ja terveystietoja ja eri tahoilta pyydettyjä lausuntoja. Terveys- ja terveydenhuollon ammattihenkilö, joka itse oli kantelun ja tutkinnan kohteena ja siis itse syytteen vaarassa, oli joutunut vastaamaan Valviralle, joka taas oli joutunut luovuttamaan tietoja poliisille. Tämä päätös on huolestuttava terveydenhuollon ammattihenkilöiden oman oikeusturvan toteutumisen kannalta ja sisältää riskin siitä, että

kantelun kohteena olevan terveydenhuollon henkilön itsekriminointisuoja ei toteudu. Itsekriminointisuojan toteutumisen turvaamiseen tulee aina kiinnittää huomiota.

Poliisin henkilötietolaki

Poliisihallitus toteaa, että ehdotuksessa oma-aloitteisella tietojen luovuttamisella mahdollistettaisiin järjestäytyntä rikollisuutta koskevien tietojen luovuttaminen hallinnollisen rikostorjunnan tarkoitukseen laajemmin kuin kyseisiä tietoja voidaan käsitellä poliisin lupa-asioissa. Kun esitetyssä laissa on tarkoitus säätää rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvien henkilötietojen luovuttamisesta myös lupa-asioissa, olisi poliisin henkilötietolain 14 §:n 2 momentti vastaavalla tavalla muutettava.

Poliisihallitus toteaa, että henkilötietojen käsittelyä koskevien sopimusten mukaisesti THL toimittaa tutkimusten päätteeksi lausunnon ja muut tutkimukseen liittyvät asiakirjat tutkimusta pyytäneelle viranomaiselle eli poliisille. Nykyisellään sopimukset pitävät sisällään kirjauksen, jonka mukaisesti julkisuuslain ja tietosuojalainsäädännön nojalla tehdyt asiakirja- ja tietopyynnöt ohjataan Poliisihallitukselle. Siltä osin kuin asiakirja- tai tietopyyntö koskee tutkimustarkoitukseen käytettävää aineistoa, THL vastaa kyseiseen pyyntöön sovellettavan lainsäädännön mukaisesti. Mikäli THL hyväksyisi esitetyn asiakirja- tai tietopyynnön, varmistaa se lisäksi Poliisihallituksen näkemyksen. Poliisihallitus voi perustelluista syistä evätä tutkimuspyynnön tai rajoittaa luovutettavaa tietoa-aineistoa. Poliisihallitus pitää tärkeänä kirjata vastaava menettelyvelvoite jatkossa lakiin. Poliisihallitus ehdottaa, että lakiin kirjattaisiin lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä annettua lakia (1009/2008) vastaava kirjaus, jonka 1 §:n mukaan lasten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköt antavat virka-apua poliisille, syyttäjälle ja tuomioistuimille lapseen kohdistuneiden seksuaali- ja väkivaltarikosepäilyjen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä (HE 126/2008 vp, s. 11) täsmennetään, että kun kyseessä on poliisille annettu virka-apu, lausuntopyynnön mukana tuleva materiaali ja muu tutkimusyksikön asian selvittämiseksi hankkima selvitys ovat poliisin asiakirjoja. THL:n lakisääteisten tutkimustarkoitukseen kerättyjen tietojen osalta Poliisihallitus esittää nimenomaista säännöstä, jonka mukaisesti poliisista saatujen tietojen luovuttaminen tutkimustarkoituksiin edellyttää rekisterinpitäjän (Poliisihallitus) suostumusta. Vastaava nimenomainen säännös on sisällytetty esimerkiksi Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutista annetun lain (1139/2007) 4 b §:ään, jonka 2 momentin mukaisesti Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti saa, sen lisäksi mitä julkisuuslain 28 §:ssä säädetään, luovuttaa esitutkintaviranomaiselta saatuja henkilötietoja vain tiedot luovuttaneen viranomaisen suostumuksella.

Keskusrikospoliisi nostaa esille myös sen, että poliisin henkilötietolain 16 §:n 1 momentin 15 kohdassa mainitaan esitysluonnoksessa tiedonsaannin perusteena rikosten estäminen. Keskusrikospoliisi esittää myös tähän säännökseen sanamuodon rikosten estäminen muuttamista rikosten ennalta estämiseksi.

Liikenne- ja viestintävirasto katsoo, että henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 16 §:n listaa voisi olla tarkoituksenmukaista selkeyttää siviilitiedusteluun ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyen. Nykyisellään säännöksessä mainitaan liikenneasioiden rekisteritietojen luovuttaminen Liikenne- ja viestintävirastolta poliisille sen laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Esityksen jatkovalmistelussa voitaisiin harkita listaa laajennettavan myös Liikenne- ja viestintäviraston ylläpitämän taajuus/radioluparekisterin tiedoilla, joita voidaan tarvita siviilitiedustelua varten. Edellä mainittu lisäys antaisi yksilöidyn lakiperusteen henkilötietoja sisältäviin rekistereihin kohdistuvien tietopyyntöjen tueksi. Laajalti henkilötietoja sisältävien taajuus- ja luparekistereiden suhteen on virastossa tietosuojatarkastelussa nykyisin arvioitu, että tällaisiin kohdistuvissa tietopyynnöissä olisi toivottavaa olla yksilöidympi lakiperuste tai vähintään tarkempi käyttötarkoitus mainittuna. Ehdotettu lisäys poistaisi Liikenne- ja viestintäviraston käsityksen mukaan rekisteritietoihin kohdistuviin tietopyyntöihin liittyvää epävarmuutta tietojen luovuttamisen lain/asianmukaisuudesta ja nopeuttaisi tietopyyntöjen käsittelyä. Taustana kansallisen turvallisuuden suojaaminen on säädetty suojelupoliisin tehtäväksi poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 10 §:ssä, ja se on yleisenä edellytyksenä suojelupoliisin henkilötietojen käsittelylle. Tiedonluovutusta ja saantia koskeissa säännöksissä tätä ei kuitenkaan näy perusteena.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki

Sisäministeriön rajavartio-osasto toteaa teknisenä huomiona, että Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 33 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 75) tulisi viitata kumottavan säännöksen osalta pykälän 3 momentin sijasta 2 momenttiin. Rajavartio-osastolla ei ole tässä yhteydessä muita muutostarpeita valmistelemiinsa Rajavartiolaitosta koskeviin säädösehdotuksiin.

Tullin henkilötietolaki

Oikeusrekisterikeskus (ORK) kiinnittää huomiota seuraavaan: Oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää koskeva laki (372/2010) on kumottu lailla oikeushallinnon valtakunnallisesta tietovarannosta (955/2020). ORK esittää, että myös henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 16 §:n 1 momentin 10) kohdan viittaus korjataan vastaamaan voimassa olevaa lainsäädäntöä samoin kuin henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin (639/2019) esitetään tehtäväksi.

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki

Oikeusrekisterikeskus kiinnittää huomiota henkilötietojen käsittelystä Maahanmuuttohallinnossa annetun lain (615/2020) 13 §:n 4 momentin 1) kohdan b-alakohtaan sekä 2) kohtaan, joissa tulisi oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän sijaan käyttää termiä oikeushallinnon valtakunnallinen tietovaranto.

Tietojen suorakäyttöinen tallettaminen ja rekisterien tietojen vertaaminen

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toteaa, että muiden viranomaisten tietojen luovuttaminen tiedot poliisin tai Tullin tietojärjestelmään suorakäyttöisesti tallettamalla (laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa 17 § ja laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 17 §) on tiedonhallintalaissa sääntelemätön ja siten edelleenkin erityistä sääntelyä edellyttävä tietojen luovutustapa. Tietojen suorakäyttöinen tallettaminen voi olla vakiosisältöisten tietojen säännöllisesti toistuvalla tietojärjestelmien välisen teknisen rajapinnan avulla tapahtuvalle luovuttamiselle vaihtoehtoinen tietojen luovutustapa esimerkiksi viranomaisen ja toisen viranomaisen rekisterien tietoja viranomaisen rekisterin ylläpitämisen tarkoituksessa tapahtuvan vertaamisen yhteydessä. Muiden viranomaisten oikeudesta luovuttaa tietoja poliisin tai Tullin tietojärjestelmään suorakäyttöisesti tallettamalla päättäisi rekisterinpitäjä tai rekisterinpitäjän tähän tehtävään määräämä muu yksikkö (laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa 32 § 1 momentti ja laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 26 § 1 momentti). Sama koskisi myös muiden viranomaisten oikeutta luovuttaa tietoja poliisin tai Tullin tietojärjestelmään teknisen rajapinnan avulla.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan oma erityisiin toiminnan suojaamistarpeisiin ja tietoturva vaatimuksiin liittyvä erityistapauksensa on henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain 54 §:ssä säädetty suojelupoliisin oikeus verrata toisen viranomaisen rekisterin tietoja oman rekisterinsä tietoihin oman rekisterinsä ylläpitämiseksi. Hallituksen esitysluonnoksessa ei ehdoteta tähän pykälään muutoksia, vaikka pykälän otsikossa ja 1 momentissa käytetäänkin ilmaisuja ”henkilörekisteri” ja ”teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona”, jotka ilmaisut ehdotetaan korvattaviksi muissa pykälissä ilmaisuilla ”rekisteri” ja ”teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla”.

Suhde muihin lainsäädäntöhankkeisiin

Oikeusministeriö toteaa, että esitysluonnoksessa ei vaikutettaisi lainkaan huomioitavan nk. e-evidence-sääntelyä (asetus (EU) 2023/1543 ja direktiivi (EU) 2023/1544) sähköisten todisteiden rajat ylittävistä hankkimisesta. Sääntelyä koskeva työryhmämietintö ([OM 2025:9](#)) julkaistiin maaliskuussa 2025 ja tarkoituksena on saattaa esitys eduskuntaan syksyn 2025 aikana. Erityisesti yksityisiltä palveluntarjoajilta rajat ylittävästi hankittavien henkilöiden tunnistamiseksi tarkoitettujen tietojen osalta poliisilain 4 luvun 3 §:n sääntely on merkityksellinen. Merkityksellisyyttä on avattu tarkoin edellä mainitussa e-evidence-mietinnössä. Alustavan arvion perusteella esitysluonnoksessa ehdotetut muutokset poliisilain 4 luvun 3 §:ään vaikuttavat tarkoituksenmukaisilta e-evidence-asetuksen mukaisen tietojen hankkimismahdollisuuksien kannalta. Esitysluonnoksesta kuitenkin jää epäselväksi se, miten

ehdotetut muutokset suhteutuvat asetuksen mukaiseen sääntelyyn hankkia tunnistamistietoja esimerkiksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa pakoilevan henkilön osalta (ks. asetuksen 5 artiklan, erityisesti 3 kohta). Lisäksi esitysluonnoksessa ehdotetun uhkasakon osalta tulisi ottaa huomioon asetuksen seuraamussääntely (15 artikla ja 16(10) artikla). Jatkovalmistelussa on syytä huomioida e-evidence-sääntely, erityisesti edellä mainitut kohdat. Asianmukaista olisi vähintäänkin suhde muihin esityksiin -jaksossa huomioida e-evidence-sääntely ja sitä koskeva tuleva kansallinen sääntely(-ehdotus).

Keskusrikospoliisi toteaa, että tällä hetkellä on käynnissä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva lainsäädäntöhanke, jossa keskiössä on valmistella säännöksiä muun muassa tiedonvaihtoon järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Keskusrikospoliisi pitää hyvänä, että tiedonvaihtoa kehitetään myös tältä osin. Lisäksi Keskusrikospoliisi nostaa esille, että tiedonvaihtoa koskevia lainsäädäntömuutoksia tulisi tarpeen mukaan yhteensovittaa huomioiden myös menettämisseuraamuksia koskevat lainsäädäntömuutokset, joilla pannaan kansallisesti täytäntöön EU:n niin sanottu konfiskaatidirektiivi (2024/1260).

Kustannusten korvaamisesta

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että kuten esityksestäkin hyvin ilmenee, poliisin ja laajemmin turvallisuusviranomaisten yksityisille toimijoille kohdistamat tietopyynnöt painottuvat erityisesti tiettyjen toimialojen, erityisesti finanssialan, teleliikenne- ja laajemmin ICT-alan sekä jatkossa, esitettyjen muutosten tultua mahdollisesti voimaan, myös terveydenhuoltoalan toimijoihin. Ellei erikseen ole muuta säädetty, tietopyyntöjen kohteena olevilla yrityksillä ei ole mahdollisuutta saada korvausta tietopyyntöihin vastaamiseen käyttämistään resursseista huolimatta siitä, että resursseja voidaan tähän lakisääteiseen tehtävään joutua käyttämään merkittävässä määrin. Esimerkiksi teleyrityksillä on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n nojalla oikeus saada korvaus viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien kustannuksista, mutta ei tietopyyntöihin vastaamiseen käytetyistä muista resursseista. Aiemmin laki edellytti myös näiden kustannusten korvaamista, mutta ei enää nykyään.

EK:n mukaan on yhteiskuntapoliittinen kysymys, kuinka pitkälle yksityisillä tahoilla on velvollisuus tukea viranomaisia näiden lakisääteisten tehtävien hoidossa ilman korvauksia, erityisesti huomioiden sen, että tarpeet linkittyvät erityisesti tiettyjen toimialojen toimijoihin, kun taas monilla muilla toimialoilla ei tällaisia tarpeita juurikaan ole. Sellaisiakin perusteluita toisinaan kuuluu, että velvollisuus seuraa yksinkertaisesti siitä, että yritys on päättänyt aloittaa toiminnan toimialalla, johon liittyy viranomaisia kiinnostavien tietojen käsittely. Tämä ei tietenkään voi olla oikeuttamisperuste sille, että toimiala joutuu maksutta toimittamaan enenevässä määrin tietoja viranomaisille ilman korvausta. Asiassa on huomioitava erityisesti se, että viimeisten 10–20 vuoden aikana tietopyyntöjen määrä on koko ajan noussut ja jatkaa nousemistaan. Myös nyt esitetyt lainsäädäntömuutokset tulisivat lisäämään tietopyyntöjen määriä ja kehityksen myötä myös niiden vastaamisen aiheuttamia kustannuksia. EK:n mukaan tämä asia on nyt lopultakin syytä huomioida nyt lausuttavana olevan hankkeen jatkovalmistelussa, mutta myös laajemmin omana lainsäädäntöhankeenaan. Tarve on ilmeinen ja perusteltu.

Finnish Information Security Cluster (FISC) – Kyberala ry ja Teknologiateollisuus ry toteavat EK:n lausuntoon viitaten, että on yhteiskuntapoliittinen kysymys, kuinka pitkälle yksityisillä tahoilla on velvollisuus tukea viranomaisia näiden lakisääteisten tehtävien hoidossa ilman korvauksia, erityisesti huomioiden sen, että tarpeet linkittyvät erityisesti tietyille toimialoille kuten tieto- ja viestintäpalveluihin ja finanssisektorille, kun taas monilla muilla toimialoilla ei tällaisia tarpeita juurikaan ole. Yksityisille toimijoille kohdistuvien tietopyyntöjen määrä on lisääntynyt merkittävässä määrin jo pitkään. Poliisilain 5 luku 62 § tarjoaa lähtökohdan kustannusten korvaamiselle. Vaikka käytännössä poliisi saisikin jo nykyisin pyytämänsä tiedot maksutta, pyyntöjen määrän lisääntyvä vaikutus yritystoiminnan kustannuksiin ja kannattavuuteen tulee huomioida. Säännös kattaa kuitenkin vain teleyritykset. Lainvalmistelussa tulisi vastaava oikeus korvaukseen sisällyttää myös koskemaan muita mahdollisia viestinnän välittäjiä sekä tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajia. Asian merkityksellisyyden ja suhteellisuuden arvioinnissa on syytä huomioida myös rajat ylittävän pääsyn sähköiseen todistusaineistoon (E-evidence-asetus ja -direktiivi) kansalliseen toimeenpanoon liittyvät merkittävätkin yritysvaikutukset.

Poliisin ja pelastustoimen yhteistyö

Etelä-Karjalan hyvinvointialueen (pelastuslaitoksen) näkemyksen mukaan tiedonvaihto pelastustoimen ja poliisin välillä on toimivaa tällä hetkellä. Tehostamiseksi tarvittaisiin kuitenkin keskenään yhdistetyt järjestelmät esimerkiksi valvonnan ja pelastustoiminnan tiedonhallintaan, josta poliisi saisi syötteitä rikollisuudentorjuntaan. Poliisi on pääsääntöisesti jo mukana niillä pelastustoimen tehtävillä, joissa ilmoituksia epäilyttävästä toiminnasta poliisille voitaisiin tehdä (liikenneonnettomuudet ja tulipalot). Onnettomuuksien ehkäisyssä valvontatyötä tekevät henkilöt puolestaan ovat yhteydessä poliisiin havaitessaan rikollista toimintaa valvontakäynnillä.

Terveys- ja huollon tietojärjestelmiin kohdistuvista rikoksista

Poliisihallitus toteaa, että terveydenhuollon tietojärjestelmiin on kohdistunut urkintaa sekä tietomurtoja. Tässä yhteydessä poliisin tulisi voida käsitellä terveydenhuollon asiakassuhteisiin liittyvää tietoa, jotta rikoksen uhrien oikeudet toteutuvat. Erityisesti potilastietoihin kohdistuvien väärinkäytösten suhteen on mahdollista, ettei asianomistaja tule tietoiseksi hänen tietoihinsa kohdistuneesta rikoksesta, ellei poliisi saa tietoja hävinneistä potilastiedoista ja terveydenhuollon asiakkuudesta. Tämänkaltaiset rikokset kohdistuvat arkaluonteisiin potilastietoihin ja on tärkeää varmistaa, että rikoksen uhrilla on tieto epäilystä rikoksesta ja oikeus vaatia rangaistusta sekä korvauksia kokemastaan vahingosta.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Vantaan sovittelutoimisto toteaa, että Poliisihallitus ohjeistaa lähettämään osapuolten suostumuksella sovittelualoitteen materiaaleineen sovittelutoimistoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikosprosessia, mikä on yhteiskunnalle kokonaistaloudellisin ratkaisu. Jotta rikoksen osapuolille maksuton ja yhteiskunnalle edullinen sovittelupalvelu voitaisiin hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti, olisi poliisille säädettävä oikeus luovuttaa salassapidon estämättä, oma-aloitteisesti ja oman harkinnan mukaan tietoja (tapauksen tutkintailmoitus ja henkilötietolehti) rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimistoille ilman osapuolten suostumusta. Vähäisissä rikoksissa on turha rasittaa poliisin resursseja osapuolten suostumusten selvittämiseen, mikä tällä hetkellä käytännössä tarkoittaa poliisien työajan käyttöä asiakkaille soitteluun. Asian soveltuvuus sovitteluun selvitetään joka tapauksessa sovittelulain mukaan sovittelutoimistoissa.

Muuta

Miesten hypogonadikuntoutujien järjestö ry:n mukaan Venäjän mafian Suomessa harjoittama hybridirikollisuus edellyttää lainmuutosten valmistelua pikaisesti. Lisäksi yhdistyksen mukaan tulee laajemmin selvittää ne tietojärjestelmäympäristöt, jotka olisi syytä purkaa digitaalisista takaisin fyysisiksi kortistoiksi ja luetteloiksi. Yhdistys toteaa, että viranomaistoiminnassa nähdään tietojärjestelmien ja tietokantojen integriteettiongelmia usein siten, että se vaatii lisää viranomaispiiriin rajautuvaa salaamista ja avointen tietojen vähentämistä. Hybriditoiminnassa viranomaiset eivät kuitenkaan voi luottaa ainoastaan omiin tietovarantoihin tilannekuvan muodostamiseksi. Siis rekisteritietolähteiden saatavuuden avaaminen ja suojaaminen ovat kaksi eri asiaa. Avoin data itsessään suojelee tietojärjestelmien oikeaa ajantasaista tiedon sisältöä. Yhdistyksen lausunnossa on lausuttu myös haastettavuudesta, verifiointista, järjestäytyneisyyden hyväksikäytöstä, infiltraatioiden torjuntakeinoista, harkintavallan käytöstä sekä laillisuusvalvonnasta.

Lausuntoaika

Eduskunnan oikeusasiamies, apulaisoikeuskansleri, oikeusministeriö, HUS-yhtymä, Etelä-Savon hyvinvointialue, Amnesty International Suomen osasto, Pakolaisneuvonta ry sekä Suomen Lääkäriliitto kiinnittivät lausunnoissaan huomiota siihen, että lausuntokierrokselle varattu noin kuuden viikon aika on ollut liian lyhyt ottaen huomioon lausuntokierroksen ajoittumisen yleiselle lomakaudelle.